

T.C.
Ardahan Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

ARDAHAN İLİ HALK KÜLTÜRÜNDE KUTLAMALAR

Kübra BİBER

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

ARDAHAN İLİ HALK KÜLTÜRÜNDE KUTLAMALAR

Kübra BİBER

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

Kübra BİBER tarafından hazırlanan “Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar” başlıklı bu çalışma, 7 Aralık 2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI (Danışman)

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

07/12/2023

Kübra BİBER

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Kübra BİBER

ÖN SÖZ

Halk kültürü ve özellikle halkbilimi içerisinde yer alan “kutlamalar” başlığı altında değerlendirilen bayram, tören, festival ve şenlikler toplumun her kesiminin katıldığı etkinliklerdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de hemen her il ve ilçe de herhangi bir ürüne dayalı festival ve şenlikler kutlanmakta aynı zamanda nevrüz, hıdrellez, yılbaşı, dini ve milli törenler de kutlanmaya devam etmektedir. Tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu Ardahan ve çevresinde insanlar için yeme-içme kadar eğlenmek de bir o kadar elzem bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacı da insanlar bu tören ve kutlamalara katılım sağlayarak gidermeye çalışmaktadır. Çalışmada amacımız Ardahan ve ilçelerinde geçmişten günümüze yapıla gelen etkinlikleri tespit etmektir. Bölgede eğlence kültürüne yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmaması da eğlence kültürünün yansıtılması ve olduğu gibi aktarılması gerekliliğini düşündürmüştü ve bu araştırma konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu çalışmanın daha sonraki süreçte yapılacak olan çalışmalara yol gösterecek ve kaynaklık edecek olması büyük bir motivasyon sağlamıştır. Tezin derleme aşamasında bana eşlik eden babam Orhan BİBER’e, bu süreçte desteğini esirgemeyen annem Saniye BİBER ve kardeşim Yusuf BİBER’e teşekkür ediyorum. Bu süreçte yolumun kesiştiği, sohbet ettiğimiz, evlerini ve sofralarını bizlere açan misafirperver Ardahan insanına ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu çalışma boyunca benden ilgi ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen ve her daim yol gösteren, her sorun ve sıkıntıda yanımda olan saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI’ne teşekkürü bir borç bilirim.

Kübra Biber
Ardahan- 2023

ÖZET

BİBER, Kübra. *Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Eğlence kültürü içerisinde yer alan geleneksel kutlamalar, toplumların yaşam biçimlerini, tarihini ve kültürünü gösteren geçmişten bugüne aktarılarak gelen uygulamalardır. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde, Ardahan ilindeki eğlenceler ile ilgili yapılan bu çalışmanın başlığı “Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar” şeklinde belirlendi. Bu çalışmada bölgenin kültürünü oluşturan bayramlar, törenler, kutlamalar; yöresel şenlik ve festivaller tespit edildi ve sınıflandırma yapıldı. Amaç bu kutlamaların tarihi süreç içerisinde geçirmiş oldukları değişim ve dönüşümleri halkbilimi bağlamında incelemektir. Çalışma, bölgenin giyim-kuşam, müzik, dans ve yeme-içme gibi pek çok kültürel ögesinin de tespit edilerek hem gelecek kuşaklara aktarılması hem de kültürün korunması açısından önem teşkil etmektedir. Eğlence kültürü bir bölgenin ekonomik, sosyal ve siyasal vb. alanlardaki gelişmişlik düzeyini de göstermektedir. Ardahan ilinin hem coğrafi özellikleri ve iklimin yanı sıra geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması sebebiyle de tören ve kutlamalarda da bunların izlerini görmek mümkündür. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde alt başlıklar ile beraber aktarılmıştır. Değerlendirme kısmında tespit edilen etkinliklerin kaybolma nedenlerini veya nasıl bir değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu aktarılmış ve sonuç kısmında ise bazı tespitler ile çalışma tamamlanmıştır. Çalışma hem alan araştırması hem de yazılı ve dijital kaynaklar taranarak yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Ardahan, Halk Kültürü, Eğlence, Kutlamalar, Halkbilimi

ABSTRACT

BİBER, Kübra. *Celebrations in Ardahan Province Folk Culture*, Master Thesis, Ardahan, 2023.

Traditional celebrations in the entertainment culture are the practices that have been transferred from the past to the present, showing the lifestyles, history and culture of societies. As a result of the research and examinations, the subject of the study on the ceremonies and celebrations of Ardahan province was determined as “Celebrations in the Folk Culture of Ardahan Province”. In this study, the holidays, ceremonies and celebrations that make up the culture of the region; Local festivities and festivals were identified and classified. The aim is to examine the changes and transformations these celebrations have undergone throughout history in the context of folklore. The study is important in terms of identifying many cultural elements of the region, such as clothing, music, dance and food and beverage, and transferring them to future generations and preserving the culture. Entertainment culture is the economic, social and political etc. of a region. It also shows the level of development in these fields. It is possible to see traces of these in ceremonies and celebrations due to the geographical features and climate of Ardahan province, as well as the fact that the source of income is agriculture and animal husbandry. The study consists of three parts. Each section is explained with its own subheadings. In the evaluation part, the reasons for the disappearance of the detected activities or how they are changing and transforming were explained, and in the conclusion part, the study was completed with some findings. The study was conducted by both field research and scanning written and digital sources.

Keywords:

Ardahan, Folk Culture, Entertainment, Celebrations, Folklore

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	9
FESTİVAL, ŞENLİK, ŞÖLEN; BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMA KAVRAMLARI	9
1.1. FESTİVAL, ŞENLİK VE ŞÖLEN KAVRAMLARI.....	9
1.2. BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMA KAVRAMLARI	11
2. BÖLÜM.....	13
BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR	13
2.1. BAYRAMLAR.....	13
2.1.1. Dini Bayramlar	14
2.1.1.1. Ramazan Bayramı.....	15
2.1.1.2. Kurban Bayramı.....	19
2.1.1.3. Kandil Geceleri	24
2.1.1.4. Muharrem Ayı(Aşure Günü).....	27
2.1.2. Milli Bayramlar.....	30
2.2. TÖRENLER.....	38
2.2.1. Geçiş Törenleri	38
2.2.1.1. Sünnet Törenleri.....	40
2.2.1.2. Askere Gitme(Uğurlama).....	46
2.2.1.3. Hacca Gitme.....	50

2.2.2. Göç(Yaylak-Kışlak) Törenleri	52
2.3. KUTLAMALAR.....	58
2.3.1. Mevsim Döngülerini Esas Alan Kutlamalar	59
2.3.1.1. Yılbaşı.....	59
2.3.1.2. Nevruz.....	63
2.3.1.3. Hidrellez.....	70
2.3.2. Tarım ve Hayvancılıkta Verim Artırmaya Yönelik Kutlamalar	74
2.3.2.1. Çift Çıkarma.....	75
2.3.2.2. Yağmur Yağdırma Törenleri.....	81
2.3.2.3. Kepçe Hatun.....	87
2.3.2.4. Çoban Bayramları	90
2.3.2.4.1. Koç Katımı	92
2.3.2.4.2. Saya Gezme	94
2.3.3. Toplumsal Dayanışma Amaçlı Kutlamalar.....	95
2.3.3.1. Yırgatlık(Irgatlık).....	95
2.3.3.2. İmece.....	98
2.3.4. Diğer Mevsimlerdeki Gezinti, Toplantı ve Eğlenceler	102
2.3.4.1. Kızak Kayma	103
2.3.4.2. Seyran	107
2.3.4.3. Oda Yakma	108
2.3.4.4. Elfene(Erfene).....	111
3. BÖLÜM.....	114
YÖRESEL FESTİVAL VE ŞENLİKLER.....	114
3.1. YÖRESEL FESTİVALLER.....	124
3.1.1. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali	124
3.1.2. Kardan Perde Film Festivali	128
3.1.3. Ardahan Uçurtma Şenliği	129
3.1.4. Hanak Aşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali	131
3.1.5. Atatürk'ün İzinde ve Gölgesinde 24. Damal Şenlikleri.....	135
3.1.6. Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali	138
3.1.7. Posof Aşıklar ve Türkü Şoleni.....	142
3.1.8. Uluslararası Çıldır Göl Festivali	148

3.1.9. Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali.....	156
3.1.10. Türkgözü Organik Elma Festivali	159
3.1.11. Ardahan Rahvan At Binicilik Kulub Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası	163
3.1.12. Çıldır Cancur Festivali.....	166
3.2. YAYLA ŞENLİKLERİ	174
3.2.1. Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği.....	177
3.2.2. Bülbülan Yayla Festivali	178
3.2.3. Hanak Avcılar Mahallesi 3. Geleneksel Yayla Şenliği.....	181
3.2.4. Samandöken Köyü(Sinot) Geleneksel Yayla Şenliği	183
3.2.5. Hoçvan Çalabaş Yayla Şenlikleri	184
3.2.6. Süngülü Köyü Yayla Şenliği	185
3.3. FARKLI İL VEYA İLÇELERDE DÜZENLENEN ARDAHAN TEMALİ ETKİNLİKLER	187
3.3.1. Kars Âşık Şenlik Festivali	187
3.3.2. Ardahan Kars İğdir Günleri	188
3.3.3. İstanbul/Sultangazi Yöresel rnler Festivali.....	189
3.3.4. Bursa 2.Anadolu Kültür Şöleni.....	189
DEğERLENDİRME	192
SONUÇ.....	200
KAYNAKÇA	202
KAYNAK KİŞİLER	208
EKLER.....	214
EK 1. ARDAHAN İLİ HALK KÜLTÜRÜNDE KUTLAMALAR İLE İLGİLİ KAYNAK KİŞİLERE YÖNELTİLEN SORULAR	214
EK 2. KAYNAK KİŞİLER VE DERLEME YERLERİ İLE İLGİLİ FOTOğRAFLAR.....	217
EK 3. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	221
EK 4. ETİK KURUL İZNİ	222
Z GEÇMİŞ.....	223

KISALTMALAR DİZİNİ

BAĞ-DER	Bağdeşen Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
JAK	Jandarma Arama Kurtarma
KAKA	Kafkaslara Açılan Kapımız Ardahan
KAÜ	Kafkas Üniversitesi
KK	Kaynak Kişi
Km	Kilometre
M	Metre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
SERKA	Serhat Kalkınma Ajansı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	Türk Dil Kurumu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Vb	Ve başkası ve başkaları ve benzeri ve benzerleri ve bunun gibi
Yy	Yüzyıl

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen festivalleri gösteren tablo	123
Tablo 2. Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen şenlikleri gösteren tablo	176

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Bayramlarda ikram etmek için yapılan helva görseli.....	17
Fotoğraf 2. Ardahan yöresine özgü haşıl yemeği.....	18
Fotoğraf 3. Kurban kesiminden bir görsel.	20
Fotoğraf 4. Köy pastası görseli.	22
Fotoğraf 5. Kandillerde yapılan pişi görseli.....	25
Fotoğraf 6. Posof merkez camii de Berat kandilinden bir görsel.....	25
Fotoğraf 7. Regaip Kandilinden bir görsel.....	26
Fotoğraf 8. Kandil gecesı minare ışıklandırması.	27
Fotoğraf 9. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü’nde bayraklı yürüyüş.	32
Fotoğraf 10. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü’nde, şehit mezarlarını ziyaret.	33
Fotoğraf 11. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü kutlamalarından bir görsel.	33
Fotoğraf 12. Posof 19 Mayıs kutlamalarından bir görsel.....	35
Fotoğraf 13. Ardahan’da 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarından bir görsel.....	36
Fotoğraf 14. Günümüz 23 Nisan kutlamalarından bir görsel.....	37
Fotoğraf 15. Eski 23 Nisan gösterilerinden bir görsel.	37
Fotoğraf 16. Serhatta Sünnet Şöleni’nden bir görünüm.	40
Fotoğraf 17. Süngülü Köyü’nde sünnet konvoyundan bir görüntü.	42
Fotoğraf 18. Serhatta Sünnet Şöleni Projesi kapsamında Posof’ta yapılan toplu sünnetten bir görünüm.....	43
Fotoğraf 19. Çıldır’da toplu sünnetten bir görsel.....	43
Fotoğraf 20. “Sünnetime Hoş geldiniz” yazılı sünnet magneti.....	45
Fotoğraf 21. Süngülü Köyü’nde asker konvoyundan bir görsel.	47
Fotoğraf 22. Çıldır İlçesinde “Şah Kaldırma” geleneğinden bir görünüm.	48
Fotoğraf 23. Posof’ta hacı adaylarını uğurlama anından bir görüntü.	51
Fotoğraf 24. Hacdan getirilen zemzem takımı.	52
Fotoğraf 25. Süngülü Köyü yaylarının günümüzdeki görünümü.	55
Fotoğraf 26. Süngülü Köyü’nde yayla çıkma anından bir görsel.	56
Fotoğraf 27. Çiğdem çiçeği görseli.	56

Fotoğraf 28. Posof ‘ta yılbaşı gecesinde oynatılan “Deve Oyunu” görseli.....	62
Fotoğraf 29. Ardahan Bağdeşen Köyü “Şişman Oyunu”görseli.....	62
Fotoğraf 30. Ardahan ilinde nevrüz kutlamalarından bir görsel.	65
Fotoğraf 31. Ardahan ili Nevruz kutlamalarında yapılan etli pilav görseli.	65
Fotoğraf 32. Çıldır Aşağı Canbaz Köyü’nde yakılan nevrüz ateşi.	68
Fotoğraf 33. Ardahan’da Nevruz kutlamasında rengârenk boyanan yumurta görseli. ...	69
Fotoğraf 34. Kavut Haşılı görseli.....	73
Fotoğraf 35. Öküz ile tarla sürümünden bir görsel.	79
Fotoğraf 36. Ardahan Hoçvan Çağlayık Köyü yağmur duası esnasında kurban kesimi.	82
Fotoğraf 37. Posof’un Günlüce Köyü’nde yağmur duası yapılırken bir görsel.	83
Fotoğraf 38. Çıldır ilçesinde çayır biçiminden bir görsel.	96
Fotoğraf 39. Posof’ta traktörle tarla biçme anından bir görsel.	97
Fotoğraf 40. Ardahan’da imece usulü kaz kesiminden bir görsel.....	99
Fotoğraf 41. Çıldır/Kuzukaya Köyü imece usulü yapılan kaz kesimi	101
Fotoğraf 42. Ardahan’da kızak kayarak eğlenen çocuklar.....	104
Fotoğraf 43. Ardahan Yalnızçam Kayak Merkezinden bir görünüm.	104
Fotoğraf 44. Çıldır Gölü üzerinde buz pateni.	105
Fotoğraf 45. Hanak ilçesi kayak tesisinde, kayak yapan öğrenciler.	106
Fotoğraf 46. Çıldır ilçesi Âşıklık Gecesi’nden bir görsel.	110
Fotoğraf 47. Posof’un Cilvana Köyü’nde elfene yapan kızlar.....	112
Fotoğraf 48. Ardahan ilinde yapılan “Kaz Çalıştayından” bir görsel.	118
Fotoğraf 49. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali Afişi.	125
Fotoğraf 50. Festival akışını gösteren görsel.	125
Fotoğraf 51. Kardan yapılan Atatürk’ün bakış temalı heykeli.....	126
Fotoğraf 52. Atlı okçuluk.....	127
Fotoğraf 53. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali alanından bir görsel.	127
Fotoğraf 54. Kardan Perde Film Festivali afişi.....	128
Fotoğraf 55. Kardan Perde Film Festivalinden bir görünüm.	129
Fotoğraf 56. Ardahan Uçurtma Şenliğinden bir görsel.....	130
Fotoğraf 57. Aileleri ile uçurtma uçuran çocuklar.	131
Fotoğraf 58. Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali.	132
Fotoğraf 59. Buzağı güzellik yarışmasından bir görüntü.....	134

Fotoğraf 60. Atatürk'ün İzinde ve Gölgesinde Damal Şenlikleri Afişi.	136
Fotoğraf 61. Damal bebeği heykeli.	137
Fotoğraf 62. Atatürk'ün silüetinin görseli.	137
Fotoğraf 63. Damal Bebeği görseli.	138
Fotoğraf 64. Göle Kaşar Festivali afişi.	139
Fotoğraf 65. Festivaldeki 1 tonluk kaşar peynir görseli.	140
Fotoğraf 66. Çocuk folklor ekibi halk oyunu gösterisinden bir görsel.	141
Fotoğraf 67. Posof Âşıklar ve Türkü Şöleninden bir görsel.	143
Fotoğraf 68. Âşıklar ve Türkü Şöleni 'nden bir görüntü.	144
Fotoğraf 69. Çocuklardan oluşan Güreş takımı.	144
Fotoğraf 70. Doğu Rüzgârı Kafkas Halk Dansları gösterisi.	145
Fotoğraf 71. Posof'un Meşhur Deve Oyunundan bir görüntü.	145
Fotoğraf 72. Uluslararası Çıldır Göl Festivali Afişi.	149
Fotoğraf 73. Uluslararası Çıldır Göl Festivalinden bir görünüm.	151
Fotoğraf 74. Çıldır Göl Festivali güreş takımının gösterisi.	152
Fotoğraf 75. Festivalde insanların halay çekme görüntüleri.	152
Fotoğraf 76. Çıldırli Âşık Şenlik heykeli.	154
Fotoğraf 77. Festivalde kurulan giyim standı.	155
Fotoğraf 78. Çıldır Göl Festivali'nde kurulan yiyecek standı.	155
Fotoğraf 79. Festival alanının genel görünümü.	156
Fotoğraf 80. Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali Afişi.	157
Fotoğraf 81. Ardahan Uluslararası Kültür ve Bal Festivalinden bir görüntü.	158
Fotoğraf 82. Ardahan Uluslararası Kültür ve Bal Festivalinin ikinci günü.	158
Fotoğraf 83. Türkgözü Organik Elma Festivali Afişi.	159
Fotoğraf 84. Festivalde sergilenen elma çeşitleri.	160
Fotoğraf 85. Organik Elma Yarışmasında Elma Güzelleri.	161
Fotoğraf 86. Posof'un içi dışı kırmızı elması.	161
Fotoğraf 87. Kavılca ekmeği ikramı	162
Fotoğraf 88. Yöresel yemeklerden bir görsel.	163
Fotoğraf 89. Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması	
6. Doğu Anadolu Şampiyonası Afişi.	164
Fotoğraf 90. Rahvan at yarışlarından bir görsel.	165

Fotoğraf 91. 1.Çıldır Cancur Festivali Afişi.	166
Fotoğraf 92. Çıldır Festival alanından bir görsel.	170
Fotoğraf 93. Festivalde satışı yapılan ürünler.	172
Fotoğraf 94. Çıldır ilçesinde yetişen Cancur görseli.....	173
Fotoğraf 95. Cancur eriğinden yapılan pestil görseli.	174
Fotoğraf 96. Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği Afişi	177
Fotoğraf 97. Uluslararası Canibeg Yayla Şenlik alanından bir görsel.....	178
Fotoğraf 98. Bülbülan Yayla Festivali Afişi.	179
Fotoğraf 99. Bülbülan Yayla Şenliği alanından bir görsel.....	180
Fotoğraf 100. Bülbülan Yayla Şenliği.	181
Fotoğraf 101. Avcılar Mahallesi Geleneksel Yayla Şenliği Afişi.....	182
Fotoğraf 102. Yayla şenliği alanından bir görünüm.	182
Fotoğraf 103. Samandöken Geleneksel Yayla Festivali’nden bir görünüm.	183
Fotoğraf 104. Yayla şenliğinden bir görsel.....	183
Fotoğraf 105. Yayla şenliği alanından bir görsel.	184
Fotoğraf 106. Süngülü Köyü Yayla Şenliği Afişi.....	185
Fotoğraf 107. Yayla Şenliğinden bir görsel.	186
Fotoğraf 108. Kars Âşık Şenlik Festivali.....	187
Fotoğraf 109. Ardahan Kars Iğdır Tanıtım Günleri	188
Fotoğraf 110. Sultangazi Yöresel Ürünler Festivali	189
Fotoğraf 111. Anadolu Kültür Şöleni Afişi.....	190

GİRİŞ

Ardahan ili tarihi, coğrafyası, kültürel yapısı itibariyle araştırılmaya değer, insanı bu araştırmaya iten merak duygusunu da kamçılayan, geniş, kültürel zenginliğe sahip bir bölgedir. Bir coğrafyanın yaşam biçimini, insanlarını, kültürel zenginliğini ve maddi, manevi değerlerini yansıtan aynı zamanda da halkbilimi açısından inceleme alanlarından birisi de “Bayramlar, Törenler, Kutlamalar”dır. Çeşitli etkinlikleri içerisinde barındıran genel olarak ifade edilen “Kutlamalar”a yönelik Ardahan yöresinde herhangi bir çalışma olmamasından dolayı araştırma konusu “Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar” şeklinde belirlendi. Oğuz’a (2019, s. 11) göre, “Doğdu görme, kırklama, diş heddiği, sünnet, kız isteme, nişan, düğün, askere veya hacca uğurlama, ölüm gibi geçiş ve erginlenme ritüelleri; kandil, mevlit, teravih, bayram, yeni yıl, hasat, bağ bozumu gibi merasimler; oda, meclis, yaren gibi kültürel mekânlar başta olmak üzere sayısız toplanma ve bir araya gelme biçimi kültürün kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamaktadır.” Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere bu çalışmada amacımız eğlenceye yönelik yapılan yukarıda da sıralanan bu kutlamaları ve bölgede olan farklı kutlamaları da tespit etmek, yapısal analizlerini yapmak, maddi ve manevi olarak katkılarını değerlendirmektir. Kutlamaları adlandırılma, zaman, mekân vb. açılardan inceleyerek elde edilen verileri kayda geçirmek, yörenin zamanla değişen ve dönüşen kültürünü ve kültür öğelerini kalıcı hale getirerek gelecek kuşaklara aktarmaktır. Kutlamalar, yöresel lezzetlerin ve giyim-kuşamın, yöreye özgü herhangi bir oyun, uygulama veya etkinliğin hatırlanması, gün yüzüne çıkması, var olan kültürel zenginliğin yansıtılması ve korunması açısından dikkat çekicidir. Hemen hemen her kültürde yer alan etkinlikler, yöre insanının kültürel değerlerine verdikleri önemi de yansıtmaktadır.

Çalışmanın bölümleri yani oluşturulan çerçeve Artun’un (2011, s. 249) tasnifi temel alınarak oluşturuldu, alt başlıklarda yöreye göre belirlendi. Çalışma üç ana bölüm ve alt başlıklardan oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde festival, şenlik, şölen ve bayram, tören kutlama kavramları iki grup halinde oluşturuldu, bu kavramlarla ilgili çeşitli çalışmaların incelenmesine yer verildi. İkinci bölümde Ardahan ili ve ilçelerinde bayram, tören ve kutlamaların neler olduğu tespit edildi ve alt başlıklara ayrılarak incelendi. Etkinliklerin geçmişte ve günümüzde nasıl kutlandığı incelendi. Bölge

içerisindeki bu kutlamalarda ne gibi farklılık veya benzerliklerin olduğu da tespit edildi. Üçüncü bölümde de yöresel festival ve şenlikler tespit edildi. Geçmişten günümüze kadar düzenlenmiş ve halen daha düzenlenmeye devam eden etkinliklerde içeriğin nasıl olduğu incelendi. Bu etkinliklerde söylenen şarkı ve türküler de tespit edildi.

Çalışmanın Önemi

Halkbiliminin araştırma alanlarından biri olan “Bayramlar, Törenler, Kutlamalar” geçmişten günümüze kutlana gelmiş toplumsal, siyasi, ekonomik vb. birçok alanda toplumun her kesimini etkilemekle birlikte o toplumun kültürünü yansıtan etkinliklerdir. Bu açıdan düşünüldüğünde geleneği ve kültür ürünlerini koruyarak, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamak çalışmanın önemini yansıtmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada amacımız Ardahan ili ve ilçelerindeki eğlenceye yönelik insanların ne gibi kutlamalar yaptığını tespit etmek ve kültürün nasıl bir değişim ve dönüşüm sürecinde olduğunu incelemek ve bu kutlamaları yazıya aktararak kalıcı hale getirmektir. Çalışmamız, Ardahan ili ve ilçeleri ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışmada öncelikli olarak literatür taranmış, elde edilen bulgular aktarılmıştır. Alan araştırması için kaynak kişilere sorulacak soru listesi hazırlanmış, derleme yeri olan Ardahan ili ve ilçelerine gidilmeden önce telefon, not defteri, şarj aleti, kalem ve soru listesi ile birlikte gidildi ve hem kendi belirlediğimiz kaynak kişilere hem de esnaf ve kahvehanelerde bulunan kişilere sorular soruldu. Bazı kaynak kişilerden sorular sorularak ses kaydı alındı, bazı kaynak kişilerinde buna müsaade etmemesinden dolayı

yazılı olarak edindiğimiz bilgiler kayıt altına alındı. Bölge ile ilgili yapılan araştırma vb. bilgilere ulaşabilmek ve kaynak temin edebilmek için Ardahan İl Kültür ve Turizm Müdürü ile görüşüldü ve kendisine de soru listesi sorularak ses kaydı alındı. Gözlem ve Görüşme(Mülakat) Yöntemleri tercih edildi ve internet aracılığı ile çalışmamız tamamlandı.

Ardahan İli İle İlgili Genel Bilgiler

Ardahan ili ve ilçelerinin hem tarihi ve coğrafyası hemde etnik yapısı ile ilgili yazılı kaynaklardan ve internetten elde edilen bilgiler aktarıldı.

Ardahan ve İlçelerinin Tarihi, Coğrafyası

Merkez

Ardahan ilinin tarihine bakıldığında zaman yaklaşık 3000 yıllık bir geçmişi vardır. Ardahan, M.S. 1068 yılında Alparslan tarafından fethedilerek Selçukluların egemenliğine geçmiştir. 29 Mayıs 1555’de imzalanan Amasya anlaşması ile Kanuni Sultan Süleyman tarafından Osmanlı İmparatorluğuna dâhil edilmiştir. Milli Şura Hükümeti ile birlikte Kazım Karabekir Paşa ve Halit Paşa komutasındaki ordumuz tarafından 23 Şubat 1921’de Ardahan, düşman işgalinden kurtarılmıştır. Ardahan tam 66 yıl boyunca Kars iline bağlı bir ilçe olarak yer almış ve 27 Mayıs 1992 tarihinde ve 3806 sayılı kanun ile il statüsü kazanmıştır.¹ Ardahan; Kuzey kesiminde Yalnızçam dağları, Güneybatı ’da Allahuekber dağlarının uzantıları, Kuzeydoğusunda Keldağ, doğu tarafında Akbaba Dağı ve güneyinde Kısır Dağ ile çevrilidir. Ortasından ise Kura ırmağı geçmekte ve 1800 m. rakıma sahiptir. Doğu Anadolu Bölgesi’nin Karadeniz Bölgesi’ne komşu olduğu Kuzeydoğu kesiminde yer alan il toprakları yüksek ve engebelidir. Çoruh-Kelkit dağlarının en doğu kesimini oluşturan Yalnızçam dağları Artvin il sınırı boyunca uzanır. İlin kuzeydoğu kesiminde Keldağ (3.033 m.), Doğu kesiminde ise Akbaba Dağı (3.026 m.) yer alır. Ardahan’ın güney kesiminin engebeli kısımlarını ise Allahuekber dağları ile Kısır Dağı oluşturur. Kuzeydoğu-Güneybatı doğrultusunda uzanan Allahuekber dağlarına bağlı Kabak da 3.054m yüksekliğindedir. İlin en yüksek noktası ise Çıldır gölünün güneybatısında yer alan ve 3.197 m’ye erişen Kısır Dağının doruğudur. Ardahan ilinin orta kesimindeki yüksek düzlükler, Ardahan Platosu olarak adlandırılır.

¹ <https://www.serka.gov.tr/bolgemiz/ardahan/ardahan-tarihce/>

Platonun deniz seviyesinden yüksekliği 1800-2000 m. arasında değişir. Orta kesimdeki alçak bölüm Ardahan Ovası adıyla anılır. İldeki diğer düzlükler ise Kısır Dağı'nın Batısında bulunan bir çöküntü alanı olan Hasköy Ovası ile Güneybatı kesimindeki Göle ovasıdır.²

Hanak

Hanak ilçesi, M.Ö. 680'li yıllara kadar Urartu hâkimiyetinde kalmış, yazılı kaynaklarda bilinen ilk isminin ise Kırmalar mevkiindeki Kaya yazıtından alınan Urartuca bilgilere dayanılarak “Tariu” olduğu anlaşılmaktadır. Hanak, farklı medeniyetlere beşiklik etmiş, Oğuzların eline geçtikten sonra da türlü isimlerle anılmıştır. (Kanak- Kanık) Oğuz boylarından (Kıpçak) ağzıyla “KHANAH” oymağından kalma olduğu düşünülmektedir. Zamanla baştaki “K” harfi düşüp ismin sonundaki “H” harfi telaffuz zorluğundan dolayı “K” harfine dönüşerek Türkçe büyük ses uyumuna uygun hale gelmiş ve “Hanak” olmuştur. Hanak ilçesinin Karakale köyü ortaçağda ilbeyi merkezi iken günümüzde köyde eski şehrin harabeleri bulunmaktadır. Kırmalar mevkiinde bulunan Kaya Yazıtı şehrin tarihine ışık tutmaktadır.³ Hanak' ın Doğusunda Çıldır ilçesi, Batısında Artvin İli, Kuzeyinde Damal İlçesi Güneyinde ise Ardahan İli ile çevrili olup, ilçemizin Batısında Cin Dağı, Doğusunda Yelatan Dağı ve Oğuz yaylaları yer almaktadır. Yüzölçümü 547 km2 olan İlçede Cin dağlarından çıkan ve ilçeyi geçen Hanak Çayı bulunmaktadır. Rakımı ise 1800 metredir.⁴

Damal

Damal içesi ve çevresi Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk boylarının geçiş güzergâhında bulunan yerleşim alanlarıdır. Tarihte Ardahan-Posof Sancaklarına bağlı Yukarı Kur'a ya da Meşe Ardahan adı ile anılan bölge 1064 yılında Sultan Alparslan tarafından Selçuklu topraklarına katılmıştır. Akkoyunlu Uzun Hasan döneminde (1453) Maraş yöresinden gönüllü olarak getirilen Dulkadurlu-Ulusu topluluğundan “Türkmenler” bu yöreye yerleşmişlerdir. Ulgar ve Cin Dağlarını yaylak edinip

² <http://ardahan.gov.tr/ardahan-in-cografi-konumu>

³ <http://www.hanak.gov.tr/hanak-ilesinin-tarihesi>

⁴ <https://ardahan.csb.gov.tr/ilcelerimiz-i-1598>

zamanla Damal bölgesinde köyler kurarak günümüze kadar kendi gelenek ve göreneklerini yaşatmışlardır. Yöre halkı İstanbul ağzına yakın Maraş şivesini günümüzde dahi kullanmaktadır. Geneli Hüseyini-Bektaşlı olan Alevilik inancındaki yöre halkının kadın giyimleri Orta Asya'dan gelen eski Oğuz geleneklerini yansıtmaktadır. Bölge 1876-1920 tarihleri arasında Rusların istilasına uğramıştır. Halen halk arasında 93 kırıgını olarak anılan Osmanlı-Rus Savaşında 44 yıl istila ve Rus zulmü yaşamasına rağmen yöre halkı gelenek ve göreneklerinden taviz vermemiştir. Bolşevik ihtilalinden sonra Rus ordusunun çekilmesiyle İngiliz desteğindeki Ermeni ve Gürcü işgali devam etmiştir. Bu işgale karşı Ardahan da Milli İslam Şurası kurulup, oluşturulan yerel komiteler tarafından siyasi ve askeri mücadele yapılarak Kazım Karabekir komutasında ki Türk Ordusunun Rus ordusunu yenilgiye uğratıp 1 Mart 1921 Yılında bölgeyi kurtarmasına kadar bölge halkının direnişi sürmüştür.⁵ Damal kuzey de Posof, doğu da Gürcistan ve Çıldır, güney de ve batıda Hanak ile komşu olup toplam 74 Km kara sınırına sahiptir. İlçenin toplam yüz ölçümü 329 km² olup, rakımı 2.000 metredir. Arazi plato görünümünde olup, İlçenin bitki örtüsü ilkbahardan sonbahara kadar yeşil çayır görünümündedir. Yörede karasal iklim hüküm sürer, yağış ülke ortalamasının altındadır. Sıcaklık kış mevsiminde eksi (-) 30-35 dereceye kadar düşer. Yazları serin, kışları ise soğuk ve yağışlıdır. İlçe sınırlarında Çikora Suyu ve Bağırsak Çayı adında iki akarsu bulunmaktadır(Kafkaslara Açılan Kapımız Ardahan, 2011 ilerde KAKA, 2011).

Posof

Posof ilçesinin kuruluşu çok eski çağlara dayanmaktadır. Posof adı eski Türk dilinde Buşetkehv (Büşe-Bişe) meşe ve ormanlık dere anlamına karşılık gelmektedir. Zaman zaman şekil değiştirerek Postkov-Poskhov ve 1928 yılında harf inkılâbından sonra resmi kayıtlara Posof olarak işlenmiştir. 1080 yılında Selçukluların Gürcülerin elinden alması ile Posof Türk hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Rus ve Gürcülerin işgaline uğrayan İlçe son olarak 2 Mart 1921'de Gürcülerin işgalinden kurtararak Anavatana dâhil edilmiştir. 1992 yılına kadar Kars

⁵ <https://ardahan.csb.gov.tr/ilcelerimiz-i-1598>

iline bağılı olan Posof, 1992 yılında Ardahan'ın İl olmasından sonra idari bakımdan Ardahan'a bağlanmıştır(KAKA,2011).

Zeyrek'e (2013, s. 15) göre Posof ilçesinin fiziki coğrafyası:

“Posof, dağlık bir araziye sahiptir. Toprakları, dağlar arasında, bol yağış ve kar sularıyla beslenen kuvvetli aksularla yarılmıştır. Derin derelerin oyduğu bölgede, dağlar ve vadilerden meydana gelen iki tür arazi yapısı görülür. Dağların üst kısımları ot, çayır ve çalılıklarla kaplıdır. Dağ etekleri çok yerde ormanlarla örtülüdür.”

Göle

Göle ilçesi, Küçük Ardahan Sancağı adıyla 1551'de Erzurum'a, 1579'da Kars iline bağlanmıştır. 1828'de Rus işgalinde çok zarar görmüş ve halk dağılmıştır. 1830'da merkezi Dedeşen köyü olarak Çıldır sancağına, 1866'da nahiye olarak Ardahan kazasına verilmiştir. 1878'de Rus işgaline kaza merkezi Merdinik köyü (şimdiki ilçe merkezi) olmuştur. 30 Eylül 1920'de Rus işgalinden kurtulan Göle İlçe Merkezinde belediye teşkilatı 1926'da kurulmuştur. En son olarak ilçemiz 27.05.1992 tarihinde 3806 Sayılı Kanun ile İl statüsüne kavuşan Ardahan İline bağlanmıştır(KAKA,2011). İlçemizin yüzölçümü 1400 km olup, denizden yüksekliği 2.030 metredir. Arazinin % 81'i orman örtüsü ile diğer kısımları ise çayır ve mera ile kaplıdır. Kışları uzun ve sert, yaz mevsimi ise çok kısadır. İlçenin güneyinde Allahuekber dağları uzanır, İlçe kuzeyinde Ardahan İli, Doğusunda Kars İli Batısında Erzurum İli ile sınırdır.⁶

Çıldır

Çıldır, en eski Türk yerleşim merkezlerinden biridir. Heredot Tarihi'nde de bahsedildiği üzere M.Ö. 650-700 yılları arasında bölgeye gelen Saka Türkleri, Çıldır'a ebedi Türk olma damgasını vurmuşlardır. Zaten Çıldır adı da oradan gelmektedir. Çıldır, Oğuz Han'ın Çavuldur Boyundan gelmekte olup; “Çavuldur” isminin (Çaldur) Çıldır şeklinde fonetik bir değişikliğe uğramış biçimdir. Çavuldur, Oğuz'un Gökhan'dan olma ikinci torunudur. Yöre halkının meskuniyeti, böylece 1071 Zaferi'nden çok daha gerilere gider. Öyle ki, Anadolu kapılarını ebedi olarak Türklere

⁶ <https://ardahan.csb.gov.tr/ilcelerimiz-i-1598>

açacak olan Sultan Alpaslan'ın ordusu, Çıldır'a geldiğinde, Akçakale mevkiinde üç gün misafir edilir ve ordusuna takviye birlikler verilir. 14 Temmuz 1878'de yapılan Berlin anlaşmasıyla Ruslara savaş borcu olarak verilecek olan 245 milyon Osmanlı altınının 200 milyonunu karşılamak üzere 3 sancak denilen Kars, Çıldır ve Batum sancakları Ruslara teslim edildi. Merkezi Erzurum'da olan 15. Kolordu, Kazım Karabekir komutasında Milli Şura kuvvetlerinin yardımı ile önce Ermenilerin sonrada Gürcülerin üzerine yürüdü. 25 Şubat 1921 günü Çıldır düşman işgalinden kurtularak Türk topraklarına katılmıştır(KAKA,2011). Çıldır, Ardahan ilinin doğusunda ve il merkezine 43 km. uzaklıkta sınırda bulunan bir uç ilçemizdir. Çıldır, kuzeyinde Posof, kuzeybatısında Hanak, batısında Ardahan, doğusunda Gürcistan, güneydoğusunda Ermenistan ve güneyinde Arpaçay ile çevrilidir(Korkmaz, 2015, s. 8).

Ardahan İli ve İlçelerinin Etnik Yapısı

Ardahan ili ve ilçeleri farklı birçok etnik yapıyı bünyesinde barındırmakta ve bu farklılıkla birlikte pek çok kültür ögesi de karşımıza çıkmaktadır. Akdağoğlu'na (2021, s. 42) göre Ardahan ilinde Türk, Terekeme, Karapapak gibi farklı etnik yapı toplulukları ve Alevi, Sünni gibi farklı inanç yapısında topluluklar yaşamaktadır. Dolayısıyla bu çeşitlilik farklı müzik kültürlerinin de yaşamasına sağlamıştır. Ardahan ilinde yaşayan bir başka topluluk da Avşarlardır.

Altınkaynak'a (2013, s. 237) göre Ardahan Avşarları hakkında bilgiler aşağıdaki gibidir:

“Ardahan ili, Hoçvan Bölgesi,(Taşlıdere, Gölge, Samanbeyli, Tazeköy, Erdemir, Aşağı Kurtoğlu, Yukarı Kurtoğlu, Tunçoluk, Binbaşar, Lehimli, Otbiçen, Hoçvan Hasköy, Bayramoğlu, Yayla Karakolu, Hacı Ali, Çalabaşı, Çobanlı, Nebioğlu, Ömerağa, Çağlayık, Dağcı) 21 pare köyden meydana gelir. Merkezi Hoçvan Hasköy'dür. Hoçvan “yığıntı, yığılıp toplaşılan yer” anlamında Ermenice bir kelimedir. Sosyolojik ve folklor açısından dikkatleri üzerine çeken bir bölgedir. Temel geçim kaynağı hayvancılık ve hayvancılığa dayalı tarımdır. Bu bölgede yaşayan insanların ana dili Kürtçe olmakla beraber kendilerini Avşar olarak da tanımlamaktadırlar.”

Yukarıdaki kaynaklardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Ardahan ili ve ilçelerindeki farklı birçok etnik yapı ve bu farklılıklar beraberinde kültürel zenginliği de getirmektedir. Akdağoğlu'nun ifade ettiği gibi farklı müzik kültürlerinin oluşmasına neden olmuş dolayısıyla bu kültürel çeşitlilik giyim-kuşam, yemek, oyun, eğlence gibi

unsurlarda da çeşitlilik oluşturmaktadır. Bayram, Tören, Kutlama, Festival ve Şenlikler, Nevruz, Hıdrellez, Yağmur yağdırma törenleri gibi araştırma başlıklarını da Ardahan'ın etnik yapısı ile değerlendirdiğimiz zaman şunları söylemek mümkündür: Dini bayramların kutlanma biçiminde bazı farklılıklar görülebilmektedir. Ramazan ayında genel olarak ramazan orucu tutulurken Damal'da Muharrem ayında oruç tutulmaktadır. Yaptığımız derleme sonucunda da Nevruz kutlamasının Çıldır ilçesinde Terekemeler de ve Göle ilçesinde Aleviler de yapıldığı tespit edildi. Festival ve şenliklerde de daha çok o bölgedeki sanatçıların davet edildiği ve şarkı ve türkülerinde bununla beraber oynanan oyunlarında bölge ile ilgili olduğu görüldü. Örneğin Çıldır'da Terekemelerin yaşaması sebebiyle daha çok Azeri oyunu oynanmakta, Çıldırılı Âşık Şenlik'in eserleri okunmaktadır. Damal ilçesinde yaşayan Türkmenler günümüzde de Damal Türkmen kıyafetlerini giymekte, kültürel değerlerini korumaya ve yaşatmaya çalışmaktadırlar. Damal ilçesinde düzenlenen festivalde de yöresel halk oyunları ekibinin Türkmen kadınların kıyafetlerini giydiğini ve yine bu kıyafetlerin giydirildiği Damal Bebeklerinin de festivalde satışa sunulduğu görülmektedir. Ahıska Türklerinin yaşadığı Posof ilçesinde de yapılan festivalde yöreye özgü yapılan "Hıngal" yemeği üzerine türkü yazıldığı ve bunun da festivalde söylendiği tespit edildi. İlçeden ilçeye farklı isimlerle anılan feselli, kete, pişi gibi hamur işleri ağırlıkta olan yemekler bu kutlama ve törenlerde yapılmaktadır. Yılbaşı gecelerinde Ardahan'a bağlı köylerde genellikle şişman oyunu oynanırken Posof ilçesinde deve oyununun oynatılmaktadır. Yukarıdaki tespitler sonucunda da aslında etnik yapı farklılığının eğlence kültürüne olan olumlu yöndeki bu etkisini söylemek mümkündür.

1. BÖLÜM

FESTİVAL, ŞENLİK, ŞÖLEN; BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMA KAVRAMLARI

Farklı ikamet yerlerinde kültür, sanat, turizm festivalleri, şenlikleri, yarışmaları, bayramları, kutlamaları, fuar ve toplantılarının yan sıra günleri, haftaları gibi çeşitli bir takım isimlerle düzenlenen ve kutlanan etkinlikler belediye, valilik, kaymakamlık gibi kamu ve özel kurum ve kuruluşların destekleriyle hem eğlence hem de dinlence araçları olarak görülmektedir(Özdemir, 2005, s.78). Ardahan ili ve ilçelerinde de aynı şekilde kültür, sanat ve turizm festival ve şenlikleri, bayram ve kutlamaları düzenlenmekte, tespit edilen birçok kültürel ve sanatsal etkinlik çalışmanın bu bölümünde aktarıldı.

1.1. FESTİVAL, ŞENLİK VE ŞÖLEN KAVRAMLARI

“Festival, dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı, programla belirtilen ve özel bir önemi olan sanat gösterisi; belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi sonunda ödül veya derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik” şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1988). Festivaller, yaşamın neredeyse her döneminde ve her toplumda çeşitli kutlama etkinlikleri ile beraber bu kutlamaların toplumumuzda farklı yerlerde bayram, eğlence, şenlik, festival vb. başlıklar altında toplandığı bilinmektedir. Festival kavramı, Türkmen (2017, s. 16) tarafından ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Festivaller, bir ya da birden fazla olay, obje, ürün, spor, sanat vb. ile ilgili konuyu merkeze alarak içerisinde müzik, dans, oyun, gösteri, yarışma gibi birden fazla etkinliğe aynı anda yer vermektedir. Katılımcı kitlesini her yaş, meslek, inanç vb. mensubu katılmak isteyen herkesin oluşturabildiği geniş hacimli, curcunalı, karmaşık yapılı, renkli, herkese aynı anda ortak ve/veya bireysel hareket etme imkânı sunan programlı organizasyonlardır.”

Yukarıda, festival kavramı ile ilgili yapılmış olan tanımlardan hareketle, festival kavramı üzerine benzer tanımlar yapıldığını söylemek mümkündür. Türkmen (2017, s. 23) Festivallerin tarihsel süreç içerisinde ilerlemesine bakıldığında zaman tüm gelişmelere rağmen günümüzdeki gibi bir boyutta nitelik ve niceliğe ulaşması 1980’lerde

gerçekleştiğini vurgulamakla beraber, 1990’da festivaller, ulusaldan uluslararasına taşınmaya başlanarak yaygınlaştığının, geliştirildiğinin altını çizer.

Bugün Türkiye’de hemen her ilde festival veya şenlikler düzenlenmektedir. Her festival farklı nedenler ve amaçlar altında düzenlenmektedir. Ekin’e (2011, s. 23) göre festivallerin düzenlenme nedenleri şunlardır:

“Toplumun heyecanını ve gururunu arttırmak, toplumun kültürel becerilerini ve yeteneklerini geliştirmesini sağlamak, özel projeler için gelir sağlamak. Bölge halkının sanat ve diğer yaratıcı alanlarda yeni faaliyetlerle uğraşması için fırsatlar sağlamak, bir insanı, tarihi ya da önemli bir olayı onurlandırmak” vb. sayılabilir.

Yukarıda sıralanan festivallerin düzenlenme nedenlerine ilave olarak toplumun birlik ve beraberlik duygularının pekiştirilmesi, ekonomik olarak bölgenin kalkınmasını sağlamak, kültürün gelecek nesillere aktarılması, gençleri topluma kazandırmak adına onları bazı etkinlik ve faaliyetlere sevk etmek vb. gibi nedenleri sıralayabiliriz.

Şenlik kavramı ise zamansal olarak herhangi özel veya genel bir nedene bağlı, tüm insanlığı etkileyen olay veya durumlar karşısında planlanabilen etkinlikler şeklinde açıklanabilir. Baykara (2000, s. 869) Eğlence, Türk hayatı içerisinde insan için en temel ihtiyaçlardan biridir. Bu ihtiyacı şenlik, kutlama ve toylarda gidermekte ve eğlenceler insanı genç, dinamik tutup yorgunluğunu almaktadır. Ardahan ilinde, zor şartlar altında çalışan insanlar festival, şenlik, şölen gibi halkın her kesiminin katıldığı bu etkinliklerde eğlenmekte tüm sıkıntı, stresini atarak bir gün de olsa sadece doyasıya eğlenmektedir. Köprülü’ye (1999, s. 72) göre Şeylan-Şölen şeklinde ifade edilen bu kavram Oğuz boylarının kurban ziyafeti olmakla birlikte kurbanların esas noktası ise ziyafete iştirak ettiren bir ortaklık olmasıdır. Oğuzların, başka kavimlerde bulunmayan önemli ve dikkat çekici bir durum vardır, şöleninde her boya, kurbanın bir uzvunun verilmesidir. Bu bölüme “sögük “denilmektedir. Kaya’ya (2014, s. 742) göre ise şölen kelimesinin tanımı şu şekildedir:

“Türklerde hakanın beylerini bir araya getirdiği ve kurbanların pay edildiği büyük törene verilen ad. Şölene katılan beyler makam-mevki sırasına göre oturur ve kurbanın değişik uzuvları da yine bu sıralamaya göre pay edilirdi. Oğuzların şölen töreninde yüksekçe bir yerde hakanın çadırı bulunur, sağ tarafında Boz Oklar, sol tarafında Uç Oklar yer alırdı. Kurban orta yerde kesilir ve tören boyunca ozanlar kopuzları eşliğinde okurlardı.”

Yukarıda farklı iki yazarın “Şölen” kavramının tanımı için benzer ifadeler kullandığı dikkati çekmektedir.

1.2. BAYRAM, TÖREN VE KUTLAMA KAVRAMLARI

Koca (2004, s. 1) Tarihî kayıtlara göre Türklerin yaptığı kutlama ve bayramlar dışında Hunlardan beri yaptıkları birçok tören ve faaliyetler bulunmaktadır. Hun Türkleri, ilkbaharda "Lung-cıng" adı verilen bölgede büyük bir bayram yapmaktadırlar. Bu bayramda hem inançla ilgili âdetler yerine getirilmekte, hem de çeşitli müsabakalar düzenlenmektedir. Dinî bir uygulama olarak evrenin yaratıcısı "Gök Tanrı" ve kutsal sayılan "yer" için at kurban edilmektedir. Türkler, bayram ve törenlerin müsabaka ve eğlence kısmında bir spor türü olan at yarışları için bir ormanın etrafı veya yere çakılmış ve ağaç dalları ile seçilmiş bir yeri belirlemektedir. Koca (2003, s. 122) Türkler bayramlarda at yarışlarının dışında çevgan, güreş, ayak topu gibi çeşitli oyunlar oynayıp ve yarışmalar yaparlardı. Kımız içip eğlenirlerdi. Eğlence sırasında kopuz gibi ve başka müzik aletlerini hem çalar hem de dans ederlerdi. Hunlarda olduğu gibi Durmuş'a (2016, s. 236) göre Göktürklerde de farklı birçok bayram ve törenlere denk gelinmiştir. Göktürkler, her yıl belirli bir zamanda "ecdad mağarası"nda beşinci ayın ikinci yarısında "Tanrı" ile "kutsal yer ve su" için kurban kesiyorlardı. Kurbandan sonra da eğleniyorlardı. Kızlar bilhassa ayak topu oynamakta ve kısra kımızı içmekteydiler. Sonra şarkı söylemekteydiler. Koca (2004, s. 28), Çin kaynaklarında Göktürklerin, Ergenekon'dan çıkışların anısına her yılın belli gününde demir bayramı yapılırdı. Bu bayram şu şekilde yapılmaktadır: Bir demir parçası ateşte iyice ısıtıldıktan sonra, hakana ait altın örs üzerine konulurdu. Hakan, elindeki altın çekiçe demire vurarak demirci taklidi yapardı. Daha sonrada eğlenceli oyunlar ve koşular yapılırdı. Uygurlar zamanında yapılan festival ve eğlenceler hakkındaki bilgileri Koçak (2011, s. 158), doktora tezinde şu şekilde vermiştir:

“ 450 yılında Uygur Türklerinden 5 grup birleşerek Çin'in kuzeyinde büyük bir tören yapmışlardır. Onlar bu törende önce "Gök Tanrı "ya at kurban etmişler sonra da şarkılar söyleyerek eğlenmişlerdir. Uygurlar, üçüncü ayın dokuzun da yani 9 Martta bir festival (Soğuk yemek festival) düzenlemişlerdir. Bu festivalde birbirlerinin üzerine su atmak suretiyle eğlenmektedirler.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Türkler eskiden beri eğlenceye yönelik bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Toy, Şeylan/şölen kavramlarının günümüzde festival, şenlik kavramlarına dönüştüğü ve eğlencelerin bu kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. İsimlendirilmenin dikkat çekici bir unsur olduğu kadar bu faaliyetlerdeki

oyun, yemek, giysi bazı örf adetler kısaca etkinliklerin içeriğinin de önemsendiği görülmektedir. Tüm bu faaliyetlerde amaç aynıdır; kültürümüzü yansıtan her ögenin geleceğe taşınması ve unutulmaması için de her kutlama da bunlara mutlaka yer verilmesi ve genç nesillerinde hoşça vakit geçirmelerinin yanında kültürlerini öğrenmeleri hedeflenmektedir.

2. BÖLÜM

BAYRAMLAR, TÖRENLER, KUTLAMALAR

Baykara'nın (2000) ifadesiyle eğlenmek insan için bir ihtiyaç ve bu ihtiyaçta kutlama, tören, toy ve şenlik, bayramlarda giderilmektedir. Bu etkinlikler eğlence ihtiyacı olan insanın hem mutlu hem de huzurlu olmasına vesile olmaktadır. Ardahan ili ve ilçelerinde insanlar milli ve dini bayramlara, geçiş dönemleri içerisinde yer alan sünnet, askere ve hacca uğurlama gibi törenlere, festival ve şenliklere katılım sağlayarak bu eğlenme ihtiyacını gidermeye çalışmaktadır. Çalışmak, dinlenmek, yemek yemek gibi eğlenmekte bir o kadar zaruri ihtiyaçtır. Düzenlenen etkinlikler sayesinde çalışan kişi stresini atmakta, uzun süre görüşemediği eş, dost ve yakınları ile bir araya gelmekte sohbet etmekte ve eğlenmektedir. Hem aile büyükleri ile hemde yakınlar ile bir araya gelmek bayramlar aracılığı ile olmakta, dini değerlerin ve kültürün aktarıcı olan bayramlar ve törenler Ardahan'da bazı değişimlere uğrasa da devam ettiği görülmektedir.

2.1. BAYRAMLAR

Çobanoğlu'na (2009, s. 1093-1099) göre Bayram, geleneksel olarak biçimleri ve kuralları belirlenmiş farklı gösterilerden oluşmakla beraber kutlandıkları kültürün de her çeşit geleneksel sanat ve oyun biçimlerinde kendi göreneklerine bağlı olarak muhteva ve işlev özelliklerinde varyantlaşmalar meydana gelmektedir. Doğum, evlenme, ölüm sadece dar bir kitleyi ilgilendiren törenler iken bayram başlı başına bir toplumun bütünü için düzenlenen ve kutlanan törendir.

Bayram kavramı, toplumda yaşayan her birey için toplanmanın, bütünleşmenin ve bunun sonucunda da aile yapısının güçlendiği zamanlar olarak görülmektedir. Bayram, her insan için farklı anlamlar ifade etmektedir. Bayramlar, eski Türk kültürü içerisinde yer almakla birlikte kültürün ve yaşam biçiminin bir parçası haline gelmiştir. Aydın ve Atay'a (2009, s. 1) göre Bayramlar, dayanışma ve benimsenen kimliğe inancı yenileme işlevlerini görür. İster dinî ister millî isterse mevsimsel olsun bütün bayramlar, bayramlarla birlikte yıldönümleri ve anma günleri geçmişte ait olunan ortaklığın güncel olarak canlandırılmasını sağlar ve geleceğe inancı yeniler. Dinî bayramlar, kandiller,

yortu ve belirli azizlere özgül nmiş özel dinî günler, toplumsal yaşamın mühim bir parçası olan din etrafında birleşme anları ve arınma günleridir. Bayramlar gibi festival ve panay rlar da hem ticar  işlev hem de eğlence işlevini yüklenerek  ifte işlev birden g r rl r. Artun (2011, s. 252) Bayramlarda, Türklerin hem kendi kıyafetlerini hem de bulundukları ve bayram yeri olarak nitelendirdikleri yerleri de s slediklerini ifade etmekte ve yalnızca bununla da kalmayıp yarışmalara dâhil ettikleri hayvanları da boyalar, boncuk ve kumaşlarla s slediklerini ifade etmektedir. Günümüzde de festival, şenlik ve şölenlerin kutlanacağı alanlar bayraklarla, balonlarla, çeşitli malzemelerle süslenmekte, halk oyunları gösterilerinde yöresel kıyafetler giyinilmekte, buzağı güzellik yarışmaları düzenlenmekte ve buzağılar boyalarla, kurdelelerle süslenmektedir. Milli bayramlarda okullar, sokaklar, evler bayraklarla donatılmaktadır. Dini bayramlarda kurbanlıklar boyanmaktadır. Eskiden beri süregelen bir gelenek halini almıştır. “Resmî ve dinî bayramlar gibi bazı kutlamalar ülkenin tamamı ve halkının ortak bir değeri iken, bazıları sadece belli bir bölge insanının ortak değerini oluşturabilmektedir”(Alptürker ve Alptürker, 2021, s. 1410). Resmi ve dini bayramlar ülke genelinde kutlandığı gibi Ardahan merkez ve ilçelerinde de kutlanmakta, eş, dost ve akrabanın toplandığı, birlik ve beraberliğin yaşandığı zamanları ifade etmektedir. Yapılan araştırma ve görüşmeler neticesinde bayramların kutlanmaya devam ettiği fakat geçmişle günümüz değerlendirildiğinde bazı farklılıkların yani değişim ve dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Bayramlar dini ve milli bayramlar olarak iki başlıkta değerlendirilmektedir.

2.1.1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar başlığı içerinde Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı yer almaktadır. Halk tarafından Ramazan bayramı için “şeker bayramı” tabiri de kullanılmaktadır. Ardahan ili ve ilçelerinde kaynak kişilerden aldığımız bilgiler doğrultusunda genel olarak şunları söylemek mümkündür:

Ardahan ili ve ilçelerinde bayram öncesinde, ev hanımları önce temizlik yapar ve ardından ziyarete gelecek olan misafirler için tatlılar yapılmakta yine konuklar için bayram şekeri ve kolonya alınmaktadır. Bayram için yapılan tüm bu hazırlıklar arife gününde yapılmaktadır. Günümüzde tatlı olarak baklava, tulumba gibi şerbetli tatlılar tercih edilmektedir. Bayramlarda birbirlerine dargın olan, kavga etmiş kişiler barışır

veya yakınlarının aracılığıyla barıştırılırlar, büyükler “bayramda küs olmaz, küs kalınmaz “ ifadelerini kullanırlar çünkü bayramın aile, eş, dost ile bir arada barışık, neşeyle geçirilmesi gerektiğini söylemektedirler. Ardahan’da görüştüğümüz kaynak kişiye göre dini bayramlar öncesinde çocuklar için harçlık hazırlanırdı. Günümüzde bu gelenek azaldı hatta nerdeyse kalktı diyebiliriz. Ramazan(Şeker) bayramı daha eğlenceli, güzel geçerken Kurban bayramı daha telaşlı geçmektedir, kurban almak gerekiyor, kurban kesiminden sonra da etin paylaşılması, dolaba yerleştirilmesi gibi daha yoğun geçmektedir(KK.3).

2.1.1.1. Ramazan Bayramı

Ardahan merkezde Ramazan ile birlikte akşamdan niyet edilir oruç tutulmaya başlanır. Akşamları teravih namazına gidilir, sohbetler, dualar edilir, namazdan sonrada şerbet ikram edilir. Nefis terbiyesi olarak görüldüğü için insanlar birçok şeyden uzak dururlar ve her konuda dikkatli olmaya çalışırlar. İftar için yemekler hazırlanır, komşular, yakın akrabalar davet edilir, büyük iftar sofraları kurulur (KK.1, KK.20). Ramazan bayramı öncesinde katmer, pişi, etli patates, pirinç pilavı, üzüm hoşafı ve erikten hoşaf yapılırdı (KK.2, KK.23). Ramazan bayramında helva, yufka, kavurma hazırlanırdı, günümüzde artık bu gelenekler de yok oldu çünkü oruç tutma geleneği büyük oranda zayıfladı ve beslenme alışkanlıklarında da değişiklikler oldu (KK.3). Kaynak kişiye göre bayramdan bir gün önceki gün arife, arifen önceki günde şerefe olarak bilinir ve arife şerife suları ile kadınlar çocuklarını kırk defa su dökerek yıkarlar (KK.5). Ramazan orucunu hasta olup ilaç kullanan kişiler dışında herkesin tutması gerekirken küçük çocuklara da aşılama amacıyla oruç tutturulur, dayanamayacakları bilindiğinden öğlene kadar tutmaları istenir. Büyükleri vakit tutarken zorlanmasınlar diye teşvik etmek amacıyla yapılır. Ramazandan bir hafta önce ilçe merkezinden imsakiyeler alınır, bu imsakiyeler evde herkesin görebileceği bir yere asılır ve sahur ve iftar vakitleri buradan takip edilir veya ezan okunması beklenir. Eskiden ramazan davulcuları sahura kaldırır ve uyanan kadınlar yaptıkları, hazır ettikleri yemeklerden de mutlaka davulcuya da verirdi. Günümüzde artık herkeste telefon olduğu için alarm kurulmakta öyle sahura kalkılmaktadır. Günümüzde Ramazan ile ilgili birçok gelenek ve uygulama yapılmamaktadır. Ramazan ayı nefsin terbiye edildiği, birlik ve

beraberliğin yaşandığı, yemek kültürünün oluşması bakımından hem dini hem kültürel ve sosyal açıdan bağların olduğu kutsal bir aydır. Dinin yasakladığı her şeyden uzak durulur, sağlık nedeniyle tutamayan insanlar oruç tutan kişilere saygı göstermeli ve yakınlarında yiyecek ve içecek tüketmekten kaçınmalıdır. Günümüzde gözlemlediğimiz kadarıyla insanlar artık bu konuda duyarsızlaştığı görülmektedir. Eskiden insanlar daha dikkatli iken dükkânı, fırını veya özellikle lokantası olan esnaflar mekânlarını gündüz kapalı tutarken günümüzde esnaflar dâhil birçok insan bu konuda umursamaz davranmaktadır. Ramazanda eskiden insanlar oruçlarını su, zeytin ile açardı, genellikle iftarda ve sahurda hamur işleri yapılmış, günümüzde daha çok hurma ve su ile oruç açılmaktadır. Günümüzde Ramazan pidesi sofraların olmazsa olmazıdır. Yemek olarak çorba mutlaka yapılmaktadır, sahurda da iftarda da hafif, yağsız yemekler ve kahvaltılık ürünler tercih edilmektedir. Posof'ta ramazan öncesinde yiyecekler hazır duruma getirilir. Eskiden kadınlar buğdayı dibek taşlarında döverek yarma haline getirir ve elde edilen bu yarmadan (bulgurda denilmekte) pilav ve çorba yapılırdı. Bunun dışında un, komposto gibi yiyecekler satın alınır. Ramazan da genellikle hamur ve hamura dayalı yiyecekler tüketilirken günümüzde daha hafif, sulu yemekler, çorbalar yapılır hamur işi yok denecek kadar azdır. Posof'ta kadınlar, bayram için arife gününde hazırlıklar yapmaya başlarlar. Eskiden bayramlarda tatlı yapmak için malzeme vs. olmadığı için elde bulunan mısırdan keş⁷ veya keşkek yapılırdı. İlk önce mısırı yıkayıp hazır hale getirdikten sonra gece pişirilmeye başlanır, çocukların ellerine kına koyulur ve çocuklar büyük bir sevinçle bayram sabahına kalkarlardı. Bayram sabahı erkenden kalkılır, bayram namazı kılmak için camiye gidilir özellikle erkek çocuklar götürülür, namazdan sonra ise cemaat halinde mezarlıklar ziyaret edilir ve mezarlıklara şeker bırakılır bunun sebebi de eğer çocuklardan ziyarete gelen olursa o şekerleri alsın diye konulmaktadır. Evde yemekler yenildikten sonra büyüklerden başlanarak ev halkıyla bayramlaşıldı. Köydeki çocuklar bayram şekeri toplamak ve harçlık almak için tüm köyü gezerlerdi (KK.6, KK.7, KK.35, KK.37, KK.38). Ramazan da erişte kesilir, yufka pişerdi. Günümüzde birçok ürün yapıp dolaplarda saklanır. Yemek hazırlığı yapılırdı ve bayram namazından sonra tanıdıklar yemeğe götürülürdü. Ramazan gecelerinde kahvehanelerde toplanılır ve tombala oyunu oynanırdı ve ortaya ufak hediyeler koyulur ve oyunu kazanana alınan hediyeler verilirdi. Büyükler toplanır, maniler söylerdi

⁷ Keş: Mısırın iri bir şekilde öğütülmesiyle yapılan yöresel yemektir. Daha çok bayram gibi özel günlerde pişirilmektedir.

(KK.40, KK.41, KK.45, KK.47).Çıldır ilçesinde, Ardahan merkez ve diğer ilçelerden farklı olarak Ramazan bayramından bir gün önce yöreye ait kete yapılmaktadır. Bu ketenin de tatlısı ve tuzlusu olmak üzere farklı çeşitleri yapılmaktadır. Yörede ayrıca bayram için tatlı olarak helva yapılmaktadır. Günümüzde bayramlarda çocuklar ve gençler için hediye alınır. Fakat eskiden maddi durumdan dolayı alınmazdı, şehir dışında yaşayan akrabalar bayram hediyesi olarak kıyafet vb. şeyler gönderirdi. Çocuklara birde harçlık olarak mendil içerisinde bozuk para verilirdi. Çocuklar biriktirdikleri harçlıklarla bakkala gider istedikleri yiyecekleri alırdı sonrasında şeker toplamaya giderler eğer şeker beğenirseler o eve birkaç defa daha giderlerdi(KK.10). Bayramda sac altında pişirilen şekerli pasta, kete, sütlaç yapılırdı(KK.12).

Fotoğraf 1. Bayramlarda ikram etmek için yapılan helva görseli.⁸

Çıldır yöresinde Ramazan ayı geldiği zaman büyük bir alışveriş yapılır. Köyde yaşanıldığından dolayı merkeze sürekli gidilmediği için insanlar her şeyi elde bulundurur. Ramazan ayına özel hamur işleri yapılır, başta haşıl⁹ olmak üzere erişte vb. ürünler yapılmaktadır. Isırgan otu, ebegümeci, evelik gibi bahçede yetişen yeşilliklerden çorba yapılmaktadır. Ramazan’ da teravihe erkekler, kadınlar gitmektedir, çocukları da camiye çekebilmek için camii hocası çikolata, şeker alarak her gelen çocuğa birer tane vermektedir. Yaşlılarda, camiye giden çocuklara harçlık vermektedir. Camiye ilk girişte herkese kolonya ve lokum ikram edilmektedir. Çocuklarla birlikte ilahi korusu oluşturulur ve teravih namazında ilahiler söylenirdi. Tüm bu etkinlikler çocukları

⁸ Kübra Biber Arşivi,2022

⁹ Haşıl: Bulgurdan yapılan yöreye özgü bir yemek.

camiiye çekebilmek içindi. Ramazan'da yemek davetleri olurdu ve ilk iftar sofrasına cami hocası davet edilirdi daha sonra sırasıyla akrabalar ve köydeki herkes birbirini davet ederdi(KK.10).

Fotoğraf 2. Ardahan yöresine özgü haşıl yemeği.¹⁰

Çıldır ilçesinde kaynak kişiden aldığımız bilgiye göre Ramazan bayramında sabah dörtte kalkılıp çeşmeden su alınırsa bu suyun zembem suyu olduğuna inanılmaktadır. Bayram sabahı dört ile altı saatleri arasında bulduğunuz elinizde olan kaplara su doldurulur ve duş alınmalı çünkü suyun zembem suyu olduğuna inanılmaktadır(KK.10). Topkaya (2021, s. 57-134) Damal yöresinde Gök Tanrı inancından beri devam eden kurban bayramı kutlanıp, ramazan bayramı kutlanmamaktadır. Oruç, Ramazan ayında tutulmayıp, Muharrem ayında 12 veya 15 gün sahura kalkmadan tutulmaktadır. Ağustos ayının 31. günü, Muharrem ayının 1. günü olarak kabul edilmektedir. Orucumuzun 12 gün olması 12 imam aşkı ile alakalı olup, yas matem orucu olarak da bilinmektedir. Günümüzde orucu tutanların sayısı azalmıştır. Damal ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişiler Damal'da Alevi kesimin yaşadığını ve ramazan orucu tutmadıklarını sadece Muharrem ayında on iki gün oruç tuttuklarını ifade etti. On iki gün boyunca et, yumurta, soğan yenilmez çünkü matem yastır (KK.25, KK.26, KK.51, KK.54, KK.59). Damal/Seyitören Köyü'nde görüştüğümüz kaynak kişi köyün Alevi bir köy olduğunu, günümüzde muharrem ayında on iki gün oruç tutulduğunu fakat eskiden Ramazan ayında oruç tutulduğunu ve teravîh namazlarının da kılındığını ifade etti (KK.55). Göle'de ise Ramazan ayında durumu iyi olmayanlara fitre veriliyor, bazı eş dost

¹⁰ Demet Yıldız Arşivi,2022

yemeğe alınır, gıda yardımı yapılmaktadır. Günümüzde ramazanda çok sık güveç yemeği ve pide, kıymalı pide yapılır. Fakat eskiden pişi, kaz, bulgur pilavı yapılırdı, bayram namazından çıktıktan sonra eş, dost yemeğe götürülürdü (KK.15, KK.19). Hanak ilçesinde de diğer ilçelerde olduğu gibi alışveriş yapılır, bayram namazı kılınır, mezarlıklar ziyaret edilir, evdekiler ile bayramlaşılır, çocuklara bayram harçlığı verilir. Günümüzde gençler bayramları tatil olarak değerlendirmektedir. Büyükler, hastalar ziyaret edilmemektedir. Köylerde baklava vb. tatlılar olmazdı, yemek yapılırdı. Nineler bayram sabahı erkenden kalkar etli yemekler yapılırdı. Camiden çıkışta herkes birbirini yemeğe davet ederdi. Herkes yemeğini, sofrasını paylaşırdı tabii günümüzde artık bunlar görülmemektedir (KK.18, KK.29, KK.30).

2.1.1.2. Kurban Bayramı

Kurban, maddi olarak durumu iyi olan, borcu olmayan herkesin kurban kesmesi gerekmektedir. Kurban kesiminde dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: Kurbanın gözleri bağlanır veya kafasına bir çuval geçirilir. Ayakları bağlanır fakat bir ayağı serbest bırakılır ki kesilirken eziyet çekmemesi diye hayvana kaba kuvvetle davranılmaz, kibleye çevrilir ve tekbirler, dualar eşliğinde kesilmektedir. Ardahan ilinde genel olarak Kurban bayramı öncesi ve bayram gününde yapılan hazırlıklar şunlardır: Kurban bayramından en az bir ay öncesinde kurbanlıklar alınır ve bayrama kadar özel bakıma alınır. Kurbandan bir gün önce (arife günü) bıçaklar hazırlanır, kadınlar, genç kızlar temizlik yapar, konuklar için tatlılar hazırlanır. Bayram namazını kılmak için sabah erkenden kalkılır, erkek çocuklar kaldırılır ve camiye gidilir ileride namaz kılmaya adapte olmaları için küçük yaşta alışkanlık kazanmaları sağlanır. Namaz kılındıktan sonra mezarlıklar ziyaret edilir ve Kur'an-ı Kerim okunur, herkes orada bayramlaşır veya yaşanılan bölgede bir toplanma yeri vs. varsa erkekler orada bayramlaşır. Maddi durumu iyi olmayan kişiler yemeğe davet edilir. Kurban sahibi bir gün oruç tutar, kurban kesilip et pişirilene kadar bir şey yemez. Bayramlaşma önce aile arasında olur daha sonra kurbanlar, dualar eşliğinde kesilir. O gün herkes kurban kesimi ve dağıtımıyla uğraşır, kurban kesmeyen kişilere kurban etinin üçte biri mutlaka verilirdi hatta önceki zamanlarda herkes kurban kessin ya da kesmesin birbirlerine kurban etinden mutlaka verilir ve eş, dost ve akraba ile bayramlaşma bayramının ikinci

günü yapıldı. Yakın mesafede olan akrabalar ile bayramlaşmak için gidilir eğer uzakta iseler telefonla arayarak bayramlaşılır. Bayram hediyesi çocuklara ve gençlere verilmektedir. Harçlık verilir veya kıyafet alınır (KK.4, KK.6, KK.7, KK.20). Bayramlar insanların sosyalleşmeleri, iletişim kurmaları için iyi birer vesiledir. Günümüzde bayramlar coşkulu bir şekilde kutlanması gerekirken daha çok tatile yönelik, dinlenmeye yönelik bir hal almıştır (KK.3). Günümüzde kurban kesilmekte fakat eskisi gibi pay edilip dağıtılmamakta, gelen misafirlere dahi et pişirilip ikram olarak verilmemektedir. Kesilen et dolaplara koyulur ve beş ay veya daha kısa sürede insanlar tüketmektedir (KK.37, KK.38, KK.47). Kaynak kişiye göre eskiden tebrik kartı uygulaması vardı. Bayram, yılbaşı tebrik kartları olurdu, herkes bayram öncesinde onlardan alırdı ve görüşemeyeceği uzaktaki eş, dost ve akrabalarına gönderir bayramları bu şekilde kutlanırdı. Ailelerin maddi durumuna göre konuklara şeker, kolonya, meyve, ceviz, para verilirdi (KK.39, KK.42, KK.48, KK.49, KK.50). Ardahan'da kurbanlıklar eskiden halı, kilim boyaları ile boyanır, boynuzlarına şekiller yapılır, süslenirdi (KK.22).

Fotoğraf 3. Kurban kesiminden bir görsel.¹¹

Ardahan merkezde görüştüğümüz kaynak kişi kurban bayramı öncesinde yapılan hazırlıklarla ilgili şu bilgileri verdi: Kurbanlıklar alınır ve onlara büyük bir şefkat ve sevgiyle bakılır, kurbanlıklar süslenir, bıçakların bilendiğini belirtmektedir.

¹¹ Kübra Biber Arşivi,2022

Bayramlaşma sırasında ise önce cenazesi olan komşulara, acılı ailelere gidilir, yakın akrabalar, yaşlılar ziyaret edilir, uzaktaki eş, dost ise mutlaka telefonla aranarak bayramlaşılır. Günümüzde de gençler bir araya gelerek bayramlaşır, oturur, sohbet ederler birbirlerine ikramda bulunurlar. Bayramlaşmak için gelen misafirlere kurban eti mutlaka ikram edilir bunun yanında tatlılar, içecek olarak çay ikram edilir. Ardahan merkezde kurban kesiminden önce kadınlar ekmek pişirir özellikle de lavaş ekmeği pişirilir etin yanında ikram etmek için hatta salata ve ayran da ikram edilmektedir. (KK.1).

Ardahan merkezde kaynak kişinin kurban bayramına dair söyledikleri:

“Herkes bütçesine göre şeker, çikolata alır, tatlı hazırlanır, bir gün öncesinde ellerimize kına yakardık ve çorap geçirilirdi ve kınanın koyu tutması için de dualar okurduk, üflerdik, saçlara da kına konulurdu. Kurbanı olan kurban keserdi. Kurban kesildikten sonra yedi pay olarak fakirlere, kurban kesmeyenlere dağıtılırdı, birazı misafirler için pişirilir kalan da aile içinde tüketilirdi. Günümüzde artık kesilen kurbanlar dolaplara konulmakta, yardımlaşmak, paylaşmak artık yok.” (KK.2).

Ardahan ili genelinde geçim kaynağı hayvancılık olduğundan ve günümüzde büyükbaş hayvan beslenildiği için kurbanlık olarak inek vb. büyükbaş hayvan tercih edilmektedir. 15-20 yıl öncesinde ise daha koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan beslenildiğinden kurbanlık olarak daha çok koyun seçilirdi. Kurbanı hisse sahipleriyle beraber kibleye döndürülerek, tekbirler eşliğinde kesilmektedir. Çıldır’da Kurban bayramında köy ekmeği pişirilir ve kurban eti de haşlama şeklinde pişirilerek beraberinde misafirlere ikram edilmektedir. Helva ve kete de Ramazan bayramında olduğu gibi Kurban bayramında da yapılmaktadır. Kurban bayramında herkes keseceği kurbanı boyar ve süslerdi (KK.10, KK.32, KK.44). Eskiden kesilen kurbanlar yoksullara dağıtılırken günümüzde artık bu gelenek yoktur. Çocukları mutlu etmek için evin yaşlıları, para, kek ve pasta, şeker verirlerdi. Hediye olarak kazak, pantolon örülür yoksul çocuklara verilirdi (KK.12). Kurban bayramında eskiden tatlı yapılacak pek fazla malzeme olmadığı için helva dışında birde köy pastaları yapılırmış ve her evde mutlaka bu pasta yapılmaktadır.

Fotoğraf 4. Köy pastası görseli.¹²

Göle ilçesinde diğer ilçelerden farklı olarak kurbanlık koça kına yakılırmış ve küçüklere harçlık, bekârlara ise patık, havlu, lif gibi çeyizlik eşya verilirdi(KK.13, KK.14).

Topkaya (2021, s. 131) Damal ilçesinde kurban bayramını aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

“Damal Türkmenlerinde kurban kesmenin amacı Allah’ın rızasını ve takdirini kazanmaktır. Kesilecek olan kurbanlar rastgele seçilmeyip, Tanrı’ya layık addedileni tercih edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum gereğince hayvan sakat ve zayıf olmayıp herhangi bir kusuru bulunmamalıdır. Ayrıca hayvanın genç, erkek ve rengi kızıl tonlara yakın olanı tercih edilmektedir. Kesilen kurban sonrasında lokma dağıtımı yapıp, ziyaret yerleri ve mezarlıklar ziyaret edilmektedir.”

Damal ilçesinde, kurban kesiminden sonra lokma dağıtımı yapılırken diğer ilçelerde lokma dağıtımı yapılmamaktadır. Fakat mezarlık ziyaretleri hem kurban kesiminden önce hem de kurban kesiminden sonra yapıldığı tespit edildi. Hanak İlçesinde de kurban eti üç parçaya bölünür, garibana, eş dosta ve ev halkına pay edilirdi. Günümüzde artık kurban kesmeyen olmadığı için bu gelenekte yok olmuştur(KK.18, KK.29). Kaynak kişiye göre kurban kesildikten sonra evdeki kişi sayısına göre herkesin doyacağı şekilde et götürülür(KK.61, KK.62, KK.64, KK.66). Bayram öncesinde çocukların ellerine kına yakılır. Çocuklara para, mendil, şeker, elbise verilir(KK.71).

¹² Kübra Biber Arşivi,2022

Ardahan ilinde halk arasında Kurban bayramı ile ilgili bazı inanışlar aşağıdaki gibidir: Kurban bayramına birkaç gün kalarak iğneyle dikiş yapılmaz. Yapıldığı zaman Hacca giden hacıların ayağına batacağına inanılır(Gündoğdu, 2017, s. 126). Kurban etinden en az yedi eve verilmesi gerekir, verilmediği vakit kesilen kurbanın kabul olmayacağına inanılmaktadır(KK.4). Kurban kesildikten sonra çocukların alınlarına ve evin kapılarına kurbanın kanından sürülürmüş, Allah katında kurbanın kabul olması için yapılmaktadır(KK.5). Oğuz'a (2019, s. 58) göre Kurbanlıklar bayram namazı kılındıktan sonra ailenin tüm üyeleriyle birlikte tekbirler ve bazı ritüeller ile kesilmektedir. Kurban kesildikten sonra çocukların alına bir damla kan sürülür ve “çocuğa şükür ki seni kurban etmiyoruz” denilir ve orada bulunan herkes şükür namazı kılmaktadırlar. Bu uygulamanın Ardahan’da da daha önceleri yapıldığı fakat günümüzde pek yapılmadığı tespit edildi, hatta çocukların etkilenmemesi için kurbanın kesildiği alana götürülmemektedir.

Kurbanın eti kadar; Kanı, tırnağı, boynuzu, derisi hatta tüyü bile kutsal sayılır. Onlar öteye beriye atılmaz. Kanı kaplara alınarak tarla veya bostanlarda açılan çukurlara gömülür. Kurbanın kesildiği yerlerde de aynı iş yapılır(Bayraktaroğlu, 1998, s. 420). Oğuz (2019, s. 59) bugün kentte kurban kesiminin belirlenen bir alanda ve “geçici mezbaha” niteliğinde olan yerlerde kesildiği ve yalnızca erkeklerin bu alanda bulunabildiği, kesilen kurbandan payını poşete koyup eve geç saatlerde gelen bir baba ve aslında kurban bayramının kavuşma, birliktelik anlamını ifade ederken yaşanan aileden uzaklaşmadır. Ardahan ili ve ilçelerinde görüştüğümüz kaynak kişilere göre kurban kesildikten sonra o alanda mutlaka temizlik yapılır. Kurbanı ait hiçbir parça atılmaz, günümüzde ise kurbanın ayakları ve kafası bir torbaya konularak dereye veya köy dışında boş bir alana bırakılır. Derisi ise devlet görevlileri tarafından toplanmaktadır. Kurbanın kesildiği alan su ile yıkanır, temizlenir. Kurban kesimini aileden biri yapar, eğer kesecek biri yok ise komşulardan birinin kesmesi istenmektedir. Kesilen kurbandan hisse sahiplerinin rızası ve izni alınarak et pişirilir ve et dağıtımı yapılmadan önce ev halkı kurban etinden yemektedir. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere eskiden ve günümüzdeki bayram kavramının anlamının, içeriğinin nasıl değiştiği ve dönüştüğü, büyüklerimizin de her zaman ifade ettiği “Nerede o eski bayramlar” ifadeleri bizlere eskiye yâddın ne derece olduğunu göstermektedir. Eskiden herkes kurbanını kapısının önünde büyük bir kabalıkla keserken tüm çocuk, yaşlı

herkesin orada olduğu bayram havasının yaşandığı an iken günümüzde kentlerde ise belirlenen mekânlarda kesilen kurbandan sadece eve gelen eti gören çocuklar, kurbanın kesimini, o anı ve birlikteliği görememekte ve hissedememektedir.

2.1.1.3. Kandil Geceleri

Regaip, Mevlid, Berat, Miraç Kandilleri ve Kadir gecesı kutsal kabul edilmekte ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de kutlanmaktadır. Kandillerin dinimizde önemli bir yeri vardır ve yöre halkı bu günlerde oruç tutmakta ve ibadetlerini büyük bir ivedilik ve neşeyle yapmaya çalışmaktadırlar. Kandil geceleri dışında birde mübarek(kutsal) aylar vardır ki bunlar: Recep, Şaban, Ramazan'dır. Bu aylara girildiği zaman üç ayın başında da oruç tutulur, kaza namazları kılınır, Kur'an-ı Kerim hatimi yapılır. Üç aylara girildiği zaman ilk kandil olan Regaip Kandil'inde "namaz pişisi" şeklinde adlandırılan yörenin hamur kızartması yapılır ve köydeki herkese dağıtılır. Ardahan merkezde kandil gecelerinde kandil simidi dağıtılır. Genellikle ev hanımları çokça helva ve hamur işi yapar koku giden diğer evlere dağıtılır(KK.1, KK.22, KK.35, KK.50). Ardahan'da mübarek aylar ve günlerde camiye gidilir, vaazlar dinlenirdi, havanın iyi olmadığı ve camiye gidemediğimiz zamanlarda evlerde toplanırdık bir büyüğümüz dini sohbet ederdi. Regaip kandilinde dini sohbetler uzatılırdı, bu da duaların en çok kabul olduğu gece olarak düşünöldüğu içindi(KK.2). Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte cep telefonlarıyla artık kandil kutlamaları mesaj gönderilerek yapılmaktadır. Günümüzde artık camiye gitme geleneği de yoktur. Fakat bu günlerde helva yapılır eskisi gibi dağıtma olayı zayıflamıştır(KK.3). Posof'ta kandil gecelerinde mutlaka yemek yapılırdı. Genellikle de hamur işi olarak en bilinen yemek olan pişi yapılır ve herkes yaptığı pişiden birbirlerine verirlerdi. Hamuru yoğurmak için suyu aklı kesmeyen altı yedi yaşında ki çocuktan getirmesini istenirdi çünkü bu çocuğun günahsız olduğunu düşünölmektedir. Kandil gecelerinde elli, altmış rekât namaz kılınmaktadır. Kandil gecelerinde kadınlar, erkekler, çocuklar akşam namazı ve yatsı namazı arasında camiye gider, namaz kılınır, dualar edilir, camii çıkışında kolonya, şeker, lokum, meyve suyu, kek gibi şeyler ikram edilir. Kaza namazları kılınır ve Kur'an-ı Kerim okunur, istekleri olanlar çokça dua eder. Camilerden gelindikten sonra önceleri radyodan günümüzde de televizyon kanallarından farklı şehirlerin camilerinde olan mevlitler dinlenir(KK.6,

KK.7, KK.37, KK.39, KK.45). Kandil günlerinde bolluk ve bereket için helva veya lokma yapıp yakın çevreye dağıtılır (Gündoğdu, 2017, s. 126). Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere mübarek kutsal aylar ve kandil geceleri birlik ve beraberliğin yaşandığı, herkesin paylaşma ve dayanışma içerisinde olduğu zamanlardır.

Fotoğraf 5. Kandillerde yapılan pişi görseli.¹³

Mevlid kandili geldiği zaman gücü yeten, maddi durumu iyi kişiler evlerinde mevlit okutmuş. İki gün öncesinde davet edeceği kişilerin evine giderek mevlide çağrılır. İlk önce yakın akrabalar, samimi olunan komşular gelir, yemekler yenir, Kur'an-ı Kerim okunur.

Fotoğraf 6. Posof merkez camii de Berat kandilinden bir görsel.¹⁴

¹³ Kübra Biber Arşivi, 2022

Göle ilçesinde Kandil gecelerinde ise herkes birbirine haber vererek toplu bir şekilde camiye gider. Çocuklar mutlaka götürülürdü(KK.13, KK.19).

Fotoğraf 7. Regaip Kandil’inden bir görsel.¹⁵

Günümüzde baktığımız zaman aslında kandil geceleri yine aynı şekilde kutlanmaktadır. Camiye gidilir, imam tarafından minareler ışıklandırılır, namaz kılınır, camiinin çıkışta eş, dost, akrabalar eve davet edilir, çay içilir, sohbet edilir, uzakta olan büyükler, yaşlı ve hastalar ile telefonda konuşulur ve mesaj göndererek kandilleri kutlanır. Fakat eskiden yapılan kandil simidi veya pişi vb. yiyecekler yapıp komşulara dağıtma durumu günümüzde yoktur. Herkes kendi evinde yapar ve ailesiyle beraber tüketir. Kandil günlerinde mezarlıklar ziyaret edilir, evde şeker varsa alınır mezarlıklara konulur veya yolda herhangi bir çocuk görüldüğü zaman şeker verilir ve sevindirilir. Kandil gecelerinde yapılan duaların kabul olunacağına inanıldığı için çokça dua edilir ve zikir çekilir. Halk arasında “Üç Aylar” olarak isimlendirilen Recep, Şaban ve Ramazan aylarına girildiği zaman büyükler oruç tutmakta ve bu “Kutsal Aylar” da dinimiz açısından söz ve davranışlara dikkat edilir. Bu aylarda Yasin okunur, isteyen yakın akraba ve komşularını evinde toplayarak Kur’an-Kerim okunur, dualar edilir.

¹⁴ <https://www.posofhaber.com/posof-kandiller-le-aydinlaniyor/>, Erişim Tarihi:18.12.2022 S:19:05:42

¹⁵ Kübra Biber Arşivi,2022

Fotoğraf 8. Kandil gecesi minare ışılandırması.¹⁶

Ardahan’ın Damal ilçesi, 8 mahalle ve 7 köyden oluşmaktadır. Sadece İkizdere Köyü, Sünni inanca sahip olup, köyde ibadet evi olarak cami bulunmakta iken diğer mahalle ve köylerde Cemevi bulunmaktadır. Hanak ve Göle ilçelerinde de Türkmen köyleri bulunmaktadır(Topkaya, 2021, s. 15). Kaynak kişiye göre Hanak ilçesinde mübarek ay ve günlerde camilere gidilir, çocuklarda götürülür, yaramazlık yapsalar dahi çocuklara tepki verilmezdi ki camiden uzaklaşmasınlar diye. Bu günlere özel yemekler yapılırdı. Kandiller eğer kış aylarına denk gelmişse kaz pişirilirdi yanında pişi pişerdi. Büyükler ziyaret edilir(KK.18, KK.29, KK.30).

2.1.1.4. Muharrem Ayı(Aşure Günü)

Muharrem ayı halk arasında daha çok Aşure ayı veya aşure günü olarak bilinmekte bugün hemen hemen her evde pişirilen aşurelerin dağıtılması ve bir ile üç gün arasında tutulan oruçlar ile değerlendirilmektedir.

Dedekargınoğlu’na (2014, s. 36) göre İmam Hüseyin ve yanında bulunan yetmiş iki kişinin aç ve susuz bir şekilde şehit edilmesiyle defnedildikleri ve türbelerinin olduğu Irak’ta bulunan bölgeye “Kerbela” denilmektedir. Muharrem ayı, Anadolu’daki

¹⁶ Kübra Biber Arşivi,2023

Aleviler için Kerbela’da ki facianın anıldığı matem zamanıdır. Muharrem’in ilk on iki günü oruç tutulur ve matem günüdür.

Ardahan ilinin Damal ilçesinde görüştüğümüz Alevi Türkmenler, Muharrem ayı için yas ve matem ayı olduğunu ve bu ay içerisinde bazı yapılmaması gereken davranışların da olduğu ifade edildi. Günümüzde bölgede yaşayan insanların dinine ve geleneklerine bağlı oldukları gözlemlendi. Dinin ve kültürün canlı olarak yaşatıldığı Damal’da birlik içerisinde yaşanılmaktadır. Sadece Damal’da değil diğer ilçelerde de Muharrem ayı kutsal kabul edilmekte mutlaka oruç tutulmaktadır.

Ardahan ili ve ilçelerinde görüştüğümüz kaynak kişilerin bu ayda mutlaka aşure yapılıp dağıtıldığını ifade etmektedir.

Ardahan merkezde muharrem ayında aşure yapılıp tencere vs. ile herkese dağıtılırken günümüzde komşu veya yakınlar dışında pek fazla dağıtılmamaktadır(KK.20, KK.22, KK.23). Posof ilçesinde muharrem ayında isteyen oruç tutar istemeyen tutmaz, aşure yapılıp dağıtılırdı(KK.48).

Hem kaynak kişilerin hem de yazılı kaynaklardan edinilen bilgilere göre Muharrem ayı içerisinde yapılan aşurenin malzemeleri aşağıdaki gibidir:

Özdemir’e(2005, s. 186) göre Muharrem ayında geleneksel olarak yapılan aşure, buğday yarması, kuru beyaz fasulye, nohut, kuru meyveler, fındık, ceviz, şekerden yapılır, komşulara dağıtılır. Bazı yörelerde aşurenin içine, portakal kabuğu rendesi, taze meyveler, nar taneleri, gül suyu, pekmez gibi gıda maddeleri de konulabilir.

Ardahan ilinde de muharrem ayı içerisine girildiğinde aşure mutlaka yapılmaktadır. Aşurenin malzemeleri şunlardır: Kuru fasulye, nohut, mısır, fındık veya ceviz, elma, armut, şeker, bir iki tane karanfil, bir çay kaşığında az tuz, incir, üzüm kurularıdır. Ardahan’da aşure yapıldığı zaman komşular, yakın eş, dost ve akrabalara dağıtılır. Herkes kendi yaptığı aşureden herkese tattırır. Günümüzde pek fazla yapılmamakta ve yapıldığı vakitte dağıtılmamaktadır. Eskisi gibi paylaşımın olmaması da birlik ve beraberliğin de bozulduğunu bir nebze de olsa göstermektedir. Dedekargınoğlu’na(2014, s. 42) göre Muharrem de yapılmaması gerekenler:

Muharrem ayının ilk on günü içerisinde çamaşır yıkanmaz, tıraş olunmaz ve hayvan kesilmez. Aynaya bakılmaz, süslenilmez. Düğün gibi eğlence yapılmaz, saz çalınmaz, türkü söylenmez. Ağaç kesilmez, böcek öldürülmez. Muharrem ayı matem ayı olduğundan dolayı dört hafta boyunca da cem yapılmaz. Elli iki hafta olan bir yılın

dört haftası matem dönemi olduğu için cemlerin Perşembe yapılmasının nedeni de budur. Damal ilçesinde Muharrem ayında, Muharrem orucu tutulur, Aleviler camiye değil de cemevlerine gider, cem tutulur ve cem sohbet edilir, deyişler söylenir, her Perşembe günü düzenlenir. On iki gün süresince hem et yenilmemekte, su içilmemekte hem de duşa girilmemektedir. Oruç açma yemeği verilir. On iki günün sonunda sütlü aşure aşı yapılır, içerisine on iki malzeme konulur ve herkese dağıtılır, namaz kılınır, kurban kesilir ve garibana, yetime gizliden verilir. Günümüzde muharrem orucunu gençler tutmamakta genellikle yaşlılar tutmaktadır(KK.24, KK.25, KK.51, KK.52, KK.53, KK.57). On iki gün boyunca kan akıtılmaz(KK.65). On iki gün boyunca eğlence olmaz(KK.68). Koyun kesilir dağıtılırdı(KK.70). Hanak ilçesinde de muharrem ayında üç gün oruç tutulur, aşure yapıp on iki eve dağıtılmaktadır(KK.28, KK.30, KK.31).

Dinin ve kültürün iç içe yaşandığı ilçelerden birisi de Posof'tur. Posoflu Âşık Müdâmi 'nin Muharrem ayı ile ilgili yazdıkları:

10 MUHARREM

“Dini kaypak olanlar amre şimre uydular
 Köpek gibi leş yiyip çife ile doydular
 O masum şehitlerin libasını soydular
 Allahtan korkmadılar üryan püryan koydular
 Şama adam gönderip her taraftan duydular
 Muzaffer olmuş gibi kalkıp andan tüydüler
 Fıratın suyu ile kılıçların yudular
 Küfeliler söz verip ikrarından caydılar
 Cemadak bile ağlar ahvali kerbelaya
 Çırılçıplak aç susuz hasta Zeynel Abaya

Hele bak süfyaniler hanedana nettiler
 Üç nefes dünya için dinlerini sattılar
 Kimine ağı verip kimin şehit ettiler
 Mal bulmuş tek muradına yettiler

Göre göre özlerini cehenneme attılar
 Biat edelim diye söz verip aldattılar
 Sonra İslam âlemin birbirine kattılar
 Yemü mahşere kadar Müdami ağlattılar
 Cemadat bile ağlar ahvali kerbelaya
 Çırılçıplak aç susuz hasta Zeynel Abaya
 10 muharrem 1967.¹⁷

Âşık Müdami, Kerbela'da İmam Hüseyin'in şehit edilmesinden dolayı duyduğu üzüntüyü ve Yezid'e olan kin ve öfkesini dile getirmektedir.

2.1.2. Milli Bayramlar

Dinî bayramlar ve bahar bayramları geniş coğrafyalarda görülürken, milli bayramlar ise bir milletin hep birlikte, ortak kutladığı bayramlardır(Artun, 2011, s. 252). Özdemir'e(2005, s. 60) göre resmi günler ve bayramlarla ilgili kutlama ve eğlenceler, genellikle saygı töreni, bilimsel toplantı, geçiş merasimi, konser, yarışma, sergi, film gösterisi, fener alayı, tiyatro, dinleti, balo, defile, havai fişek gösterisi, top atışı gibi etkinlikler ve eğlence unsurlarından meydana gelmektedir. Ardahan ili ve ilçelerinde de büyük bir coşku ile kutlanan milli bayramlar da yukarıdaki sıralanan etkinlikler yapılmaktadır. Milli bayramlarımız;

- *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- * 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü
- *19 Mayıs Atatürk' ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı
- *15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü
- *29 Ekim Cumhuriyet Bayramı
- * 30 Ağustos Zafer Bayramı

¹⁷ <https://www.posofhaber.com/rahmetli-babam-mudami-den-muharrem-ayi-ile-ilgili-bilgiler/> (Erişim Tarihi:11.11.2023)

Tüm illerde olduğu gibi Ardahan ili genelinde de yukarıda sıralanan milli bayramlarımız tüm halkın katılımıyla, büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. İlçede veya ilde kutlanıldığı zaman köylerde oturan imkânı olan aracı bulunan kişiler mutlaka katılır. Bayramların kutlandığı belli bir yer vardır. Milli bayramlarda, yürüyüşler, konuşmalar, çeşitli halk oyunları, güreş, yarışma vb. etkinlikler yapılmaktadır. Sanatçılar, vali, kaymakam, belediye başkanları, öğrenciler, veliler ve tüm halkın katılımı ile kutlanmaktadır. Okullar, sokaklar, evler bayraklarla donatılır, herkes de bir bayram sevinci vardır. Milli bayramlarda, son zamanda görülen durum siyasi partilerin, davullu zurnalı hem gösteriler hem de eğlenceler düzenleyerek, kendi üyelerine ve halka o günü sevinç içerisinde geçirme imkânı verme, bir yandan da rakip partiler ile bir nevi başarı yarışmasına girişmeleridir (Boratav, 1984). Ardahan merkezde kaynak kişinin söylediği üzere milli bayramların eskiye göre kutlanma biçimi değişti. Eskiden daha coşkulu kutlanırdı ve 23 Nisan kutlamalarında pişi, gevrek gibi yemekler yapıp götürülür ve arazide hep birlikte yenirdi(KK.2, KK.19). Milli bayramların coşkulu bir şekilde kutlanması için halka açık ve doğru bir şekilde bayramların içeriği ve milli kavramının anlatılması gerekir. Yeni nesil de bağımsızlık için yapılan mücadeleleri, fedakârlıkları bilmesi gerekmektedir. Kutlama denildiği zaman müzik eşliğinde dans edilir ve oyunlar oynanır fakat bunun yanında da bilginin ve bilgilendirmenin olması gerekir. Eskiden kutlama öncesinde yürüyüş yapıldı, okul olarak geçit töreni yapıldı, bando takımı, oyun ekibi eşliğinde şehir caddesinde yürürdük. Askerler, askeri araçlar, bütün okullar yürürdü. Ailelerimiz mutlaka bu geçitler de bizleri izlerdi. Toplu ve birlikte hareket etmenin en güzel örnekleriydi(KK.3). Milli Bayramlarda halk pencerelerine, esnaf dükkânlarına bayraklar asardı. Eskiden cumhuriyet bayramında geçiş törenleri olurdu. Berber, traktöre sandalye koyar bir kişiyi oturtur ve tıraş ederek geçit törenine katılırdı. Diğer meslek grupları da katılırdı. Kutlama alanına gidilirdi. Eskiden köylerden kutlama alanına herkes işini gücünü bırakıp giderdi ve çok büyük bir katılım olurdu. Günümüzde pek fazla katılım yoktur(KK.5, KK.22). Posof ilçesinde de eskiden pasta yapılır, yumurta pişirilirdi. Ormanlık alana davul-zurna ile gidilir, oyunlar oynanırdı, yapılan yemekler yenilirdi(KK.35, KK.45). Çıldır ilçesinde eskiden milli bayramlarda özellikle Cumhuriyet bayramında 40-50 civarında yetiştirilen kazlar kesilerek bu bayrama adeta kurban edilirdi bu bir gelenektir fakat günümüzde yapılmamaktadır. Milli bayramlarda evler bayraklarla donatılır(KK.12, KK.32).

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü, ülkemizde yaşanan askeri darbe girişiminin bastırılması sonrasında ilan edildi ve her yıl resmi olarak bu günü anma ve kutlama etkinlikleri yapılmaktadır. Ülke genelinde olduğu gibi Ardahan ili ve ilçelerinde de şehit olmuş askeri ve sivil vatandaşlarımızı anmak ve milli birlik ve beraberliğin aşılması amacıyla bu gün de farklı etkinlikler ile kutlanmaktadır.

Fotoğraf 9. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü'nde bayraklı yürüyüş.¹⁸

2022 yılında Ardahan'da 15 Temmuz, darbe kalkışmasının 6. yıl dönümünde, "15 Temmuz Şehitlerini Anma, Demokrasi ve Milli Birlik Günü" programı kapsamında önce bayraklı yürüyüş yapıldı. Milli Egemenlik Meydanı tören alanında Kuran-ı Kerim okunarak Şehitler için dua edildi. Ardahan Halk Eğitim Merkezi usta öğreticileri konser verdi. Etkinlikler, Sela okunmasının ardından son buldu.¹⁹

¹⁸ <https://www.sondakika.com/yerel/haber-ardahan-da-15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-15079691/>
Erişim Tarihi:18.01.2023 S:19:07:38

¹⁹ <https://www.sondakika.com/yerel/haber-ardahan-da-15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-15079691/>

Fotoğraf 10. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü'nde, şehit mezarlarını ziyaret.²⁰

Tüm illerde olduğu gibi Ardahan ili ve ilçelerinde de bugün için programlar yapılmakta ve birlik ve beraberlik, kardeşlik mesajları verilmektedir. Devleti ve milleti birbirinden ayırtırmaya çalışanlara karşı bir bütün olarak durulmakta ve devletin bölünemeyeceği herkese gösterilmektedir.

Fotoğraf 11. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü kutlamalarından bir görsel.²¹

²⁰ (<https://www.haberturk.com/ardahan-haberleri/98439556-cildirda-15-temmuz-sehitleri-anildi>, Erişim Tarihi:18.01.2023 S:22:14:12

²¹ (<http://www.gole.gov.tr/ilcemizde-15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu-programi-duzenlendi>, Erişim Tarihi:18.01.2023 S:22:27:25

2021 yılında Göle ilçesinde 15 Temmuz hain darbe kalkışmasının beşinci yıl dönümü "Türkiye Geçilmez" mottosuyla farklı etkinliklerle anıldı. 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü anma programı kapsamında, Karınca düzündeki bulunan Şehitlik ziyaret edilerek dualar okundu. Göle Merkez Camisinde Şehitler için Hatmi Şerifler okunduktan sonra Hükümet Konağı karşındaki parka kadar yürüyüş düzenlendi.²² Yukarıda görsellerde Ardahan ili, Çıldır ve Göle ilçelerinde 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü kurum amirlerinin, halkın katılımıyla kutlanmış ve Posof, Hanak ve Damal ilçelerinde de bu anma ve kutlama etkinlikleri büyük bir coşku ve katılım sağlanarak yapılmıştır. Milli bilincin uyanması, birlik ve beraberliğin oluşmasında etkili olan bu gün aynı zamanda bir milletin göstermiş olduğu milli bir direnişinde öyküsüdür.

Posof'ta 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, farklı şekilde kutlanmaktadır. Yöre halkının "19 Mayıs Şenlikleri" şeklinde de adlandırdığı bu bayram Posof mesire alanında her yıl bütün ilçeler ve il merkezi aynı zamanda Kars gibi çevre illerden gelen büyük bir kitlenin katılımıyla kutlanmaktadır. Yörede büyük bir heyecanla 19 Mayıs günü sabırsızlıkla beklenir bir gün kala insanlar büyük bir hazırlık yapmaya başlar, kadınlar sarma, poğaça, yöreye ait köy pastası yapar, o gün sabah erkenden arabası olan arabasıyla köyde oturanlar genelde traktörle mesire alanına gider. Kimi yaşlılar gelmek isterken kimileri de gelmez, giden çocuklarına, torunlarına harçlık verir. Eş, dost akraba bir araya gelir, piknik yapılır, gösteriler izlenir, halaylar çekilir, yiyecek ve giyecek, mutfak araç ve gereçleri, ayakkabı gibi insanların birçok ihtiyacını karşılayabileceği stantlar kurulur ve insanlar eğlenmenin yanında ihtiyaç ve eksiklerini de alır. Çocuklar için dondurma, pamuk şekeri, elma şekeri, oyuncaklar alınır. Lise öğrencilerinin hazırladığı dans gösterileri izlenilir. Bir gün boyunca yaşlı, genç, çocuk büyük bir coşkuyla kutlanır.

Kaynak kişi yere göre insanlar bu şenliğe katılmak için atlarla, traktörlerle gelirdi. Günümüzde âşıklar ve ses sanatçıları davet edilmektedir. Eskiden insanlar milli

²² <http://www.gole.gov.tr/ilcemizde-15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu-programi-duzenlendi>

bayramlarına sahip çıkardı, maddi durumun çok iyi olmamasına ve taksi, dolmuş gibi araçların olmamasına rağmen insanlar mutlaka törenlere katılırdı. Fener alayları yapılırdı halkta katılım gösterirdi, çeşitli güreş, at yarışları yapılırdı. Milli bayramlarda yumurtalar, soğan kabukları ile renklendirilir, yumurta yarışı, çuval yarışı, mendil kapmaca yapılırdı, festival havasında kutlanırdı(KK.36, KK.39, KK.44, KK.46, KK.48).

Fotoğraf 12. Posof 19 Mayıs kutlamalarından bir görsel.²³

2022 yılında Posof ilçesinin mesire alanında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları düzenlenmektedir. Posof'un dışında Damal ve diğer ilçelerden de büyük bir katılım sağlanmaktadır. Günün anlam ve önemiyle ilgili konuşma yapıldı, Posof Âşık Müdâmi Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin tekvando ve jimnastik gösterilerinden sonra Posof Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencileri tarafından halk oyunları gösterisi yapıldı. Spor yarışmalarında dereceye girenlere ödülleri verildi.²⁴

²³ <https://www.sondakika.com/yerel/haber-posof-ta-19-mayis-coskusu-14954491/>, Erişim Tarihi:19.01.2023 S:18:10:04

²⁴ <https://www.sondakika.com/yerel/haber-posof-ta-19-mayis-coskusu-14954491/>

Fotoğraf 13. Ardahan’da 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarından bir görsel.²⁵

2022 yılında Ardahan ilinde 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı’nda, Gençlik ve Spor Müdürlüğü’nün valilik bahçesinde Atatürk anıtına çelenk konularak daha sonra Şehir Stadyumunda program devam etti. Programda öğrenciler şiirler okudu, gençlik koşusu düzenlendi. Halk oyunları, müzik dinletisi, güreş, bilek güreşi ve çeşitli akrobatik gösteriler gibi birçok farklı etkinliklere yer verildi. Çeşitli yarışmalarda dereceye giren öğrencilere ödülleri verildi ve çeşitli spor kulüplerinin stantlarını ziyaret edildi. Herkes gençlik halayına katılarak, gençlerle birlikte halay çekti.²⁶ Milli bayramlar, ülke genelinde kutlanan her kesimden halkın katıldığı birlik ve beraberliğin yaşandığı, ortak sevinç, mutluluk ve barışın simgesi haline gelmiş, genç, yaşlı, çocuk herkesin etkinliklerde yer aldığı törenlerdir. Genel kalıpları olmak üzere içerdiği farklı etkinliklerle de eğlenceli anların yaşandığı herkesin amacı ortak payda da birleşerek bu özel zamanları unutturmamak, anmak, yaşayıp, yaşatmaktır. Milli bayramlar, içeriklerinde yer alan hem yöresel halk oyunları ve gösterileri hem günümüzdeki güncel etkinlik ve faaliyetlerin harmanlanması, kültür aktarımını sağlamaktadır.

²⁵ <http://www.ardahan.gov.tr/19mayis190522>, Erişim Tarihi:19.01.2023 S:21:48:28)

²⁶ <http://www.ardahan.gov.tr/19mayis190522>

Fotoğraf 14. Günümüz 23 Nisan kutlamalarından bir görsel.²⁷

Süngülü Köyü'nde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda günümüzde yukarıdaki görselde görüldüğü üzere öğrencilerin hepsi aynı kıyafet giymektedir. Eskiden ise maddi durumlardan dolayı öğrencilerde farklı renk, farklı şekillerde birbirine benzetilmeye çalışan kıyafetler olurdu. Aşağıdaki görsel 2000'li yıllara aittir ve o dönemlerde öğrencilerin üzerinde farklı renklerde kıyafetlerin olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 15. Eski 23 Nisan gösterilerinden bir görsel.²⁸

²⁷ Kübra Biber Arşivi,2022

Çıldır’da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda 20-22 yıl öncesinde gösteriler için parayla hazır kıyafet alınamadığı için annelerimiz veya yaşlılar kumaşlardan kıyafet dikerlerdi. Konuşmalar, tiyatro ve koro çalışmaları yapılırdı. Öğrencilerden bir veya iki kişi sunucu olarak seçilirdi, tamamen öğrencilerin katılımıyla etkinlikler düzenlenirdi, öğretmenler sadece rehber görevindeydi.

Çıldır ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişinin verdiği bilgiler:

“Çıldır’ın Kurtuluş’unda büyük bir kalabalık toplanır ve büyük bir eğlence yapılır. Bu eğlenceye yörenin en önemli davulcularından biri olan Davulcu Zeki yer almaktadır. Herkes tarafından tanınmakla birlikte altmış yaşlarında ve altı yedi yaşlarında davul-zurna çalmaya başlamıştır. Çıldır halkı yerli terekeme ve Azeri olarak iki ayrım söz konusu olduğundan dolayı en önemli yöresel oyunları da “Azeri” oyunudur. Düğünlerde, önemli gün ve gecelerde, kutlamalarda ilk öncelik Azeri oyunu oynanır, yörenin insanları Çıldır’ın Kurtuluş’unu anlatmak amacıyla tiyatro yapmaktadırlar ve her etkinlikte bulunan bir folklor ekibi vardır bu ekip tarafından çeşitli gösteriler yapılmaktadır.”(KK.10, KK.11). Hanak ilçesinde de milli bayramlarda halk yoğun bir katılım göstermekte, düzenlenen çeşitli yarışma ve oyunlar halk tarafından ilgiyle seyredilmektedir(KK.28).

2.2. TÖRENLER

Törenler başlığı altında sırasıyla sünnet, askere uğurlama ve hacca uğurlama başlıkları yer almaktadır. Törenler, insan hayatında belli geçişleri simgeleyen ve içerisinde hem eğlenceyi hemde toplumun insanlara yüklemiş olduğu bir takım görev ve sorumlulukların yapılması gerektiğini göstermektedir. Ardahan ili ile ilgili yapılan tez ve çalışmalarda doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş törenlerinin incelenmiş olması sebebiyle tezde sadece üç başlığa yer verilmiştir.

2.2.1. Geçiş Törenleri

Özdemir’e (2005, s. 51) göre Hayatın ölüm dışındaki doğum, sünnet, askere ve hacca gitme ve dönüş, evlilik gibi geçiş dönemlerinde Türk halkı, eğlenceler

²⁸ Orhan Biber Arşivi,2002

düzenlemektedir. Bu eğlencelerin giderleri de geçişin sahibi ve yakınları tarafından karşılanmaktadır. Bu durum, eğlence karşılığında geçişin toplum tarafından onaylanmasının sağlanması şeklinde yorumlanabilir. Aydın ve Atay (2009, s. 1) göre ise geçiş törenleri içerisinde aşağıdaki başlıklara yer vermektedirler:

“Doğum, diş hediği, sünnet, nişan, düğün, askere gitme, gurbete çıkma, hacca gitme ve ölümdür. Bunların tümü bir insanın hayatındaki en önemli aşamalar arasındaki geçiş noktalarını oluşturmaktadır. İnsan yaşamının kültür tarafından belirlenmiş alanları arasındaki sınırlar ancak bu tören ve ritüellerle aşılabilmektedir.”

Smith’e(2009, s. 345) göre kısıtlı katılımcı festivalleri, sayıca en çok ve katılımcılarının çekirdek veya geniş aile üyeleri ile sınırlı olduğu akraba gruplarının düzenledikleridir. Bu kutlamalar bireylerin yaşamlarında bir aşamadan diğerine geçiş için düzenlenmektedir. Çoğu kültürde olduğu gibi bir kişinin yaşamı sadece doğumdan ölüme biyolojik bir süreç değil, bir statü ve rolden diğerine sosyal bir geçiştir. Bu geçiş ise özel bir tören ve festivallerle kutlanmaktadır. Birey yaşamı boyunca sadece bir kez bu kutlamanın sahibi olabilir fakat yaşamı boyunca da pek çok kez de katılımcı olacaktır. İnsan yaşamında kritik olarak görülen anlar kültürden kültüre farklılık gösterirken kimi toplumlarda çocuğun saçının ilk kez kesilmesi kutlamaya sebep oluşturur, kimi toplumda ise tırnakların kesilmesi veya ilk kez konuşması olabilir. Bu kritik anlar nasıl toplumlarda farklılık arz ediyorsa kutlama biçimi de farklılıklar içermektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde bir çocuk doğduğunda babası sigara dağıtır. Annenin hastane odası da çiçeklerle donatılır. Yukarıdaki ifadelerden hareketle çalışmamızda yer verdiğimiz sünnet, askere gitme ve hacca gitme bireylerin yaşamlarındaki birer sosyal geçiştir. Bu geçişlerde çeşitli törenlerle kutlanmaktadır. Sünnet ve askere gitme erkeklerin yaşamları boyunca bir kez bu törenlerin sahibi olmakta ama pek çok kez de bu tören ve kutlamalarda katılımcı olarak bulunmaktadır. Yukarıdaki çalışmalar içerisinde yer alan ve çalışmamızda yer verdiğimiz geçiş dönemleri içinde yer alan törenler sırasıyla: Sünnet, Askere Gitme ve Hacca Gitme’dir.

2.2.1.1. Sünnet Törenleri

Sünnet, erkek çocukların belli bir yaşa geldikten sonra ergenliğe girene kadar yapılması gereken bir uygulamadır. Kimi aileler tarafından bebek dünyaya geldikten sonra bu uygulama yapılırken kimi ailelerce çocuk okul çağında iken yapılmaktadır. Bu uygulamada en önemli unsur “Kirvelik”tir. Artun’a(2011, s. 259) göre kirvelik, Türk kültürü içerisinde sünnet olacak çocuğun tören masraf ve giderlerini bir ailenin yüklenmesi sonucunda aileler arasında oluşan “Hısımlıktır.” Bu gelenek, kirve olan kişiye bazı görev ve sorumluluklar da yüklemektedir. Aileyi maddi olarak destek verilmesi gerekir. Bunun yanı sıra hısım olan aileler arasında da evlenmek yasak olarak kabul edilmektedir. Ardahan ili ve ilçelerinde “Kirvelik” kavramının çok önemli bir yeri vardır. Kirve olan aileler arasında büyük bir dostluk başlar ve aileler her ne durumda olursa olsun birbirlerine destek olmakta ve yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerini oluşturmaktadırlar.

Günümüzde de artık “Sünnet düğünü”, şenlik olarak kabul edilmektedir. Korkmaz’a (2015, s. 20) göre Müslüman Oğuzların ad koyma, av, toy, şölen gibi toplu eğlence faaliyetlerinden biri “Sünnet Düğünü”dür. Sünnet hadisesi, toplumda birlik ve beraberliğin sağlanmasında, yeni dostlukların kurulmasında önemli rol oynayan yapıcı unsurlardan birisidir. Sünnet töreni başlığı altında Ardahan ili ve ilçeleri ile ilgili yaptığımız araştırma neticesinde 2019 yılında, valiliğin koordinasyonunda “Serhat’ta Sünnet Şöleni” Projesi kapsamında maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarına toplu sünnet yapıldığı ve sonrasında da sünnet düğünü yapıldığı görüldü.

Fotoğraf 16. Serhat’ta Sünnet Şöleni’nden bir görünüm.²⁹

²⁹ <http://www.ardahan.gov.tr/serhatta-sunnet-soleni>, Erişim Tarihi:16.12.2022 S:17:01:52)

Ardahan merkezde sünnet sonbahar ve kış aylarında yapılır çünkü tarla işleri vs. bittiği ve herkesin evde olduğu bu zaman tercih edilmektedir. Tüm eş, dost ve akrabalar davet edilir, mevlit okutulur. Sünnet olacak çocuğa harçlık verilir. Kirvesi tarafından çocuğa eskiden inek, buzağı veya kuzu hediye ederdi(KK.1). Ardahan’da günümüzde sünnet töreni için davetiye dağıtılmaktadır. Eskiden kapı kapı dolaşarak sini³⁰ gezdirilirdi, eve gelen misafirlerden de sini ile para toplanırdı(KK.2). Sünnet olacak çocuk 0-3 yaş arasında sünnet edilmesi gerekir. Bu yaş aralığını geçmişse 7 yaşını doldurması beklenir. Günümüzde uygun olmayan yaş kategorisinde yapılır. Önceden sünnetçiler olurdu bunlara berber de denirdi. Uyuşturucu gibi şeyler olmadığı için o dönemlerde çocuğun ağzına şeker doldurulurdu bağırmasın diye şimdi bu gelenekler yok. Anestezi ile uyuşturuluyor. Ailelerin benimsedikleri kültüre göre kimi düğün yapıyor kimi mevlit okutuyor. Eskiden çocuğa yeni kıyafetler alınıp onlar giydirilirken günümüzde sünnet kıyafetleri alınmaktadır(KK.3).

Sünnette en önemli unsur Kirvelik geleneğidir. Kirve olunan kişinin ailesinden kız alınmaz ve kız verilmez.(KK.5). Saltaş’a (2016, s. 53) göre Ardahan’da sünnet çocuğu için elbise hazırlama geleneği kirve tarafından yapılır ve diz kapaklarını geçecek şekilde alınan elbiseye Ardahan ilinde “entari” adı verilmektedir. Sünnet işlemi yapan kişi bir mendili yere açarak kirve ve aile üyelerinden mendile para koyulmasını istemektedir. Sünnet sırasında bir köşede koç veya koyun kesilir, yatağa getirilen çocuğun anlına kesilen kurbanın kanından sürülür. Maddi durumu iyi olmayan ve koç kesemeyenler de çocuğun anlına ocaktan alınan hissi sürmektedir. Birçok yörede olduğu gibi Posof ilçesinde de sünnet töreni iki farklı şekilde yapılmaktadır. Maddi durumu iyi olan aileler sünnet düğünü yapar, önce yakın akrabaları davet edilir daha sonra tüm köy halkı davet edilir, herkese yemek verilir, önce mevlit okutulur sonra davul-zurna eşliğinde halaylar çekilir. Maddi durumu orta halli olan aileler ise sadece yakın çevresini davet eder, sadece mevlit okutur ve yemek verilir herhangi bir eğlence yapmaz. Bazı aileler de çocuğunu sünnet ettirdikten sonra evinde mevlitte okutmaz, yemekte vermez sadece camide Kur’an okutur ve camii çıkışında herkese lokum, kek, meyve suyu dağıtır.

³⁰ Sini: Ardahan ilinde tepsiye verilen addır.

Fotoğraf 17. Süngülü Köyü’nde sünnet konvoyundan bir görüntü.³¹

Posof’da sünnet olan çocuğu herkes ziyarete gelir ve hediye olarak kazak, pantolon, ayakkabı gibi giyecek eşyalar veya şeker, çikolata getirir ve harçlık verilir. 1900’l  yıllarda ise lokum verilirdi. Kirvesi  ocuk sünnet olana kadar tüm süreçte yanında olur ve aileye destek olmaktadır. Kirveyi genelde yakın çevreden eş, dosttan seçerler ve aileler arasında kuvvetli bir bağ olurur. Kirvenin ailesi ve sünnet olan çocuğun ailesi arasında hediye alışverişi yapılır. Posof’da sünnet töreni kış aylarında veya sonbaharda yapılır. Davul-zurna eşliğinde çocuğun ailesi ve davetliler halay çekmektedir(KK.6, KK.7, KK.35, KK.37).

³¹ Kübra Biber Arşivi,2022

Fotoğraf 18. Serhat'ta Sünnet Şöleni Projesi kapsamında Posof'ta yapılan toplu sünnetten bir görünüm.³²

Yukarıda fotoğrafta da görüldüğü üzere “Serhat'ta Sünnet Şöleni” Projesi kapsamında Ardahan ili ve diğer ilçelerde olduğu gibi Posof ilçesinde de maddi durumu iyi olmayan ailelerin sünnet çağına gelmiş olan çocukları toplu bir şekilde önce sünnet yaptırılmış, daha sonrada sünnet düğünü yapılmıştır. Çıldır ilçesinde de 2017 yılında sünnet töreni, Kaymakamlık, Belediye ve bazı kurumların ortaklığı ile 20 çocuk sünnet edildi. Sünnet çocukları önce tekne turuna çıkarılmış ardından düğün salonunda ise sünnet törenleri yapıldı, sünnet olan çocuklara da ayrıca çeyrek altın takıldı.³³

Fotoğraf 19. Çıldır'da toplu sünnetten bir görsel.³⁴

³² <http://posof.gov.tr/serhatta-sunnet-soleni-projesi>, Erişim Tarihi: 16.12.2022 S:17:00:13

³³ <http://www.cildir.gov.tr/sazlisozlusunnet>

³⁴ <http://www.cildir.gov.tr/sazlisozlusunnet>, Erişim Tarihi:16.12.2022 S:21:54:43

Çıldır’da sünnet daha çok yaz aylarında ve toplu olarak yapılmaktadır. Aileler çocuklarını sünnet yaptırmak için birbirlerini bekler, on yaşına gelen çocuklar birlikte sünnet yapılırdı. Bu eğlenceler de her zaman davul-zurna çalınmaktadır. Yemekler yapılır önce sünnet olan çocuğa yedirilir ardından tüm köye dağıtılmaktadır. Çocuğa özel yatak yapılıp, süslenir, herkes gelir çocuğu gördükten sonra çocuğa para takılır. Eskiden düğün salonu vs. olmadığı için düğünler, asker, sünnet eğlenceleri ahırlarda yapılmaktaydı. Günümüzde bir düğün gibi takı töreni yapılmaktadır(KK.10, KK.11, KK.32). Sünnet töreni ya harman öncesi ya da harman sonrasında yapılırdı. İki bayram arasında sünnet, düğün yapmama gibi bir inanç yoktur, yapılabilir. Kirvelik durumu çok önemlidir, kirve olan kişi kardeşten ayrı tutulmaz, kirve kızıyla evlenen ayıplanır, amca, dayı, kızı alınır ama kirve kızı alınmaz bu durum günümüzde de devam etmektedir. Kirve, ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılar, anne babasına hediyeler alınır, çocuk baştan aşağı giydirilir. Eskiden çocuğa çeşitli hediyeler verilirdi günümüzde para verilmektedir. Sünnet düğünü yapılır bir iki ay sonra da mevlit okutulur(KK.12, KK.33, KK.34). Yapılan araştırmalar neticesinde diğer ilçelerden farklı olarak Korkmaz’a (2015, s. 21) göre Çıldır ilçesinde sünnet düğünü esnasında “Yatak Ekmeği” ismiyle bilinen bir gelenek bulunmaktadır. Sünnet olan çocuk belli bir süre yattığında yakın akrabalar, komşular tarafından ziyarete gidilir ve daima yemek getirilir. Yemeğin yanında çocuğa bazı hediyelerde götürülmektedir. Yukarıdaki ifadelerden hareketle Posof ve diğer ilçelerde de sünnet olan çocuğu ziyarete gidilir, yemek veya hazır ürünler de götürülür. Fakat bu uygulamanın “Yatak Ekmeği” adıyla gelenek haline geldiği sadece Çıldır ilçesinde tespit edildi. Korkmaz’a (2015, s. 21) göre Çıldır ilçesinde sünnet törenin de farklı bir uygulamada şudur:

“Sünnetçi, sünnet yapıldıktan sonra, çocuğun babası ve yakınlarına müjde verilir. Sonra berber, bir leğen ve su getirir. Üstte kendi eli, sonra kirvenin en altta da çocuğun babasının eli olmak üzere leğene tutulur. Ve su döküldüğünde berber onların dostluklarını ilan ederek Tanrı’dan bunun devamını diler. Ellerini böylece iyice yıkar, temizler. Sonra kirve ile çocuğun babası birbirlerini kucaklayıp öpüşürler, dostluk ebedileşmiş olur.”

Yukarıdaki gibi bir uygulama diğer ilçelerde tespit edilmedi. İlçeden ilçeye bile bazı örf, adet ve gelenekler farklılık gösterebilmektedir.

Göle ilçesinde sünnet töreni için öncelikle bir hayvan kesilir ve yemek ziyafeti verilir. Sünnet düğünü düzenlenir, çocuğun kirvesi, çocuğun ailesine yemek getirir, kirveye koç verilir sünnet çocuğuna götürülsün diye. Eskiden günümüzdeki gibi para toplama durumu yoktu herkes gönlünden geçeni, elinde olduğu kadarını verirdi(KK.12, KK.15, KK.19). Günümüzde sünnet yapıldıktan bir veya iki ay sonra bir eğlence yapılmaktadır. İsteyen kişiler mevlit okutmaktadır(KK.15). Çapan'a (2022, s. 54) göre Göle ilçesinde sünnet töreni hazırlık aşamasında çocuğun yatağı süslenir ve törene gelecek olan kişilerin de hem oturacakları yerler hem de ikram edilecek yemekler hazırlanmakta ve genellikle de et, pilav, salata, ayran hazırlanmaktadır.

Kaynak kişiye göre Hanak'ta eskiden sünnet düğünü vb. şeyler yoktu. Günümüzde sünnet düğünleri yapılmakta, para takılmaktadır(KK.18). Törenler başlığı altında değerlendirilen sünnet, eski ve günümüz değerlendirildiğinde bazı değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Sünnet töreni için eskiden yakın eş, dost, akrabalar yakında ise evlerine gidilir tek tek ziyaret edilir ve sünnetin yapılacağı gün, saat hakkında bilgi verilirken günümüzde ise sünnet davetiyeleri basılır ve yakınlara dağıtılır. Davetiye dışında çocuğun adının yazdığı nazar boncuklu sünnet magnetleri hediye olarak dağıtılmaktadır. Sünnet törenine gelenlere isim baskılı sünnet çikolataları, tüllü kese içerisinde Yasin ve tespih seti de sünnet hatırası olarak dağıtılmaktadır.

Fotoğraf 20. “Sünnetime Hoş geldiniz” yazılı sünnet magneti.³⁵

³⁵ Kübra Biber Arşivi,2022

On yıl öncesinde yapılan sünnet törenleri sade ve ailelerin, yakın akrabaların katıldığı mütevazı bir şekilde yapılırken ve sadece çocuğa sünnet kıyafeti giydirilip yatağı süslenirken günümüzde çeşitli süslemelerin kullanıldığı ve özel olarak sünnet organizasyonlarının ayarlandığı geniş çaplı oldukça gösterişli kutlamalara dönüşmüştür. Eskiden fotoğraf makineleri, telefon vs. olmadığından dolayı fotoğraf çekilmezken yine günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte özel olarak sünnet fotoğraf çekimi yapan sünnet fotoğrafçısı olan kişi ayarlanır bir dış mekânda veya sünnet töreni yapıldığı alanda tüm gün boyunca fotoğraf çekimi yapar ardından çocuk için sünnetinden hatıra kalması için albüm hazırlanır. Eskiden sünnet töreninde davul-zurna eşliğinde halay çekilip eğlenirken günümüzde orkestra ayarlanır veya organizasyon şirketleri ile anlaşıldığı için hem çocuklara hem yetişkinlere hitap edecek şekilde planlama yapılır. Müzikli eğlence, özel giysi ve kostümler, sünnet tahtı gibi hizmetler sunulmaktadır. Bu şekilde daha farklı etkinlikler ile eğlenceler yapılmaktadır.

2.2.1.2. Askere Gitme(Uğurlama)

Askerlik, her Türk gencinin yapması gereken vatani vazifedir. Gençler her yörede farklı şekillerde askere gönderildiği gibi benzer etkinlik ve kutlamalarda yapılmaktadır, askerden dönüşte de bir takım karşılama törenleri yapılmaktadır. Kaynak kişilerden aldığımız bilgiye göre Ardahan merkezde gençler askere gönderilirken herkes sırayla genci yemeğe davet eder, harçlık verilir, akşam ellerine kına yakılır. Mahallede toplanan gençler eğlenirler. “En büyük asker bizim asker” şeklinde söylenerek askere gidecek genç havaya atılır ve yere bırakılır. Komşu ve akrabalar yolcu ederler, yolculuk için yiyecek vb. şeyler hazırlanır ve götürülür. Askerlikten dönüşte ise gence hoş geldin denilir, ailesine, kendisine “Gözün aydın olsun” denilir(KK.1, KK.5). Ardahan’da askere gidecek kişinin hem eline, ayağına hem de başına kına yakılırdı. Sabah herkes gencin evinin önünde toplanır gönlünden geçeni harçlık olarak verirdi ve davul-zurna eşliğinde uğurlanırdı. Genç kızlar oynardı, mahallenin gençleri güreşirdi. Askerden dönen genç eğer ailenin tek çocuğu ise o aile fakirde olsa kurban kesilirdi. Kavurma yapılırdı, genç erkek ve kızlar toplanırdı yerd, kalan da fakir ailelere dağıtılırdı(KK.2, KK.21). Başka bir kaynak kişiye göre günümüzde Ardahan’da askere gidecek genç için evde kına yakılmış ve terminale giderek uğurlandı, herhangi bir eğlence

yapılmadı(KK.4). Posof ilçesinin Süngülü Köyü’nde günümüzde askere giden gençler yakınları tarafından davet edilir, kendi yakın arkadaşlarıyla bir araya gelirler önce traktörler balon ve bayraklarla süslenir. Akşam saatlerinde veya sabah köyün etrafında korna çalarak konvoy yapılır ve köyün tüm sokakları gezilir daha sonrasında askere gidecek kişinin evinin önünde halaylar çekilir, gencin eline kına yakılır. Gençler gece mesire alanına giderek yiyecek ve içecekler götürerek hem yerler hem de e lenirler. Yakın akrabaları harçlık verir, sabahta ailesi tarafından yolcu edilir.

Fotoğraf 21. Süngülü Köyü’nde asker konvoyundan bir görsel.³⁶

Bu bölgede askerden dönen gençler için bir karşılama töreni yapılmaz. Sadece ailesi ve yakın akrabaları karşılamaya gidebilir. Kıyafetleri yıkanır, hazırlanır, yemekler yapılır. Yakın komşular, eş, dost evine gider hem askerin kendisine hem de ailesine ‘‘Gözünüz aydın olsun, sa  salim geldi’’ denir. Posof’ta 10-15 yıl öncesinde askere giden gençler için beş kişiyse beş gün boyunca her birinin evinin önünde davul-zurna eşliğinde eğlence yapılırdı. Köydeki insanların katılımıyla büyük bir kalabalık toplanarak e lenirler, halayları izlemek için insanlar toplanır, isteyen har lıkta verirdi. Gençler, büyük traktör lastiklerini alır, akşamüzeri köyden uzak ve yüksek bir mesire

³⁶ Kübra Biber Arşivi,2022

alanında lastiklerle büyük bir ateş yakar, havai fişekler atılır, piknik yapılır, halaylar çekerek eğlenirlerdi. (KK.6, KK.7, KK.42). Kaynak kişiye göre günümüzde asker uğurlamaları daha farklı yapılmakta gençler içki vs. içmekte, yol kesme yapılmaktadır(KK.38).

Çıldır ilçesinin Aşağı Cambaz Köyü’nde askere giden gençler bir gün öncesinde saçlarını kestirir, askerlikle ilgili duvar yazısı yazar ve herkes altına kendi ismini eklerdi. Köy halkı böylece hangi gencin askere gittiğini öğrenmiş olurdu. Toplu bir şekilde gençler yemeğe davet edilir. Ailelerden birisi davul-zurna çaldırır ve bu aile aynı zamanda tüm köy halkına yemek yedirir. Yöresel, asker yemeği olarak üzümlü pilav, et ve ayran dağıtılır. Asker eğlencesine kadınlar ve genç kızlar gitmez, sadece erkekler toplanır ve eğlence yapılırdı. Nadiren askere gidecek kişinin annesi, ablası gidebilir. Annesi askerin serçe parmağına kına yakar. Sabah sekiz gibi davul-zurna çalmaya başlar gece on ikiye kadar devam eder. Son olarak gece “Şah Kaldırma “ olur. Şah Kaldırma³⁷, bir tahtaya çeşitli meyve ve kuruyemişleri koyarak arabalara binilir ve o şahla birlikte tüm evlerin önünden geçilir bu şekilde eğlence sona erer. Askerden döndükten sonra ise gidişte olduğu gibi bir eğlence yapılmıyor. Daha çok Kur’an-ı Kerim okunuyor, evine sağ salım geldiği için ve kurban kesiliyor. Köy halkını yemeğe davet ediyorlar, eğer böyle bir şey yapılmazsa da kesilen kurbanı köydeki herkese dağıtıyorlar(KK.10, KK.11, KK.12).

Fotoğraf 22. Çıldır İlçesinde “Şah Kaldırma” geleneğinden bir görünüm.³⁸

³⁷ Şah Kaldırma: Çıldır ilçesine özgü düğünlerde, asker uğurlama da bir tahta içerisine çeşitli kuruyemiş ve meyveler koyarak yapılan geleneksel bir uygulamadır.

³⁸ <https://www.haberler.com/guncel/ardahan-da-yuzyillardir-suren-sah-gelenegi-12364525-haberi/>, Erişim Tarihi:11.12.2022 S:18:58:08

Altunsabak’a (2016, s. 125) göre Şah Kaldırma geleneği günümüzde Kars ve Ardahan illerinde yaşayan Karapapak Türklerinin devam ettirdiği bir gelenektir. Bu düğün geleneğinin uygulamasında bolluk ve bereket simgesi olarak bilinen saçı saçma geleneği bulunmaktadır. Saçı saçma geleneğinde damadın evine gelen gelinin başından buğday, arpa, şeker, üzüm, para atılır ve bolluk ve bereketin olması, çocuklarının olması ve zengin olmaları için yapılan bir uygulamadır. Yaptığımız araştırmaya göre Çıldır ilçesinde “Şah Kaldırma”, bir düğün geleneğidir. Fakat günümüzde düğünler, köylerde herkesin kapısının önünde değil de düğün salonlarında yapıldığı için bu gelenekte unutulmaya yüz tutmuştur denilebilir. Kaynak kişinin ifadesine göre bu düğün geleneğinin asker eğlencesinde de yapılmaktadır. Gençler tarafından bu gelenek yaşatılmaya çalışılmaktadır. Göle ilçesinde askere gidecek olan gençler evlere davet edilir, yemekler yedirilir, uğur harçlığı verilir, sabah ise davul-zurna eşliğinde yolcu edilir. Eğlenceler düzenlenir, aileleri ile birlikte çağrılırlar. Askerden dönüşünde ise başta yakın akrabaları olmak üzere davul-zurna ile karşılanır, gelişi şerefine kurban kesilir(KK.13, KK.14, KK.15). Damal ilçesinde asker uğurlamasında askere gidecek kişi arkadaşları tarafından havaya doğru atılarak sevinç gösterilerinde bulunulur. Evladını askere gönderecek kişiler, sağ salim gittiği gibi dönebilmesi için de koç kurban etmektedir. Kimileri ise kurbanı askerden döndükten sonra kurban kesmektedir(Topkaya, 2021, s. 134). Damal ilçesinde kaynak kişi asker uğurlamasında bir eğlence yapılmadığını ve bu duruma tanıklık etmediğini söylemektedir. Bazı kaynak kişilere göre ise genelde yemeğe davet edilir(KK.16, KK.17, KK.51, KK.63, KK.67). Durumu iyi olmayanlara, yetim olan kişilere harçlık verilir, yol parası temin edilir(KK.65, KK.69). Gençler köylülerden ağaç, lastik vb. şeyler toplar. Köy ortasında ateş yakarlar(KK.68). Hanak ilçesinde de askere gidecek kişiler yemeğe alınır, harçlık verilirdi. Gençlerde gönüllerince gezer, eğlenirdi. Yakınları ilçe merkezine gelerek genci uğurlardı. Askerden dönüşte bir karşılama töreni olmazdı ailesi veya arkadaşları karşılardı. Fakat komşular evine gider hayırlı olsun duasında bulunurlardı(KK.18, KK.28, KK.30, KK.31).

Artun(2011, s. 261) göre askere uğurlama veya karşılama:

“Türk halk kültüründe günümüzde de sürdürülen bir gelenektir. Askerlik insan hayatında bir geçiş dönemi olması yönüyle çeşitli aşamaları yüzyıllardır tören olarak kutlanmaktadır. Askere gönderme, karşılama törenleri dinsel, toplumsal ve kişiseldir. Bu törenlerde yemek yeme, ziyafet verme, adak, kurban vb. iç içedir.”

Geçiş törenleri başlığı altında yer alan askere uğurlama veya karşılama geçmiştten günümüze kutlana gelmiş dolayısıyla Ardahan il sınırları içerisinde bu geleneğin yaşatılması ve kültürün gelecek nesillere aktarımı sağlanmaktadır. Genel olarak Ardahan'da askere uğurlanan gençler hayır duası alarak, kurbanlar kesilerek gönderilmekte akraba, eş, dost, komşuların veyahut yaşanan çevredeki insanların da uğurlama ve karşılama törenine katılımı, herkesin askere gidecek genç için yemek davetleri düzenlemesi, harçlık verilmesi de törenin toplumsal boyutunu göstermektedir.

2.2.1.3. Hacca Gitme

Aydın ve Atay (2009, s. 14) Toplumumuzda yetişkinlik/yaşlılık dönemi içerisinde günümüzde de önemli bir geçiş aşaması da hacca gitmek'tir. İslâm'ın beş şartından biri olan hac, geleneksel toplum kesimlerinde önem arz eden bir olay olarak değerlendirilir. Hacca gidiş ve dönüş sürecinde birçok törensel işlem gerçekleştirilir. Ardahan merkezde kaynak kişilerden aldığımız bilgiye göre hacca maddi durumu iyi olan kişiler gider, bölgede genellikle Umre ziyareti yapılmaktadır. Hacı adayı önce yakın akraba olmak üzere bölgedeki herkesle görüşür, dargınlık varsa barışılır ve helallik istenir. Tüm yöre halkı tekbirler eşliğinde hacı adayını uğurlarlar. İsteyen ve gücü yeten bir miktar parada vermektedir. Hacdan dönen kişi için kurban kesilir(KK.1). Hacca gidecek kişi eskiden kumaş alır ve terzilerde elbise diktirirdi günümüzde artık hazır olarak satılmaktadır(KK.2). Yaptığımız araştırmalar neticesinde Posof ilçesinde 2019 yılında 13 kişilik hac kafilesi, hem hacı adaylarının yakınları hem de camii de bulunan vatandaşlar tarafından uğurlandığı görüldü.

Fotoğraf 23. Posof'ta hacı adaylarını uğurlama anından bir görüntü.³⁹

Hacı adayı gitmeden önce kişisel hazırlıklarını yapar, ihtiyaçlarını temin eder, komşular gitmeden ziyaretine gelir ve gömlek, çorap, havlu gibi hediye götürür. Hacı adayı için camide mevlit okunur ve bu kişi orada bulunan cemaate kek, şeker vs. ikramda bulunur ve herkesle helalleşir. Hacı adayı döndüğünde ise yakın akrabalar karşılar, yemekler yapılır. Evin yakınına geldiği zaman kurban kesilir. Hacı adayı ziyaretine gelecek kişiler için ve kendi yakın akrabaları için hediyeler getirir. En başta zemzem suyu, hurma gibi uzun yolda bozulmayacak yiyeceklerden, yüzük, seccade, tespih, başörtüsü, kumaş gibi hediyelik eşyalar getirilir(KK.5, KK.6, KK.7, KK.22, KK.48). Önceleri hacca gitmek zordu, genellikle yaşlı insanlar giderdi. Dönüşte sadece zemzem suyu getirilirken bugün kına, hurma, namazlık, tespih, kumaş, yüzük gibi çeşitli hediyeler getirilmektedir(KK.39). Çıldır'da hacca gidecek kişi başvurusunu yaptıktan sonra hayvanlarını satar, elini, ayağını her şeyden çekerdi. İbadetlerini yapar, kendini manevi olarak hac için hazırlardı. Küs olduğu kişilerde dâhil olmak üzere herkesi ziyaret ederdi. Cenazesi olan varsa eğer onun da evine gidip Kur'an okuyup helallik isterdi. Hacca gidecek kişi, hayır olsun diye herkese yemek dağıtırdı. Köyler gezilir akrabalarından helallik alınır. Hacdan döndükten sonra da kurban kesilir ve gelenlere ikram edilir(KK.10, KK.32, KK.34). Hacca gitme Çıldır'da pek yoktur. Bütün köylerde bir veya iki kişi gider, giden kişi sayısı çok fazla değildir. Birçok yerde hacca gitme utanç bile sayılmaktadır. Bunun yerine herhangi bir yoksul veya fakirin evinin yapılması, yeme ve içme ihtiyaçlarının da giderilmesi hac kadar sevap kazanılacak bir durum olarak görülmektedir(KK.12). Hanak'ta kaynak kişiye göre önemli olan hacca gitmek değil, hacdan döndükten sonra bazı vecibeleri yerine getirmek gerekmektedir(KK.18).

³⁹ <https://www.posofhaber.com/posof-ilk-haci-kafilesini-yolcu-etti/> Erişim Tarihi:17.12.2022 S:17:30:32)

Fotoğraf 24. Hacdān getirilen zemzem takımı.⁴⁰

Yukarıda görsellerde bulunan zemzem takımları hacca giden kişi hac dönüşünde getirir, onu görmek için gelen misafirlere bu takımlarla zemzem suyu ikram etmektedir. Hacdān dönen hacı adayı, yaptığı işini bırakır, elini eteğini her şeyden çeker, konuşmalarına dikkat eder, küçüklere karşı merhametli davranır, insanlarla olan ilişkilerinde daha dikkatli olur, kalp kırmamaya, küfürlü konuşmaz, argo kelimeler kullanmaz sadece namazını kılar, iyilik yapmaya Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır.

2.2.2. Göç(Yaylak-Kışlak) Törenleri

Türk kültürü içerisinde geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu bölgelerde yaylacılık geleneği var olmuş ve günümüzde de bazı değişim dönüşümlere uğrayarak canlılığını korumaktadır. Ardahan ili ve çevresinde de insanlar geçimini tarım ve hayvancılıkla idame ettirmektedir. Görüştüğümüz kaynak kişilerin bilgileri doğrultusunda Ardahan ilinde de eskiden yaylaya çıkarken ve inerken eğlenceler

⁴⁰ Kübra Biber Arşivi, 2023.

yapılırmış ve özellikle yayladan inerken daha eğlenceli olurmuş çünkü insanlar bir araya gelmenin mutluluğunu yaşamışlar. Ardahan’da yaylaya çıkmadan bir gün öncesinde kaymakla gevrek yapılırdı. Yaylaya gidilir ve erken gidenler çay yapar, gevrekleri hazırlar birlikte yenilirdi. Öğleden sonra da gençler bir araya toplanırdı ve davul-zurna eşliğinde halaylar çekilir, eğlenceler yapılır, birbirlerini ziyaret ederlerdi(KK.1). Yaylaya çıkışta ve yayladan dönüşte bir eğlence olmazdı. Sadece yayladan inildiği zaman fakir ailelere yağ, peynir verilirdi(KK.2). Yaylanın geleneği orada gevrek pişirmektir(KK.3). Ardahan’da yaylaya çıkış genel olarak mayıs ve haziran ayları arasında yaşanmaktadır. İlçelerde veya ilçelerdeki köyler arasında yaylaya çıkış tarihi farklılık göstermektedir. Posof ilçesinin Sungülü Köyü’nde haziranın ilk haftası yayla çıkarken Akballı Köyü’nde ise mayısta yayla çıkmaktadır. Yaylada kalma süresi ise iki veya üç ay olarak değişebilmektedir. Köyde biçin işleri bittiği vakit yaylalar indirilmektedir. Zaten yaylaya çıkmaktaki amaç köydeki ot biçme vs. gibi yaz işlerini rahat bir şekilde bitirebilmek içindir. Zeyrek’e (2013, s. 180) göre yaylaya çıkış, Posof hayatında çok mühim bir yeri vardır. Yaylaların çoğu Acaristan ve Gürcistan sınırında dağ etekleri ve vadilerle Ulgar Dağı bellerindedir. Posof ilçesinin dört yayla bölgesi vardır. Bunlar sırasıyla Posof’un en bilindik yaylası, Acara’nın Bako, Sarıçayır sınırında bulunan, (16 köyün yaylaya çıktığı) “Urama Yaylası ”dır. Aşağı Posof köylerinin bazı kesimi Gırma Dağı yaylalarına çıkmaktadır. Kimi köyler ise Ulgar ve Arsiyan Dağı yaylalarına çıkmaktadır. Posof ilçesinde, yaylaların hemen hemen hepsi köyden uzak dağlık bölgelerde kurulduğu için yayla kelimesi yerine “dağ” kelimesi de kullanılmaktadır.

Yaylaya çıkılırken mani söyleme geleneği vardır. Yaylaya çıkılırken yolda söylenen manilere örnekler:

Bu dağlar olmasaydı,
Çiçeği solmasaydı,
Ölüm Allah’ın emri,
Ayrılık olmasaydı

Bu meşe ala meşe
Gün kalka gölge düşe
Beni yardım edenin

Evine şivan düşe(Kalaycı, 2009, s. 27).

Posof'ta eskiden yaylaya erkekler öküz arabalarıyla eşya çıkarır, kadınlar ise atlarla çıkardı. Kadınlar, yaylaya gidiş esnasında yanlarına mutlaka kandillerini⁴¹ de alırlardı. En güzel kıyafetlerini giyinirler, süslenirler, yaylaya çıkarken büyük bir coşku ve neşeyle çıkılmaktadır. Genellikle yaylaya orta yaş ve yaşlı kadınlar çıkar, peynir, yağ gibi süt ürünlerini yapmayı bilen, becerikli ve tecrübeli kişiler çıkardı. Kadınlar yol uzun olduğu için atlarla giderken birbirleriyle yarış yaparak eğlenceli bir şekilde çıkardı. Kadınlar yaylaya çıkmadan bir gün öncesinde gevrek pişirir ve yaylaya giderken yanlarına alır, yolda çobanlar denk gelirse gevrekten çobanlara verilirdi. Yayladan inerken de aynı şekilde yarış yaparak inilir ve yayladan inmeden önce de mutlaka gevrek pişirilir, helva yapılır. Köye inildikten sonra da topluca atlara binilerek köyün çıkışına doğru gidip gelinirdi, bu durumu görenlerde yaylanın indiğini anlardı. Yayla da yayık zamanı geldiğinde on beş gün içerisinde köye haber edilirdi, köydeki kişilerde davul-zurna eşliğinde genç kızlar, yeni gelinler yaylaya oynayarak giderdi. Kimileri yayık yayarken, kimileri de yemek yapar, kimileri de davul-zurna eşliğinde oynar ve toplu bir şekilde yemek yenilir, halaylar çekilir. Bu eğlence üç gün boyunca aynı şekilde devam ederdi. Yaylada yeni gelini olan kişilerde herkese çerez dağıtır, yakınları da gelini yemeğe davet ederdi(KK.6, KK.7, KK.8, KK.35, KK.38, KK.43). Aşağıdaki görselde görüldüğü üzere günümüzde yaylaya eşyalar traktörle çıkarılır. Yaylaya çıkılmadan önce büyük bir hazırlık yapılır, gıda ürünleri alınır, hayvanlar için ilaç, yem vs. alınır, kadınlar ise mutfak gereçlerini derler, toplar, süt makinesi ve yayık mutlak alınır. Buzağılar için ot ve saman alınır. Bir gün öncesinde mezarlıklar ziyaret edilir, hasta varsa ziyaret edilir, cenazesi olan kişilere baş sağlığı verilir ve yakınlarla helallik istenir. Eskiden yaylalarda akşam oldukları zaman insanlar bir araya toplanır, sohbet eder, çay içerler, birbirlerine bilmece sorarak eğlenceli vakit geçirilirdi. Gündüzleri ise kadınlar işlerini bitirdikten sonra her taraf açık, yeşillik alan olduğu için aralarında anlaşip kimde ne malzeme varsa kek, börek, köy pastası, çay vb. şeyler alarak bir yerde oturup birlikte yiyip içip, sohbet edilirdi. Günümüzde ise yaylalarda elektrik olduğu için her yayla evinde televizyon, radyo olduğu için herkes kendi evinde oturur, yalnızca kadınlar gündüzleri bir araya gelir. Yaylada kadınlar sırasıyla evlerinde Kur'a-ı Kerim

⁴¹ Kandil: Yaylalar da kullanılan aydınlatma aracıdır.

okutur, yakınlarını, komşularını evine davet eder, yemek verir, çay ikramında bulunur. Herkes dağılacağı sırada şeker, lokum, helva dağıtılır. Yaylada çoğunluk kadınlar olduğu için toplanıp farklı etkinlikler yapılırdı.

Fotoğraf 25. Süngülü Köyü yaylarının günümüzdeki görünümü.⁴²

Yukarıda yer alan görsel Posof ilçesi Süngülü Köyü yaylarının günümüzdeki görünümüdür. Posof ve köylerinde eski yaylaların taş ve toprak ile yapıldığı günümüzde ise yaylaların tuğla ve çatılı bir şekilde yapıldığı tespit edildi. Yapılan araştırma neticesinde aydınlatma aracı olarak kandil kullanılırken, 2023 yılı itibariyle elektrik kullanılmaktadır. Tereyağı yapmak için tahtadan yapılan yayıklar kullanılırken günümüzde ise elektrikli yayıklar kullanılmaktadır. Günümüzde teknolojinin de etkili olduğu bu değişim ve dönüşüm yaylak-kışlak hayatını da olumlu yönde etkilemiştir. Posof ilçesinde yaptığımız araştırmada bölgede kadınların iyileşen yaşam şartları sayesinde yaylaya çıkma neşeyle karşılanmakta iken yayladan iniş de bir o kadar üzücü olmaktadır.

⁴² Kübra Biber Arşivi,2022

Fotoğraf 26. Süngülü Köyü’nde yayla çıkma anından bir görsel.⁴³

Yaylalara çıkıldığı vakitte yerde sarı renkli çiçekler çok olursa bolluk, mavi renkli çiçekler çok olursa da kıtlık olacağına inanılmaktadır(Gündoğdu, 2017, s. 123).

Fotoğraf 27. Çiğdem ieği görseli.⁴⁴

⁴³ Kübra Biber Arşivi, 2022

⁴⁴ Halil İbrahim Ataman Arşivi, 2023

Yukarıda görseldeki çiğdem çiçeği çıktığı zaman bu bölgede artık yaylaya çıkma zamanının geldiği anlaşılmaktadır. Halk arasında kar çiçeği olarak adlandırılan bu çiçek yaylada çıktığı zaman kadınlar yayladan inme vaktinin geldiğini anlar ve tüm hazırlıklarını, işlerini ayarlamaya çalışır. Bu çiçek aynı zamanda baharın da müjdecisi olarak kabul edilmektedir. Çıldır ilçesinde ise eskiden ve günümüzde yaylaya çıkarken insanlar zoraki olarak çıktıkları için herhangi bir eğlence yapılmamış, günümüzde de herhangi bir eğlence yapılmamaktadır(KK.10). Çıldır ilçesinde yaylaya çıkmadan bir gün önce eğerdek denilen kaymakla gevrek, feselli, nezik pişirilirdi, hem yolda yemek için hem de yaylada düzen kurulana kadar yemek için pişirilir ve hazır edilirdi. Yayla inerken de aynı uygulama yapılmaktadır. Eskiden yaylaya öküzlerle çıkılmakta idi ve büyük bir dayanışma ve yardımlaşma ile çıkılırdı yolda herkes birbirine yardımcı olurdu fakat günümüzde insanlar traktörlerle çıktıkları için bu dayanışma da görülmemektedir. Yolda giderken mani söyleme, türkü söyleme gibi şeyler yapılırdı(KK.12, KK.33). Hanak'ta eskiden yaylaya çıkışta kadınlar atlarla çıkardı ve kandilleri boyunlarına asardı. Bir gün öncesinde gevrek yapılırdı, yayla çıktığı gün bir suyun kenarında oturulur herkes birlikte yer, içer ve sohbet ederdi. Hanak'ın farklı köylerindeki yaylalarda kızlar ve gelinler ortak bir noktada buluşurlar, buna “seyrana çıkma” denir, türkü söylerler, mani söylerlerdi(KK.18). Topkaya (2021, s. 27) göre Damal ilçesinde her köyün kendisine ait bir yaylası bulunmakta olup, Temmuz ayının biri ile beşi arasında yaylalara çıkılmakta, hava koşulları ve otlak araziye göre 2 veya 3 ay kalındıktan sonra yaylalardan tekrar köylere dönülmektedir. Damal Türkmenlerinin yaylak arazilerine çıkışlarında hayvan sürülerinin yaylak arazide hasta olmamaları adına gerçekleştirmekte oldukları törenlerdir. Geçmiş dönemlerde daha sık görülen bu inanışa göre yaylaya çıkılmadan önce kan akıtılması, kurban kesilmesi sürüyü kötülüklerden korumaktadır. Ardahan ve diğer ilçelerde yaylaya çıkışta hayvan hastalıkları için uygulanan bir tören görülmemektedir. Hayvanlar, yakalandıkları hastalığa göre bölge insanları tarafından bazı bitkisel tedaviler denenmekte günümüzde de zaten yaylaya çıkılmadan önce, çiçek, şap gibi birçok hastalığa karşı veterinerler tarafından aşılar yapılmaktadır. Göle ilçesinde yaylaya çıkarken bir eğlence yapılmazdı sadece yemekler yapılır ve yolda bulunan kişilere ikram edilirdi(KK.19). Damal da yaylaya çıkıldığı zaman “Yayla Honça”sı denilen hediyeler bisküvi, kek vb. tatlı şeyler yayladakilere dağıtılır, hoşgeldiz veya hayırlı olsun dilekleri dilenir. Yayladan inerken de Honça

hazırlanır, yolda isteyenlere, çobanlara verilir. Yaylaya çıkışta yeni kıyafetler giyiniirdi(KK.26, KK.52, KK.63, KK.64).

Posof'un meşhur Urama yaylaların inme vaktinin geldiğini ve ayrılığın üzüntüsünü anlatan şiirdir.

Eylülde kağnılar gıcırdar

Yayla dönüşü

Bir mevsim boyu süren dünya tükenir

Taşlı Yollardan

Köye dönen gönüllerde

Ayrılık hüznü derindedir(Zeyrek, 2013, s. 256).

Bağcı ve Kılıç(2019, s. 164) Göle ilçesi yaylacılık üzerine yaptıkları araştırmada 45 yayla yerleşmesinin olduğunu, yaylalara haziranın ortasında çıkılıp ağustos sonu ve eylül başı gibi inildiğini ve diğer ilçelerde olduğu gibi Göle'de de yaylaya çıkmadan önce hazırlık yapıldığını, günümüzde bazı kişilerin yaylaya çıkmadığı tespit edildi. 2019 yılında yapılan araştırmada Göle yaylalarında küçük çaplı etkinlikler dışında şenliklerin düzenlenmediği tespit edildi. Çalışmamızda yer verdiğimiz ve tespit edilen Göle yayla şenlikleri: Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği ve Samandöken Köyü(Sinot) Geleneksel Yayla Şenlik'leridir.

2.3. KUTLAMALAR

Kutlamalar başlığı altında mevsim döngülerini esas alan kutlamalar, tarım ve hayvancılıkta verim arttırmaya yönelik kutlamalar, toplumsal dayanışma amaçlı kutlamalar, diğer mevsimlerdeki gezinti, toplantı ve eğlenceler olmak üzere dört başlık halinde incelenmiştir. Kutlamalar ile ilgili genel olarak şunlar söylenilebilir: Ardahan ilinde kutlamaların birinci amacı ekonomik şartlar nedeni ile yapılmakta daha sonra eğlence işlevi taşıdığı görülmektedir. Bu uygulamalarda bolluk ve bereketin olması için bazı pratikler yapılmaktadır. Günümüzde bu pratikler pek fazla yapılmasa da hafızalarda tutulduğu görülmektedir. Eskiden bilek gücüne duyulan ihtiyacın getirmiş olduğu dayanışma ve beraberliğin sonucunda da bazı kutlamaların da ortaya çıktığı söylenilebilir.

2.3.1. Mevsim Döngülerini Esas Alan Kutlamalar

Mevsim döngülerini esas alan kutlamalar başlığı altında yılbaşı, nevrüz ve hıdrellez yer almaktadır. Bu kutlamalar da bereketin olması, şans ve uğurun yanı sıra yılın güzel geçmesi için yapılan bazı uygulamalar ve buna bağlı olarak gelişen inanışlar tespit edilmiştir.

2.3.1.1. Yılbaşı

Kaynak kişiye göre Ardahan’da yılbaşı kutlanmakta ve inanışa göre yılbaşı gecesini nasıl geçirirsen bir yılın da o şekilde geçeceğine inanılmaktadır. Yılbaşı gecesinde genel olarak hindi veya kaz pişirilip yenilmektedir. Ardahan’da yılbaşı kutlamayan birçok aile bulunmaktadır. Hristiyanların bayramı olduğuna inanan ve kutlamanın günah olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Fakat sazlı, sözlü, yemekli bir şekilde kutlayanlarda vardır. Kaynak kişi aslında “bizler Noel’i değil de yılın başını kutluyoruz”, ifadelerini kullanmaktadır. Bazı evlerde geceden başlanarak sabaha kadar dualar okunur. Çocukların kollarına kırmızı kurdele bağlanırdı, hindi ve kaz pişirilir(KK.2). Ardahan’da yılbaşı çoğu kişi tarafından kutlanmaktadır. Aslında yeni yıl kutlanmakta, yeni yılın sağlıkla, mutlulukla geçmesi dilenmektedir(KK.4). Yılbaşında eskiden aileler bir araya gelir kaz pişirilir, bunun yanında birde pişi pişirilir meyve alınır ve bir sofraya etrafında oturan insanlar bir tepside servis edilen kazı pay ederek yenilirdi. Televizyonun olduğu dönemlerde de insanlar yine toplanırdı televizyon izlenirdi, yaşlılar hikâyeler anlatırdı. Ertesi gün kapıyı çalan fakire tuz verilmez evin tadı, tuzu kaçmasın diye, şeker verilmez ağzın tadı bozulmasın, un verilmez evin bereketi kaçmasın diye. Yılbaşında deve gezdirilirdi günümüzde Ardahan da bu gelenek yoktur(KK.5). Yılmaz’a (2017, s. 97) göre Ardahan’da yılbaşı gecesi güzel vakit geçirmek amacıyla kismet oyunu oynanmaktadır. Yörenin en meşhur hamur işi olan kete yapılır, içerisine evde bulunan çocuk sayısı kadar da para, pul, kâğıt ve kalem koyulur. Daha sonra keteler çocuklara dağıtılır eğer pul çıkarsa deli dolu, para çıkanın zengin, kalem çıkanın okumuş ve kâğıt çıkan çocuğun da yazmaya düşkün olacağı tahmin edilir ve bu şekilde eğlenilmektedir. Ardahan merkezde ve ilçelerinde bu uygulamanın yapıldığı tespit edildi. Sadece içine koyulan hamur işi farklılık

göstermektedir. Pağaç, hıngal gibi farklı hamur işlerine koyularak bu uygulama Ardahan’ın genelinde yaşatılmaktadır.

Kalafat’a(2013, s. 411) göre

“Ardahan Avşarlarında gençler yılbaşlarında alaylar oluşturur, ev ev dolaşır, evlerden ikram toplarken keza memnuniyetlerini veya üzüntülerini anlatan Kürtçe özel maniler söylerler.

Seri sali (Eski yıl gittin)

Beni sali (Yeni yıl gelsin)

Gade heri (Bu evdeki)

Ve mali (Gada bela gitsin)

Bu iyi dilek içerikli alkışlar bir şeyler veren evler için söylenir. Bir şeycikler vermeyen evlere de maniler söylenilerek duygular anlatılır.

Sâri sali (Eski yıl gitsin)

Beni sali (Yeni yıl gelsin)

Gade neçe (Bu eve)

Ve male (Gada gitmesin).”

Yukarıdaki bu uygulama Posof ilçesinde de bulunmakla birlikte yiyecek ve içecek toplamak için ev ev gezen çocuklar eğer yiyeceği alırsa dua niyetinde söyler, almadıkları durumda da bir nevi beddua ederek oradan ayrılmaktadır.

Görüştiğimiz kaynak kişilere göre 20-25 yıl öncesinde Posof ilçesinde yılbaşı kutlaması yapılırdı. Bu eğlence daha çok gençler tarafından yapılmaktadır. O dönemlerde maddi durum iyi olmadığı için un, yağ vs. toplayan gençler, belli bir aileye toplanan malzemelerden yemekler yaptırılır ve yenilirdi. Evlerde ise güzel yemekler, kuruyemişler alınır, televizyon karşısında güzel vakit geçirilirdi. Yılbaşında yapılan bir diğer eğlence ise her köyden toplanan genç erkekler, ilk başta ağaçtan ve çeşitli bezlerden maket bir deve yaparlar. Akşamüstü bir araya gelerek, davul-zurna eşliğinde ev ev dolaşır, her evin buharı adı verilen bacasından yanlarında getirdikleri kolopu aşağıya sarkıtırlar. Kolop⁴⁵, bacadan aşağı bırakılır, gençler bir ağızdan yüksek sesle şu tekerlemeyi söylerler:

Bu gece yıl geceleri,

Devletler bacaları,

⁴⁵ Kolop: Tahtadan yapılan içerisine yiyecek konulan mutfak gerecidir.

Verene bir koç oğul,

Vermeyene de bir kor kız,

O da bacadan düşsün pat etsin! - Aminnn... Tekerlemeyi duyan evde bulunan kadın, sarkıtılan kabın içerisine un, yağ, peynir gibi ürünlerden koyar. Bütün evler dolaşarak, toplanan malzemelerle, kutlama yapılarak, yenilir(Gündoğdu, 2017, s. 267). Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde günümüzde gençler tarafından oynanan deve oyunda davul-zurna eşliğinde evler dolaşarak, deve maketine bindirilerek, harçlık toplanmaktadır. Kadın kılığına giren kişiyi kaçırmaya çalışılır, kaçırın kişiler para karşılığında tekrar kadını geri getirirler. Eskiden bu tüm köylerde oynatılırdı, özellikle zengin kişilerin evinin önünde deve maketini oynatılır eğer harçlık vermezse devenin üzerine bindirilir ve deve bayıldı denilir ayıltmak içinde yine o kişiden para istenirdi.

Günümüzde bu geleneksel oyun köylerde oynatılmamakta sadece Posof ilçe merkezinde yılbaşı gecesinde oynatılmaya devam edilmektedir. Posof kültürü açısından önemli olan bu yöresel “Deve Oyunu” şenlik, şölen, yılbaşı gecesinde, kurtuluş günlerinde, milli bayramlar ve törenlerde oynatılmaktadır. Yılbaşı gecesini kimse kimseye gitmez, ayağı gelmedi denir, kişinin uğursuzluk getireceğine inanılır. Çocuklarda tembihlenirdi, başkasının evine gitmemesi için eğer gelmişse de o çocuğu şeker ve tatlı ile karşılanırdı ki bir yıl tatlı geçsin diye. Yılbaşı sabahı eve koyun veya koç getirilir, bu hayvana arpa, ekmek verilirdi(KK.6, KK.7, KK.45, KK.47).

Yılbaşı günü, sabah namazından sonra köy çeşmesinden su getirilerek, bir yılın bereketli geçmesi için evlerin, ağırın, ambarların içerisine getirilen su serpilir. Yılbaşı günü eve gelen kişiye göre, yılın iyi veya kötü gideceğine inanılır. O yıl iyi giderse, seneye o kişi tekrar eve davet edilerek, yemek ikram edilir(Gündoğdu, 2017, s. 128).

Fotoğraf 28. Posof ‘ta yılbaşı gecesinde oynatılan “Deve Oyunu” görseli.⁴⁶

Yılbaşı gecesı Çıldır’da bazı kesim tarafından kutlanmaz ve o gün “Gâvur Bayramı” şeklinde ifade edilmektedir. Büyükler namaz kılıp, Kur’an okuyup, ibadetlerini yapardı. Yılbaşını kutlayan kişiler ise o güne özel yiyecekler alır, kaz veya hindi pişirilir. Toplu şekilde oyunlar oynanırdı(KK.10, KK.32). Çıldır da yılbaşı gecesinde kaz pişirilir, en güzel yemekler yapılır, kışın uzun gecelerde güzel vakit geçirilmektedir. Günümüzde çay bahçelerinde, restoranlarda ve canlı müzik olan mekânlarda eğlenilmektedir(KK.12). Hanak ve Damal ilçelerinde yılbaşı gecelerinde evlerden un toplanırdı, bu un bakkala satılırdı. Genellikle kaz pişirilirdi. Yılbaşı gecesinde erkekler kadın kılığına girerdi biri birini alır kaçırdı amaç para almaktı, böyle eğlenilirdi. Yılbaşında börek yapılırdı içine nazar boncuğı koyulurdu ve kime çıkarsa şans ondan yana olacağına inanılır(KK.17, KK.18, KK.27). Yılbaşı gecelerinde pağaç yapılır ve içerisine para konulurdu kime çıkarsa o kişi nasipli ve şanslı sayılır(KK.70, KK.71). Yılbaşında bereket olması için kapının eşiğinde nar kesilir. Yılbaşı sabahı eve ilk gelen kişiye çok dikkat edilir, ayağıının uğurlu gelip gelmeyeceğine bakılır(KK.71). Ardahan ili Bağdeşen Köyü’nde yılbaşı gecesinde, festival ve düğünlerde, önemli günlerde “Şişman Oyunu” adı verilen köy seyirlik oyunu oynanmaktadır.

Fotoğraf 29. Ardahan Bağdeşen Köyü “Şişman Oyunu” görseli.⁴⁷

⁴⁶ Kübra Biber Arşivi,2022

⁴⁷ <https://www.gazetepusula.net/2019/01/01/yuzyillik-gelenek/>(Erişim Tarihi:23.02.2023 S:15:08:03)

Polat’a (2021, s. 169) göre Şişman oyununda oyuncu sayısı, dede, nine ve şişmanlar olmak üzere yedi kişiden oluşan Ardahan ili Bağdeşen Köyü’nün gençleridir. Görselde olduğu üzere beyaz giyinen kişi dededir. Nine olan kişide kadın kıyafetleri giyinir, şişmanlar ise sırtlarında, göğüslerinde koyun ve keçi postları, başlarında hayvan postlarından yapılan başlıklar kullanırlar. Bütün oyuncuların yüzlerinin tamamı siyaha boyanır. Bir meydanda müzik eşliğinde oynarlar bu oyuna halkta dâhil olmaktadır. Oyuncular eşliğinde evler gezilir günümüzde para toplanırken eskiden yağ vb. ürünler toplanır. Oyun sırasında nine eğer kaçırılsa toplanan para fidye olarak kaçırın kişilere verilir o yüzden ninenin kaçırılmaması için çok dikkatli olunması gerekmektedir. Damal ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişiye göre bu oyunun ismi ”Turuzu Şişman Oyunu”dur. Değişik kostümler giyilir, yağ, arpa, buğday toplanılır, helva vb. şeyler yaptırılır ve birlikte yenilir(KK.52).

Yılmaz’a (2017, s. 125) göre Ardahan ilinde oynanan, şişman oyunu ve deve oyunu baharı karşılamak ve aynı zamanda baharın gelişini kutlamak için oynanmakta ve Günümüzde “Şişman” oyununun festivallerde sembolik olarak yapıldığı, “Deve” oyununun ise kaybolduğu yönünde ifadeler yer almaktadır. Fakat bu ifadelere karşılık olarak şunları söylemek mümkündür: Deve oyunu, günümüzde Posof ilçe merkezinde hem yılbaşı gecelerinde hem de Posof ilçesinde düzenlenen “Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni’nde oynatılmaktadır. Bu oyunun tamamen yok olduğunu söylemek doğru değildir. Bu iki oyun arasında benzerlik ve farklılıklar da dikkati çekmektedir. Her iki oyunda eskiden yağ, un gibi ürünler toplanırken günümüzde sadece para toplanmaktadır. Her iki oyunda da kadın kılığına giren oyuncular bulunmaktadır. Deve oyununda maket yapılırken şişman oyununda kılık değiştirerek oyuncular oynamaktadır. Her iki oyunda yılbaşı gecesinde, festival, şenlik gibi kutlamalarda oynanmaktadır. Bölgede yaşayan gençler bu geleneksel oyunları unutturmamak amacıyla hem de hoşça vakit geçirmek için oynarken bizim de amacımız bu oyunları barındıran eğlence kültürünü kalıcı hale getirerek sonraki nesillere bunu aktarmaktır.

2.3.1.2. Nevruz

Çay’a(2012, s. 17-102) göre Nevruz kelimesi, Farsça ’dır ve “yeni gün” kelimesine karşılık gelmekte ve bu günü Türkler ile İranlılar yıl-başı olarak kabul

etmekte Türklerde bugün 21 Mart’a tekâmül etmekte ve bugün Türk topluluklarında Nevruz/Noruz/Navruz, Ergenekon, Bozkurt, Çağan, Yenigün, Ulusun Ulu Günü şeklinde çeşitli adlarla kutlanmaktadır.

Ardahan’da görüştüğümüz kaynak kişinin Nevruz ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Nevruz, baharın uyanışı, doğanın canlanması demektir. Karların erimesi, havaların ısınması ile ilkbaharın gelmesiyle nevrurun gelişi anlaşılmaktadır. Ardahan’da Nevruz için önce odun vs. toplanır, ateş yakılır ve etrafında oynanır, üzerinden atlanılır. Nevruzda etli, karışık pilavlar yapılır ve dağıtılır. Nevruz kutlamaları valiliklerin belirlediği yerlerde yapılmaktadır. Fakat mahalle aralarında da isteyen kişiler ateş yakmaktadır”(KK.1).

Başka bir kaynak kişiye göre Nevruz, bu coğrafyanın bahar bayramıdır. Nevruz da etli yemekler pişer. Gençler kırlara çıkar piknik yapmak için evde olan yiyecekler alınır. Nevruz ateşi için komşulardan ot alınır, bacalarda otlar yakılır. Türküler, maniler söylenir.

Leylek leylek havada

Yumurtası tavada,

Çağırın gelsin et yesin

Başına vurayım dert yesin, şeklinde maniler söylenir, ateşin etrafında halay çekerdik. Daha sonra dilek tutarak ateşin üzerinden atlardık. Günümüzde nevruz siyasetleşmiş, şehrin meydanlarında siyasiler toplanır, ateşin üzerinden atlar. Nevruz’da ve asker eğlencelerinde Danzara(Tanzara)⁴⁸ oyunu oynanır. (KK.2). Oğuz’a (2005, s. 7) göre Nevruz’da Ağrı ve çevresinde, gece gençler dilek tutarak kapıları dinleyip içerideki konuşmalara göre niyetlerinin tutup tutmayacağını anlamaya çalışırlar. Bu uygulamanın Ardahan ilinde de yapıldığı görüştüğümüz kaynak kişi vesilesi ile tespit edilerek aşağıdaki paragrafta yer verildi. Türkiye genelinde Nevruz kutlandığı gibi farklı illerde benzer uygulamalar bulunmaktadır. Nevruz’da komşuların kapılarını dinler ve onlardan meyve, kete isterdik. Yiyecek istediğimiz kişilere de “Verenin oğlu olsun, vermeyenin

⁴⁸Tanzara:

Adını Şebinkarahisar'abağlıyerleşkedenalan halkoyunu. Azerbaycan Türkleri, Hemşinliler Ermeniler, Süryaniler, Rumlar, Türkler, Acarahlılar tarafından oynanan bir halk oyunudur. 1 veya 2 kadın ve 1 erkekle oynanır. Türkiye'den göç eden Ermeniler ve Pontuslu Rumlar tarafından göç ettikleri ülkelerde de hâlâ oynanmaktadır. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Tanzara#:~:text=Tanzara%20\(Ermenice%3A%20%D4%B9%D5%A1%D5%B4%D5%A6%D5%A1%D6%80%D5%A1%3B%20Azerice,ta%C4%B1ndan%20oyunan%20bir%20halk%20oyunudur](https://tr.wikipedia.org/wiki/Tanzara#:~:text=Tanzara%20(Ermenice%3A%20%D4%B9%D5%A1%D5%B4%D5%A6%D5%A1%D6%80%D5%A1%3B%20Azerice,ta%C4%B1ndan%20oyunan%20bir%20halk%20oyunudur) (Erişim Tarihi:16.07.2023 S:11:43)

kızı olsun” derdik. Nevruz’da ayrıca tuzlu ekmek yedik fakat birazını yastığın altına koyar, uyurduk. Ertesi gün ekmeği alır yüksek bir yere götürür, koyardık. Karga aldığı ekmeği ne tarafa götürürse o taraftan biri ile evleneceğiz diye düşünürdük(KK.3). Nevruz’da çerez ve meyve alınır ve meyve yenilir, ateş yakılır ve dua edilir(KK.4). Nevruz, Ergenekon’dan çıkışı anlatır. Hem Anadolu’da hem Türkiye’de kutlanmaktadır(KK.5, KK.21).

Fotoğraf 30. Ardahan ilinde nevrüz kutlamalarından bir görsel.⁴⁹

Fotoğraf 31. Ardahan ili Nevruz kutlamalarında yapılan etli pilav görseli.⁵⁰

Yaptığımız araştırmaya göre Ardahan ilinde, 2022 yılında Nevruz kutlamaları Milli Egemenlik Parkında düzenlenir. Büyük bir kalabalığın katılımı ile

⁴⁹ <http://www.ardahan.gov.tr/nevruz210322> (Erişim Tarihi:23.12.2022 S:14:52:34)

⁵⁰ <http://www.ardahan.gov.tr/nevruz210322> (Erişim Tarihi:23.12.2022 S:14:56:10)

gerçekleştirilmiş olan kutlamada boyalı yumurta tokuşturma, örs üzerinde demir dövme gibi etkinlikler düzenlendi. Ayrıca halaylar çekilerek, Nevruz ateşi yakılıp üzerinden atlandı. Bölgede Nevruz kutlamalarında yapılan karışık pilav veya etli pilav yapılıp herkese dağıtıldı. Posof'ta nevrüz ve hidrellez kutlanmaz. Bu günlere ait bazı hurafeler hiç benimsenmez. (Bayraktaroğlu, 1998). Posof ilçesinde görüşülen kaynak kişilerden alınan bilgilere göre eskiden de günümüzde de nevrüz kutlanmamış ve halen daha kutlanmamaktadır. Baharın gelişi kuşların yaptığı yuvaları onarmaları, karların erimesi, doğanın yeniden canlanması ile anlaşılmaktadır. Bugüne dair bir inanış veya yapılan bir uygulama yoktur. Artun (2011, s. 269) Nevruz ile ilgili açıklamaları şu şekildedir:

“Türk coğrafyasında kutlanan Nevruz törenlerinin hepsinde ateşle ilgili pratikler bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olanı büyük ateşler yakarak üzerinden atlama ve bu sırada "Ağırlığım, uğurluğum sende kalsın", "kırmızılığın bana, sanlığım sana" gibi büyüsel duaların edilmesidir. İnanişâ göre nevrüz ateşinden atlayanlar hastalıklardan arınır ve yıl boyunca hastalanmaz. Bir diğer pratik, hayvanları ateş üzerinden atlatmak veya iki ateş arasından geçirmektir. Nevruz törenlerinde ateşin kullanılması, onun temizleyici, arındırıcı, hastalıkları, kötülükleri ve büyüyü yok edici özelliğinden kaynaklanmaktadır.”

Kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre de Ardahan ilinde de ateşle ilgili pratikler bulunmakla birlikte Nevruz günü hem ateş yakılmakta hem de üzerinden atlanılmaktadır. Ateşin hastalıklardan arındırıcı olduğuna inanılmaktadır. Korkmaz'a (2015, s. 45) göre Çıldır ilçesinde, Nevruz şenliğinin kutlama zamanı 21 Marttır ve bu gecede ilk önce ot, paçavra gibi şeyler toplanarak evlerin bacalarında yakılır. Nevruz gecesi ateş yakılmayan evlerde o yıl boyunca hem kötülüklerden korunamayacağı hem de evde bereketin olmayacağına inanılmaktadır. Nevruz ateşinden atlanırken de “Ağurluğum, ağurluğum hep bunun içinde!..” şeklinde söylenen sözlerden akabinde ateşten üç kez atlanılır. Daha sonraki süreçte de küller evlerin önüne serpilir ki hastalık ve kötü ruhlardan koruna bilmek içindir. Gece bu şekilde devam ederken yapılan farklı bir durum da yörede yapılan yün çoraplara veya torbalar bacalarda kısmet aranır ev sahipleri gelen çocukları boş göndermez ve evde bulunan yumurta, meyve vs. verilir. Yün çorap veya torba bacadan aşağıya doğru sarkıtarak şu tekerleme söylenir:

“Bu gece noyrüz gecesi
Bu baca devlet bacası
Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kızı olsun

Adı Fatma olsun

Kaşları çatma olsun

Bacadan düşsün ”Paat” etsin

Yumurta, yumurta!..”

Tekerleme söylendikten sonra hediyeler verilir ve aralarında topladıkları hediyeleri bölüşürler. Köy içerisinde dükkân veya kahvehanelerde bir araya gelen köylüler yumurta dövüştürür, eğlenceli zaman geçirilir.

Çıldır ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişinin de Nevruz kutlamalarına dair anlattıkları aşağıdaki gibidir:

“Çıldır’da nevrüz kutlamaları gece başlar, bir gün öncesinde de kaz veya hindi pişirilir. Kaz pişiremeyen kişiler varsa eve kaz yemek için davet edilir ve toplu bir şekilde kaz yenirdi. Tatlı olarak helva ve köy pastası yapılırdı. Çocuklar toplanır tüm evleri gezer yakılacak odun bulunur, traktör veya el arabası lastiklerini çocuklar çalar ve kaçarlar. Büyüklerde dışarıda, evlerin önünde nöbet tutar. Eskiden evlerin çatısı olmadığı için toprak olduğu için bacaya çıkılır ve orada çocuklar tarafından büyük bir ateş yakılır ve bu bir yarış haline getirilirdi ve kimin ateşi büyük diye bir kıyaslama yapılırdı. Ateş üzerinden atlanır ve o gece eğlenilirdi.

Ateş üzerinden atlarken de şunu söylerler:

“Ağırlığım, uğurluğum

Çayda çimen kızlara

Erkek atlara.”

Bu gibi deyişler söylenerek hastalıkların yok olacağına veya hastalıkların ateşe veya dağlara geçtiğine inanılmaktadır. Yakılan ateşin sönmesi beklenir ve kalan kül ve kor nazar çıksın diye ahırların, evlerin içine dökülür. Hayvanlara bereket olsun, kötü gözler, kötü nefislerde o ateşle birlikte sönsün diye bu uygulama eskiden de yapılırdı günümüzde de yapılmaya devam etmektedir. Nevruzu eskiden köyde yaşayan herkes kutlar ve ateş yakmayanlar garipsenirken günümüzde ise ateş yakanlar garipsenmektedir ve herkes ateş yakmamaktadır. Aşağı Canbaz Köyü’nde otuz, otuz beş hane bulunmaktadır, günümüzde sadece üç hane nevrüz ateşi yakmaktadır”(KK.9, KK.10).

Fotoğraf 32. Çıldır Aşağı Canbaz Köyü'nde yakılan nevrüz ateşi.⁵¹

Kaynak kişi Nevruz gecesi ateşin yakıldığını ve bu ateşten yakılan araba, traktör lastikleri bir değnekle birlikte çevrilmektedir. Her ne kadar tehlikeli bir durum gibi görülse de bölgedeki insanlar bu geleneği yaşatmaya devam etmektedir. Çıldır ilçesinde görüştüğümüz başka bir kaynak kişiye göre Nevruz, Türk halklarının kutladığı özel bir gelenektir. Eskiden evin bacasında ateş yakılır, ateşe saygı duyulur, ateşe su dökmek günah kabul edilir, ateş kutsal kabul edilmektedir. Ateşin üzerinden atlanılır, ateş havaya atılmaya çalışılır, uzaklardan görünebilecek şekilde büyük ateş yakmaya çalışılır. Ateş yakıldıktan sonra da evlerin bacalarından bir kap sarkıtılır ve yumurta, yağ toplanır.(KK.10, KK.32). Çıldır ilçesinde 21 Mart tarihinde kutlanan Nevruz Bayramı'na “Döl Dökümü” ismi verilmektedir. Sakaoğlu ve Alptekin'e(2004, s. 388) göre aşağıdaki gibi kutlanmaktadır:

“Damların üzerinde yakılacak olan “cihan kokola” adı verilmekte olan ateşin odunu ve çalısı hazırlanmaktadır. “Cihan kokolo”yu köyün en ihtiyarı “kav çakmağı” ile yaktığı anda tören de başlamaktadır. Herkes ateşin üzerinden atlamakta ve ateşin üzerinden atlanırken de dilekler dilenmektedir ve tekerlemeler söylenmektedir.

Ağurluğum oğorluğum hep bu ateşin içine
Nazar ola göz ola
O da yana köz ola
Eşiğe od saçılın
Menim bahtım açılın
Derdim gadam yok olsun

⁵¹ Cansel Coşkun Arşivi,2022

Yüzlerimiz ak olsun
Yansın cihan kokola
Dertlerimiz yok ola
Ağurum oğurum tökülsün
Odda yanıp kül olsun.”

Hanak'ta görüştüğümüz kaynak kişiye göre Nevruz baharın gelişini simgeler, Nevruz da yapılan herhangi bir uygulama yoktur(KK.18, KK.28, KK.30). Karakaş'a (2021, s. 42) göre Doğa, her ilkbaharda tekrar canlanır. Bunun sonucunda insanlar; yumurta yiyerek veya tokuşturarak, boyayarak, hediye ederek doğanın akışına ayak uydurmaya çalışır. Birçok canlı için bir tohum işlevi gören yumurta, üremeye ve çoğalmaya yönelik simgesel anlamları ifade etmekte, ritler bağlantısıyla kullanıcısına hissettirir. Ardahan ilinde de doğanın canlanmasını temsil eden Nevruz kutlamalarında yumurtalar çeşitli renklere boyanır ve yumurta tokuşturulur. Nevruz gününe özgü yapılan yumurta boyama geleneği vardır. Yumurtalar rengârenk boyanır ve evin her köşesine koyulurdu, evde bin bereket olsun, evde mutsuzluk olmasın, şans getirsin diye yapılmaktadır(KK.10).

Fotoğraf 33. Ardahan'da Nevruz kutlamasında rengârenk boyanan yumurta görseli.⁵²

Yılmaz'a (2017, s. 96) göre köy seyirlik oyunları içerisinde değerlendirilen “Deve Oyunu” baharın gelişini kutlamak için nevrüz da oynanılmaktadır. Deve oyununda görülen kız kaçırma, bereket ve çoğalmanın sembolüdür. Oyun bittikten sonra toplanan yiyecekler, toplu olarak yenir, baharın gelişi ile doğanın canlanması karşısındaki

⁵² <http://www.ardahan.gov.tr/nevruz210322fotoğraf> (Erişim Tarihi:24.12.2022 S:16:42:38)

mutluluk ve coşkuyu temsil etmektedir. Göle ilçesinde, Nevruz, baharın gelişi olarak bilinir, son cemrenin toprağa düşmesiyle bazı kutlama ve etkinlikler düzenlenir. Nevruz gününe özgü sır⁵³ ve zerefet adında yemekler pişirilmeye başlanır, ateş yakmak için odun veya lastik gibi şeyler hazırlanır, bir alanda ateş yakılır, herkes toplanır, halaylar çekilir(KK.14, KK.17) Topkaya'ya (2021, s. 81) göre baharın gelişi üzerine yapılan merasimler, Damal Türkmenlerinde 21 Mart Nevruz kutlamaları olarak yaşanmaktadır. Ateşin kullanıldığı bir nokta da burasıdır. Bu dönemde ateşler yakılıp üzerinden atlanır, at binilir, tatlı yapılarak dağıtımı sağlanır. Oğuz'a(2005, s. 7) göre

“Nevruz, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye devletleri dönemlerinde Anadolu coğrafyasında kesintisiz olarak çok zengin kültür ve sanat yaratmalarıyla günümüze ulaşmıştır.” Osmanlı Devleti döneminde, sultanların düzenli olarak nevrüz kutladıkları, devlet erkânının birbirlerine nevrüz tebrikleri yolladıkları, şairlerin “nevruziyye” adı verilen şiirler söyledikleri ve sultanların bu şiirleri ödüllendirdikleri tarih kayıtlarında yer almaktadır. Halk şairleri de nevrüz konulu şiirler söylemiştir.”

Çıldırılı Âşık İsrâfil Uzunkaya'nın “Nevruz Bayramı” ile ilgili divanı:

Bozulmasın edep erkân töre nevrüz bayramı
Deste deste çiçek sunan yara nevrüz bayramı
Gökten yere iner cemre baharın müjdecisi
Toprak elveda ediyor kara nevrüz bayramı

Turna katar katar olur çeker nere göçünü
Hak Teâlâ'nın güzelliği tabiatın biçimi
Öz elinden hazır eyler hastanın ilacını
Çiçekleri davet eyler kıra nevrüz bayramı

Kul İsrâfil emrindedir yeri göğü yaradan
Cahil insan anlamaz ki işin nedeni neden
Bunu böyle yaratıp da bizi yoktan var eden

Erişilmez arıdaki sırrı nevrüz bayramı(Korkmaz, 2015, s. 145).

Kültürümüzde yer alan bu kutlama ve eğlencelerin yörede yetişmiş olan âşıklarımızın şiirlerine de konu olduğu tespit edildi.

2.3.1.3. Hıdrellez

⁵³ Sır: Nevruz'da yapılan yemek.

Albayrak'a (2004, s. 225-258) göre Hıdrellez kelimesi İslam öncesine kadar uzanan, Hızır ve İlyas kelimelerinden oluşmakla birlikte miladi 6 Mayıs günü Hızır ve İlyas peygamberin bir araya geldikleri zamana ve bu günde ki kutlanan bayrama denilmektedir. Hıdrellez, batı Türk dünyasında çok daha fazla kutlanan bolluk ve bereketi gösteren ve türbe gibi yerlerde de düzenlenen geleneksel törenlerdir.

Ardahan genelinde yaptığımız araştırmaya göre Çıldır, Hanak, Göle ilçelerinde bu güne dair bir uygulama olmadığı kimi kaynak kişilere göre Posof ilçesinde de uygulamanın olduğu kimi kaynak kişilere göre de bu güne dair bir inanış ve uygulamanın olmadığı ifade edildi. Kaynak kişiye göre Posof'un bazı köylerinde Hıdrelleze dair inanış ve uygulama bulunmaktadır. Gül ağacının dibine herkes adak adar ertesi gün bakılır yerinde ise adağın kabul olacağı yok ise de kabul olmayacağına inanılır(KK46). Ardahan merkezde Hıdrellez kutlanırdı. Çocuklara tadımlık olarak tuzlu ekmek verilirdi. O günün bereketli olduğuna günümüzde halen daha inanılmaktadır. Temizlik yapılır, kavut⁵⁴ yapılır ve yenilir. Hıdrellezin uğur getireceğine inanılmaktadır(KK.2, KK.21). Başka bir kaynak kişiye göre hıdrellez de eğer yağmur varsa tabağın içerisinde tuz konulur ve tabak dışarı bırakılır, yağmurun o tuza değmesi sağlanır ki eve bereket gelsin. Yağmur suyu alınır yemek suyuna ya da herhangi bir şeye karıştırılır. O gün eve gelen bir fakir kişiye tuz verilmez ağzın tadı, tuzu kaçmasın, un verilmez evin bereketi kaçmasın ve şeker verilmez ağzın tadı bozulmasın diye(KK.5). Posof'ta yaptığımız görüşmeler ve araştırmalar neticesinde bazı köylerde(Süngülü, Akballı) hıdrellez günü kutlanmamakta ve bu güne özgü bir inanış bulunmamakta fakat Posof ilçe merkezinde bu güne dair inanışlar görülmektedir(KK.40). Çıldır ve Hanak ilçelerinde görüştüğümüz kaynak kişiler, Hıdrellezin kutlanmadığını ve bu güne dair bir inanış veya uygulama bulunmadığını ifade etmişlerdir(KK.12, KK.18). Damal ilçesinde bu güne dair uygulamalar vardır. Üç veya yedi gün oruç tutulur, kurban kesilir. Hıdrellez de pilav, haşıl pişirilir ve dağıtılır. Ayrıca görüştüğümüz kaynak kişi Hıdrellez'de doğduğunu ve isminin de bu yüzden Ellez olduğunu ifade etti(KK.17, KK.52, KK.58, KK.59). Yılmaz (2010, s. 43) çalışmasında hıdrellezin yörede kutlanmadığını sadece iklim şartlarından kaynaklı olarak mayıs ayı itibariyle karın kalkması ile baharın gelişi olarak algılanmaktadır.

⁵⁴ Kavut: Hıdrellez günü buğdayın yağ ile birlikte kavrulmuş halidir.

Gündoğdu'nun (2017, s. 126) yaptığı araştırmada Hıdrellez günü, 5 Mayıs olarak kutlanmakta ve bugün de dileklerin kabul edileceği, bolluk ve bereketin de olacağına inanılmaktadır. Bugün de bir araya toplanılır, yemekler yenilir, Kur'an-ı Kerim okunur ve dualar edilir. Ayrıca bir kaba un konularak kiler olarak kullanılan ambarlara un konulur ve Hz. Hızır'ın elini vurup bereket olması için yapılır. Kapılar kilitlenmez, dilekler dilenir, dileğin bir maketi yapılarak gül ağacının altına konulur ve ertesi gün maket duruyor ise niyet ve dileklerin kabul olacağına inanılır.

Artun'a (2011, s. 277) göre Hıdrellez bahar bayramı niteliğinde kutlanan mevsimlik bayramlardan ve Türk kültürü içinde canlılığını koruyan geleneklerden biridir. Hıdrellez geleneği, bütün Türk milletinin topluca katıldığı, kutladığı, bir takım töreleri yerine getirmektedir. Bu tarih kışın bitişi yazın başlangıcı, yılbaşı olarak kabul edilir. Yılmaz'a (2010, s. 45) göre Damal, Hanak, Göle ilçelerinde yaşayan Ardahan Türkmenlerinde hıdrellez geleneğinin uygulanış biçimi aşağıdaki gibidir.

- “1. Gün, buğday kavrulur. Kavrulan buğday, kavurga adını taşır.
2. Gün, kavrulan buğday öğütülür ve un yapılır. Yapılan bu una Kavut unu adı verilir.
3. Gün, kavut unundan haşıl yapılır.

Hıdrellez gününde (üçüncü gün), bu güne özel pilav, helva veya Kavut Haşılı yapılır. Kavut Haşılı veya pilav veya helva üç ayrı eve gönderilir. Ayrıca hali vakti yerinde olan aileler, ihtiyacı olan komşularına yiyecek (genellikle süt, yoğurt) yardımında bulunurlar. Ayrıca bir miktar Kavut, Hıdrellez'in yine üçüncü günü ambara konulur ve kapı kilitlenir. Sabahleyin, Hızır'ın atına ait nal izi veya Hızır'ın kamçısının izi aranır. Bu iz bereket işareti olarak algılanır. Eğer bir iz görülüyorsa, orası ziyaret/ziyaret yeri olur. Üçüncü günün akşamında bekâr kızlar ve erkekler hazırladıkları hamuru közde pişirirler (gılık) ve akşam yatmadan önce yastıklarının altına koyarlar. Gılık sabah erken saatlerde bir kargaya verilir. Gılık karga tarafından hangi yöne veya hangi evin önüne götürülerek yenirse o eve gelin gidileceğine ya da o evden kız alınacağına yorumlanır.”

Fotoğraf 34. Kavut Haşılı görseli.⁵⁵

Aslan (2015, s. 212) Karapapak-Terekeme Türklerinin Kars, Ardahan gibi şehirlerde yaşamaktadır. Hıdrellez geleneği ocak sonu, şubat başı gibi kutlanmakta bunun da sebebi de bu ayların soğuk geçmesi ve Hızır'a en çok ihtiyaç olunan zaman olduğu içindir. Hıdrellez, bolluk ve bereket bayramı olarak kutlanmakta, Nevruz ise bahar bayramı olarak kutlanmaktadır. And'a (2022, s. 128) göre Nevruz ve Hıdrellez gibi bahar bayramlarında en mühim oyun, niyet çekerek mani söylemektir. Ardahan ilinde de hem Nevruz hem de Hıdrellez de niyet çekildiği aşağıdaki ifadelerden de anlaşılmaktadır. Kaynak kişiye göre Damal'da Hıdrellez de dilekler dilenir, cüzdana para konulur, dilekler ya toprağa gömülür ya da suya atılır. Günümüzde bazı insanlar tarafından halen daha bu uygulamalar yapılmaktadır. Damal'da Aleviler üç gün oruç tutmaktadır, Kavurga yapılır komşulara dağıtıldı. Arpa veya buğday kavrulur buna kavurga denilir, değirmene verilir un haline gelir ve kavut yapılır, kavuttan da kavut katmacı, çorba, katmerin arasına konularak çeşitli yemekler yapılır(KK.24, KK.26, KK.51, KK.55, KK.57, KK.60). Üç gün boyunca oruç tutulur ve üç gün boyunca hiçbir şey yenilip içilmeden tutulması gerekir. Buğday kavrulur, kavut yapılır üç eve dağıtılır. Bu gelenek hiç kaybolmaz günümüzde de devam etmektedir(KK.65, KK.66).

Ardahan ilinde de Çıldır ilçesinde Karapapak-Terekeme Türkleri yaşamaktadır. Kaynak kişiye göre Çıldır ilçesinde Hıdrellezde gagala denilen tuzlu ekmek pişirilir ve genç kızlar ve genç erkekler yastıklarının altına koyar sabah uyandıklarında da taşın

⁵⁵ <https://m.facebook.com/groups/224668704376197/posts/1268250200018037/> (Erişim Tarihi:18.02.2023 S: 16:27:28)

veya herhangi bir şeyin üzerine konulur ve karga ekmeği alıp hangi yöne götürürse o taraftan biriyle evlenileceğine inanılmaktadır(KK.33, KK.34). Hanak ilçesinde Hıdrellez günü aşure yapılıp dağıtılmaktadır(KK.28, KK.30). Ocak (2012, s. 153) Türkiye’de Hıdrellez günü köy, kasaba her yerde büyük bir hazırlık yapılmaya başlanır. En başta ev olmak üzere kılık kıyafet, yiyecekler gibi birçok konuda dikkat edilir. Ev, bahçe gibi her yer titizlikle temizlenir, temizlenmek zorundadır, inanışa göre Hıdrellez günü Hızır Aleyhisselam’ın evleri ziyaret edeceğinden dolayıdır. Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak aslında Posof’ta 5-6 Mayıs’ta hem Hıdrellez günü kabul edilir hem baharın başlangıcı olduğundan büyük bir temizlik yapılmaya başlanır. Köylerde evler sobalı olduğundan dolayı mayıs ayı itibarıyla sobalar dışarı çıkarılır, halı, kilim yıkanır, dip köşe her yer temizlenir, evler boyanır ve bu bahar temizliği adı altında aslında Hıdrellez günüyle ilgili yukarıdaki ifadelerde yer alan Hızır Aleyhisselam’ın temiz evlere girmeyeceği inancı yatmaktadır. Bundan dolayı bağ bahçelerde bulunan kalıntılar ateş verilerek yakılır ve temizlenir. Bu inançla beraber İslam dininde yer alan “Temizlik İmandandır” hadis-i şerifi veya “Evini temiz tut her an misafir gelecek gibi kendini temiz tut her an ölüm gelecek gibi” ifadelerinden de aslında temizliğin ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hıdrellez gününe dair inanışlar bulunmakta ve dolaylı yoldan da olsa kutlanmaktadır denilebilir.

2.3.2. Tarım ve Hayvancılıkta Verim Artırmaya Yönelik Kutlamalar

Türkiye’de yapılan geleneksel kutlamaların yapılma nedenlerinden biri tarım ve hayvancılıkta verimi artırmadır. Bu duruma örnek verecek olunursa “Yağmur duası” ve yağmur yağdırma töreni olan “Dodu gezmede” ki gaye yağmurun yağması için dua etmektir. Farklı örnekler de “Saban Toyu”, “Bağ Bozumu”, “Hasat Şenliği” gibi çeşitli kutlamalar da aynı şekilde tarımda verimi arttırmak için yapılan geleneksel kutlamalardır. Hayvancılıkta verimi arttırmak amacı ile yapılan bir başka geleneksel kutlama ise “Koç Katımı”dır. Bu kutlamada amaç kuzulama dönemleri kontrol altına alınarak doğan yavruların iklim nedeniyle ölmemesi için tedbir alınmış olur. Sonuç olarak farklı nedenler ile kutlanan bu geleneksel kutlamalar sadece eğlence için değil ekonomik bir zorunluluk ile ortaya çıkmıştır(Oğuz ve Aslan,2020, s. 12).

Ardahan ili ve ilçelerinde tespit edilen tarım ve hayvancılıkta verim artırmaya yönelik yapılan bazı kutlamalar: yağmur duası/kepçe hatun, çift çıkarma, koç katımı şeklinde sıralanmaktadır. Bu sıralanan kutlamalar bolluk ve bereket için yapılmaktadır.

2.3.2.1. Çift Çıkarma

Bu gelenek Türk dünyasında çok fazla yaygındır. Kırım Türklerinde bu bayrama "saban toy", Orta Asya Türklerinde "cuftbaroron", Tunceli'de "çift gömesi", Kars'ta "çift çıkarma" gibi adlar verilmektedir(Çay, 2012, s. 370). Ardahan ili ve çevresinde de "çift çıkarma" adı verilmektedir. Korkmaz'a (2015, s. 46) göre eski köy geleneklerimiz arasında çok önemli bir yer tutan Kara Kotanla herik etme hadisesi, kendine has bir takım hususiyetleriyle dayanışma ve sosyal işbirliğinin en iyi örneklerini vermekle beraber, halkın çalışma neşesini ve eğlenmesini yansıtır. Yörede "Kara kotan tarlaya girdi mi; köy tahılla, merak samanla dolar." Diye bir inanç vardır. Köy tahıl ile merak saman ile dolar, ifadeleri bolluk ve bereketin olacağını işaret etmektedir. Bu bağlamda çift sürme, tarımda verimi artırmaya yönelik yapılan bir gelenektir. Eskiden insanlar hemen hemen her işi imece usulü yardımlaşarak yapar ve bu işleri yaparken de eğlenmesini o işten sıkılmadan, zevk alarak yapmanın yollarını bulmuşlardır. Tarımda makineleşmenin olmadığı dönemler ve insanın her işi bilek gücüyle yapmaya mecbur olduğu zamanlar, insanların bu yörede eğlence için zaman ayıracakları ne bir ortam ne de öyle bir vakti yokken çift sürme, koç katımı gibi yapılması gereken işleri veya durumları şenliğe dolayısıyla eğlenceye dönüştürmüşlerdir. Ardahan merkezde çift sürülmeden önce öküzlerin alınına ve boynuzlarına kül sürülürdü(KK.2). Posof'ta nisan ayında tarla koşulup ekileceği zaman yapılır. İlk önce erkekler tarafından öküzlerin ayağına demirden nal çakılır, öküz arabası hazırlanır. Kadınlar ise o güne özel pağaça pişirir, öküzlere ot vb. verilerek beslenir ve pişirilen ekmek getirilir ve öküz arabasının üzerinde orada bulunan komşulara eşit bölünür ve herkese dağıtılır. Bazen şeker de dağıtılır. Öküzlere arpa yedirilir. Arabanın üzerine buğday serpilir, öküzün önünden kimse geçmezdi, yumurtayı öküzün alınına vurulurdu. Bunun yapılmasının nedeni ise öküzlerin rahatsız olmaması, hamlamaması için yapılan bir gelenekmiş. Öküzle tarla koşulur ilk çıktıkları için hamlamasınlar diye bir iki saat içerisinde eve geri getirilen öküzler için bir kovada tuzlu su yapılır ve kol ve bacakları, sırtı bu tuzlu su ile yıkanır.

Akşam da yorgun olduğu için öküzle ot, su verilmez. Eskiden demir pulluk⁵⁶ kullanılırken daha sonra kotan kullanılmış, kotan⁵⁷ ağaçtan yapılmış uç kısmında demir varmış ve bir manda veya öküz ile tarla sürülürdü(KK.7, KK.8, KK.17, KK.35, KK.37, KK.48).

Görüştiğimiz kaynak kişilerin söylediği horaveller:

“Hooo babam hooo

Yallah yallah

O baştan bu başa

Cılgam değmesin

Taştan taşta

Yallah babam yallah(KK.7).”

“Öküz boynan gül yaprak

Düşman gözen kül toprak

Hooo hooo...(KK.45).”

Ardahan merkezde bu gelenek aynı şekilde uygulanmaya gelmiştir. Çift çıkarıldığı zaman dualarla uğurlanır, komşular birbirlerine yardım eder, acemi öküzlerin boyunlarına erkek çocuklar bindirilirdi. Cuma günü çift koşulmazdı(KK.1, KK.4, KK.22). Karakaş’a (2021, s. 39) göre Bereket törenleri, dünyanın neredeyse tamamında görülmekte, topraktan alınacak hasadın verimli olması amaçlanmaktadır. Bölgeden bölgeye farklılık gösteren bu törenlerin bazıları ekim zamanı bazıları hasat vaktinde gerçekleştirilir. Yumurtanın, içeriğinde canlı taşıma özelliğiyle birlikte bereket törenlerinde işlevsel olarak kullanılması onun bir tohum gibi kabul edilmesinden kaynaklanır. Yumurta ve tohum, ikisi de üreme gücüne sahiptir. Tohumun toprakla birleştiği dönemde ona eşlik eden yumurta, bereketin artmasına neden olacaktır. Ardahan ili ve ilçelerinde de çift çıkarma olarak adlandırılan ekim zamanında yumurta, bereket töreninde kullanılmaktadır. Bölgede ekim yapılacağı zaman öküzlerin boynuna veya alnında yumurta kırılmaktadır. Bu bereket töreni hasat zamanı değil de sadece ekim zamanında yapıldığı görülmektedir. Günümüzde tarlalar traktörlerle

⁵⁶ Pulluk: Bir çift öküz koşulan demir sabana verilen isimdir.

⁵⁷ Kotan: Yaklaşık 8-12 çift öküz koşulan geniş dişli büyük ağaç sabana verilen isimdir.

ekildiği için bu bereket törenleri ve buna benzer herhangi bir uygulama veya bir inanış görülmemektedir. Yukarıda sıralanan tüm bu uygulamalar bir gelenek haline gelmiş bereket ve bolluğun olması inancıyla yapıla gelmiştir. Fakat artık günümüzde çift çıkarma geleneği son bulmuştur çünkü makineleşmenin artmasıyla artık tarla ekimi, koşumu traktörlerle yapılmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar iş imkânları ve ekonomik vb. durumlardan dolayı göç etmiş artık çalışan insan sayısı az ve makine gücü ile tarım yapılmaktadır. Eskisi gibi artık insanlar buğday, arpa gibi tahıl ürünlerini bile günümüzde ekmemektedir. Köyde yaşanılmasına rağmen birçok kişi tahıl ürünlerini hazır olarak satın almaktadırlar. 2021 yılında da köy halkının geneli tarla ekmediği için ve kuraklıktan dolayı hazır saman almak zorunda kalmıştır. Bu durum ne kadar kötü ve üzücü ki aslında tarım konusunda üreten konumundan tüketici konumuna geçtiğimizizin göstergesidir.

Tarlaya ekin ekmeğe gidileceği zaman evde mısır unundan papa adı verilen yemek yapılır ve bütün aile üyeleri bu yemeği yer. Bu şekilde ekinin daha sık ve bereketli olacağına inanılır. Cılganın çıktığı gün, kapı önü süpürülmez, evdeki bereketin gideceğine inanılır. Tarlaya gidilirken, evde bulunan tohumun tamamı alınmaz, bir avuç tohum bereketin gitmemesi için bırakılır. Tarlada çift sürülürken öküzlerin boynuna oturan hotah adı verilen yardımcı çocuk, pulluğun taşa kilitlenmesi sonucu öküzün hızlı gitmesiyle hotah öküzün boynundan yere düşerse cılgacı (pulluğu tutan), “Toprağı avuçla, bıçak olsun.” Der(Gündoğdu, 2017, s. 122).

Yılmaz (2017, s. 102) çalışmasında çift sürme geleneği aletsiz oynanan oyunlar başlığı altında “Hotah” şeklinde yer aldığı görüldü. Ekin ekerken, erkek çocuklar öküzün sırtına bindirilir. Çocuğun yere düşmemesi gerekir. Eğer düşerse, altın mı buldun yoksa gümüş mü, diye sorulup dalga geçilir. Düşmezse çocuk ‘altın’ varsayılır, şeklinde oynanılmaktadır. Bunun gibi birçok gelenek ve uygulama büyüsel, törensel özelliğini kaybedip oyunlaştığı görülmektedir.

Ardahan ilinin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayandığı için tarımsal faaliyetlerin de kendine özgü özellikleri ve güzellikleri vardır. Teknolojik gelişmelerin yöreye gelmediği dönemlerde, işler tamamen insan gücü ile yapıldığı için insanlar kendi aralarında yardımlaşır ve işleri eğlenceli hale getirmek için de mani ve türküler söyler, birbirlerine şakalar yaparlardı. Bu geleneklerimizden biri de kotan sürme ve moğdamlık geleneğidir. Yörede daha önce pulluk ile sürülen tarlalar daha sonra Rus köylülerinin

yöreye getirdiği “kotan” ile yapılmaya başlanmıştır. Kotana sekiz ile on iki çift öküz koşulması gerektiği için ve her ailede de öküz bulunmadığından birkaç aile birleşerek tarlalarını ortak sürerler. Yörede bu duruma “moğdamlık”⁵⁸ denilir. Kotan “kara kotan” ve “demir kotan” olmak üzere iki çeşittir. Kara kotana 10-12 çift öküz veya manda koşulur, demir kotana ise 8 çift öküz veya manda koşulur. Kotan sürme gündönümünden sonra (22 Haziran) başlar ve ot biçimine kadar sürer (Ağustos ayına kadar). Halk takviminde bu döneme “kotan ayı” denir. Kotan ayının gelmesiyle birlikte Perşembe ve Cuma günleri kotana çıkılır. Kotan sürme işi günde 16 ile 18 saat sürer. Kotan sürümünde tarla sahibi kim ise yemeği de o getirir. Kotan işini daha eğlenceli kılmak ve uyku gelmesini önlemek için değişik şakalar yapılır, mani ve türküler söylenir. Kotan sürerken söylenen şiiirlere “Horavel” denir. Horaveller bazen “güzelleme” bazen “atışma ve sataşma” şeklinde olur. Bazen de neşe verici, uyku dağıtıcı özellikte olur. Kotan bittikten sonra öküzlerin boyundurukları çiçeklerle süslenir ve türküler söylenerek eve doğru yola çıkılır. Kotan sahibinin evine gelinir, yemek yenilir.⁵⁹ Horaveller, köyde bulunanlar ve tarla süren kişiler arasında bir iletişim ağı niteliğindedir. Tarla ekimi sırasında söylenilen horaveller ile köye haber verilir, yemek istenir veya köylü uyandırılmaya çalışılmaktadır. Korkmaz’a(2015, s. 47) göre Çıldır ilçesinde kotan sürmek için tarlaya büyük bir şenlikle gidilir. Köylüler sosyal dayanışmanın ve sosyal bütünleşmenin en iyi örneklerinden birini verirler. Kurbanlar kesilir, halk yemek dağıtılır, oyunlar oynanır. Kara kotan bir ay devam eder. Çiçekler toplanır demet yapılır ve öküzlerin boyunları süslenir. Kotan sahibinin evinde gençlerle ufak çaplı eğlence düzenlenir. Yemekler yenildikten sonra herkes dağılır.

⁵⁸ Moğdamlık: Köyde birkaç ailenin bir araya gelerek grup halinde, yardımlaşarak tarla sürme işlerini yapmasıdır.

⁵⁹ <http://ardahanliyizbiz.blogspot.com/2009/03/ardahan-yoresinde-tarla-surme-gelenegi.html>

Fotoğraf 35. Öküz ile tarla sürümünden bir görsel.⁶⁰

Çetin(2004) Tatar Türklerinde sabantuy(çift sürme bayramı), çıkarken atın önünden kimsenin geçmemesine de özen gösterilirdi. Bu bayramın Türkiye’de yaşayan Tatarlar tarafından artık İstanbul şehrinde ve Eskişehir’e, Kütahya’ya ait Tatar köylerinde kutlanması sevindirici bir durumdur. Ardahan ilinde de çift sürme öküzler ile yapılır ve öküzlerin önünden geçilmesi doğru karşılanmaz. Bölgede bu şekilde yapıldığında bolluk ve bereketin olmayacağına inanılmaktadır. Kaya’ya(2014:406) göre

“Holavarlar, Azerbaycan’da ekin ve hayvancılıkla ilgili olarak söylenen manzum sözlerdir. Hayvan yürütme sözü “ho” ile “git” anlamına karşılık gelen “var” sözlerinden oluşmuştur. Genellikle mani şeklinde ve ezgili olarak söylenilen holavarlarda öküz ve manda konu edilir. Herhangi bir müzik aleti kullanmadan kotanla tarla sürerken hayvanların hareketine, aletin çıkardığı seslere, genellikle işin ahengine uygun olarak okunur. “

Güney Kafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu coğrafyasında ise yaygınlık gösteren horaveller, tarla sürümlerinde öküzlere bağlanan boyunduruğa binen çocuklar tarafından karşılıklı atışma şeklinde söylenen sözlü dil ürünlerindendir(Gündoğdu, 2017, s. 212).

Horavel baştan geder,

Kızlar yamaçta geder,

Ho yallah hooo...

⁶⁰ <https://dursunakcam.com/pages.php?id=3> (Erişim Tarihi:19.01.2023 S:14:20:49)

Sarı camuşumun eşi,
Boynuzu paluk dişi,
Akşamdan yedim bişi,
Sabahtan gördüm işi.
Ho yallah hooo...(Gündoğdu, 2017, s. 216).

Korkmaz'ın(2015, s. 46) çalışmasında yer alan neşeli vakitlerde peş peşe söylenen horavel örneği:

“Buradan bir atlı geçti
Nallar parlattı geçti
Ellere selam verip
Bize el attı geçti
Hooo... Hooo...

Buradan bir maya geçti
Sallandı çaya geçti
Ben sevdim eller aldı
Emeğim zaya geçti
Hooo... Hooo...

Ay çevirmeler çevirmeler
İçinde koyun meler
Mele koyunum mele
Belke sevdiğim gele
Hooo... Hooo...

Bu gelen nahir mıdır?
Saralan tahıl mıdır?
Diyerler yârin geler
Menzili yakın mıdır?
Hooo... Hooo...

Aya bak nice gider
Ay dolaşır gece gider
O yar yolu şaşırmış
İnşallah bize gider
Hooo... Hooo...”

Kaynak kişiye göre Çıldır ilçesinde öküzler süslenir boyunlarına kurdele asılır, tarlanın koşumu sırasında hiç kimse öküze sopayla vurduğunda düşmanca vurmazdı, vurduğu zaman da babam diye vururdu, “ho babam” “ha babam” şeklinde bu işi bitirmek adına seslenilirdi. Öküz, babanın yerine koyulurdu, baba gibi ekmek getiren, aş

getiren, sopa vurulduğu zaman eli titrerdi. Başka bir kaynak kişiye göre de ilk çift çıktığında kaz pişirilirdi(KK.12, KK.34). Diğer ilçelerde olduğu gibi Göle’de de ilk çift çıktığında alnına yumurta kırılır ve renkli iplerle boynuzları süslenirdi. Günümüzde yapılmamaktadır(KK.19). Damal’da çift çıktığında yemek yenilir, Kur’an okunur, öküzün alnında yumurta kırılır. Elinin uğurlu geleceği düşünülen kişiye ilk çift çıkartılır ve Cuma günü çift çıkarılmaz(KK.51, KK.54, KK.55, KK.56). Hanak’ta çift zamanında iyi ayak, kötü ayak var denilir ve ayağının uğurlu geleceğine inandıkları kişiler çifti çıkarır. Öküzlerin alnına yumurta kırılır, günümüzde de traktörlerin önüne yumurta atılır, bereket olması için.(KK.28, KK.30). Yukarıdaki gibi söylenen şiirler, yoğun iş gücünü az da olsa hafifletmekte, insanda işlerin sıkılığından dolayı meydana gelen stresi en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Bölge insanı eğlenerek iş yapmayı öğrenmiş durumdadır. Günümüzde telefon ve traktörlerde bulunan radyo sistemi veya flash bellek takılarak hem müzik dinlenilmekte hem de işler daha keyifli bir şekilde yapılmaktadır.

2.3.2.2. Yağmur Yağdırma Törenleri

Başgöz (1986, s. 13) yağmur yağdırma törenlerini, yapı, törenin adı ve törendeki en belirgin unsura göre gruplara ayırmaktadır. Yağmur duası, genel bir ifade ile yaşanan bölgeden uzak ve yüksek bir alanda kılınan iki rekât namaz olarak ifade edilmektedir. Her bölgede farklı unsurlar yağmur duasına dâhil edilmekte hayvanlar aynı zamanda kadın ve çocuklar da törene dâhil edilmektedir. Yağmur duası, Ardahan ilinde yağmurun yağmadığı bunun sonucunda da kuraklığın ortaya çıkmasından dolayı halkın bir hoca öncülüğünde kutsal kabul edilen bir mevkide veya mezarlıklarda dua etmesi şeklinde yapılmaktadır. Yapılan duaların ardından bir kurban kesilir ve bu kurban ihtiyaç sahiplerine dağıtılır ve böylece Allah’ın rızasını kazanıldığı düşünülür, bunun sonucunda da yağmurun yağacağına inanılmaktadır. Küçük yaştaki çocukların günahsız olduğu ve dualarının hemen kabul olunacağına inanıldığı için duanın yapılacağı alana çocuklarda götürülmektedir. Ülke genelinde böyle bir inanış ve uygulama olduğu gibi Ardahan ili ve ilçelerinde de bulunmakta ve günümüzde halen daha bu uygulama devam etmektedir. Ardahan merkezde görüştüğümüz kaynak kişi, yağmur yağması için yapılan şu uygulamadan bahsetmiştir:

“Ardahan’da yağmur yağması için yaylada çocuklar eşeğin başını yıkarlar, kadınlarda çocuklar için pağaça⁶¹ yaparlar. Farklı kişilerde çocuklara yağ, un gibi malzeme verirler, çocuklarda bunları satarak karşılığında para alırlar. Ayrıca çocuklara abdest aldırıp dua ettirilir, onların dualarının kabul olunacağına inanılmaktadır. Bu şekilde yağmurun yağacağına da inanılmaktadır(KK.1).

Acıpayamlı’ya(1964:233) göre yağmur duasında:

“Bir şeyi ters giyme, ters takma, tersine çevirme ve ters yönlü hareketler yapma, üzerinde durulmakta olan işlemin, ters bir yön almasını sağlamak içindir. Bu durum ise tamamen sihirselsel bir harekettir. Yağmur duasında elbiselerin ters giyilmesinin sebebi, kuraklığın tersine dönmesini sağlamak fikridir. Kuraklığın tersi ise bol yağıştır. Demek oluyor ki ters giyme hareketleri yapılmakla kuraklığı tersine çevirmek istemektedirler.”

Ardahan ilinde de kaynak kişiye göre günümüzde halen yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına çıkılır, ceketler ters giyinilir ve eller ters çevrilerek dualar edilir bu şekilde yapıldığında yağmurun yağacağına inanılmaktadır(KK.5).

Fotoğraf 36. Ardahan Hoçvan Çağlayık Köyü yağmur duası esnasında kurban kesimi.⁶²

Yağmur duası ile ilgili yaptığımız araştırmaya göre de Ardahan Merkez Hoçvan Erdemel Çağlayık Köyü’nde 2021 yılında bölgede yaklaşık üç aydan beri yağmurun yağmaması nedeniyle yağmur duasına çıkıldığı ve kurban kesildiği tespit edildi. Artun(2011, s. 332) yağmur duası ve yapılan törenlerle ilgili olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

⁶¹ Pağaça: Yörede un, tuz, su ile yapılan bir ekmek çeşididir.

⁶² <https://www.ardahanmedyagazetesi.com/haber/koy-halki-yagmur-icin-dua-edip-kurban-kesti-4555.html> (Erişim Tarihi:28.12.2022 S:20:38:08)

“Yağmur yağdırma törenleri, ekonomik nedenler dışında toplu iş görme, toplu yeme, birlikte hareket etme vb. yönleri dolayısıyla sosyal bir fonksiyona sahiptir. Törene halk inanarak katılır. Her ritüelde olduğu gibi törenin genel bir çatısı ve iş bölümü vardır, kurallara herkes uyar.”

Ardahan Avşarlarında, kurak havalarda yağmur yağması için Şeyhlerden de dua alınırdı. Yağmur duası için “Süpürge Gelini” veya “Yağmur Gelini” hazırlanıp gezdirilir. Bunun Kürkçe ismi “Bukka Baranı ”dır. Bukka, gelin, Baran, yağmur demektir. Uygulama diğer ilçelerde olduğu gibi aynı şekilde yapılmaktadır(Kalafat, 2013, s. 410). Posof ilçesinde yağmur duası ile ilgili yapılan araştırmaya göre ise 2017 ve 2021 yıllarında Posof’un Günlüce Köyü ve Posof ilçe merkezinde yağmur duası yapıldı, daha sonra da kurban kesildi. Posof’ta belirli köylerde kutsal olarak kabul edilen ziyaret yerlerinde dualar edilir. Posof ilçe merkezinde bugün askerlik şubesinin olduğu yerde yatır olduğuna inanılmakta ve oraya yağmur duasına gidilirdi. Genelde küçük çocuklar, kundaktaki bebekler ve yaşlılar mutlaka götürülür onların hürmetine yağmurun yağacağına inanılmaktadır(KK.42, KK.43, KK.44, KK.47).

Fotoğraf 37. Posof’un Günlüce Köyü’nde yağmur duası yapılırken bir görsel.⁶³

Posof’ta yağmur yağdırmak için:

“Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Ver Allah’ım ver

Sicim gibi yağmur”

⁶³<https://www.evrensel.net/haber/333564/ardahanin-posof-ilcesinde-yagmur-duasi>(Erişim Tarihi:25.12.2022 S:21:23:18)

Şeklinde tekerleme söylenirdi.

Ardahan ilinde geçim kaynağının tarım olması sebebiyle yağmur bölge için çok önemli bir unsurdur ve yağmadığı vakitte kuraklık meydana gelmekte ve insanlar zor durumda kalarak çareyi Allah’a dua etmekte bulmaktadırlar. Görüştüğümüz kaynak kişilerin ifade ettiği üzere yapılan yağmur dualarının sonrasında yağmur yağdığına bizzat şahit olduklarıdır. Yağmur yağmadığı vakit şap gibi hayvan hastalıklarının da ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Kaynak kişiye göre Ardahan ili ve ilçelerinde yağmur yağmadığı zaman koyun sürüsü ile kuzular karşı karşıya getirilir birkaç gün emdirmeden, meletilir, bu şekilde yağmurun yağacağına inanılmaktadır(KK.16, KK.17).

Topkaya’ya(2021, s. 148) göre Damal’da yağmur duası şu şekilde yapılmaktadır:

“Damal ilçesinin de geçim kaynağının hayvancılık olması nedeniyle yağışlar bölge Türkmenleri için önem arz etmektedir. Geçmiş dönemlerde yağışların olmaması ile yaşanan kıtlıklara, hayvan hastalıklarına ve yetişmeyen otlaklara çare olabilmek adına ziyaretgâh olarak gördükleri Ilgar Dağı, Sivri Dağ gibi yüksek yerlere Dede eşliğinde herkes kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden çıkılarak kurbanlar kesilip, ateşler yakılarak, yağmurun yağması için dualar edilmektedir.”

Damal’da yağmur duasına çıkılarak, kurban kesilmektedir. Fakat günümüzde yoktur. Ilgar dağına hem hoca hem de dede eşliğinde yağmur duasına çıkılmaktadır(KK.16, KK.17, KK.54, KK.55, KK.56). Hanak’ta görüştüğümüz kaynak kişi, yağmur duasının bu ilçede yapılmadığını, kendisinin daha önce böyle bir uygulamaya şahit olmadığını ifade etmektedir.(KK.18). Başka bir kaynak kişide yağmur duasına çıkıldığını ve kurban kesildiğini ifade etmektedir(KK.28, KK.29, KK.30). Göle ilçesinde yağmur yağmadığı zaman ziyaret yerlerine gidilir ve dua edilir, kurban kesilir ve duaya gelenlere de bu etten ikram edilirdi(KK.19). Ardahan bölgesinde yağmur yağdırmayla ilgili bazı inanışlar bulunmaktadır. Uzun süre kuraklık olduğu zaman, bir at kafası iskeletine Allah’ın kelamı yazıldıktan sonra köy çeşmesinin altına koyulur. Böylece yağmur yağacağına inanılır. Çok yağmur yağarsa, buluş çağına girmemiş bir çocuğa bu at kafası, su altından aldırılır. Yağmur yağmadığı zaman, yakın köylerden hocalar bir araya gelerek, halk tarafından toplanan fındık büyüklüğünde 71 bin taşa, üç İhlâs ile bir Fatiha suresi okuduktan sonra eline, diline, beline güvenen, günahsız olduğuna inanılan bir kişiye bu taşlar derelere döktürülür. Bu törenin Cuma namazından sonra yapılmasına önem gösterilir(Gündoğdu, 2017, s. 127). Ardahan ili

genelinde yaptığımız araştırma ve görüşmeler neticesinde yağmur yağmadığı zaman ziyaret edilen yerlerde kadın, erkek, çocuk her kesimden insanın katılımıyla yağmur duası yapılmakta, kurbanlar kesilmektedir. Damal ilçesinde farklı bir uygulama olarak ateş yakılması dikkati çekmektedir. Ateş, Damal Türkmenleri için kutsal kabul edilmekte ve saygı duyulmaktadır. Kesilen kurbanın ateş aracılığıyla göğe taşınacağına inanılmaktadır. İrmak(2019, s. 158) yaptığı araştırmasında Ardahan ilinde yağmur törenlerinde hayvanların yer aldığını tespit etmiştir. Örneğin farenin ve kenenin çok olduğu zaman o yıl içerisinde kuraklığın yaşanılacağına inanılmaktadır. Çıldır ilçesinde de yağmurun yağması için bir kurbağa bulunarak ıslatılmaktadır. Kurbağa sesi duyulduğu vakit yağmurun yağacağına inanılmaktadır. Yağmur yağmadığı zaman kene ateşe atılmakta, yağmurun çok yağdığı zaman da dinmesi için kene suya atılmaktadır. Ardahan ilinde yağmur törenlerinde kene, fare, kurbağa dışında eşekte görülmektedir. Eşeğin başının yıkanılarak yağmurun yağması beklenmektedir. Ardahan ilinde yağmur yağmadığı zaman kuraklık olmaması amacıyla nasıl dua ediliyorsa yağmurun çok yağdığı zaman da tarım arazilerine zarar vereceğinden dolayı durdurmak için de bazı uygulamalar denenmektedir. Kaynak kişiye göre çok fazla yağmur yağdığı zaman yağmuru durdurmak için bir tabağa tuz konularak tabak kapının girişine bırakılırdı(KK.2). Vargün'e (2019, s. 57) göre Ardahan'ın Çıldır ilçesine bağlı Yıldırımtepe Köyü'nde de fazla yağan yağmur veya dolu ekinlere ve çevreye zararlı olmaması için ters çevrilen tencerenin üzerine kaya tuzu koyarak durdurmaya çalışılır. Dursun Akçam'ın(2006, s. 100) Ölü Ekmeği adlı hikâye kitabında yer alan "Kurban" başlıklı hikâyesinde bölgede fazla yağan yağmur ile birlikte evlerin çökmesi, ekilen tohumların çürümesi gibi çevreye verdiği pek çok zarar ve bu zarar karşısında yağmuru durdurmak için köylüler birçok çareye başvurmuş. "Yağmur yağmasın kurbanı" kesilmesi gerektiği düşünülmüş ve Evliya Tepesi denilen bölgede imam eşliğinde genç, yaşlı, çocuk herkesin katılımı ile belirlenen köylünün ortak malı kabul edilen kurban kesilmiş ve dualar edilmiş, kesilen kurban köylüye pay edilerek dağıtılmış sonuç olarak yağmurun dindiği ifade edilmektedir. Yağmur yağmadığı zaman kuraklık olmaması için yapılan yağmur duasının yanında çok yağmur yağdığı zaman da otların çürümesiyle yine çiftçi zarar edeceği için dua edilip kurban kesildiği tespit edildi. Gözaydın(1991, s. 107) Azerbaycan'ın Kusal bölgesinin Anıh köyünde de yağmurun fazla yağdığında kızıl bir inek Pir Recebin mezarında kurban edilir ve orada bulunan herkese paylaştırılır.

Kuruş köyünde de yağmur fazla yağdığı zaman durması için yaşlılar camiye girip orada Kur'an surelerini okumaktadır. Gözaydın'ın (1991, s. 92) Çuvaşlar, yağmur duasında her evden önce yumurta, tereyağı, darı, ekmek ve tuz toplanır ardından bu malzemeler kullanılarak yemek yapılır ve suyun içine girilmektedir. Bir kazan, iki yaşlı kişi tarafından yarısı suyun içerisine girecek şekilde tutarlar, dualar okunur, yaşlılar ceket giyer ve pişirilen yemekler yenilir. Herkes suya atlar ve oradan geçen birisi olduğunda o kişide tutularak suya atılır. Serpü şehrinin Mami bölgesinin Açça nahiyesinde yapılan yağmur duası ise şu şekilde yapılmıştır: Yaşlı kişilerin emri üzere çocuklar yumurta, un, tereyağı, darı toplar ve bu ürünlerden yemek pişirilirken çocuklar serçe yakalayarak getirirler. Serçelerden biri suyun içerisine diğeri de darının içerisine konulur. Yemeğe gidilirken de otlar toplanır ve suyun içerisine bırakılır. Darı piştiğinde yaşlı erkekler ve şaman kadınları yemeğe çağrılır ve şapkalarını koltuk altlarına alarak dualar edilir. Yemek yenilecek yere herkes siyah giyinerek gider, yemek yenildikten sonra herkes suyun içine atlar. Kazlar dahi suyun içine atılır, kaçan kişilerde yakalanarak suyun içine atılır. Çuvaşlarda yapılan yağmur duası ile Ardahan ilinde yapılan yağmur duasını karşılaştıracak olursak eğer bazı benzerlik ve farklılıklar göze çarpmaktadır. Çuvaşlarda yağmur duası öncesinde çocuklar tarafından yiyecekler toplanır, Ardahan ilinde de bir bebek veya çocuk ev ev gezdirilerek yiyecek toplanmaktadır. Çuvaşlarda herkesin suya atlaması söz konusu iken Ardahan ilinde böyle bir durum yoktur. Kapı kapı dolaştırılan bebeğin başından aşağı bir tas ile su dökülmektedir. Hem Çuvaşlarda hem de Ardahan ilinde toplanan yiyeceklerden yapılan yemek toplu bir şekilde yenilmekte ve dualar edilmektedir. Gözaydın(1991, s. 104) Türklerin yaşadıkları bölgelerde İslamiyet'in kabulünden önce ve sonra çeşitli törenlerin yapıldığını ve bu törenlerin varyantlarının oluştuğunu ve geniş bir alana yayıldığını ifade etmektedir. Dağıstan'da yağmur töreninde çıplak olan bir kişi veya çocuk ağaç dalları ile örtülür, bu kişi ve onu takip eden herkes evleri dolaşılır. Bu kişinin kim olduğunu birkaç kişi dışında kimse bilmemekte ve bu kişiye "peşepay" denilmekte bazı köylerde de "gudu" ya da "gudi" denilmektedir. İran'da büyükler Cuma akşamı toplanır, kible duasına gitmek üzere başka kişileri de davet eder, giderken "bar baruni, çar çaruni" ifadelerini söyler. Evlerin önünde durulur tekerlemeler söylenir, ev sahipleri odun, para, yemeklik ürünler verirler. Bir kişi dua eder diğerleri âmin diyerek başlarını göğe kaldırarak "ey güzel yağmur, ne zaman geleceksin?" diye sorulur, tören bu şekilde son bulur. Ardahan'da yapılan

yağmur törenlerinde bebek veya bir çocuk gezdirilir, Dağıstan’da da bir kişi veya çocuk çıplak olduktan sonra üzeri ağaç dalları ile örtülerek gezdirilmektedir. İran’da da Ardahan ilinde olduğu gibi tören sırasında tekerlemeler söylenmekte, kapı kapı dolaşmakta çeşitli malzemeler toplanmaktadır. Yağmur törenlerinde bazı farklılıkların olduğu gibi benzerliklerin de bulunduğu tespit edildi.

2.3.2.3. Kepçe Hatun

Başgöz(1986, s. 13) “Çömçe Gelin” şeklinde ifade edilen törenin Asya ile Ortadoğu’da görülen benzer bir yapısının olduğunu ifade etmektedir. Yağmurun yağmadığı zaman bölgedeki çocuklar toplanır ve yağmur tanrısı gibi bir bebek veya bir küçük çocuk alarak tüm evler gezilir ve her evin önünde de tekerlemeler söylenerek yiyecek isterler ve evde bulunan biri yiyecekleri verirken bebeğe bir tas su dökmektedir. Başgöz, törenlerdeki bebeğin illere göre farklı malzemeden yapılmakta olduğunu ve Kars, Ardahan illeri ve Posof ilçesinde süpürge yapıldığı ifade etmektedir. Süpürge veya tahta gibi malzemelerden yapılan bebek dışında canlı bir çocukta törende gezdirilmektedir. Çorum ilinde de törende eşeğin yer aldığı farklı bir uygulama yapılmaktadır. Bebeğin adı ile yapıldığı malzeme arasında bir ilgi bulunmamakta ve Başgöz’e göre yağmur töreninin en önemli ögesi, törenin adını alan “yağmur gelini”dir. Başgöz’ün törende yapma bebek veya çocuğun neyi simgelediğine dair yaptığı araştırma neticesinde çömçeçik ve kepçeçik adlarının kurbağa demek olduğu tespit edildi. İran’da dodu sözcüğü, kurbağa sözcüğü ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Hindistan’da törendeki bebeğe verilen mindaki adı, kurbağa kız anlamına gelmektedir. Bunların dışında Anadolu yağmur törenlerinde kurbağanın kendisinin bebek yerine kapı kapı dolaştırıldığı ve üzerine su döküldüğü tespit edildi. Yağmur törenlerinin en ilkel biçiminde kurbağanın dolaştırıldığı daha sonra da bazı değişimlerle birlikte kurbağa yerine bebek veya çocuk kullanıldığını ifade etmektedir. Anadolu’da kurbağa, kutsal kabul edilmekte ve öldürmek büyük günah sayılmaktadır. Çin ve Hindistan’da ise kurbağa yağmur tanrısı olarak görülmekte ve yağmur törenlerinde su dolu havuza koyulmaktadır. Bu durum Güney ve Kuzey Amerika’da da görülmektedir. Kısaca kurbağa, yağmur tanrısı veya tanrıçası kabul edilmektedir. Yılmaz’a (2017, s. 58) göre

de Anadolu’da genellikle ‘Çömçe Gelin’ olarak adlandırılan oyun; Ardahan’da ‘Gelin’, ‘Didil’ ve ‘Dodi Bezeme’ olarak görülmektedir.

Korkmaz’a (2015, s. 37) göre Çıldır ilçesinde:

“Yağmur yağmadığında dua için toplanan çocuklar, çalı süpürgesini bezeyip “Dodi” yaparlar ve kendileri de kılık değiştirerek kapı kapı gezerek 40 kapıdan un, yağ, şeker toplayıp helva yapıp duaya çıktıkları tepede gelenlere dağıtırlar. Oyun niteliğindeki bir halk inanması olan “Dodi Bezeme” artık köylerden kalkmak üzeredir.”

Boratav’a(1984, s. 141) göre ise çocukların katıldıkları yağmur törenine ve Ardahan ili ve çevresinde Kepçe Hatun şeklinde adlandırılmaktadır. Törenin açıklaması şu şekildedir:

“Başlıca nitelikleri, diğer işlemlerin birçoğunda olduğu gibi, bir tür büyü işi görmeleri, benzetme yoluyla tabiat şartlarını etkilemeyi amaç edinmeleridir. Ana çizgileriyle tören şöyle geçer: Yerine göre kepçe-kadın, çömçe-gelin, yağmur gelini diye adlanan bir kuklayı çocuklar törene özgü tekerlemeler söyleyerek kapı kapı dolaştırırlar. Kadınlar evlerden bu kuklanın başına su dökerler ve çocuklara da yiyecek şeyler yahut yemek yapılacak maddeler verirler. Kimi yerlerde kukla yerine, acayip kıyafete bürünmüş bir çocuk gezdirilir. Evlerden dökülen su ile bu çocuk ıslatılır. Çocuklar topladıkları erzakla bir sofraya hazırlayıp toplu olarak yemek yerler.”

Başgöz’ün yukarıdaki ifade ettiği gibi Ardahan ilinde de uygulamanın aynı şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Görüştüğümüz kaynak kişi godi gezdirilirdi. Bir süpürgeye elbise giydirilirdi, iki çubukla iki kişi süpürgeyi tutar özellikle genç kızlar kapı kapı gezerdiler ve tekerleme söylenirdi. Süpürgeye başına su dökülürdü. Godiyi gezdirenler şeker, un, para verirlerdi(KK.2). Posof ilçesinde, köy çocukları “Kepçe Hatun” adını verdikleri süpürge gelini ile birlikte kapı kapı dolaştırarak, şu tekerlemeyi hep bir ağızdan yüksek sesle söylerler:

Kepçe Hatun na iştar?

Allah’tan yağmur ister.

Yağsın yağsın, göl olsun,

Ambarları dolu dolu

Kuyular bolu bolu,

Nene Hatun kalksana

Bal güvecine baksana,

Bizi yola vursana!

- Aminnn...

Bazı köylerde ise tekerleme az bir farklılıkla şu şekilde söylenir:

Kepçe Hatun na ister?

Allah'tan yağmur ister.

Yağsın yağsın, göl olsun,

Göl olmazsa, sel olsun,

Ambarlar dolu dolu,

Kuyuları sile sile!

- Aminnn...

Çocukların bu tekerlemeleri söyleyerek gittikleri her kapıyı, evin hanımı açar ve çocukların kollarına taktıkları sepetlerine, biraz un ve yağ koyarlar. Evin hanımı, bir maşrapa suyu da arkalarından serpererek, çocukları uğurlar. Çocuklar bu şekilde tüm evleri dolaştıktan sonra, bir evde topladıkları un ve yağdan pişi adı verilen hamur yapılarak, hep birlikte yenilir(Gündoğdu, 2017, s. 265). Kaynak kişinin aktardığı tekerleme ise şu şekildedir:

Kepçe hatun kalksana

Yağ küleğine baksana

Bizi yola vursana

Ambarları dolu dolu

Haroları bolu bolu

Nene hanım kalksana

Yağ küleğine baksana

Bizi yola vursana

Yağsın yağsın sel olsun

Sel olmasın göl olsun

Aminnn...(KK.6, KK.45, KK.48). Şeklinde çocuklar tarafından tekerlemeler söylenmektedir. Yılmaz'a(2017, s. 59) göre yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan bu oyun üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; hazırlık, oyunun oynanması ve toplanan yiyeceklerin pişirilip yenmesi şeklindedir. Oyunun oynanması aşamasında çocukların söylediği tekerlemeler şunlardır:

“Gelin geldi

Yağ ister

Yağ yok ise un ister

Un yok ise tuz ister

Teknede hamur

Tarlada çamur

Ver Allah'ım ver

Bir sulu yağmur” şeklinde söylenen tekerleme dışında başka bir tekerleme de şudur:

“Dodi dodi gördün mü?

Dodi'ye selam verdin mi?

Dodi kapından geçende

Bir sulu yağmur gördün mü?

Ver Allah'ım ver, bir sürü yağmur” gibi tekerlemeler çocuklar tarafından tören esnasında söylenmektedir. Çıldır ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişi de çocukların bir süpürgeyi bezeyerek baca baca gezdirdiklerini ve hediye aldıklarını ve bunu da yoksullara verdiklerini, yoksulların hürmetine yağmur yağacağına inanıldığı ifade edildi. Başka bir kaynak kişiye göre de Dodi bezenir ve çocuklar kaymak, un toplar, daha sonra arazide ateş yakılır, gevrek, pişi pişirilir ve topluca yenilirdi. Kaynak kişiye göre Çıldır'da yağmur yağması için yapılan farklı bir uygulama ise çobanın ayağının altından çamur alındığında yağmurun yağacağına inanılmaktadır. Eşeği yıkadıklarında da yağmurun yağacağına dair bir inanış bulunmaktadır(KK.12, KK.32, KK.33). Vargün'e(2019, s. 53) göre Ardahan merkez, Çağlayık köyü ile civar köylerde çocuklar yağmur yağdırma ritüellerine “Buka Barane” (Yağmur Gelini) ismi verilmektedir. Yağmur yağdırma ritüeli Buka Barane, günümüze kadar ulaşsa da kaybolmaya yüz tutmuş “bir çocuk oyunu”na dönüştüğüdür. Çocuklar, evleri gezer, evdeki kişi de mutlu edebileceğini düşündüğü şeylerden şeker, çikolata, meyve vb. küçük hediyeler çocuklara verir. Eskiden ise her evden sadece yağ toplar ve topladıkları bu yağları, bugün olmayan köy bakkalına satıp bakkaldan para almaktadır.

2.3.2.4. Çoban Bayramları

Özdemir'e(2005, s. 50) göre Saya, yoğurt Bayramı, Koç Katımı gibi törenler, çobanların önderliğinde gerçekleştirilir. Bu eğlenceler vasıtasıyla sıkıntının,

verimsizliğin ve kıtlığın egemen olduğu kış mevsimin ardından baharla birlikte bolluk ve bereketin yeniden yeryüzüne hâkim olması kutlanmaktadır.

Ardahan ili ve ilçelerin de tarım ve hayvancılık yapıldığı için çobanlıkla ilgili gelenekler geçmişte olduğu gibi günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Yörede yaylak-kışlak hayatından dolayı her zaman bir çobana ihtiyaç duyulmuştur. Eskiden daha çok koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan beslenirken günümüzde küçükbaş hayvan besleyen kişi sayısı el ile sayılacak kadar azdır bazı ilçelerde hiç yoktur söylenebilir. Yörede hem koyun gibi küçükbaş hayvanlar için hem ylık denilen atlardan oluşan sürü için ve büyükbaş hayvanlar için kısaca her cins hayvan için çoban tutulmuştur. Hiç kimse kendi hayvanını tek başına otlatamaz, çobanın güttüğü sürüye hayvanları katmak zorundadır. Çoban belli bir ücret karşılığında belirlenen zamana kadar hayvanlara bakan, onların bakımından, güvenliğinden sorumlu kişi veya kişilerdir. Günümüzde artık çoban tutmak yerine köy halkı hayvan sayısına göre sırasıyla hayvanları otlatmaktadır. Eskiden parası olan çobana para verirdi parası olmayanda bir hayvana, dört teneke ile tahıl verirdi. Ardahan merkezde görüştüğümüz kaynak kişilerden alınan bilgilere göre çobanlar yaylaya gitmeden önce hazırlıkları yapılır ve dualar eşliğinde uğurlanırlar. Çoban için yemekler yapılır, hediyeler verilmektedir(KK.1).

Posof ilçesinde ise çobanın kim olacağı konusunda anlaşılabilmek için Cuma günü namaz kılındıktan sonra köy muhtarı haber verir ve çobanlık için kimler çıkacağı belirlenir. Köydeki hayvan sayısına fazla ise beş veya altı çoban, az ise de iki veya üç çoban tutulurdu. Önce koyun için çoban belirlenir çünkü mart ayı geldiği zaman ilk önce koyunlar otlağa çıkar. Çoban belirlendikten sonra güneş doğmadan koyunları çoban götürür ve öğle vaktinde sağım için tekrar geri getirir. Bir gelenek olarak çobanlardan bir veya kişi tüm köyü gezerek kaymak, süt, peynir vb. ürünler toplar bu duruma yörede ise “kaymak-kuymak gezme” denir. Çobanlar hem yaylada hem de yayla indikten sonra köyde bu gelenek adı altında süt, peynir, yağ, kaymak, gevrek gibi herkeste o zamanın şartlarına göre ne bulunuyorsa çobanlara verilir ve bu yiyecekleri toplayan çobanlar kendi aralarında yerler, eğlenirler hem de koyunları otlatırlar. Yaylaya çıkıldığı zamanda çobanlar, ninelerden gevrek isterler, herkes çobanları sırayla yemeğe davet eder. Yaylaya çıkılmadan önce çobanlar tüm köyü gezerek herkesin hayvanlarını sayarak sayısını tuttukları defterlere not ederler. Herkesin kaç hayvanı varsa ona göre para alırlar. Eskiden ise on beş koyunu olan bir kişiden bir kuzu alınırdı.

Eğer bir kişinin hayvanına zarar gelirse kaybolur veya öldüğü zaman mal sahibine çobanlar para verirler. Özen'e(2010, s. 66)göre İlbeyli yöresinde “Dölceklik-Kuzu Getirme Âdeti” şu şekildedir:

“İlbeyli yöresinde, koyun, keçi, açık arazide sürüyle birlikte kuzularsa çoban onları heybesine koyarak köye getirmektedir. Geleneğe göre kuzu veya oğlak getiren çobanlara veya çocuklara yumurta, şeker, üzüm gibi yiyecekler verilmektedir. Buna da Dölceklik denilmektedir. Kuzu getiren kişiye de getirdiği her bir kuzu için bir yumurta bahşış verilmektedir.”

Ardahan ili ve ilçelerinde de çoban hayvanları otlatırken eğer ineğin biri doğum yaparsa çoban buzağıyı sahibine götürür ve “müjdemo isterim” diyerek yemek ister, evin sahibi de ya yemeklik malzeme verir ya da hamur işi vb. yemek yapar. Yemeği alan çoban yalnız veya da arkadaşlarıyla beraber yemektedir. Özen'in çalışmasında yer verdiği İlbey yöresinde ki Dölceklik-Kuzu Getirme Âdeti, bu bölgede de görüldüğü anlaşılmaktadır. İlbey yöresinde verilen yiyeceğe Dölceklik denilirken Ardahan ilinde verilen malzeme veya yemeğe öyle bir adlandırılma verilmemektedir. Damal ilçesinde koç katımı geldiğinde Davar Yüzü toplanır, birkaç genç bir araya gelir, davul-zurna çalınır. Gençler ev ev gezer, koyunu olanlar yağ, un, para vs. verir ve bir yerde toplanarak yemek yapıp yenilir(KK.51, KK.69).

2.3.2.4.1. Koç Katımı

Koç katımı, bozkır hayatı yaşayan ve hayvancılık ile geçimini sağlayan toplumlar için iklim ve coğrafya şartlarına göre kışın zorlu olduğu yörelerde ağıllarda dam altında beslenen küçük ve büyükbaş hayvanların dışarıya bırakılma vaktini belirlemektedir. Kış mevsiminin daha ılıman olduğu yörelerde yaşayıp "yaylak ve kışlak" sistemine göre kışın geçirildiği “kışlaktan” baharın ve yazın geçirileceği “yaylağa” yaylalara göçün başlangıcını belirlemektedir (Boratav, 1984). Koç katımını genel olarak sonbaharda Ekim-Kasım ortalarında yavrulama zamanlarını kış soğuklarından kurtarıp baharın başlangıcına denk gelmesini sağlayıp yavruların soğuktan ve açlıktan telef olmasının önüne geçmek için yapılmaktadır(Demirelma, 2021, s. 336). Ardahan ilinde koç katımı sırasında renkli boyalar ile koçlar boyanır, boyunlarına ipe dizilmiş elmalar bağlanır. Koçlar, koyun sürüye katılacağı zaman erkek çocuklar koça bindirilir ve kuzuların erkek olması için bu uygulama yapılmaktadır(KK.1, KK.21). Koç katımında elma, şeker mahalleye dağıtılırdı. Şekerli, sütlü ekmek, gevrek pişirilirdi, bereket olsun diye(KK.2).

İlk önce çobanın hazırlığı yapılır çadırı kurulur ya da kulübe yapılır. Toplu yapıldığı için bir tören şeklinde yapılır. Koç katımında da değişik eğlenceler olur. Yemekler yapılır, komşularla sohbet edilir(KK.3). Posof'ta kasım ayı, "Koçayı" olarak bilinmektedir. Koç katımı olarak isimlendirilen bu ay koyunlardan ayrı tutulan koçların, koyunların arasına katılarak, çiftleştirildikleri aydır. 30 gün sürer. Miladi takvime göre 14 Kasım - 13 Aralık aralığıdır(Gündoğdu, 2017, s. 97). Posof'ta koçlar sürüden ayrı olarak bir yerde bakılır ve kasım ayının 5-6'sı gibi koçlar sürüye katılmaktadır. Koçların boynuzlarına elma takılır, çoban alsın elmaları yesin diye böyle bir uygulama yapılır. Çobana hediye götürülmektedir(KK.6, KK.8). Korkmaz'a(2015, s. 45) göre

"Çıldır ilçesinde koç katımı törenleri, "Ekim" ayının ilk haftası yapılır. Katımın yapılacağı gün köy bir şenlik havasına bürünür. Evlerde, bereket ve bolluk getireceğine inanılan bulgur pilavı pişer, kete, ayran ve meyve gibi yiyeceklerle birlikte koçlar bezenerek katımın yapılacağı çayır alanına indirilir. Davul-zurna eşliğinde şenlik başlar, Yemekler yenilir, oyunlar oynanır daha sonra koçlar, boyun ve boynuzlarına püskül, zil, renkli keleş ve meyve gibi süslerle meydana getirilerek koyuna katılır. Köy halkı tarafından pişirilen yemekler çobanların dağarcıklarına doldurularak sürüyle birlikte dağa uğurlanır. Akşam vakti sürünün dönüşünde gelinler ve hamile olan kadınlar sürüyü karşılamak üzere dışarı çıkarlar. Sürünün önünde beyaz koç varsa onu gören hamile kadınlar erkek çocuk doğuracağına inanılır. Beyaz koçun önde gelmesi ve o yıl doğan kuzuların beyaz renkli ve erkek olmaları da bolluk ve berekete işaret sayılmaktadır. Koç katımı yapılacağı gün gelinler ve hamile kadınlar, erken saatte kalkarak koçun üzerine kız veya erkek çocuk bindirirler. O yıl doğacak çocukların ve kuzuların da erkek olacağına inanılır."

Çıldır ilçesinde yaşayan kaynak kişi ise koç katımı ile ilgili şu bilgileri verdi: Çıldır'da büyük ve cins olan koçlar, süslenir, boyanır, eğer sürü yaylaya gidecekse tek bir koç süslenir ve o koç sürünün önünde gider, yayladan inişte de aynı şekilde koçlar süslenir. Günümüzde artık bu gelenek yapılmamaktadır(KK.10, KK.32, KK.34).

Çıldır ilçesinde koç katımı sırasında en güzel koçlar rengârenk boyanır, en iyi arpa yedirilir, en iyi su içirilir, bu koçlar ailenin bir ferdiymiş gibi davranılırdı. Koçların katıldığı gün en iyi yemekler yapılır ve eğlenilirdi. Günümüzde koyun beslenilmediği için bu gelenekte artık yapılmamaktadır(KK.12). Damal ilçesinde koç ayında koç katılır, yapılan herhangi bir eğlence veya tören yoktur. Başka bir kaynak kişi de koç katılırken koçun boynuzlarına elma takıldığını ve dualar edildiğini bunu sadece duyduğunu ve böyle bir uygulamaya şahit olmadığını ifade etmektedir(KK.16, KK.17, KK.60). Koç katımında kutlama olurdu, yemekler yapılırdı, koçlara arpa yedirilirdi,

süslenirdi, boynuzlarına elma takılırdı(KK.70). Hanak ilçesinde koçlar ekim ayında koyunlara karıştır ve o gecede genelde kar yağar ve bu duruma da “koçun karı” denilirdi. Koyunlar püsküllerle süslenir ve boyalarla boyanır. Kete yapılırdı(KK.18,KK.28).

2.3.2.4.2. Saya Gezme

Altay’a (2021:, s. 135) göre Saya gezme: Köy seyirlik oyunlarının görüldüğü törendir. Takvim içerisinde tam belirli bir günü olmasa da, toprağın uyandığı ve hayvanların üreme mevsimine denk geldiği bir zamanda gerçekleşir. Kars ilinde sayacı geleneğini sürdürenler 1876’dan önce gelenler Çıldır ve Zarşat (Arpaçay) kazalarında, 1920’den sonra gelenleri de Kars ve Sarıkamış ile Göle ilçelerine yerleşen Terekemeler arasındaki “Saya Günü” ve “Sayacı Türküleri”, çoktan beri yerleşik hayata geçen Kars yerlilerine göre daha yaygın bir gelenek halinde yaşamaktadır. Altay’ın (2021, s. 78) Kars’ta ki törenler ile ilgili verdiği bilgiler aşağıdaki gibidir:

“Hayvancılık ve tarımın büyük öneme sahip olduğu Kars bölgesinde de, koyun yetiştiriciliği etrafında bu törenler şekillenmiştir. Yılın iki dönemine bağlı olarak gerçekleşen bir pratiktir. İlk dönem Ekim ayının sonları, Kasım ayının başlarında düzenlenen koç katımıdır. Bu gelenek koyunların üremelerinin başlangıcını ifade eder. Burada hem hayvan sahipleri hem de çobanlar tarafından çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir. İkinci dönem ise bu günden 100 gün sonra gerçekleştirilen “Koyunun Yüzü”dür. Bu günü köylüler bayram gibi bekler. Hangi koyunun kısır, hangisinin gebe olduğu belli olacaktır. Burada çobanlar çeşitli hazırlık yaparak eğlence düzenlerler. Tulum ve kaval gibi çalgılarla eğlenceli türküler söyleyerek evleri dolaşırlar.”

1992 yılına kadar Kars iline bağlı olan Ardahan’ın o dönemlere ait olan bilgilerine ulaşabilmek amacıyla Kars ile ilgili yazılmış olan “Geleneksel Kars Köy Seyirlik Oyunları” isimli tez çalışması incelendi. Bu kaynakta saya gezme veya sayacı geleneğinin Çıldır ve Göle ilçelerindeki Terekemeler tarafından uygulanan bir tören olduğu tespit edildi. Düzgün’e (2005, s. 24) göre amacı “anne karnındaki kuzunun yüzüncü güne ulaşmasını kutlamak” olan saya geleneği ile ilgili derleme yapılan iller arasında Ardahan ili de bulunmaktadır. 32 yerleşim yerinde yapılan derlemeyi gösteren tablo da Ardahan ilinin Saskara⁶⁴ ilçesinde törenin adı “Kuzunun Tüyü Bitti” şeklinde

⁶⁴ Saskara: Ardahan ilinin Hanak ilçesine bağlı olan Koyunpınar Köyü’dür.

olduğu tespit edildi. Sergilenme zamanı olarak 17 Şubat olarak geçmektedir. Kars ilinde söylenen sayacı türküsü:

“Hay hayâdan hayâdan
Yılan çıktı kayadan
Acımızdan gelmedük
Töremiz var sayadan
Anam karabaş koyun
Karlı dağlar aş koyun
Ay karanlık gecede
Çobana yoldaş koyun
Sağına yattı kurladı
Soluna yattı yozladı...”

Düzgün’e (2005, s. 27)göre Anadolu sahasında törendeki gösteriler, oyuncuların yüzlerini boyamaları, yünlü ve kıllı elbiseler giyinerek koyun, ayı, tilki gibi hayvanları taklit etmeleri, gelinin kaçırılması ile birlikte oyunculardan birinin ölmesi, oyunlara dramatik bir nitelik kazandırır.

2.3.3. Toplumsal Dayanışma Amaçlı Kutlamalar

Ardahan ili ve ilçelerinde ırgatlık ve imece her ikisi de özünde yardımlaşma ve dayanışma amaçlı yapılmakta iken içerisinde eğlence unsurlarını da barındırmaktadır. Oğuz ve Aslan’ın (2020, s. 12) ifadesiyle geleneksel kutlamalar sadece eğlence için değil, çoğu zaman ekonomik bir gereklilik ile ortaya çıkmaktadır. Smith’e(2009, s. 346) göre “çiftlik kurmak, ekim yapmak, yol inşaatı ve bakımı, fındık toplama, avlanma gibi ortak işlerin kutlamaları vardır.” İmece ve yırgatlıkta sadece eğlence amacıyla değil de insanların her türlü işi birlikte yaptığı, ekonomik sebeplerden ortaya çıkmıştır. Fakat günümüzde bu iki unsurunda yok olduğu tespit edildi. Teknolojinin getirmiş olduğu imkânlar sebebi ile tarımda ve hayvancılıkta makine ve çeşitli aletlerin kullanılması sebebiyle dayanışma, yardımlaşma gibi değerlerimizi kaybetmiş durumdayız.

2.3.3.1. Yırgatlık(Irgatlık)

Haziran ayından başlanan ot biçme işleri iki, üç ay devam etmektedir. Bu bölgede yırgatlık(ırgatlık) adı altında insanlar tarla ve çayırlarını biçmek için birbirlerine yardım etmektedirler. Eskiden özellikle köylerde gençlerin evlerine giderek yarın veya şu gün

yırgat(ırgat) olarak gelir misin tarla, çayır biçmeye denir ve belirlenen günde o evde erken saatlerde toplanan gençler kahvaltı yaparlar. Evdeki genç kızlar, kadınlar bir gün öncesinde yöreye özgü pağaça ekmeği pişirir, koyun eti pişirilir, meyve, kuruyemiş, sigara içen gençlere sigara alınır, sakız alınır herkese bir sepet içerisine tarlaya götürülecek yiyecek ve içecekler alınır. Kalabalık bir şekilde gidilen çayır ne kadar büyük olsa da herkes sırasıyla dizilir ve kısa zamanda otlar biçilir. Gençler birbirleriyle şakalaşır, sesi güzel olan kişiye türkü söylenir, iş bittikten sonra akşam yemek için tarla sahibinin evine gelinir. Bu yöreye özgü tabirle yırgatlık günümüzde artık bazı ilçelerde, köylerde kalkmıştır. Çünkü artık herkesin traktörü, ot biçme makinesi gibi çeşitli tarım aletleri olduğu için herkes kendi işini kolay ve daha rahat, hızlı bir şekilde yapmaktadır.

Fotoğraf 38. Çıldır ilçesinde çayır biçiminden bir görsel.⁶⁵

2021 yılında Çıldır ilçesinde havaların aşırı sıcak ve yağışın da az olmasından dolayı otlar fazla uzamadığı için mahsul kaybının önlemek için daha fazla ot biçebilmek için çiftçiler eski geleneksel yöntem olarak tırpan ile imece usulüne geçilmiştir.⁶⁶

⁶⁵ <https://www.haberturk.com/ardahan-haberleri/89240509-kuraklik-ciftciyi-eski-aletlere-yonlendirdi>
Erişim Tarihi:16.01.2023 S:16:40

⁶⁶ <https://www.haberturk.com/ardahan-haberleri/89240509-kuraklik-ciftciyi-eski-aletlere-yonlendirdi>

Fotoğraf 39. Posof'ta traktörle tarla biçme anından bir görsel.⁶⁷

Yukarıdaki görselde günümüzde traktör ve biçer makinesi ile buğday tarlasının biçme anı görülmektedir. Eski usul olan tırpan ile biçme durumu artık kalkmıştır. Çetin(2004)Tatar Türklerinde ekin biçme ile ot biçme işleri gibi aynen uygulanırmış. Eskiden bu işe en becerikli kişi başlardı. Bazen de, “Kim başlamıştı orağa, çok zor oldu, ellerimiz kesilip parçalandı” diye şikâyet de edilirdi. Ayrıca, insanlar ekin biçerken birbirleri ile yarışarak çalışırdı. Tarlanın bir köşesinde ekinin az bir bölümü biçilmeyip, gelecek yılda da hasat bol olsun diye, yer sadakası olarak örülüp bırakılırdı. İmeceye katılanlar için koyun keserler ve başlayan kişiye koyunun başını, ilk bitirene de koyunun gövdesini verilirdi Genelde ekini erkekler biçer, kızlar da harmanlardı. Kendi arazisinde işini bitiren, komşusunun yerini biçmeye de mutlaka yardım ederdi. Tatar Türklerinde olduğu gibi Ardahan ilinde de ilk ot veya ekin biçileceği zaman eli çabuk olan kişi başlar ki iş çabuk bitsin, eğer yavaş biterse elin ne kadar ağırmış denilir. Yırgatlık ile ot veya ekin biçilir ve gençler yarış yaparak eğlenceli bir şekilde çalışılmaktadır. Erkekler otu, ekini biçerken kadınlar da toplama işinde yardımcı olmaktadır. Bölgede ot biçildiği zaman merelere⁶⁸ otu ilk önce kadının koyması istenilir. Çünkü kadının bolluk ve bereketi temsil ettiği düşünüldüğü için otun bereketli yani çok olacağına ve yavaş tükeneceğine inanılmakta ayrıca doğacak olan buzağıkların da erkek olacağına inanılmaktadır.

⁶⁷ Kübra Biber Arşivi, 2022

⁶⁸ Merek: Ardahan ili ve ilçelerinde biçilen otların kış boyunca saklanıldığı yerdir.

Şenesen'e(2021, s. 287)göre imece geleneği:

“Kültürümüzün önemli değerlerinden birisidir. Yardımlaşma ve dayanışma kültürünün devam ettiğinin birer göstergesidir. İmece usulüyle, komşular, akrabalar birbirine yardım ederlerken, işi eğlenceli kılmak için türküler, maniler, tekerlemeler söyleyerek hem halk edebiyatının bu ürünlerinin içeriğine harman ve hasat konusunu sokarak repertuarın zenginleşmesini hem de bu türlerin icra geleneğini sürdürmesini ve yeni kuşaklara aktarılmasını sağlamış olurlar. Yapılan işi kolay kılmak ve çabuk bitmesini sağlamak, eğlenmek, şakalaşmak işlevleriyle hasat sırasında oynan oyunlar; çekişmeli yarışmalar hüviyetindedir. Bu yarışmalarda, ödülün de cezanın da sembolik olduğu, maksadın çalışırken aynı zamanda hoşça vakit geçirmek olduğu görülmektedir.”

Yukarıdaki ifadeler Ardahan ili ve ilçeleri için de geçerlidir ve bu bölgede yapılan her iş imece usulü ile yapılmakta hem el birliğiyle o işi çabuk bitirilmekte hem de çeşitli şakalaşma, oyunlar ile de eğlenmektedirler. Sadece eğlenceye zaman ayırmak yerine işle birlikte eğlenmeyi tercih etmişlerdir.

2.3.3.2. İmece

Artun'a(2011, s. 246) göre Kültürümüzde en bilinen yardımlaşma ve dayanışma şekillerinden birisi “İmece ”dir. Bu gelenek yörelere göre “meci” ile “emece” gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Genellikle kırsal bölgelerde köylünün çeşitli birtakım işleri yardımlaşarak birlik ve beraberlik içerisinde yapıldığı bir kişi veya bir grubun işlerinin sırasıyla tamamlandığı bir gelenektir.

Kırsal bölgelerde eskiden insanlar el birliğiyle imece usulü birbirlerinin işlerini yapmaktadırlar. Makine ile tarımın yapılmadığı insanların bilek gücü ile çalıştığı dönemlerde daha kolay ve eğlenceli bir şekilde insanlar işlerini yürütebilmekteydi. Ardahan ilinde tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sağlayan insanların bu yönde de yardımlık işleri olurdu. Ardahan’da eskiden ve günümüzde kaz yetiştiriciliği yapılmaktadır. Kazın hem kesimi için hem de kesildikten sonra tüyleri için ayrı ayrı imece yapılmaktadır. Çetin(2004) Tatar Türklerinin Mevsimlerle İlgili Gelenekleri isimli çalışmasında sonbahar-kış geleneklerinden biri olan “Kaz Yolma Geleneği” yer almaktadır. Ayrıca Özdemir’in(2005) Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü’nde kış toplantıları ve eğlenceleri başlığı altında “Kaz Âlemi” şeklinde geçtiğinden dolayı

bizde çalışmamızda bölgede “İmece” olarak adlandırılan bu geleneğe yer verdik. Özdemir’e(2005, s. 168) göre eğlence ile işin beraberce yapıldığı kırsal bölgelerde söylenen maniler sözel eğlence unsuru olarak bilinmektedir. Henüz tarımın gelişmediği ve gıdaların da nasıl muhafaza edilebileceğinin bilinmeyen bazı yörelerde imece usulü birçok iş yapılmaktadır. Örneğin arpa, buğday, ot yolma, çapa yapma, bağ bozumu, bulgur kaynatma, tütün dizme gibi çeşitli imece işleri yapılırken bir taraftan da eğlence ortamına dönüştürülür ve türkü ve maniler söylenmektedir.

Ardahan’da harman dövme, halı, kilim, keçe dokuma gibi işler genellikle imece usulü yapılırdı. Harman yapılırken komşular birlik olurdu, atlar ile birlikte harman dövülürdü. Yaz yağmurlarının yaşandığı bir bölge olması sebebiyle ani bir yağmur yağma ihtimali düşünülerek komşular toplanır, harmanı ıslanmasın diye yardımlaşarak işler yapılırdı(KK.2, KK.3).

Fotoğraf 40. Ardahan’da imece usulü kaz kesiminden bir görsel.⁶⁹

2021 yılında Ardahan Merkez, Taze köyde Ardahan 'ın diğer köyleri gibi bu günlerde kazlar yıkandıktan sonra kesim işlemlerine başlanır. Köylü kadınlar eski bir gelenek olan imece usulünü hala sürdürmektedirler. Genç kızlar ve gelinler her gün bir ailenin kaz kesim işlemlerine yardımcı olmaktadır.⁷⁰

⁶⁹<https://www.sabah.com.tr/ardahan/2021/11/01/ardahan-da-kaz-kesimine-imece-usulu>)Erişim

Tarihi:30.12.2022 S:19:48

⁷⁰<https://www.sabah.com.tr/ardahan/2021/11/01/ardahan-da-kaz-kesimine-imece-usulu>

Posof'ta ise tarlaların taşını imece usulü toplanır, patates çapası, mısır çapası gibi işler patates çıkarırken kadınlar toplanır çapayı yaparken hem türkü söylenir, maniler söylenir hem iş yapılır hem de eğlenilirdi. İş bittikten sonra tarla sahibi herkesi evine götürür yemek yedirirdi. Kazı kesmek için ilk karın yağması beklenir. İlk kar yağdıktan sonra genç kızlar ve gelinler toplanır kazlar kesilir, herkes tüylerini temizler, el birliğiyle bitirilir. Posof'ta görüştüğümüz kaynak kişinin söylediği maniler:

Gün düştü

Gün düştü de bağrım pişti

Yanma yüreğim yanma

Ayrılık bize düştü.

Sabahleyin uyandım

Uyandım da ben yandım

Her ne zaman uyansam

Yâri koynumda sandım.

Saçı sırmadan

Nereye gideyim murad almadan

Verin beşliyi ben beni vurayım

Ölüm aynıdır böyle durmadan.

Mani maniyi açar

Maniden kaldım naçar

Çürüyecek beş parmak

Yarsız yorganı açar.

Armut daldan düşer mi?

Bir yanına pişer mi?

Dört yavrunun babası

Gurbet ele düşer mi?(KK.35).

Posof'ta her kış hasır dokuma yapılır, maniler, türküler söylenir ve yarışmalar yapılır kazanana en güzel hasır hediye edilirdi(KK.46). Çıldır ilçesinde tarla biçimi, koyun kırkımı, ot taşıma gibi birçok iş imece usulüyle yapılırdı. Irgatlar çalıştırıldığı zaman evdeki kadınlar en güzel yemeği yapma yarışı, en güzel hizmeti yapma yarışı olurdu. Teknoloji çıkana kadar insanları bireyselleştirene kadar her iş imece usulüyle yapılırdı ve bir toy, bayram havasında olurdu.(KK.12, KK.32).

Fotoğraf 41. Çıldır/Kuzukaya Köyü imece usulü yapılan kaz kesimi⁷¹

Çıldır ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişilere göre imece yapılırken mani söyleme geleneği vardır. Söylenen manilerden birkaç örnek verildi:

“Mani demeye geldim

Kaymak yemeye geldim

Kaymak değil meremim

Yâri görmeye geldim.”

Mani dedim beş dedim

Gel kapıdan geç dedim

Bu aralık gönlüm yok

Gel gönlümü aç dedim(KK.34).

⁷¹ Kübra Biber Arşivi, 2023

Damal ilçesinde işler bittiği zaman tarım aletleri büyüklerin önüne konulur ve para istenir. Herkes aile arasında küçük çaplı kutlamalar olurdu. Evin ninesinden helva istenirdi(KK.26, KK.27, KK.55, KK.56). İşler bittikten sonra herkes ailesiyle pikniğe gidilir(KK.67). Hanak ilçesinde tarla taşı temizle imece usulüyle yapılır, komşu kızları, gelinler gider hep birlikte hem bu işi yaparken hem de türkü söylerlerdi(KK.18). Özdemir'e(2005, s. 80) göre imecelik temelli kışa hazırlık(yakacak ve gıda) ya da tarım ve hayvancılık alanındaki diğer bazı eğlenceler de bu alt kümeye dâhil edilebilir. Bulgur kaynatma ve çekme, odun kesme, yün eğirme, harman kaldırma, tarhana, pekmez, pestil, salça yapma gibi işlemler, Anadolu'da komşu ya da yakınların katıldığı ve şarkı, türkü ve manilerin söylendiği, türlü şakaların yapıldığı ve güzel yiyeceklerin yendiği toplantılarla hep birlikte gerçekleştirilmektedir. Ardahan'da yaptığımız araştırmalar neticesinde de imece usulü yapılan kaz yolma(imece), tarla biçimi, patates ekimi ve çıkarılması, harman kaldırma gibi birçok iş komşu ve akrabaların katılımı ile yardımlaşarak yapılır, mani ve türkülerin söylendiği, yemek ve tatlıların yapılıp yendiği insanların hem iş yaparken hem de toplu bir şekilde eğlendikleri toplumsal dayanışma amaçlı yapılan kutlamalardır.

2.3.4. Diğer Mevsimlerdeki Gezinti, Toplantı ve Eğlenceler

Özdemir'e(2005, s. 71) göre diğer eğlenceler başlığı altında deve veya boğa güreşleri, horoz güreşleri, yağlı güreşler, at yarışları cirit karşılaşmaları, kayak, futbol, yüzme, koşu, atıcılık vb. spor karşılaşmaları ve bazı gruplar içerisine alınmayan eğlenceler bu bölümde yer almaktadır. Bu eğlencelerin festival, şenlik, panayır, bayram gibi adlarla yerel nitelikli düzenlenen eğlencelerde yapıldığı belirlendi. Durmuş'a(2016, s. 238) göre Türkler, eğlence şeklinde sürdürdükleri avcılık, güreş, at yarışı, ok atışı, cirit atışı gibi etkinlikler fiziki gelişimi etkilemekte ve geleneğe uygun olarak devam ettirilmektedir. Yukarıda sıralanan sportif faaliyetler günümüzde de festival, şenlik, şölen, milli bayramlar gibi organizasyonlarda yapılmaktadır. Görüştüğümüz kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre de eskiden bayramlarda, seyran gibi etkinliklerde at yarışları ve güreş müsabakaları yapılmış. Cuma günleri de köylerden gelen gençler bir alanda toplanır ve at üzerinde cirit oynarmış veya at yarışları yapılmış. Posof ilçesinde milli bayramlarda, güreş müsabakaları, futbol-voleybol final karşılaşmaları, sportif gösteriler, koşular, at yarışları yapılmaktadır(Bayraktaroğlu, 1998, s. 437).

And'a (2022, s. 120) göre Posof köylerinde manda, boğa, horoz, teke(korut) vuruşması, koç güreşi(çarpışması), aygır, köpek, kedi, boğuşmaları oyun olarak çok yaygındır. Fakat tüm bu vuruşma ve güreşler günümüzde yapılmamaktadır. Bunun sebebi olarak da hayvanlara eziyet edildiği, kötü davranıldığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çıldır ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişi bölgede kadın veya erkeklerin kendi aralarında düzenledikleri herhangi bir etkinlik olmadığını ifade etti. Düğün gibi herhangi bir eğlence de kadın-erkek diye bir ayırım yapılmaz hep birlikte eğlenilmektedir(KK.12). Ardahan ili ve ilçelerinde tespit ettiğimiz diğer mevsimlerdeki gezinti, toplantı ve eğlenceler şunlardır: Kızak kayma, seyran ve imecedir. Bu etkinlikler içerisinde kızak kayma kışın çocukların birlikte yaptıkları bir eğlene iken genç erkeklerde kışın büyük kızaklarla kayarak eğlenmektedir. İmece kış ayları içerisinde yapılmakta genç kız ve kadınlar bir araya gelerek uzun kış gecelerinde hem kaz tüyü seçmekte hem de hoşça vakit geçirmektedirler. Seyran ise yazın yaylaların çıkışı ve tarla, çayır işlerinin başlamasıyla yapılan bir eğlencedir. Ardahan ilinde kış soğuk ve sert geçtiğinden dolayı insanların eğlenebilecekleri herhangi bir mekân veya aktivite sınırlıdır. Dolayısıyla çocuklar, gençler yaşanan dönemin şartlarına göre kendi eğlenme yöntemlerinin bulmuşlardır.

2.3.4.1. Kızak Kayma

Eskiden kızaklar ağaçtan yapılır ve çocukları üşütmesin diye de üzerine keçe yapılırdı. Günümüzde de kullanılan bu kızaklar dışında görselde de olan satın alınan plastik malzemeden yapılan kızaklarda kullanılmaktadır. Bazı ürünlerin maddesi, şekli, boyutu değişse de aslında aynı amaca hizmet etmeye devam etmektedir. Günümüz teknolojik gelişmeler ile ekonomik şartların iyileşmesi bazı değişim ve dönüşümleri mecburi kılmaktadır.

Fotoğraf 42. Ardahan’da kızak kayarak eğlenen çocuklar.⁷²

Yılmaz’a (2017, s. 109) göre çocuklar kızak kayarken kızak yarışması yaparlar. İlk olarak başlangıç ve bitiş yeri belirlenir. Oyuncular başlangıç yerine kızaklarıyla dizilir ve işaret verilmesiyle yokuş aşağı kayan oyunculardan bitiş yerine ilk gelen kişi oyunu kazanmış olur.

Fotoğraf 43. Ardahan Yalnızçam Kayak Merkezinden bir görünüm.⁷³

⁷² <https://www.kamu3.com/ardahan-da-cocuklar-soguk-havaya-ragmen-kizak-kayarak-eglendi/238055/>
(Erişim Tarihi:20.01.2023 S:11:16:41)

⁷³ <http://www.ardahan.gov.tr/yalnizcam-kayak-sporlari-merkezi>-Erişim Tarihi:20.01.2023 S:11:28:18)

Ardahan Yalnızçam Kayak Merkezi, aileler, üniversite öğrencileri ve birçok kayak sever için kışın soğuk havaları en güzel şekilde değerlendirilecek eğlence mekânıdır. Kaynak kişiye göre Damal'da çocuklar kızak kayardı gününüzde eskisi gibi karın fazla yağmaması ve televizyon, telefon gibi araçların olması sebebiyle pek fazla bu etkinlikte yapılmamaktadır(KK.53).

Fotoğraf 44. Çıldır Gölü üzerinde buz pateni.⁷⁴

Çıldır Gölü üzerinde buz pateni, atlı kızak ile gezinti yapılmakta ve üzerinde düzenlenen birçok etkinlikte hem çocuklar, gençler eğlenmekte hem de yörenin ismini duyurmak için oldukça dikkat çekicidir. Ardahan'ın Hanak ilçesinde 2018 yılında faaliyete geçirilen Yalnızçam Dağı'ndaki Yalnızçam Kayak Merkezi'nde ilk ve ortaokul öğrencileri haftanın belirli saatlerinde hem kayak öğrenmekte hem de kızakla kaymaktadırlar. Çocukların küçük yaşta kayak öğrenmesi amacıyla kurs verilmekte yetişkinler de hafta sonu kayak yapabilmektedirler.⁷⁵

⁷⁴<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/yuzeyi-donan-cildir-golunde-buz-patenikeyfi/2100243>Erişim Tarihi:20.01.2023 S:13:48:12)

⁷⁵<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/atil-tesis-faaliyete-gecti-yuzlerce-cocuk-kayakla-tanisti/1366054>

Fotoğraf 45. Hanak ilçesi kayak tesisinde, kayak yapan öğrenciler.⁷⁶

Ardahan ilin de kış mevsimi oldukça soğuk, sert ve çok fazla karlı olması sebebiyle bölgede eskiden beri yapılan uzun kış gecelerinin eğlencelerinden bir de kızak kaymadır. Eskiden yapılan ağaç kızaklarla yollara su dökerek buz tutması sağlanır ve çocuklar gibi büyüklerde kışın kayarak eğlenirlerdi. Hatta kadın erkek, çocuk demeden kış olduğu zaman özellikle geceleri herkeste bulunan büyük kızaklar ile kayılırdı. Yılbaşı gecelerinde veya normal bir gün de yapılırdı. Çocuklar poşet veya küçük tahta kızaklarla sokaklarda, uzun ve yamaç yollarda kayardı. Günümüzde bu eğlencenin mekânı kayak merkezleridir. Ardahan için önemli bir yerde Çıldır'da bulunan Çıldır Gölü, Doğu Anadolu bölgesinin en büyük ikinci gölü olma özelliğine sahip ve yüzeyinin tamamen buzlarla kaplı olması sebebiyle üzerinde insanlar hem eğlenmekte ve aynı zamanda yöre insanın da geçim kaynağı olması ve bölgenin de tanıtılmasında önemli bir yere sahiptir. Çıldır Gölü üzerinde düzenlenen çeşitli festival, şenlik, buz pateni vb. etkinliklerde hem yurt içi hem de yurtdışından gelen birçok turistin bölgenin ekonomisine büyük katkı sağladığı gibi bölgenin tanıtılması için de büyük önem arz etmektedir. Kış aylarında çocuk ve yetişkinlerin kızak kayma dışında eğlencelerinden biride kartopu oyunudur. Yılmaz'a(2017, s. 66) göre kartopu oyunu sokakta, okul bahçesinde oynanan oyuncu sayısının belirlenmediği kardan biraz alarak, ellerinin arasında yuvarlayarak birbirlerine atarak oynanılmaktadır.

⁷⁶<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/atil-tesis-faaliyete-gecti-yuzlerce-cocuk-kayakla-tanisti/1366054>
(Erişim Tarihi:26.01.2023 S:23:21:39)

2.3.4.2. Seyran

Seyran sözcüğünün, sözlük karşılığı kısaca: Gezmek demektir. Posof'taki seyran da aşağı yukarı bu anlamda, sosyal bir yaşantıdır. Her yıl temmuz ayının 15 ile 25 inci günleri arasında, bir hafta süre ile erkek-kadın, genç- ihtiyar yaylalara giderler. Köy ve kasabada ancak her evde bir insan kalır. Hatta bazen birkaç eve bir insan bakar. Seyran günleri yaklaştığı zaman her köyden bir seyran komitesi oluşur. Bir seyranbaşı (lider) belirlenir. Seyran günü belirlenir, çalgı çalacak, çalgıcılar bulunur, tüm köylere haber verilir. Seyrana gidileceği sabah Köy Meydanı'nda çalgılar çalınır, köy delikanlıları halaylar çekerler ve herkes bu şekilde bir araya toplanır. Davul-zurna eşliğinde yaya olarak yaylaya gidilir, yaya gidemeyenler de at ve arabalarla giderler. Yolda giderken müsait yerlerde durulur, biraz oynadıktan sonra yola devam edilir. Yaylası olanlar gider dinlenir, yemek yer, yaylası olmayanlarda evlere davet edilerek misafir edilir. İlk seyran gecesi sabahlara kadar çalgılı, türkülü oyunlar oynanır, yemekler yenilir bu şekilde sabah edilir. Ertesi gün, diğer köylerin seyran kabileleriyle kararlaştırılan yerde buluşmak üzere hep birlikte gidilir. Atları olanlar at koşturarak, yayan olanlar halay çekerek yola devam ederler. Kadın ve erkekler ayrı ayrı yerlerde oturarak kendilerine göre türkülü veya çalgı eşliğinde oyunlar oynarlar. Bir araya gelen köy halkları, birbirleriyle tanışır konuşurlar. Evlenecek erkek ve kızları sarraflamak için en iyi fırsat bu seyranlardır. Evlenecek çağa gelmiş gençler arasında güreş müsabakası düzenlenir. Hem etrafın hem de evlenecek kızların beğenilerini kazanabilmek için kıyasıya yarışılır. Toplumun beğenilerini kazanabilmek için de iyi at sahipleri at yarıştırlar. Boğa ve koç güreştirirler. Bu eğlenceler bir taraftan devam ederken bir taraftan da yemekler yenir. Akşama doğru her köy kendi çalgıcılarını önüne katarak yaylarına dönerler. Bu eğlence bir hafta devam etmektedir. Çalgıcıların parası ödenerek seyran son bulur(Bayraktaroğlu, 1998, s. 393). Zeyrek'e(2013, s. 180) göre seyran kavramının açıklaması şöyledir:

“Posof yaylalarının unutulmaz geleneğidir. Yaz aylarının ortasında, - genellikle 15 Temmuzda- bütün köylerin iştirakiyle seyrangaha toplanan insanlar, davullar, zurnalar eşliğinde, üç gün boyunca eğlenirler. Bu adet başka köylerden insanlarla tanışmak, görüşmek bakımından fevkalade önemlidir. Yukarı Posof köyleri Urama yaylalarında, Aşağı Posof köyleriyle Kobliyan köylerinin de Gırma yaylalarında yaptığı seyranlar, yaşlıların anlatmakla bitiremedikleri hatıralar arasındadır.”

Aydınoğlu(1971, s. 6048) Posof'ta düzenlenen seyran şenliğinde içki içmek ve silah atmanın yasak olduğu ifade edilmektedir.

Posof ilçesinde görüştüğümüz kaynak kişiye göre yayla çıktıktan sonra yapılan “Seyran’a dair bilgiler:

Seyran’da davulcu ve zurnacı olan kişiler kendi aralarında anlaşarak yağ toplardı. Günümüzde seyran yapan köy sayısı bir veya iki köyle sınırlıdır. Seyranda insanlar bir araya toplanır, küs olanlar barışır, bayram havasında kutlanılır. Üç gün üç gece eğlenceler yapılır. Davul zurna çalınırdı, erkekler farklı yerde kadınlar farklı yerlerde oynardı. İlçe merkezinden yaylaya seyran için gidenleri herkes evinde misafir ederdi veya belediye yayla evi olmayanlar için çadır kurardı(KK.36, KK.39, KK.40, KK.46).

Kaynak kişiye göre seyranda kadınlar türkü söylerdi:

“Ay dağlar vay dağlar
Sallandım girdim bağa
Sallandım girdim bağa
Ay dağlar vay dağlar
Başım değdi yaprağa
Dedim murat alayım

Tez koydular toprağa”, bu şekilde genç kızlar hem söyler hem oynarlardı(KK.48).

Hanak ilçesinde de yayla çıktıktan on gün veya on beş gün sonra bir toplantı yapılır ve seyran yapılır, piknik havasında geçer, davullu zurnalı, yemekli olur(KK.28, KK.29, KK.30). Kaynak kişilerin ve yukarıdaki bilgilerin doğrultusunda Posof ilçesinde eskiden bir gelenek haline gelmiş olan bu eğlence günümüzde yayla şenliklerine dönüştüğünü söylemek mümkündür.

2.3.4.3. Oda Yakma

Ardahan ilinin ikliminden dolayı eskiden insanlar uzun kış gecelerinde eğlenabilmek için köy odalarında veya kahvehanelerde, köyde sevilen belirli kişilerin odalarında toplanır, hikâyeler anlatılır, başından geçen ilginç, komik durum ve olaylar anlatılır, sohbet edilir, kimi zaman âşıklar davet edilir, hikâyeler anlattırılır, deyişler söylenir, atışmalar yapılır bu şekilde yöre halkı hoşça vakit geçirmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi, her evde telefon, bilgisayar, internetin olmasından dolayı bu

eğlenceler de artık görülmemektedir. Ardahan merkezde özellikle kışın odalarda toplantılar olurdu ve erkekler bir araya gelirdi, yaşlılar hikâyeler anlatırdı. Hikâyeler anlatılırken bir taraftan da çay vs. ikram edilirdi. Uzun kış gecelerinde bu bölgede yaşayan insanlar toplanır, sohbet eder güzel vakit geçirirdi(KK.1, KK.20). Erkekler kahvehanelerde, evlerde, köy odalarında toplanırdılar. Saz gibi enstrüman çalmasını bilenler bunu icra ederdi sesi güzel olanlar şarkı, türkü söylerdi. Mahallenin en yaşlı ve bilge kadının evinde çocuklar toplanırdı. Bu çocuklara hikâyeler anlatılırdı. Gençler koyun postlarını giyinirlerdi, deveye benzeterek deve güreşi yaparlardı(KK.2). Kahvehanelerde genellikle erkekler fanti oyunu oynarlardı(KK.5). Posof ilçesinde akşam saatlerinde köy odalarında toplanan erkekler dini konularda sohbet ederler, herkes anlaşır yemek, tatlı vs. getirip orada hem sohbet edip hem yemek yiyerek eğlenceli vakit geçirirlerdi. Eskiden kışın köylere âşıklar gelirmiş, saz çalır türkü söyler, köy köy dolaşır, köy odalarında, bir kişiye ait boş bir oda da veya evde toplanılırdı. Âşıklara para toplanılırdı. Çay, yemek vb. ikramlarda bulunulurdu. Aşığın türkü söylediği kişi aşığı evine davet ederdi, o gece evinde ağırlar ertesi gün yine toplanılırdı. Bir köyde âşık bir gün veya iki gün konaklamış daha sonra farklı köylere gidermiş. İnsanlar uzun kış gecelerinde bu şekilde eğlenirdi. Doğu Anadolu bölgesi âşıklık geleneğinin geçmişten günümüze yaşatıldığı en önemli bölgelerden birisi olması Posoflu Müdâmi, Âşık Üzeyir gibi sayabileceğimiz önemli birçok aşığın yetişmesi bu sebeple yöre halkının da ilgi ve alakası oldukça fazladır. Âşıklar eskiden birbirlerine mektup yazarak davette bulunur ve birbirlerinin âşıklığını ispat etmelerini istenirdi. Âşıklar bir araya gelince köy odalarında insanlarda toplanır ve atışmalar yapılır, âşıklar halk hikâyeleri anlatırdı. Dini konularda hem nasihat vermek hem yermek amaçlı türküler söylenirdi(KK.6, KK.7, KK.9). Köyde ihtiyar kişiler yatsı namazını kıldıktan sonra köy odasında toplanırdı, gençler Çanakkale savaşı gibi tarihi olayları yaşlılardan anlatmalarını istenirdi. Cephelerde savaşmış gazilerden yaşadıkları anlar, başından geçen olaylar anlattırılır. Büyükler başından geçen olayları, kendi dedelerinden öğrendikleri veya bildikleri hikâyeleri anlatırlar. Büyükler tarafından orta oyunu gibi canlandırmalar yapılırdı(KK.8). Tiyatronun ve sinemanın olmadığı dönemlerde insanlar kendi imkân ve yetenekleri doğrultusunda eğlenebilmeyi bilmişler ve yapabilecekleri etkinlik ve gösteriler düzenlemişlerdir. Köy odaları da bu etkinliklerin gösterildiği, izlendiği günümüz tiyatro salonu veya sinema salonunun bir versiyonu diyebiliriz. Posof'ta oda yakma iki şekilde

yapılmaktadır. Köy odaları denilen tüm köyün gidebileceği herkese açık alanlarda toplanılır veya kişilerin kendilerine ait evlerindeki veya ev dışında atölye olarak kullandıkları bir oda da toplanılır. Erkeklerin genelde bir araya geldikleri sohbet ettikleri, köyle ilgili konuların konuşulduğu, herkese açık, ortak fikir alanları köy odalarıdır. Köy odası mutlaka her köyde bulunmakla beraber bu yapılar günümüzde kooperatif binalarına dönüşmüştür. Fakat aynı amaca hizmet etmeye devam etmektedir. Yaşanılan bölgede hatırı sayılır, maddi durumu da iyi olan kişilerin evlerinde televizyonun bulunduğu oda da herkes toplanır ve uzun kış gecelerinde güzel vakit geçirilir. Çıldır ilçesinde eskiden her köyde bir kahvehane vardı ve erkekler kahvehanelerde toplanır ve Âşıklık gecesi olur, atışmalar yapılırdı. Belirlenen günlerde toplanan erkekler aşığı dinler, atışmalar büyük bir ilgi ile dinlenirdi.

Ardahan Çıldır Muhtarlar Derneğinden Aşıklı Gece

Fotoğraf 46. Çıldır ilçesi Âşıklık Gecesi'nden bir görsel.⁷⁷

2016 yılında Çıldır ilçesinin Eşmepınar Köyü'nde, Muhtarlar Derneği tarafından Çıldır ilçesindeki birlik ve beraberliği göstermek amacıyla sazlı-sözlü, yemekli bir program düzenlenmiş ve bu programa başta yöresel âşıklardan Mehmet Oktay, İsrail Uzunkaya, Yavuz Timur ve Hâkim Topkaya katılmış ayrıca Kaymakam, İlçe Müftüsü, İl Tarım Müdürü, vatandaşlar davetli olarak katılmıştır. Yemek öncesi dua yapılmış ve yöresel çorba olan ısırgan çorbası, et pilav ve tatlı ikram edilmiş. Davette bulunana

⁷⁷ <http://ardahanpress.blogspot.com/2016/11/ardahan-cldr-muhtarlar-derneginden-askl.html> (Erişim Tarihi:29.01.2023 S:14:03:29)

Âşıklar, Âşık Şenlik, Âşık Sedayi ve diğer âşıklardan hikâyeler anlatmış ve türküler söylemiştir.⁷⁸ Çıldır ilçesinde kahvehanelerde toplanan insanlar burada okey vb. oyunlar oynarken aynı zamanda bilgi alışverişinde de bulunmaktadır. Bu alanlar insanların birbirlerini pek çok konuda uyardıkları, bilinçlendirdikleri mekânlardır. Boş bir ev ya da belirlenen bir oda ayarlanır soba yakılır bazen oyunlar oynanır bazen bir âşık gelir iki gün iki gece saz çalar, türkü söyler. Bacı bacı, doy doy şeklinde adlandırılan tiyatro biçimindeki oyunlar oynanır. Köyün hem türkü söyleyip hem de oyunlar oynayan müdavimleri vardır ve bu kişiler düğün gibi eğlencelerde oynar ve herkes büyük bir zevkle izlemektedir. Bu oyunlardan “yumurtayı koydum tendire saydım biri yok idi” şeklinde oynanan oyunlar vardır.(KK.12).

And’a(2022, s. 283) göre Bacı Bacı oyunu İzmir’in Seferihisar ilçesinde oynanan dramatik nitelikteki taklitli oyunlar içerisinde değerlendirilmektedir. Çıldır ilçesinde de bu oyunun oynandığı ifade edildi. Çocukların oynadığı evcilik, komşuluk, hırsız-polis oyunları bu türdendir. Bu oyunlara da çocuklar “yalancıkdan” derler. Damal ilçesinde köy odalarında âşıklar cenk kitaplarını okurdu veya Kur’an da okunurdu, sohbet edilirdi(KK.51, KK.54, KK.55, KK.59). Hanak’ta da köy odaları vardı. Geceleri pişi, kaz eti pişirilirdi odaya gelenler bu yemeklerden yedi. Günümüzde kahvehanelerde insanlar vakit geçirmektedir(KK.18, KK.29). Eskiden yapılan bu gelenekler günümüzde de yapılmaya çalışılmakta, kültürün yok olmaması gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır.

2.3.4.4. Elfene(Erfene)

Devellioğlu’na(1986, s. 394) göre bu yerel adlandırmaların kökenini, Arapça-Farsça “herkes masraftan kendi hissesini vererek, ortaklaşa yapılan ziyafet” anlamına gelen “harif-ane” kelimesi oluşturmaktadır. İslah’a(2012, s. 262) göre yüz elli yıllık bir gelenek olan Fefene, Ankara/Ayaş ilçesi, Yağmurdere köyünde Ramazan ve Kurban Bayramı geleneklerinden biridir. Bu geleneğe katılanlar yaşlılarıyla birlikte maddi olarak güçlerinin yettiği kadar evlerden veya bakkaldan yiyecek ve içecek temin edilerek köy odalarında yenilir daha sonra türküler söylenir ve oyunlar oynanır.

⁷⁸ <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ardahan/cildir-muhtarlar-derneginden-asikli-gece-11643682>

Ankara’da Ramazan ve Kurban Bayramı geleneği olan Ferfene, Ardahan ili Posof ilçesinde ise bir kış geleneği olarak icra edilmektedir. Eskiden uzun kış gecelerinde eğlenmek amacıyla gençler bir araya toplanır ve elfene yaparlardı. Posof ilçesinde gençler aralarında para toplar ve bir koyun alır, keserler, farklı yemekler yaptırıp toplu bir şekilde yerlerdi. Sabaha kadar uyumadan bir çalgı eşliğinde davul-zurna veya saz çalılıp oyunlar oynarlar. Yüzük kapmaca vb. oyunlarda oynarlardı. Genç kızlar, yeni gelinler de kendi aralarında elfene yaparlardı. Bir araya gelen kadınlar, yemek ve tatlı için kura çekerdi kime hangi yemek, tatlı geldiyse onu yapar toplanacakları eve getiriler, sabaha kadar yerler, teyp çalarak halay çeker, türkü söylerler. Gençler eskiden yaşanmış üzücü bir olayı veya sevinçle karşılanan bir durum veya olay canlandırılmış ve tekrar yaşatılmaya çalışılmış(KK.6,KK.7,KK.9,KK.35, KK.41). Bayraktaroğlu’na(1998, s. 394) göre Elfene için hazırlanan yemeklerden ilk önce yaşlı, hasta ve yoksul kişilere verilir. Eğer elfene de âşık varsa davet edilmişse birkaç gün oda da halk hikâyesi anlatılır, türküler söylettirilir. Her akşam toplanan paradan başka aşığı yolcu ederken delikanlılar ayrıca bu aşığı memnun edecek kadar para verirler. Eskiden düğünler bahar veya yaz aylarında yapıldığı için kışın da insanlar eğlenecek bir aktivite bulmaya çalışılmış. Televizyon, telefon gibi teknolojik aletler olmadığı için genç kızlar kendi aralarında genç erkekler de kendi aralarında olmak üzere bira araya gelip yüzük oyunu gibi çeşitli oyunlar oynayıp eğlenilirdi.

Fotoğraf 47. Posof’un Cilvana Köyü’nde elfene yapan kızlar.⁷⁹

⁷⁹ <https://www.facebook.com/groups/cilvanam/media>(Erişim Tarihi:19.02.2023 S:11:39:32)

Uygur(2019, s. 186)Yemek, eğlence kültürünün önemli motivasyonlarındanr. Anadolu'da yapılan toplu eğlencelerde yeme içme, halkın temel ihtiyaçlar seviyesinde bir araya geldiği, tat yoluyla geleneği aktardığı bölümlerdendir. Yukarıdaki görsel de kışın genç kızların kendi aralarında düzenledikleri bu eğlence de özellikle pişi, katmer, kete, köy pastası gibi yiyecekler hazır ederek ve sobalı bir evde toplanarak elfene yaptıkları görülmektedir. Uzun kış gecelerinde bir araya gelen kızlar türkü söyleyip, halay çekip, yemekler yiyerek eğlenerek hoşça vakit geçirmektedirler. Günümüzde genç kızların, erkeklerin üniversite okumak veya çalışmak için il dışına gittiklerinden dolayı bu geleneğin yaşatıldığı köyler de artık gençlerin olmamasından dolayı sadece orta yaş ve yaşlı kesim kaldığı için bu eğlence yapılmamaktadır. Gençler, farklı organizasyonlarda bir araya gelmekte ve beraber vakit geçirmektedirler. Değişen şartlar dolayısıyla yeme, içme, giyim ve eğlenmek için de düzenlenen etkinlik ve faaliyetler de değişmektedir.

Uygur(2019, s. 181) göre Ankara'da düzenlenen geleneksel eğlencenin(ferfene), nerdeyse bütün anında belli kurallara geleneği bilen kişilerle aktarılır. Mekân olarak, büyük konaklarda erkek ferfeneleri, konak veya katılan kadınların evlerinde de kadın ferfeneleri sıra ile yapılmaktadır. Bu eğlenceye gelenlerin uyması gereken belli bir oturma düzeni vardır. Ardahan ilinde yapılan erfene de herhangi bir kural vs. olmadığı gibi belli bir aşama da söz konusu değildir. Kişiler kendi aralarında ortak bir karar ile yapılacak yemekleri, oyunları kendileri belirlemektedir. Erkekler herhangi bir ev veya oda da istedikleri bir yerde yapabildikleri gibi kadınlar veya genç kızlarda birbirlerine yakın olan bir evde yapmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi eğlence de olan kişilerin belli bir oturma düzeni de yoktur.

3. BÖLÜM

YÖRESEL FESTİVAL VE ŞENLİKLER

Cevizci ve Arargüç(2009, s. 464) göre Latince tatil, bayram, yortu gibi anlamlara sahip “festum” kökünden türeyen festival sözcüğü, hiçbir değişime uğramadan Türkçede “şenlik” sözcüğünün eşanlamlısı olarak yaygın bir kullanıma sahiptir. Festivallerin kökenini ritüeller oluşturmaktadır. Smith’e(2009, s. 342) göre Jacob Grimm, Max Müller, Andrew Lang, Wilhelm Mannhart ve James Frazer gibi isimlerin mitolojik çalışmaları ilk insanların inançlarına, törenlerine yönelik ilk bulguları ortaya çıkarmak için modern halk festivalleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Dolayısıyla modern halk festivallerin de günleri uzatmak, kışı kovmak, toprak, orman ve gökyüzü tanrılarını yatıştırmak ve aynı zamanda verimliliği artırmak amacıyla yapılan eski toplumların büyü törenlerinin devamı olduğunu ifade etmektedirler. Bu ifadelerden yola çıkıldığında festivallerin aslında geçmişle bağlantılı olduğu ve günümüz şartlarına uyarlanarak çeşitli bir takım unsurları da içerisinde barındıran fakat özünde ilk insanların törenlerini yaşattığı bu büyü törenlerinin değişerek ve dönüşerek festival adı altında kutlandığını söylemek mümkündür. Stoeltje(2009, s. 161)göre festival, katılımın ve performansın birleşimidir ve grupları bir araya getirdiği gibi toplumun hem kendisiyle hem de kişinin toplum içindeki rolü ile ilişki kurmasını sağlamaktadır. Festivaller, her kesimden insanın katılım sağladığı çeşitli etkinlik ve faaliyetlerin oluşturulduğu birbirine yabancı olan insanların kaynaşmasını sağlayan ve birlikte eğlenebilmelerine imkân tanıyan organizasyonlardır. Festivaller toplum ve kişi arasındaki iletişim ağını oluşturan büyük bir bağıdır diyebiliriz. Hobsbawm ve Ranger(2006, s. 2) göre

“İcat edilmiş gelenek” terimi geniş kapsamda ama belirsiz olmayan bir anlamda kullanılmıştır. Bu terim gerçekten icat edilmiş, inşa edilmiş ve formel düzlemde kurumsallaşmış gelenekleri olduğu kadar, kolayca izi sürülemeyecek bir şekilde kısa ve belirlenebilir bir zaman diliminde -belki de birkaç yılda- ortaya çıkmış olan ve büyük bir hızla yerleşmiş “gelenekleri” de kapsamaktadır.”

Hobsbawm ve Ranger’ın ifadelerine dayanarak Türkiye’de düzenlenen festival ve şenliklerin yanı sıra Ardahan ili ve ilçelerinde de düzenlenen birçok festival ve şenliğe baktığımız zaman birçoğunun 1995-1996 yıllarından itibaren düzenlenmeye başladığı

ayrıca Ardahan ilinde 2022 yılı itibariyle düzenlenen “Cancur Festivali”, ve “Kardan Perde Film Festival”lerinin kısa bir zaman diliminde ortaya çıktıkları için icat edilmiş bir gelenek olduklarını söylemek mümkündür. Hobsbawm ve Ranger’ın(2006:2) “İcat edilmiş gelenek” ile ilgili şu ifadeleri de önemlidir:

“İcat edilmiş gelenek”, alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıttırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşlamaya çalışan bir pratikler kümesi anlamında düşünülmelidir.”

Yukarıdaki ifadeler düşünüldüğünde Ardahan ilindeki yağmur yağdırma törenlerinde, hıdrellez veya nevrüz gibi kutlamalarda bir ritüel ve sembolik ifade yer almaktadır. Türkmen(2017, s. 18) Festival ve şenlik kavramı ile ilgili yapılmış tanımlardan yola çıkarak bu kavramlar arasında herhangi bir ayrım olmadığını hem sözlüklerde, hem de halk ve organizatörler için aynı anlamı ifade ettiğini belirtmektedir. Sadece hacim ve bilinirlik açısından bir ayrım yapılmaktadır. Bölgesel veya yöresel olarak düzenlenen etkinliklere şenlik, ulusal ya da uluslararası şeklinde daha geniş çerçeveye sahip etkinlikler bütününe ise festival denilmektedir.

Türkmen(2017, s. 107) Türkiye’de festivaller ve şenliklerle ilgili yapmış olduğu araştırma neticesinde ülkenin 80 ilinde festival, şenlik veya karnaval adıyla anılan etkinliklerin düzenlendiğini tespit etmiştir. Türkiye’de toplam da 1627 farklı festival ve şenliğin düzenlendiğini tespit etmiş ve bu festival ve şenlikler, illere göre isim-düzenlendikleri yer-tarih/süre bilgileriyle birlikte alfabetik sıra ile tablo şeklinde aktarılmaktadır. Ardahan ve ilçelerinin de bu tablo içerisinde yer aldığı görüldü. Festivallerin illere göre dağılımı (Türkmen, 2017, Tablo 1) Ardahan ve ilçeleri de dâhil olmak üzere toplam 11 festival yer almaktadır. Bu festival/şenlikler şunlardır:

“12. (2014) Uluslararası Çıldır Gölü Festivali, 13. (2014) Uluslararası Kültür ve Nal Festivali, Atatürk’ün İzinde, Gölgesinde 12. (2008) Damal Şenlikleri, Çıldır Festivali, Çıldır 2. Altın At Festivali, Göle Festivali, Hayvan ve Hayvan Ürünleri Şenliği, Hoçvan Yayla Festivali, Kaşar Festivali, Kaz Festivali, Ulusal Ardahan Bal Festivali ”dir.

Yukarıda sıralanan festival ve şenlikler dışında Ardahan ve ilçelerinde daha önce ve günümüzde de kutlanan etkinlikler ise şunlardır: Ardahan Âşık Şenlikleri, Posof 19 Mayıs Şenlikleri, Kardan Perde Film Festivali, Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni ve Hanak Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali, Türkgözü 1. Uluslararası Kardeşlik Dostluk ve

Organik Elma Festival Şenliği, Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası gibi etkinliklerdir.⁸⁰ Etkinliklerin bazıları günümüzde kutlanmaya devam ederken bazı etkinliklerde kutlanmamaktadır. Türkmen(2017:198) çalışmasında Türkiye’deki festival ve şenlik türlerini illere göre dağılımını tablo yaparak göstermektedir. Bu tabloda Ardahan ili iki festival türünde yer almaktadır. Ardahan’da toplam 11 festivalin 5’i Anma ve tanıtmayı öne çıkaran festivaller, 6’sı Tarımsal ve hayvansal ürünleri, el sanatlarını, tabiat unsurlarını öne çıkaran festivaller olmak üzere iki tür içerisinde yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de en fazla düzenlenen festival türleri ise anma ve tanıtmayı öne çıkaran festivaller ve ikinci sırada ise tarımsal ve hayvansal ürünlerle ilgili festivallerdir. Çalışma içerisinde oluşturduğumuz tabloda ise Ardahan ve ilçelerinde farklı yıllarda düzenlenen toplam da on iki festival yer almaktadır.

Bu etkinliklerin türlere göre dağılımı ise şu şekildedir:

1. Anma ve Tanıtmayı Öne Çıkaran Festivaller:

- Atatürk’ün İzinde ve Gölgesinde Damal Şenlikleri
- Hanak Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali
- Uluslararası Çıldır Göl Festivali

2. Tarımsal ve Hayvansal Ürünleri, El Sanatlarını ve Tabiat Unsurlarını Öne Çıkaran Festivaller:

- Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali
- Çıldır Cancur Festivali
- Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali
- Türkgözü Uluslararası Kardeşlik ve Dostluk Organik Elma Festivali

3. Spor Dallarını Öne Çıkaran Festivaller:

- Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali
- Ardahan Uçurtma Şenliği
- Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası

4. Sanat Dallarını Öne Çıkaran Festivaller:

- Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni
- Kardan Perde Film Festivali

⁸⁰ <http://www.ardahan.gov.tr/>

Giritlioğlu ve diğerleri,(2015, s. 313) Türkiye’de festivaller, temalarına, düzenlenme zamanına ve düzenlendiği bölgelere göre sınıflandırma üzerine yaptıkları çalışma sonucunda, Türkiye’de bir yılda 1254 festival düzenlendiğini ve bu festivallerin temalarına göre en fazla(508 adet) “Kültür” temalı daha sonra sırasıyla “Sanat”, “Yiyecek ve İçecek”, “Spor” temalı festivallerin düzenlendiğini tespit etmişlerdir. Festivallerin en fazla düzenlendiği bölge Marmara Bölgesi, en az düzenlendiği bölge ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi olarak belirlenmiştir. Festivallerin en fazla düzenlendiği ay, Temmuz ayı, en az düzenlendiği aylar ise aralık-ocak ayları olarak tespit edilmiştir. Yukarıdaki bulgulardan hareketle çalışmamızda 12 festivali değerlendirildi. Festivallerin en fazla temmuz ayı içerisinde ve en fazla Çıldır ilçesinde düzenlendiği tespit edildi. Festivallerin temaları bölgeye göre değişiklik göstermektedir. Kimi festival bir temaya sahipken bazı festivaller birden çok tema barındırmaktadır. Genel olarak Ardahan’da festivaller kültür ve sanat, doğa, spor ve tarım temalı oldukları tespit edildi. Bu festivaller hem yerel hem de ulusal boyutlarda düzenlenmektedir.

Cömert ve Çetin(2017, s. 1095) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Türkiye genelinde 178 tane gastronomi konulu festival ve şenlik olduğu tespit edildi. Ardahan ili de bu başlık içerisinde yer almaktadır. Ardahan’da düzenlenen toplam üç festivalin gastronomi konulu olduğu görüldü. Çalışmada yer alan gastronomi temalı festivaller; “Kaşar Festivali, Cancur Festivali, Elma Festivali ve 13. Ulusal Kültür ve Bal Festival’leridir. Bazı illerde gastronomi temalı festivallerin yapılmadığı fakat turizm açısından bu illerde festivallerin düzenlenmesi gerektiği ve sayılarının da arttırılması gerektiğinin altı çizildi. Ardahan da bu iller arasında yer almaktadır. Sadece dört gastronomi festivali bölgenin mutfak kültürünü yansıtmamaktadır. Bölgenin ve bölgeye özgü ürünlerin tanıtılması için ilçelerde dâhil olmak üzere birçok gastronomi temalı festival düzenlenebilir ve sayıları artırılabilir. Özdemir(2005, s. 80) Belde ve kasabalarda festival, şenlik, panayır gibi örgütlenmiş ve ticari niteliğe sahip etkinlikler bulunmaktadır. Bunların çoğu tarım ve hayvancılıkla ilgilidir. Bu eğlence unsurlarını içeren sosyokültürel ve ticari faaliyetler arasında Ardahan iline ait “Hayvan ve Hayvan Ürünleri Festivali(Ardahan, 20 Ağustos)” ve “Kaz Festivali(Ardahan 18 Kasım)” yer almaktadır. Ardahan ilinde düzenlenmiş olan bu iki festivalin günümüzde kutlanmadığı tespit edildi. Hayvancılığın yapıldığı bir bölge olan Ardahan’da aslında bu festivallerin

gelenekselleşmiş olarak günümüzde de kutlanması gerekmektedir. Bugün bile Ardahan ve ilçelerinde, köylerde kaz besiciliği yapıldığından dolayı Kaz Festivali ve Hayvan ve Hayvan Ürünleri Festival’lerinin düzenlenmemesi dikkat çekicidir. Ardahan Kazı, 2022 yılının ocak ayında coğrafi işaret almış ve haziran ayının 13’ün de Ardahan Kazı’ nın bilinirliği ve değerini artırmak için Serhat Kalkınma Ajansı ve Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası ile birlikte kaz çalıştayı yapıldı.⁸¹

Fotoğraf 48. Ardahan ilinde yapılan “Kaz Çalıştayı”ndan” bir görsel.⁸²

Bu çalıştaya ilave olarak Ardahan ilinde Kaz Festivali düzenlenmeli, gelen misafirlere kaz ikramında bulunulmalı, Türkgözü Köyü’nde düzenlenen elma festivalinde yapılan yarışma da elma güzelleri seçildi, bu festivalde de kaz güzeli seçilebilir festivali daha ilgi çekici hale getirmek adına farklı etkinlikler düzenlenebilir. Coğrafi işaret almış ve Ardahan ilinde önemli bir geçim kaynağı olan, etinden, tüyünden ve kanatlarından faydalanılan kazın tüm Türkiye’ye adını duyurmak gerekmektedir.

Özbay ve diğerleri(2020, s. 681) yaptığı çalışmaya göre Ardahanlıların İstanbul, Ankara ve İzmir gibi farklı şehirlerde kaz geceleri ve kaz festivalleri yapmakta

⁸¹ <https://www.serka.gov.tr/haber/haberler-ardahan-da-kaz-calistayi-yapildi/2282> (Erişim Tarihi:19.07.2023)

⁸² <https://www.serka.gov.tr/haber/haberler-ardahan-da-kaz-calistayi-yapildi/2282> (Erişim Tarihi: 19.07.2023)

olduğunu ve Ardahan’da Ardahan kazına yönelik herhangi bir yöresel ve ulusal tanıtım faaliyetlerinin olmadığını tespit edildi. İmirgi(2005, s. 32) Festivallerin içeriğinden bahsederken bunların geleneksel olarak hem dini hem de laik olarak ayrıldığını belirtmektedir. Smith’in çalışmasında (aktaran İmirgi, 2005) festivalleri üçe ayırmakta ve ilk olarak mevsimlik festivaller, ikinci olarak Hristiyan takvim festivalleri ve üçüncü olarak da sınırlı katılımlı festivallerden bahsetmektedir. Çalışmasında festival ve bayram kavramları ile ilgili farklı sınıflandırmalara da yer vermektedir. İmirgi, Smith’in sınıflandırmasından yola çıkarak tüm söylenen kutlamaları festival kabul ederek festivalleri; mevsimlik festivaller, dini festivaller, sınırlı katılımlı festivaller, resmi festivaller, takvimsel festivaller şeklinde sınıflandırma yapmaktadır. Ardahan ve ilçelerindeki festivaller bu sınıflandırmaya göre mevsimlik festivaller kategorisinde yer almaktadır. Çıldır’da düzenlenen Çıldır Gölü Kar ve Buz Festivali kış ayında gölün buz tutmasından sonra kutlanmaya başlandığı için mevsimlik festival kategorisine dâhil edilebilir. Atatürk’ün İzinde ve Gölgesinde Damal Şenlikleri, Atatürk silüetinin haziran ve temmuz ayı içerisinde görülmeye başlandığı için bu festivali de mevsimlik festivaller kategorisine dâhil edebiliriz. Şenesen(2021, s. 290) göre

“Harman sonu ürünler için güreşler, davul-zurna eşliğinde oyunlar, yemek ve sohbetler, yarışmalar vb. eğlenceler, şenlikler, festivaller düzenlenir. En iyi verimi veren ürünler seçilir. Belediye başkanı, ziraat mühendisleri, çiftçiler davul zurna eşliğinde gelir. Birinciye tarım makinesi vb. ödüller verilir. Tekerlemeler söylenir, türküler okunur. Gösteriler, halaylar, konserler olur. Harman sonuna akrabalar çağırılır. Davul-zurna çalınır, bazı yerlerde silah sıkılır. Kimi köyler, topluca eğlence düzenler. Bazı aileler de kendi aralarında eğlence yaparlar.”

Özdemir’in(2005, s. 58) göre kayısı, kiraz, incir, elma, üzüm kavun, karpuz, ceviz; domates, biber, patates, soğan gibi o yörede yetişen meyve ve sebzelerle ilgili festivallerin belirli zamanlarda ve ilgili ürünün hasat dönemlerinde gerçekleştirildiği tespit edildi. Şenesen ve Özdemir’in ifadelerinden hareketle Ardahan ili ve ilçelerinde de düzenlenen Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali ilk balın alınması ile Çıldır Cancur Festivali cancur hasadının alınması, Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali yaylaların çıkışından sonra ilk süttten yapılan kaşardan sonra, Türkgözü Uluslararası Kardeşlik ve Dostluk Organik Elma Festivali elma hasadının yapılması ile bütün bu festivaller harman sonunda hasat edilen tüm ürünler döneminde düzenlendiği tespit edildi. Ayrıca her festivalde çeşitli oyun ve yarışmalar yapıldığı konserlerin verildiği,

halaylar çekildiği tespit edildi. Görüştiğimiz kaynak kişilerden edinilen bilgilerde de hem toplu eğlencelerin yapıldığı hem de ailelerin kendi aralarında düzenlediği eğlenceler bulunmaktadır. Çıldır’da kaynak kişiye göre patos denilen harman bittiği zaman şunlar yapılırdı:

“ Harman sonunda bağlama ustası olan kişinin evinde toplanırdık. Bir araya gelerek saz çalıp eğlenirdik. Bilek gücü ile çalıştığımız için şimdi ki gibi makine, traktör olmadığından dolayı işleri bitirmek çok zordu ve uzun sürerdi, tam işleri bitirdiğimiz sırada da kar yağırdı ve hayvanları içeri kapatırdık, tabii herkeste işler bitti diye büyük bir sevinç olurdu. Yöremize ait hangel yemeği yapardık. Harman bittikten sonra da buğdayı yıkardık ve sererdik güneşte kuruturduk o akşam evde buğday pişirilirdi ve yerdik. Etrafta buğdayı olmayan kişilere de mutlaka dağıtırdık.”(KK.10).

Ardahan merkezde de harman sonunda kavurga⁸³ kavrulurdu. Buğdayın kavrulan tanelerini leblebi niyetiyle yenirdi. Harman bitiminden sonra harman sahibi ihtiyacı olanlara teneke ile yedi teneke olacak şekilde dağıtırdı. Harman sonunda da nişanlı olan gençler evlenirdi(KK.2). Çıldır ilçesinde harman yapıldıktan sonra eğlence yapılmamaktadır. Çünkü işler yorucu olduğundan insanlar biran önce işlerini bitirmeye çalışmaktadır(KK.12). Hanak’ta harman çok zahmetli ve yorucuydu. Tahıl ile buğday ayrılır, suda yıkanır, kurutulur ve değirmene götürülür un yapılırdı. Hasat orada biterdi herhangi bir eğlence yapılmazdı(KK.18). Damal’da harman bittiği zaman evin büyüklerinin önüne tırmık, dirgen gibi malzemeler konularak para alınırdı(KK.17). Ardahan ve ilçelerinde tahıl ürünleri ekildiği için en son yapılan işin de buğday, arpa gibi ürünlerin patos gibi işleminden geçip tahıl ve samanın ayrılması işi olduğu için genellikle aileler arasında ufak çaplı, sazlı, sözlü eğlenceler yapıldığı öğrenildi. Günümüzde böyle etkinlik yapılmadığı tespit edildi.

İmirgi (2005, s. 32) çalışmasında Santino ve Smith’in farklı festivallerin farklı bileşenler üzerinde temellendiği ve bu bileşenlerin birbiri ile bağlantılı olduğu ve bunların anlaşılmadan festivalin de anlaşılamayacağı görüşlerinden hareketle festivaller bünyelerinde bir ya da birden fazla unsuru içerebilirler. Her festivalde ön plana çıkan bazı unsurlar vardır. Ama festivaldeki ana fonksiyon genellikle kutlamadır şeklinde tespitler de bulunmaktadır. Ardahan İli geleneksek festivallerinde de ön plana çıkan bazı unsurlar vardır. Örneğin Ardahan Bal Festivali’nde amaç Ardahan balını hem yurtiçi hem de yurtdışına tanıtmaktır. Merkezinde tanıtım yer almakla birlikte halk

⁸³ Kavurga: Buğdayın sapı ile beraber ateşte kavrulmasına verilen addır.

oyunları, geleneksel müzikler, müsabakalar gibi çeşitli eğlence unsurları da yer almaktadır.

Cevizci ve Arargüç'e (2009, s. 465) göre "Festivaller kişilerin kendilerini toplumun birer ferdi olarak görüp aidiyet hissini yaşamalarını, sosyal bağların güçlenmesini ve paylaşım duygusunun artmasını sağlayıp, sorunları ve düşmanlıkları ortadan kaldırarak toplumsal huzuru beraberinde getirdiğinden dolayı, devlet otoriteleri tarafından bilinçli bir şekilde desteklenmiştir." Toplum ve birey arasında etkileşimi artıran, devletin çeşitli kurum ve kuruluşlarının da katkılarıyla düzenlenen festivaller birlik ve beraberliğin de olduğu kutlamalardır. Festivallerin yapısal unsurlarından biri "adlandırma"dır. Türkmen (2017, s. 166) bu konu hakkında düşüncelerini doktora tezinde şu şekilde açıklamaktadır. Bir festivalin adlandırma kısmında o festivalin ne üzerine düzenleneceği örneğin tanıtım olabilir veya herhangi bir bölgenin doğal güzelliklerini ortaya çıkarmak için olabilir buna isimlendirme de yer verilmektedir. Bunun dışında kaçınıcı kez düzenleneceği ve hangi il, ilçe veya bölgede düzenlenecekse isimlendirmede kullanılmaktadır. Türkiye'de festival, şenlik, şölen vb. etkinliklerin düzenlerken isimlendirme de bir karışıklık yaşandığını ifade etmektedir. Festival veya şenlik kavramının tek bir başlıkta bile yer aldığını tespit etmiştir. Etkinliklerin isimlendirilmesi içeriğe göre bir yıl festival diğer yıl şenlik olarak değişmektedir. Ardahan ili ve ilçelerindeki etkinliklerde de festival, şölen kavramları kullanılmakla beraber her etkinliğin isimlendirilmesinde kaçınıcı düzenlendiği yer almaktadır. İl veya ilçede düzenlendiği yer almakta ve araştırmalar neticesinde Ardahan'da da bir etkinlik hem festival hem de şölen olarak ifade edildiği görüldü.

Festivallerin kutlanacağı yer ve zaman bir ay öncesinden belirlenmektedir. Afiş veya davetiye ile halka bildirilir. Salgın hastalıklar veya deprem, çığ gibi afetler ve toplumu derinden sarsacak kötü bir olay olmadığı sürece festival belirlenen günde ve mekânda yapılmaktadır. Ülkemizde yaşanan olaylar dolayısıyla Ardahan ve ilçelerinde 2020 ve 2021'de yapılması planlanan festivallerin tamamı iptal edildi. Pandemi nedeniyle de iki yıl kutlanmayan bu festivaller 2022 yılı itibariyle kutlanmaya başlandı. 2023 yılında da Ardahan ili genelinde hayvanlarda görülen şap hastalığı nedeniyle birçok festivalde siyasiler konuşmalarında bu durumdan bahsetti. Ardahan'da festival sayısının çok fazla olmamasının nedeni bölgenin ekonomik, ulaşım gibi gelişmişlik düzeyi ile bağlantılıdır.

Festivaller genel olarak şubat-mart ve temmuz-ağustos ayları içerisinde açık havada özellikle belirlenen mesire alanlarında düzenlenmektedir. Yarışma türleri, konuklar, önceden ayarlanmakta ve hazırlanan bir afiş ile halka duyurulmaktadır. Festivaller, ekonomik, sosyal, siyasal, birçok işlev özellikleri taşımaktadır. Bazı festivallerin temelde işlevi eğlendirmek iken sosyal veya siyasal birçok işlevi de taşımaktadır. Festivaller, gelenek ve göreneklerin yaşatıldığı, genç kuşaklara aktarıldığı eğlence ortamlarıdır. Bölgenin yöresel oyunları ve buna bağlı olarak giyim-kuşamın da unutulmaması açısından oldukça önemlidir. Ardahan ilinde milli bayramlar, sünnet, askere uğurlama, festival, şölen ve şenlikler gibi tören ve kutlamalarda, yöresel halk oyunlarından; Ağır bar, Sallama, Temur ağa, Nare, Lorke, Şeker oğlan, Sarı seyran, Kaççıke, Tavuk barı, Gazelo, Hoş bilezik, Haran, Döne, Kıscarç, Kürdün kızı, Ardahan'ın yolları, Hafif bar ve Paşa göçtü⁸⁴ gibi oyunlar oynanmaktadır.

Özdemir'e(2005, s. 256) göre Genelde Doğu toplumlarına özgü davul ve zurna Türkiye'de çoğunlukla açık mekânda düzenlenen tören ve eğlencelerden en önemli müzik aletleridir. Ardahan ilinde de festival, şenlik, şölen gibi birçok etkinlikte davul-zurna çalınmakta ve halaylar çekilmektedir. Festivallerde genellikle piknik havasında yapıldığı için herkes kendi yiyecek ve içeceğini temin ederek gitmektedir. Fakat döner, ekmek arası gibi hazır yiyecek satan kişilerde festival alanında hazır bulunmaktadır. Ayrıca bazı festivallerde yöreye özgü hamur işleri yapılarak gelen misafirlere ikram edilmektedir.

Stoeltje(2009, s. 161) festival yapılarını, olay yapıları ve sosyal yapılar olarak iki başlık altında değerlendirmektedir. Olay yapıları başlığı altında ise açılış töreni, şölen, drama ve yarışma, müzik ve dans en sonunda da olayın bitirilişi yer almaktadır.

Çalışmamız da değerlendirdiğimiz festivaller şu kısımlardan oluşmaktadır:

1.Resmî tören,

2.Halk Eğlencesi

Resmî tören: Açılış, saygı duruşu, istiklal marşının okunması ve açılış konuşmalarının yapılması şeklinde devam etmektedir. Açılış konuşmaları genellikle bölgedeki idari amirler tarafından yapılmaktadır. Bölge için yapılan yatırım ve

⁸⁴<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/kulturatlasi/ardahan-yoresel-halk-oyunlari#:~:text=Ardahan'da%20oyunanan%20belli%20ba%C5%9F%C4%B1,Hafif%20bar%20ve%20Pa%C5%9Fa%20g%C3%B6%C3%A7t%C3%BC>. Erişim Tarihi:09.06.2023 S:18:28:10.

yapılması planlanan durumlardan bahsedilmektedir. Festivale katılımcı olarak milletvekilleri, belediye başkanları, üniversite rektörleri, kaymakam, vali, başsavcı, dernek yöneticileri, askeri personel gibi devlet erkânının yanı sıra çevre illerden vatandaşlar da katılmaktadır. Festivaller, Valilik, Kaymakamlık, Belediye, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Dernek yöneticileri, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Geleneksel Atlı Spor Dalları Federasyonu ve Rahvan At Binicilik Kültür ve Spor Kulübü, Film Yönetmenleri Derneği, SERKA(Serhat Kalkınma Ajansı), Sinema Genel Müdürlüğü ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu gibi bazı kurum ve kuruluşların katkılarıyla düzenlenmektedir. Tespit edilen festivallerdeki resmi tören kısmının tüm festivallerde benzerlik gösterdiği için yukarıda paragrafta değerlendirdik. Çalışmamızda festivaller başlığı altında asıl incelenmesi gereken “Halk Eğlencesi ”dir. Festivallerdeki yöresel oyunlar, tiyatro, yarışmalar, müzik, sanatsal ve bilimsel faaliyetler, ikram, hediye ve ödül takdimi gibi etkinlikler değerlendirildi. Çalışmamız da Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen festivaller tespit edildi ve incelemesinin yapılmasına karar verildi. Çalışmamızda yer verdiğimiz festivaller isim, düzenlendikleri yer ve zaman bilgileriyle birlikte aşağıdaki tabloda gösterildi.

Tablo 1. Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen festivalleri gösteren tablo

ARDAHAN İLİ			
Sıra No	Festival Adı	Düzenlendiği Yer	Düzenlendiği Zaman
1.	7. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali	Çıldır	Şubatın ikinci hafta sonu
2.	Kardan Perde Film Festivali	Çıldır	Martın ilk haftası
3.	Ardahan Uçurtma Şenliği	Ardahan	Haziranın ilk haftası
4.	2. Hanak Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali	Hanak	Temmuzun ilk haftası(2019)
5.	23.Atatürk’ün İzinde ve	Damal	Temmuzun ilk hafta sonu(2022)

	Gölgesinde Damal Şenlikleri		
6.	21. Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali	Göle	Temmuzun üçüncü hafta sonu(2022)
7.	13. Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni	Posof	Temmuzun son haftası(2023)
8.	19. Uluslararası Çıldır Göl Festivali	Çıldır	Temmuzun son haftası 2023)
9.	19. Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali	Ardahan	Ağustosun ilk hafta sonu
10.	Türkgözü 1. Uluslararası Kardeşlik Dostluk Organik Elma Festivali	Posof	Ağustosun son haftası(2013)
11.	Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası	Ardahan	Eylülün ikinci hafta sonu
12.	1. Çıldır Cancur Festivali	Çıldır	Eylülün son haftası

Tablo, günümüzde kutlanan festivallerin hem en son gerçekleştirildiği yıl esas alınmış, hem de geçmişte kutlanan fakat günümüzde kutlanmayan festival de yine en son kutlandığı yıl dikkate alınarak hazırlandı. Bu festivallerin tespiti ise Belediye ve Kaymakamlık gibi devlet kurumlarına ait olan internet sitelerinden ve internet gibi medya yayın organı aracılığıyla yapıldı.

3.1. YÖRESEL FESTİVALLER

3.1.1. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali

Çıldır Gölü, Türkiye'nin yüzeyi buz tutan en büyük gölü ve 124 kilometrekarelik alana sahiptir. 2022 yılında düzenlenen festivalde atlı kızak, rahvan at yarışları, buz

hokeyi ve atlı cirit müsabakaları, folklor ve mehteran takımı gösterileri gibi etkinlik yapıldı. Ardahan Valiliği, Çıldır Kaymakamlığı ve Çıldır Belediyesinin katkılarıyla, Kafkas Üniversitesi (KAÜ) Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü Öğretim Görevlisi Uğur Özen koordinasyonunda Kars'tan ve Erzurum Üniversitesinden gelen heykeltıraş ve öğretim görevlilerinden oluşan 7 kişilik ekip, tarafından kardan Atatürk'ün bakış temalı heykeli yapıldı.⁸⁵

Fotoğraf 49. Çıldır Gölü Altın At Krystal Buz Festivali Afişi.⁸⁶

Fotoğraf 50. Festival akışını gösteren görsel.⁸⁷

⁸⁵ <https://www.ardahanhaber.com.tr/uluslararasi-altin-at-kristal-gol-festivali-ne-davetlisisniz/19594/>

⁸⁶ <https://www.ardahanhaber.com.tr/uluslararasi-altin-at-kristal-gol-festivali-ne-davetlisisniz/19594/>
(Erişim Tarihi:22.01.2023 S:14:44:02)

Yukarıdaki görselde de görüldüğü üzere festivalde sırasıyla Kafkas Üniversitesi folklor gösterisi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi mehteran gösterisi yapıldı. Daha sonra kayaklı koşu, rahvan at yarışları, dörtnala at yarışı, atlı kızak yarışı, atletizm yarışı, atlı cirit gösterisi, atlı okçuluk yarışı, buz pateni, buzda dans gösterisi, güreş gösterisi sergilendi. Eskimo usulü balık avı, JAK timlerinin su altına dalışı gibi etkinlikler düzenlendi. Düzenlenen farklı yarışmalarda dereceye giren sporculara ödülleri verildi.⁸⁸ Festivalde düzenlenen etkinlikler gençleri sportif faaliyetlere teşvik etmek amacıyla düzenlenmektedir. Çıldır Gölü'nün tamamı buzla kaplı, üzerinde her türlü etkinliğin yapılabilir. Bu göl sayesinde hem bölgenin adını duyurmak, bölgeye yurtiçi ve yurtdışından turist çekmek, sporsever birçok insanın da ilgisini çekecek yarışma ve etkinlikler düzenlenmesi bölgenin tanıtımı için oldukça önemlidir.

Fotoğraf 51. Kardan yapılan Atatürk'ün bakış temalı heykeli.⁸⁹

⁸⁷ <https://www.ardahanhaber.com.tr/uluslararasi-altin-at-kristal-gol-festivali-ne-davetlisisniz/19594/> (Erişim Tarihi:04.11.2023)

⁸⁸ <https://www.haberturk.com/ardahan-haberleri/94309351-cildir-golu-altin-at-kristal-buz-festivali-duzenlenecek-baskan-azizoglundan-festivale-davet>

⁸⁹ <https://www.kafkas.edu.tr/gusf/tr/duyuru/Vii-cildir-Golu-Altin-At-Kristal-Buz-Festivali-17903> (Erişim Tarihi:22.01.2023)

Fotoğraf 52. Atlı okçuluk.⁹⁰

Fotoğraf 53. Çıldır Gölü Altın At Kristal Buz Festivali alanından bir görsel.⁹¹

Ağrı ilinde de ilki 2021 yılında başlayan “Ağrı Kar ve Buz Festivali” çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Festivalde İshak Paşa Sarayı, Nuh’un Gemisi gibi birçok kardan heykel yapılmış ve festivale katılanlar büyük bir hayranlıkla hatıra fotoğrafı çekilmiştir.⁹² Doğu Anadolu bölgesinde ki illerde kış ayları içerisinde düzenlenen bu festivallerle daha cazip hale gelmektedir.

⁹⁰<https://www.trthaber.com/foto-galeri/cildir-golunde-altin-at-kristal-buz-festivali-duzenlendi/43566/sayfa-1.html> (Erişim Tarihi:22.01.2023 S:15:47:08)

⁹¹<https://www.serka.gov.tr/duyuru/duyurular-7-cildir-golu-altin-at-buz-festivali/2239>(Erişim Tarihi:22.01.2023 S:16:02:13)

⁹²<https://www.trthaber.com/foto-galeri/agrida-1-kar-ve-buz-festivali-basladi/33585/sayfa-1.html> (Erişim Tarihi:14.08.2023)

Çıldır Kuzukaya Köyü Muhtarı'nın festival ile ilgili ifadeleri:

Köy muhtarları olarak toplanılır ve festivale gelen misafirlere her muhtar birer kaz alır ve pişirilir ve festivale gelen konuklara ikram edilir, kazın yanında yöresel yemeklerden kete, pişi vs. pişirilir ve ikram edilir(KK.32).

3.1.2. Kardan Perde Film Festivali

Ardahan ili sınırları içerisinde düzenlenen sanat dallarını öne çıkaran festivaller kategorisinde değerlendirilen festivallerden biridir. Bölgede bir ilk olarak film festivali düzenlenmiştir. 2022 yılında ilk kez Mart ayının 2-7'si arasında Tuncel Kurtiz'in anısına Çıldır Gölü'nde düzenlenmektedir.⁹³

Fotoğraf 54. Kardan Perde Film Festivali afişi.⁹⁴

Festival, yönetmen Reis Çelik tarafından organize edildi ve Çıldır, Ardahan ve Kars'ta çekildi filmlerin gösterimi yapıldı. Reis Çelik'in "İnat Hikâyeleri", Zeki Demirkubuz'un "Kader", Murat Saraçoğlu'nun "Deli Deli Olma", Faruk

⁹³ <https://kulturlimited.com/cildirda-yeni-bir-festival-kardan-perde-film-festivali/>

⁹⁴ <https://kulturlimited.com/cildirda-yeni-bir-festival-kardan-perde-film-festivali/>(Erişim Tarihi:24.01.2023 S:12:54:27)

Hacıhafızoğlu'nun “Kar Korsanları”, Atalay Taşdiken'in “Kar Kırmızı” gibi oyunlar gösterildi.⁹⁵

Fotoğraf 55. Kardan Perde Film Festivalinden bir görünüm.⁹⁶

Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü öğretim görevlisi Uğur Özen ve ekibi tarafından hazırlanan 2 metre yüksekliğinde kardan perde ve hemen yanına da 2013'te hayatını kaybeden Tuncel Kurtiz'in heykeli yapıldı.

Ardahan ve Çıldır'da salonlarda belgesel gösterimleri ve söyleşiler yapıldı. Yönetmen ve oyuncularının katılımıyla gerçekleştirilen kar perde gösterimleri yanında, göl üstünde kısa yürüyüş maratonu, Şeytan Kalesi yolculuğu ve Âşıklar Gecesi gibi yan etkinlikler de gerçekleştirildi ve yöre kültürünün tanınırlığını arttırmak ve bölgesel kültür zenginliklerimizin tanıtımına katkı sağlamak amaçlandı.⁹⁷

3.1.3. Ardahan Uçurtma Şenliği

Ardahan ilinde düzenlenen bu şenlik, spor dallarını öne çıkaran festivaller kategorisine dâhil edilmektedir. Ardahan'da 1-7 Haziran Türkiye Çevre Haftası ışığında

⁹⁵ <https://www.serka.gov.tr/duyurular/kardan-perde-film-festivali/>

⁹⁶ <https://www.dha.com.tr/yemel-haberler/ardahan/cildir/kurtizin-kardan-beyaz-perdede-film-festivali-2031523>(Erişim Tarihi:24.01.2023 S:13:36:33)

⁹⁷ <http://www.yesiltopuklar.com/kardan-perde-film-festivali.html>

Uçurtma Şenliği düzenlendi. Ardahan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü tarafından öğrencilere 300 uçurtma hediye edildi.⁹⁸

Fotoğraf 56. Ardahan Uçurtma Şenliğinden bir görsel.⁹⁹

2022 yılında düzenlenen uçurtma şenliği kapsamında, çocuklar aileleriyle Halil Efendi Sentetik Çim Sahada toplandı. Etkinliklerle çevre ve doğaya yönelik farkındalık oluşturmak istediklerini anlatan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürü'nün şenlik ile ilgili ifadeleri:

"Etkinlikler amacına uygun oldu. Özellikle çevre ve doğanın ne kadar önemli olduğunu, bunu anlatmaya çalıştık. Bize hafta boyunca desteğini esirgemeyen başta Valimiz Hüseyin Öner olmak üzere herkese teşekkür ediyoruz. İlk etkinliğimiz Kura Nehir kıyısında çöp toplamaktı, bugün de çocuklarımız havaya uçurtma uçurarak son etkinlik ile eğlenmeye çalıştı."¹⁰⁰

⁹⁸ <https://ardahan.meb.gov.tr/www/ucurtma-senligi-duzenlendi/icerik/1483>

⁹⁹ <https://ardahan.meb.gov.tr/www/ucurtma-senligi-duzenlendi/icerik/1483> (Erişim Tarihi: 27.01.2023 S:21:17:40)

¹⁰⁰ <https://www.sondakika.com/haber/haber-ardahan-da-turkiye-cevre-haftasi-kapsaminda-15000238/>

Fotoğraf 57. Aileleri ile uçurtma uçuran çocuklar.¹⁰¹

Stoeltje(2009, s. 163) Sosyal grup içinde yaşı ve cinsiyet ayrımları önemlidir, festival aktiviteleri özellikle yaşlı, genç veya kadın, erkek için dizayn edilmiştir. Özdemir'e(2005, s. 242) göre Kentlerdeki Hıdrellez, Nevruz gibi bahar bayramları ile baharı karşılama partilerinde veya uçurtma uçurma yarışmaları düzenlenmektedir. Özellikle okullarda(ilköğretim ve üniversite) uçurtma şenlikleri düzenlenmektedir. Ardahan ilinde düzenlenen bu şenlik çocuklar ve aileleri için düzenlendi, sosyal aktivite olarak ilk gün çöp toplayıp ikinci gün ise uçurtma uçuruldu. Çocukların çevreye ve doğaya karşı daha duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sunacak bir etkinliktir. Ardahan merkez olmak üzere farklı yıllarda Göle, Hanak ve Çıldır ilçelerinde de uçurtma şenlikleri düzenlendi. Düzenlenen bu şenlik ve festivaller hem çocuklar hem gençler için eğlenebilecekleri ortamlar oluşturmakta hem de çevre haftası gibi ilgili konulara karşı farkındalık oluşturmak için bir araç niteliğindedir.

3.1.4. Hanak Aşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali

Ardahan'da müzik, sinema, edebiyat gibi sanat dallarını konu edinen festivaller düzenlenmektedir. Ardahan ili festivalleri hem bu bölgede yaşamış yazar, şair veya âşıkları anmak, gelecek nesillere tanıtmak ve unutulmaması için düzenlenmektedir. Hanak ilçesinde yörede yetişmiş Âşık Mazlumi'yi anmak amacıyla 2019 yılında festival

¹⁰¹<https://ardahan.meb.gov.tr/www/ucurtma-senligi-duzenlendi/icerik/1483#gallery-7>(Erişim Tarihi:27.01.2023 S:21:33:18)

düzenlendi ve festivalin adlandırılması yörede yaşamış olan Âşık Mazlumi 'den almaktadır. Festivalin mekânı açık mekân olarak Hanak ormanlığı mesire alanı tercih edildi. Halkın büyük ilgi gösterdiği festivalde Âşık Mazlumi'nin hayatı anlatılmaktadır. Âşık Mazlumi'nin her yönüyle anlatıldığı etkinliğe birçok davetli katılmaktadır.¹⁰² Amaç yörede yaşamış olan şahsiyetin adıyla kutlama yaparak adını yaşatmak ve yeni nesile tanıtmaktır. Festival kültür-sanat teması etrafında şekillenmektedir. Festival zamanı mevsim ve hava şartları dikkate alınarak temmuz ayı içerisinde yapılmaktadır. Festivalin süresi 2 gün olarak belirlendi ve etkinlikler de bu süreyi kapsayacak şekilde hazırlandı. Festivalin ilk gününde Edebiyatçı Yazar Ümit Kaftancıoğlu'un öldürülüşün 39. yılında anma etkinliği Hanak Belediyesi konferans salonunda düzenlendi, ikinci günde ise Hanak mesire alanında halkın yoğun katılımı ile kutlanmaktadır. Festivale Mine Kuş, Erkan Ergezer, Emrah Mahsuni ve Ercan Papur gibi ses sanatçıları katıldı.

Fotoğraf 58. Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali.¹⁰³

Festival, afişte görüldüğü üzere iki gün olarak kutlanacağı belirtilmekte, iki değer de yaşatılması için ayrı günlerde farklı etkinlikler düzenlenmektedir. Her festivalde olduğu gibi birçok yarışma, halk oyunları gösterisi, ses sanatçıların konserleri gibi çeşitli etkinlikler düzenlendi. Özdemir'e(2005, s. 172) göre Türk eğlence sisteminin söz ve müzik bağlamında değerlendirilen en önemli eğlence araçlarından biri de

¹⁰² <https://www.haberler.com>

¹⁰³ <https://www.nethaberajansi.com/umit-kaftancioglu-ve-asik-mazlumi-hanakta-anilacak-h7850.html> (Erişim Tarihi:21.01.2023 S:18:50:18)

türkülerdir. Türkü, aynı zamanda geleneksel dans, drama, tören, kutlama ve dolayısıyla da eğlencelerinin de yapısal unsurlarından birisidir. Bu çalışmada festivallerde söylenilen türkü ve şarkılar tespit edildi, festivalin içeriğinde ayrı ayrı yazıldı. Erkan Ergezer'in seslendirdiği türküler: Zatuna Yar, Gülseren(Ağrı Dağında Karlar Eriyor), Mine Kuş ise Bu Dağda Maral Gezer, Ağrı Dağından Uçtum gibi türküler söylendi.

ARDAHAN'IN YOLLARINDA

Ardahan'ın yollarında
Güller açıp bağlarında
Eyle bir yar sevmişem ki
On üç on dört çağlarında

Eyvah Dimme Dimme
Nazlı yar Dimme
Men özüm serhoş
Sen şarap verme

Dimme'yi ben çayda gördüm
Elinde bir bayda gördüm
İki öptüm bir de sevdim
Ondan ne fayide gördüm

Samavarı alıştırıram
Maşa salıp karıştırıram
O yar mennen ayrı gezer
Küstürmüşem barıştırıram(Bahçıvan, Temur ve Kızılateş, 2016, s. 82).

Türküleri eşliğinde halaylar çekildi. Koca'ya(2004, s. 10) göre Eski Türklerde bayram ve festivallerde insanlar süslenmekte olduğu gibi bayramın kutlanıldığı yerlerde süslenmekte bunlar dışında birde hayvanlar da aşağıda anlatıldığı gibi süslenmektedir:

“Türklerde bayram süslemeleri, müsabakaya sokulan hayvanlar için de yapılmaktaydı. Meselâ yarıştırlacak atlar, güreştirilecek develer, tokuşturulacak koçlar, tosunlar ve mandalar (camus-su sığırı), dövüştürülecek horozlar, sahipleri tarafından çeşitli boyalar, kınalar, boncuklar, nazarlıklar, türlü renklerde ve desenlerde kumaşlar ile süslenmekteydi. Bu âdet, bugün Anadolu köylerinde aynen devam etmektedir.”

Aşağıda görselde olduğu üzere buzağılar, Türk bayrağı, kurdele, boncuk ve tokalarla süslenmektedir.

Fotoğraf 59. Buzağı güzellik yarışmasından bir görüntü.¹⁰⁴

Özdemir'(2005, s. 236) göre

“At, eşek, boğa, deve, köpek, kedi, koç, horoz gibi evcil hayvanların güçlerinden, görünüşlerinden, seslerinden yararlanılarak, büyük bir bölümü yerel festival ve şenlik kapsamında gerçekleştirilen ödüllü güzellik, ötüş, koşu yarışma veya yarışları ile güreş ve dövüşleri, yöre insanı tarafından zevkle izlenen eğlence biçim/türü olarak kabul edilmektedir.”

Ardahan ili ve ilçelerinde festivaller de buzağı güzellik yarışmaları düzenlenmektedir. Bu festivalde düzenlenen yarışmada, Hanak İlçe Tarım Müdürlüğü yetkililerinden oluşan jüri tarafından buzağılar bazı özelliklerine bakılarak değerlendirildi ve dereceye giren buzağuların sahiplerine ödülleri verildi.¹⁰⁵ 2019'da düzenlenen festival programında hayvan yetiştiriciliğini teşvik etmek amacıyla buzağı yarışmaları düzenlenmektedir. Hayvanların sahipleri, buzağılarını adeta 'kız gibi' süslemektedirler. Festival dâhilinde yapılan etkinlikler, konuşmaların ardından hikâyeler, fıkralar okunarak, halk oyunları gösterileri yapıldı. Ardahan ilinde 2020-2021 yılında ülkemizde yaşanan pandemi vb. nedenlerden dolayı festival ve şenlik gibi halkın katılımının yoğun olduğu etkinlikler yapılamadı. 2022 yılında da Ardahan Valiliği tarafından yapılan açıklama da Ardahan ili sınırları ile yürütülen operasyon faaliyetler sırasında halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atabilecek üzücü olayları engellemek amacıyla 22 Haziran ve 6 Temmuz tarihlerinde her türlü stant açma, konser, festival,

¹⁰⁴ <https://www.ardahanhaber.com.tr/kaftancioglu-nu-anma-ve-asik-mazlumi-edebi-kisiligi-paneli/16229/> (Erişim Tarihi:21.01.2023 S:18:54:59).

¹⁰⁵ <https://www.haberler.com/asik-mazlumi-anma-senlikler>

şenlik, yarışma ve vatandaş hareketliliğine neden olabilecek yarışma ve panel gibi diğer toplu etkinlikler yasaklandı.¹⁰⁶ Yukarıdaki sıralanan sebeplerden dolayı Hanak ilçesinde 2022 yılında da festival düzenlenmediği için 2019 yılında düzenlenen festivale tezde yer verildi ve değerlendirildi.

3.1.5. Atatürk'ün İzinde ve Gölgesinde 24. Damal Şenlikleri

Atatürk silueti, ilk defa 1954 yılında Yukarı Gündüş köyünde çobanlık yapan 12 yaşındaki Adıgüzel Kırmızıgül tarafından görüldü. 1975 yılında Erdoğan Kumru tarafından çekilen siluetin fotoğrafları, Genelkurmay Başkanlığı'na gönderildi. 1988 yılında bu fotoğrafıyla bir gazetenin düzenlediği amatör fotoğrafçılık dalında Kumru birincilik ödülü elde etti. Atatürk'ün silueti görülen Karadağlar'ın çevresindeki 50 dönümlük arazi, ekolojik yapısının bozulmaması amacıyla 2000 yılında sit alanı olarak tescil edildi. 1995 yılından beri de Damal'da bu doğa mucizesi olan Atatürk silueti için her yıl "Atatürk'ün İzinde ve Gölgesinde Damal Şenlikleri" düzenlenmektedir.¹⁰⁷ 2023 yılında düzenlenen festivalde hava şartlarından dolayı Atatürk'ün silueti izlenemedi.

¹⁰⁶ <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ardahan-valiliginden-etkinlik-yasagi-karari-1947915>

¹⁰⁷ <https://www.ensonhaber.com/gundem/ardahanda-ataturkun-silueti-icin-duzenlenen-senlik-3-temmuzda-baslayacak>

Fotoğraf 60. Atatürk'ün İzinde ve Gölgesinde Damal Şenlikleri Afişi.¹⁰⁸

Stoeltje(2009, s. 163) Festival, ya her ay kesin bir tarihte ya da her yıl periyodik bir zamanda takvimsel olarak meydana gelir. Zamanın döngüsü festival için bir mazerettir, her insan gibi bağımsızlıktır. Damal'da düzenlenen bu festivalde her yıl haziran ayının 15 ile temmuz ayının 15'ine kadar saat 18'00 den itibaren Karadağ sırtlarında Atatürk'ün silueti yaklaşık 20 dakika izlenmektedir. Bu şenliğin diğer etkinliklerden önemli bir farkı eşine az rastlanan bir doğa olayına tanıklık etmesidir.¹⁰⁹

Şenliğin dikkat çekici bir unsuru da bölgenin kültürünü yansıtan Damal bebeğinin yer almasıdır. Damal bebeği, Damal ve bazı köylerinde kullanılan Türkmen kadınların kıyafetlerinden esinlenerek ahşap ile plastiğe yöreye özgü motiflerle kumaş ve çeşitli boncukları işleyerek hazırladıkları minyatür bebeklerdir. Bu Damal Bebeği, 1996 yılında Japonya'da düzenlenen "Yöresel Folklorik Bebekler" yarışmasında el emeği kategorisinde Dünya birincisi olmuştur. Bu geleneksel kıyafetler yörede saya, üç etek ve üç peşli gibi adlarla anılmaktadır. Aynı zamanda yöre halkı içinde bir geçim kaynağı olan Damal Bebeğinin, Damal ilçesinde de bir heykeli dikildi.¹¹⁰

¹⁰⁸ <http://www.damal.bel.tr/Detay/ataturk-un-izinde-ve-golgesinde-24-damal-senlikleri.html> (Erişim Tarihi:21.01.2023 S:16:13:45)

¹¹⁰ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/kulturatlasi/damal-bebegi>

Fotoğraf 61. Damal bebeği heykeli.¹¹¹

Damal bebeği, o bölgede yaşayan Türkmen halkın kendi gelenek ve göreneklerini, tarihi ve kültürünü simgelemektedir.

Fotoğraf 62. Atatürk'ün silüetinin görseli.¹¹²

Damal şenliğinin ilk işlevi eğlendirmek iken bunun dışında sosyal, kültürel ve ekonomik işlevleri de bulunmaktadır. Damal bebeği yarışması, yöre halkının geleneği yaşatması için teşvik etmek amacıyla düzenlenmektedir. Hem de ekonomiye katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir. Damal bebeği, yörenin kadınlarının kıyafet kültürünü yansıttığı için de çok önemli olmakla birlikte unutulmaması ve bu kültürü yaşatıldığı ve gelecek nesillere aktarıldığı bir simgedir.

¹¹¹ <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/damalin-sembolu-ataturk-silueti-artik-4-mevsim-gorulecek-380510.html> Erişim Tarihi:17.06.2023 S:09:27:25

¹¹² <http://www.damal.bel.tr/Ilc/ataturk-silueti.html> (Erişim Tarihi:21.01.2023 S:16:27:51)

Fotoğraf 63. Damal Bebeği görseli.¹¹³

Damal ilçesin de düzenlenen bu festivalin içeriği: Kafkas halk oyunları gösterisi, şairlerden şiir dinletisi, Damal halk oyunları gösterisi yapıldı. Festivale Arzu Şahin, Ozan Niyazi, Merdan Us, Filiz Altınay gibi ses sanatçıları katıldı ve konser verildi. Ardahan ilinin günümüzdeki eğlence kültürünün büyük bölümünü festival ve şenlikler kapsamaktadır. Festivaller farklı amaçlarla düzenlenmekte ve her kesimden insana hitap eden etkinliklerdir. Şenliğin birinci amacı ekonomik beklentilerin dışında bölgeyi kültür ve turizm açısından canlı hale getirmektir. Yerli ve yabancı turist katılımcılar ile bölgenin en önemli şenliğidir. Atatürk sevgisini insanlara aşılama, tüm dünyaya tanıtmak en öncelikli amaçlardır. Şenlik ve festivaller de yöreye özgü olan ürünleri pazarlama ve tanıtmak konusunda önemli ortamlar oldukları için şenlikte yöreye ait olan Damal bebeğini pazarlamak ve tanıtmak amaçlanmaktadır. Katılımcıların yöreye ait olan Damal bebeğini şenlikten kalan bir hatıra olması bakımından ve bölgeyi hatırlatacak olması sebebiyle de satın almaktadırlar.

3.1.6. Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali

Ardahan ili geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır ve bunun etkileri eğlence kültürüne de yansımaktadır. Bölgede yapılan kaşarı tanıtmak, öne çıkarmak ve üreticilerinde bu ürünlerinin satışını yapabilmeleri, ilçenin adını duyurmak amacıyla

¹¹³<http://www.damal.bel.tr/ilc/el-emegi-goz-nuru-damal-bebegi.html>(ErişimTarihi:21.01.2023 S:16:25:08)

düzenlenmektedir. Ardahan'ın Göle ilçesinde 2022 yılında üretilen kaşarın tanıtılması amacıyla "21. Ulusal Göle Kültür ve Kaşar Festivali" düzenlendi. Festival iki gün sürdü. Festival alanına kamyonla 1 ton kaşar getirilmiş ve dilimlenen peynirler, vatandaşlara ikram edildi.¹¹⁴ Kaşar peynirinin hem nasıl yapıldığı anlatılmış hem de herkesin önünde peynirin yapımı gösterildi. Ayrıca bölgede yapılan peynir çeşitleri tanıtıldı. Süt makineleri kullanılarak süt ve kaymak birbirinden ayrılarak insanlara peynir yapım aşamaları gösterildi. Kadınlar tarafından sac üzerinde pişirilen gevrek ve kaşar peyniri festivaldeki konuklara ikram edildi.

Fotoğraf 64. Göle Kaşar Festivali afişi.¹¹⁵

Festivalde düzenlenen etkinlikler ise şunlardır: En güzel at ve en güzel buzağı yarışması, çocuk folklor ekibi gösterileri, çocuk güreşçilerin yarışmaları düzenlendi. Ardahanlı yerel sanatçılarda festivalde sahne aldı.¹¹⁶ Festivalde Mine Kuş'un Yola Bakın Belki Gelen Babamdır, Göleli Gelin, Gelme Ecel Gelme Üç Gün Ara Ver gibi şarkı ve türküler söylendi.

¹¹⁴ <https://www.mynet.com/galeri/ardahanda-21-ulusal-gole-kultur-ve-kasar-festivali-basladi-180105513495/1>

¹¹⁵ <https://festivall.com.tr/festival/8560/gole-kultur-ve-kasar-festivali/> (Erişim Tarihi: 22.01.2023 S:14:10:09)

¹¹⁶ <https://www.sabah.com.tr/ardahan/2022/07/17/ardahanda-kasar-festivali>

Mine Kuş'un söylediği türküler eşliğinde festivale katılanlar halay çekti.

O YAYLALAR

O yaylalar yaylalar
Çimen bağladınız mı?
Ben askere gidende
Kızlar ağladınız mı?

Yayla yaylaya bakar
Yayla suyi yan akar
Güzel kızlar dururken
Çirkinlere kim bakar

Yaylanın yolundayım
Gürgenin dalındayım
Anam beni sorarsa
Kızların yanındayım(Bahçıvan ve diğerleri, 2016, s. 512).

Fotoğraf 65. 1000 kg'lık kaşar peynirinin görseli.¹¹⁷

2023 yılında düzenlenen festivalde de diğer yıllarda olduğu gibi 1000 kg'lık kaşar, festivale damga vurdu. Festival Göle kaşarını tanıtmak hem de ilçenin tanıtımını yapmak amacıyla düzenlenmektedir. Festivalin halka duyurulması, katılımcıların belirlenmesi, yapılacak etkinliklerin düzenlenmesi yer zaman vb. festivale ait bilgilerin

¹¹⁷<https://www.sabah.com.tr/ardahan/2022/07/17/ardahanda-kasar-festivali>(Erişim S:14:21:52)

hepsi ilçe belediyesi tarafından düzenlenmektedir. Festivalde etkinliklerin farklı ve çeşitli olması sebebiyle yaşlı, genç, çocuk her kesimden katılımcı gelebilmektedir.

Fotoğraf 66. Çocuk folklor ekibi halk oyunu gösterisinden bir görsel.¹¹⁸

Stoeltje(2009, s. 162) göre dans ve müzik:

“Yemek gibi, dans da hareketle kişiselliği içeren, grup tarafından icra edilen ve pek çok üyenin aynı hareketi yapmakta sözleştiği bir durumdur. Uzmanlar müzik veya davullarla dansa eşlik edilmesini sağlayacak, müzisyenler de bu durumun dışında ayrıca, dansı içerecek şekilde kendi icralarını yapacaklardır. Halk geleneğinin veya sosyal rolün bir parçasında olduğu gibi dans, dini gayeler için de icra edilebilir. Müzik ve dans festivale nüfuz ederek, pek çok aktiviteye ve katılanların duygularının anahtarı olmaya yönelik bir adım oluşturur.”

Festivallerde, düzenlenen halk oyunları gösterileri bir grup tarafından icra edilmekte, birçok kişinin aynı hareketleri birlikte yaptığı, Ardahan ilinde genellikle davul-zurna eşliğinde oynanmakta fakat bazı ses sanatçıların müzikleri eşliğinde de oynanmaktadır. Kültürümüzün bir parçası olan halk oyunları hem dans hem de müziğin ahenkli uyumunu yansıtmaktadır. Dans ve müzik insanları birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran beraber eğlenebilmeyi öğreten bir durumdur. Etkinlikler ile insanların güzel vakit geçirmeleri amaçlanmıştır. Birlik ve beraberliğin, dayanışmanın ve kardeşliğin olduğu ortamda insanlar tanıdıkları ile hasret giderme fırsatı bulmaktadır. Festival, ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok alanda bölgeye katkısı vardır. Yöresel ürünlerin

¹¹⁸ <https://haberdegere.com/2022/07/16/ardahanda-21-ulusal-gole-kultur-ve-kasar-festivali-basladi/> (Erişim Tarihi:22.01.2023 S:14.33.11)

tanıtılması, kaşarın satışı için tezgâhlar kurulması ve böylece bölgenin hem tanıtımı yapılmakta hem de ekonomik olarak da ilçeye olumlu yansımaları olmaktadır. Festivalde düzenlenen en güzel buzağı yarışması, kaşar, kaymak ve süt güzeli yarışmaları ile halkı tarım ve hayvancılığa; atletizm yarışmaları ile de gençleri spora teşvik etmek amaçlanmaktadır.

3.1.7. Posof Aşıklar ve Türkü Şöleni

Ardahan il sınırları içerisinde düzenlenen müzik, sinema, edebiyat gibi sanat dallarını konu edinen festivallerden birisi de Posof ilçesindeki “Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni ”dir. Ardahan ili âşıklık geleneğinin doğup yaşadığı bir bölge olmasından dolayı Posof ilçesinde de birçok âşık yetiştiği için bu geleneği yaşatmak, genç nesillere âşıkları, âşıklık geleneğinin aşılama ve vefat eden âşıkları anmak için her yıl türkü şöleni düzenlenmektedir. Posof ilçesinde 2023 yılında 13’üncüsü düzenlenen “Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni” iki gün boyunca çeşitli etkinliklerle devam etti. Şölenin ilk günü şehitlikte saygı duruşunun ardından istiklal marşı okundu ve Kur’an tilaveti okundu daha sonra âşıklar belediye önüne kadar saz çalarak sırasıyla şu türküler söylendi.

ARAZ ARAZ HAN ARAZ TÜRKÜSÜ

Araz Araz han Araz
Bingöl’den kalkan Araz
Al başımdan sevdayı
Hazar’da çalkan Araz

Araz’a vurdum teşti
Araz bulandı geçti
Muhannet emmim kızı
Senin de vaktin geçti

Araz’ı ayırdılar
Kumunu savurdular
Daha ben neyidim ki
Anamdan ayırdılar(Bahçıvan ve diğerleri, 2016, s. 71).

Âşıklar tarafından söylenen ikinci türkü:

ATAN KİM TÜRKÜN ASKERİ

Kars’ın Kalesi’nde toplar atılır.
Toplar atılır da toplar atılır.

Topların sesinden ay gün tutulur.
Ay gün tutulur da ay gün tutulur.
Atan kim tutan kim Türkün askeri.
Türkün askeri de heç dönmez geri.

Kars'ın Kale'sinde çift binek taşı
Çift binek taşı da çift binek taşı
Çekin kıratımı binsin binbaşı
Binsin binbaşı da binsin binbaşı
Atan kim tutan kim Türkün askeri
Türkün askeri de heç dönmez geri.

Kızıroğlu Mustafa Bey, Göleli Gelin gibi türküler söylendi ve akşam saatlerine kadar etkinlik devam etti. Ertesi gün de etkinlikler mesire alanında yapıldı.

Fotoğraf 67. Posof Âşıklar ve Türkü Şöleninden bir görsel.¹¹⁹

Şölen de sunuculuğu Ankara Ardahan Dernekler Federasyonu Genel Başkanı Ergüder Şimdi ve İstanbul Ardahan İl Derneği Yöneticisi Duygu Akçay yaptı ve program resmi açılış ile başladı, ardından programa Âşık Ilgar Çiftçioğlu, Âşık Nuri Çırağı, Yener Yılmazoğlu, Âşık Turabi katıldı ve protokole ve tüm seyirciye saz çalarak hoş geldiniz denildi. Sunucunun “hali güzeldir Posof’un” şeklinde verdiği ayak ile âşıklar atışmalar yaptı ve şölene katılanlar büyük bir ilgi ile dinledi. Bursa Posoflular Derneği’nin hazırladığı çocuklardan oluşan folklor ekibi kaçıke, temurağa, Iğdır barı

¹¹⁹Kübra Biber Arşivi,2023

gibi oynadıkları oyunlar ile şölene katılan herkes tarafından büyük bir ilgi ve merakla izlendi. Folklor ekibinde yer alan tüm çocuklara vali, kaymakam ve belediye başkanı madalya verdi.

Fotoğraf 68. Âşıklar ve Türkü Şöleni ‘nden bir görüntü.¹²⁰

Ardahan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünün çocuklardan oluşan güreş takımının yaptığı gösteri hayranlıkla izlendi. Hem folklor ekibinin hem de güreş takımının tamamen çocuklardan oluşuyor olması kültürümüzde var olan bu oyunları gelecek kuşaklara aktarmak için yapıldığını göstergesi idi. Çocukların adeta kültürün taşıyıcısı rolünde görmek şölendeki herkesi de hem sevindirdi hem gururlandırdığını gözlemledim.

Fotoğraf 69. Çocuklardan oluşan Güreş takımı.¹²¹

¹²⁰Kübra Biber Arşivi,2023

Şölende art arda yapılan etkinliklerden biri de Doğu Rüzgârı Kafkas Halk Danslarının yaptığı gösteriydi. Gösteri esnasında bardak oyunu oynandı, içerisinde su dolu bardak dökmeden çevrildi ve gösterinin ardından plaket verildi.

Fotoğraf 70. Doğu Rüzgârı Kafkas Halk Dansları gösterisi.¹²²

Halk dansları gösterisinin ardından Posof'un gençleri tarafından yüzleri maskeli bir şekilde Deve Oyunu sergilendi. Protokol karşısında oynatılan deve önce bayıldı, ayıltmak için Belediye başkanından para alındı ardından deveye bindirilen Belediye başkanı Türk bayrağını açtı ve davul-zurna eşliğinde deve ile oynandı, katılımcılar eğlenceli dakikalar yaşadı.

Fotoğraf 71. Posof'un Meşhur Deve Oyunundan bir görüntü.¹²³

¹²¹ Kübra Biber Arşivi,2023

¹²² Kübra Biber Arşivi,2023

Posof Âşıklar ve Türkü Şöleni etkinlikleri arasında yer alan yöresel deve oyunu en dikkat çekici ve ilginin yoğun olduğu bir etkinliktir. Deve oyunu hem geleneği yaşatmak hem de gelecek kuşaklara bunu aktarmak açısından önemlidir. Yöreye özgü olan bu deve oyunu Posof veya köylerinde yılbaşı gecelerinde ve festival veya şenliklerde oynatılmaktadır. O dönemlerde gençler eğlenmek amacıyla deve oyunu oynamaktadırlar. Festivalde, Çağlayan Sucu, Fevzi Yıldırım, Mehmet Akbulut gibi ses sanatçıları sahne aldı. Çağlayan Sucu'nun seslendirdiği Düz DaraYar Düz Dara, Erzurumun Güzelleri gibi şarkı ve türküler söylendi.

BU DAĞLAR KÖMÜRDENDİR

Bu dağlar kömürdendir
Geçen gün ömürdendir
Feleğin bir kuşu var
Pençesi demirdendir

Haydi leyli leylanı
Mevlam yazmış fermanı
Ya al canım kurtulam
Ya ver derde dermanı

Bu yol Pasin'e gider
Döner tersine gider
Şurda bir garip ölmüş
Kuşlar yasına gider

Bir at bindim başı yok
Bir çay geçtim taşı yok
Burda bir yiğit ölmüş
Yanında kardaşı yok(Bahçıvan ve diğerleri, 2016, s. 178).

Mehmet Akbulut ise Su Gelir Meste Gider(Yaylalar), Erisin Dağların Karı, Erzincan'dan Erzurum'a Yol Gider gibi söylenen şarkı ve türküler eşliğinde halaylar çekildi.

TEREKEME TÜRKÜSÜ

Sallana Sallana Çeşme Başında
Tarayıf saçları yan terekeme
Ahudu Ceyrandı Güldü Çiçehti

¹²³ Kübra Biber Arşivi,2023

Titretti Üreğim Yar Terekeme

Atam Anam Terekeme
 Ağrın alım Terekeme
 Sazı alah tarı çalak
 Siz oynayın Terekeme
 Sazı alah tarı çalah
 Oynayalım Terekeme

Heeeeeeeey
 Gaz pişirir hangel yiyer
 Çeçil yapar ata biner
 Adına gurban Terekeme
 Atam Anam Terekeme
 Ağrın Alım Terekeme
 Sazı Alah Tarı çalah
 Siz oynayın Terekeme
 Sazı alah tarı çalah
 Oynayalım Terekeme

Azeri Türkmeni benim gardaşım
 Bükülmez bileğim eğilmez başım
 Aşığım ozanım orda doğmuşum
 Bizim Gars eli oynar Terekeme

Atam Anam Terekeme
 Ağrın alım Terekeme
 Sazı alah tarı çalak
 Siz oynayın Terekeme
 Sazı alah tarı çalah
 Oynayalım Terekeme

Heeeeeeeey
 Gaz pişirir hangel yiyer
 Çeçil yapar ata biner
 Adına gurban Terekeme
 Atam Anam Terekeme
 Ağrın Alım Terekeme
 Sazı Alah Tarı çalah
 Siz oynayın Terekeme
 Sazı alah tarı çalah

Oynayalım Terekeme, eşliğinde Azeri oyunu oynandı. Yener Yılmazoğlu 'da Anama Layla türküsünü söyledi. Posof'ta görüştüğümüz Âşık Halil İbrahim Ataman'ın Posof eğlencelerinde söylenen halk türküleri derlemesinden bir örnek:

HERGE BASMA İZ OLUR

Herge basma iz olur
Mavi şalvar toz olur
Atma kolun boynuma
Eller duyar söz olur

Tüfeğimi atarım
Çıkar yolda yatarım
Kızlar gelip geçende
Sevdiğimi saçarım

Alacağım koyunu
Kırkacağım yününü
Yârim girmiş oyuna
Göreceğim boyunu.

Bu türküyü ilave olarak “Posof’un Ögi Bayır”, “Yel Yüzger”, “Açıldı Pencereleler” türküleri de eğlencelerde söylenmektedir. Misafirperverliğin, birlik ve beraberliğin oluştuğu bu şölende de gelenekleri yaşatmak, var olan kültürel zenginlikleri gelecek nesillere aktarmak amaçlanmaktadır. Bu coğrafyada doğmuş ve yetişmiş halk ozanlarını yeni nesillere tanıtmak, onların bu kültürel değerlere sahip çıkan bireyler olarak yetişmelerinde festivallerin rolü bulunmaktadır. Şölen, insanların doğayla iç içe olabilecekleri, ailelerin oturup piknik yapabilecekleri mesire alanı tercih edildi. Bir gün boyunca insanlar tanıdıkları, eş-dostlarıyla beraber eğlenceli vakit geçirmektedir. Şölenin temelde amacı insanları eğlendirmek ve hoş vakit geçirmelerini sağlamaktır. Bunun yanında yöreyi ve kültürü tanıtmak, insanların kaynaşmasını sağlamaktır. Tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu bu bölge de insanlar yaz, kış çalışmaktadır. İnsanların eğlenmeye zamanı yoktur ve eğlenecekleri ortamlarda bulunmamaktadır diyebiliriz. Festival ve şölen gibi geniş kitleye hitap eden etkinlikler halka önceden duyurulur ve insanlar işlerini ayarlayarak bu fırsatı kaçırmazlar. İnsanlar bir gün de olsa bütün sıkıntı ve dertlerinden kurtulmak, stres atmak, eğlenmek için şölene yoğun katılım sağlamaktadır. Şölene Belçika, Fransa gibi yurtdışında yaşayan, Bursa, İstanbul gibi şehir dışında yaşayan Ardahanlı, Posoflu birçok insan katılmıştı. Şölende insanlar uzun zamandır göremediği akrabalarıyla görüştüğü birbirleriyle konuştuğu ve hasret giderdiklerini gözlemledim.

3.1.8. Uluslararası Çıldır Göl Festivali

Ardahan'ın Çıldır ilçesinin Akçakale Ada'sında düzenlenen festivallerden birisi olan bu festival Çıldır Gölü'nü tanıtmak, bölgeye turist çekmek için aynı zamanda bölge halkının eğlenmesi, hoşça vakit geçirmesi amacıyla düzenlenmektedir. Festival, Ardahan'dan farklı sebeplerle gitmek durumunda kalmış kişiler için de vatana kavuşma vesilesi olmaktadır. Hem çevre illerden hem yurtdışından dahi insanların katılımı kutlanan festival birlik ve beraberliğin de simgesi haline gelmiştir.

Fotoğraf 72. Uluslararası Çıldır Göl Festivali Afişi.¹²⁴

2023 yılında 19. düzenlenen festival, diğer festivallerde olduğu gibi hem ses sanatçıları hem de âşıkların katılımı ile büyük bir coşku ile kutlandı. İki gün süren festivalde birinci gün Âşık Şenlik Mahallesiinde âşıklar sahne aldı ikinci gün festival Çıldır Akçakale'de düzenlendi ve festivale, Cevdet Yılmaz, Sakine Tatlıtürk gibi sanatçılar katıldı. Festivalde sunuculuğu Ankara Ardahan Dernekler Federasyonu Genel Başkanı Ergüder Şimdi ve İstanbul Ardahan İl Derneği Yöneticisi Duygu Akçay yaptı.

¹²⁴<https://www.yerelhaberim.net/haber/19-cildir-gol-festivali-ve-asik-senligi-anma-programi-56734.html>
(Erişim Tarihi:01.08.2023)

Festivalde sahne alan Cevdet Yılmaz, Şimdimi Geldim Aklına, El Gözünde Dertsiz Gamsız Biriyim, Caney Caney, İndim Dere Irmağa(Cilveloy) gibi türküleri seslendirdi.

ARDAHAN'IN YOLLARINDA

Ardahan'ın yollarında
Güller açıp bağlarında
Eyle bir yar sevmişem ki
On üç on dört çağlarında

Eyvah Dimme Dimme
Nazlı yar Dimme
Men özüm serhoş
Sen şarap verme

Dimme'yi ben çayda gördüm
Elinde bir bayda gördüm
İki öptüm bir de sevdim
Ondan ne fayide gördüm

Samavarı alıştırıram
Maşa salıp karıştırıram
O yar mennem ayrı gezer
Küstürmüşem barıştırıram(Bahçıvan ve diğerleri, 2016, s. 82).

BEN KÖYÜMDEN GÖÇER MİYDİM?

Bu yoksulluk olmasaydı
Ben köyümden göçer miydim?
Umutlarım solmasaydı
Ben köyümden göçer miydim?

Geçinecek varım olsa
Okulum yollarım olsa
Hastanem doktorum olsa
Ben köyümden göçer miydim?

Ben köyümden göçer miydim?
Gurbet zehri içer miydim?
Ben köyümden göçer miydim?
Gurbet zehri içer miydim?

Öğretmenim sürgün geldi
Doktorum ilaçsız kaldı
Hastamız kızakta öldü
Ben köyümden göçer miydim?

Ankara'da anayasa
Gönlümüzde yoktur tasa
Beyler yan gelip yatmasa
Ben köyümden göçer miydim?

Ben köyümden göçer miydim?
Gurbet zehri içer miydim?
Ben köyümden göçer miydim?
Gurbet zehri içer miydim?

Fabrikam işim olsaydı
Ekmeğim aşım olsaydı
Ankara başım olsaydı
Ben köyümden göçer miydim?

Mürsel Sinan neler deyin
Köyüme türkü söyleyin
O köy yine benim köyüm
Ben köyümden göçer miydim? Türkülerini söyledi.

Fotoğraf 73. Uluslararası Çıldır Göl Festivalinden bir görünüm.¹²⁵

Festivalde sahne alan Sakine Tatlıtürk ise Yüce Dağ Başında Yanar Bir Işık, Göç Göç Oldu Göçler Yola Düzüldü, Çekin Halay Düzülsün, Mardin Kapı Şen Olur, Bağa Gel Bostana Gel gibi türkülerini seslendirdi ve halaylar çekildi. Bir Dilim İki Dilim Elma,

¹²⁵ Kübra Biber Arşivi, 2023

Kağızmana Ismarladım Nargele, Şu Derenin Uzununu, Olmaz Olmaz(Azeri Türküsü) eşliğinde halaylar çekildi, Azeri oyunu oynandı.

Fotoğraf 74. Çıldır Göl Festivali güreş takımının gösterisi.¹²⁶

Çıldır Göl Festivali'nde çocuklardan oluşan güreş takımının gösterisi herkes tarafından büyük bir ilgi ve merak ile seyredildi.

Fotoğraf 75. Festivalde insanların halay çekme görüntüleri.¹²⁷

¹²⁶ Kübra Biber Arşivi,2023

¹²⁷ Kübra Biber Arşivi,2023

Hoş Gelişler Ola Mustafa Kemal Paşa ve Ay Saçı Burma şarkıları eşliğinde Azeri oyunu oynandı. Ardahan Belediye Başkanı ve aynı zamanda Türk halk müziği ses sanatçısı Faruk Demir ise aşağıdaki tamamı verilen türkü ile Sarı Saçlım Mavi Gözlüm şarkılarını seslendirdi.

GEÇTİ BENDEN

Aman değme benim bu sineme
Geçti benden, geçti benden
Eski günler yalan oldu
Zalim felek geçti benden geçti benden

Geçti benden, geçti benden
Balalarım geçti benden
Ben merde köprü oldum
Zalim felek geçti benden geçti benden

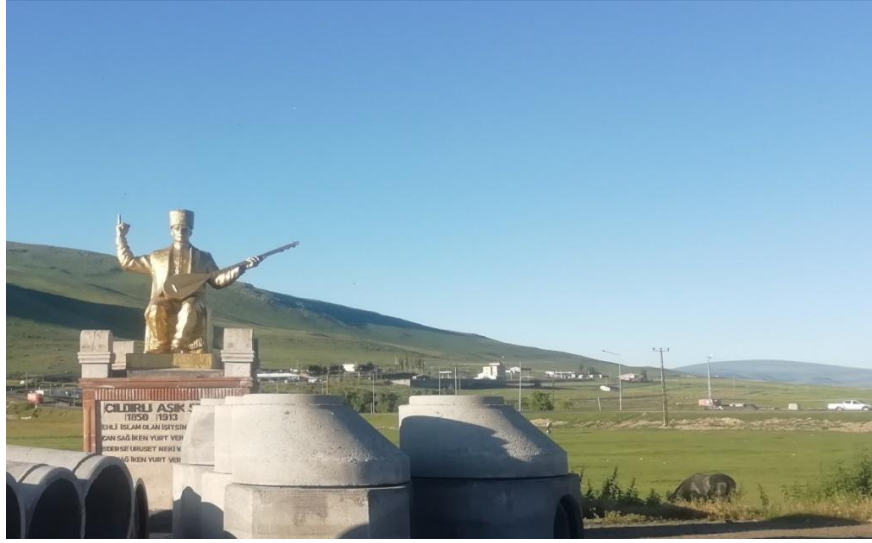
Nasıl diyem sıırım ya da
Nasıl diyem sıırım ya da
Her gün yanıyorum o da
Zalim felek geçti benden geçti benden

Geçti benden, geçti benden
Torunlarım geçti benden
Ben merde köprü oldum
Zalim felek geçti benden geçti benden

Bilir misin neler oldum
Gül gibi saraldım soldum
Merlere ben bak yol oldum
Zalim felek geçti benden geçti benden

Çoban oğlu can çekildi
Sinin tarla sekildi
Olan saçak aldı bel büküldü
Zalim felek geçti benden geçti benden.

Festivalde hem ses sanatçılarının söylediği türküler eşliğinde hem de davul-zurna eşliğinde festivale katılanlar halay çekti, doyasıya eğlendi. Köyler arası futbol turnuvasında dereceye giren takımlara kaymakam tarafından üçüncü olan Gölbelen Köyü takımına kupa verildi, ikinci olan Öncül Köyü takımına da kupa verildi ve birinci olan Eşmepınar Köyü takımına ise kupa ve madalya verildi.

Fotoğraf 76. Çıldırly Âşık Şenlik heykeli.¹²⁸

Festivalde, Âşık Şenlik Anma Paneli düzenlenmiş, hem Çıldır ilçesi hem de Ardahan ili için büyük bir değerin unutulmaması ve herkesin de tanınması için festivalde yer verilmektedir. Çıldır ilçesinde Âşık Şenlik heykeli de bulunmaktadır. Kars ilinde de Âşık Şenlik için festival düzenlenmektedir. 2019 yılında 2. Uluslararası Kars Âşık Şenlik Festivali düzenlendi ve festivale hem yurtiçi hem yurtdışından gelen 20 âşık katıldı.¹²⁹ Âşık Şenlik için sadece Ardahan ve Kars'ta değil diğer birçok ilde de ölüm yıl dönümünü anma etkinlikleri yapılmaktadır. Esenler Belediyesi buna bir örnek olarak verilebilir. 2022 yılında “Âşık Şenlik’in İzinde” program adıyla etkinlik düzenlendi.¹³⁰

¹²⁸ Kübra Biber Arşivi,2023

¹²⁹ <https://www.lha.com.tr/kars-asik-senlik-festivali-renkli-goruntulere-sahne-oldu-10600h.htm> (Erişim Tarihi: 06.11.2023)

¹³⁰ <https://esenler.bel.tr/kultur-sanat/etkinlikler/anma/asik-senlik/> (Erişim Tarihi:06.11.2023)

Fotoğraf 77. Festivalde kurulan giyim standı.¹³¹

Festival alanında katılımcıların alabilecekleri giysi, ayakkabı gibi ürünler satışa sunulmuş fakat bazı satıcıların ise bu eğlenceyi fırsat bilerek ürünlerin fiyatını artırdığı ve insanların bu durumdan şikâyetçi olduğunu gözlemledik.

Fotoğraf 78. Çıldır Göl Festivali'nde kurulan yiyecek standı.¹³²

¹³¹ Kübra Biber Arşivi, 2023

¹³² Kübra Biber Arşivi, 2023

Görselde olduğu üzere festivalde giyim ve kuşamın dışında yöresel ürünlerden olan peynir ve balında satışa sunulduğu ayrıca kuruyemiş, içecek, döner, mısır çocuklar içinde oyuncaklar, pamuk şekeri, dondurma gibi farklı birçok ürün satışa sunulmuştu. Festivaller insanların hem eğlendiği hem ihtiyaçlarını satın aldığı aileleri ile piknik yapıp güzel vakit geçirdiği, bir gün de olsa iş, güçten uzaklaştığı, dinlendiği alanlardır.

Fotoğraf 79. Festival alanının genel görünümü.¹³³

Festivalin düzenlendiği Akçakale Adası'nın genel görünümü, yurt içi ve yurtdışından gelen birçok insanın katılımı ile oldukça kalabalık bir ortamda kutlanıldı. Gözlemlerim ve duyduklarım festivalin önceki yıllara nazaran güzel ve eğlenceli olmadığı yönünde idi.

3.1.9. Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali

Ardahan ili geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır bunun yanı sıra arıcılıkta bölgede yapılmakta ve bunun etkileri de eğlence kültürüne yansımaktadır. Bölgede üretilen balı tanıtmak, öne çıkarmak ve Ardahan ilinin adını duyurmak amacıyla düzenlenmektedir. Ardahan balı, Türkiye'de coğrafi işaret patentini alan ilk bal olması bakımından oldukça önemlidir. Ardahan bulunduğu coğrafi konumu, iklimi ve zengin

¹³³ Kübra Biber Arşivi,2023

bitki örtüsüyle beraber arıcılık faaliyeti ve bal üretimi için en elverişli bölgedir. Dünyanın en önemli 4 ırkı arasında yer alan Kafkas arısının gen merkezi Ardahan'dır. Ardahan balını hem yurtiçi hem de yurtdışına tanıtmak amacıyla her yıl festival düzenlenmektedir. Bölgenin hem ekonomi açısından kalkınmasının yanında turizmde de canlılığın artması hedeflenmektedir. Festival adını yörenin önemli ürünü olan baldan almakla birlikte amaç hem Türkiye'ye hem de Dünya'ya bu balı tanıtmak olduğundan "Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali" şeklinde oluşturulmaktadır.

Fotoğraf 80. Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivali Afışı.¹³⁴

2022 yılında düzenlenen Ardahan Ulusal Kültür ve Bal Festivalinin ilk günü Milli Egemenlik Park'ında yapıldı, ikinci gün ise Ardahan Kale'sinde devam etti. Festivalde, Çiler Boylu sunuculuk yaparken Ozanlar Geçidi, adıyla Özgür Uzun, Mehmet Oktay, İsrail Uzunkaya gibi mahalli âşıklar sahne aldı. Deniz Dark ve Çağlayan Sucu'nun konser vermesinin ardından da Âşık Maksud Feryadi, Grup Lavi ve Tekinbüyükaya'nın söyledikleri şarkı ve türkülerle vatandaşlar halay çekerek eğlendi.¹³⁵ Festivalde Çağlayan Sucu'nun "Giderim", "Bu Havada Gidilmez", "Eteği Belinde", "Kum Gibi" şarkılarıyla festivale katılanlar eğlendi.

¹³⁴ <https://festivall.com.tr/festival/9000/ardahan-ulusal-kultur-ve-bal-festivali/>(Erişim Tarihi:21.01.2023 S: 19:01:06)

¹³⁵ <https://www.ardahan.bel.tr/haberler/19-ardahan-kultur-ve-bal-festivali-basladi-481>

Fotoğraf 81. Ardahan Uluslararası Kültür ve Bal Festivalinden bir görüntü.¹³⁶

Özdemir(2005, s. 298) göre yöresel festival, şenlik ve bayramlarda “yöreye olan katkılarından dolayı” çeşitli kişilere(siyasetçi, akademisyen, araştırmacı, basın mensubu, sanatçı vb.) bazı ödüller verildiği belirlendi. Bu ödüller genellikle plaket, şilt, giyim eşyası ve benzeri diğer yöreyi sembolize eden/hatırlatan hediyelik eşyalardan oluşmaktadır. Festival ikinci gününde Ardahan Kale’sinde devam etti, bal yarışmasında dereceye girenlere ödüller verildi, kutlamalar akşam saatlerine kadar devam etti.¹³⁷ Festivalde bal üreticilerine ödül verilerek burada yaşayan halkı bal üretimi konusunda teşvik etmek amacıyla yapıldığı söylenebilir.

Fotoğraf 82. Ardahan Uluslararası Kültür ve Bal Festivalinin ikinci günü.¹³⁸

¹³⁶ <https://www.ardahan.bel.tr/haberler/19-ardahan-kultur-ve-bal-festivali-basladi-481>(Erişim Tarihi:21.01.2023 S:19:11:33)

¹³⁷ <https://www.ardahan.bel.tr/haberler/bal-festivali-2nci-gununde-ardahan-kalesinde-yapiliyor-482>

¹³⁸ <https://www.ardahan.bel.tr/haberler/bal-festivali-2nci-gununde-ardahan-kalesinde-yapiliyor-482>(Erişim Tarihi:21.01.2023 S:19:24:59)

Festivaller, bir bölgenin hem ekonomik hem de kültürel bakımdan zenginleşmesinin yanında ailelerinden uzakta olan gurbette yaşayan insanlar içinde vatana dönmek için bir vesile kaynağı olmaktadır. Kutlanan her festival, bölgeye özgü bir ürün, halk oyunu, yörede yetişmiş bilirkşi adına düzenlendiği görülmekte ve yeni nesil sanatçılar ve verdikleri konserler gibi hem eskiyi ve günümüzü harmanlayan her kesimden insana hitap eden organizasyonlardır.

3.1.10. Türkgözü Organik Elma Festivali

Ardahan ilinde yetişen ve yetiştirilen elma, cancur gibi tarım ürünlerini öne çıkarmak, üreticilerinde bu ürünlerinin satışını yapabilmeleri ve ilçenin adını duyurmak hem de eğlenmek amacıyla festival düzenlenmektedir. Posof İlçesi Türkgözü Köyü'nde 2013 yılında ilk kez 'Uluslararası Kardeşlik ve Dostluk Organik Elma Festivali' düzenlendi. Festivalin içeriğine baktığımız zaman Organik Elma Yarışması düzenlenerek, 4 küçük kız bu yarışma sonucunda “Elma Güzeli” seçildi. Ayrıca festivalde Türk ve Gürcü sanatçılar sahneye çıktı ve şarkılar seslendirildi. Köyde üretilen çok sayıda elma türü de festivalde sergilendi.¹³⁹

Fotoğraf 83. Türkgözü Organik Elma Festivali Afişi.¹⁴⁰

¹³⁹ <https://www.haberler.com/guncel/gurcistan-sinirinda-uluslararası-kardeslik-ve-4982566-haberi/>

¹⁴⁰ <https://m.facebook.com/TurkgozuDernegi/photos/t%C3%BCrk%C3%B6z%C3%BC-organik-elma-festivali/523435537728429/> (Erişim Tarihi:27.01.2023 S:12:22:20)

Festivalde, Damal ilçesine ait özel kıyafetli “Damal Bebeği” de sergilendi. Festivale Gürcistan Aisi grubundan Gocha Talaxadze, Irma Radmkadze, Eka Bakradze şarkılar söyledi. Mehmet Akbulut, Nesrin Güneş, Âşık Maksut gibi âşık ve sanatçıların şarkı ve türküleri eşliğinde halay çekildi. Festival kapsamında voleybol turnuvası düzenlendi. Gençler tarafından davul- zurna eşliğinde deve oyunu sergilendi ve deveye bindirilen kişilerden de bahşiş toplandı. Festival gece havai fişek gösterileri ile son buldu.¹⁴¹

Fotoğraf 84. Festivalde sergilenen elma çeşitleri.¹⁴²

Posof elması, coğrafi işaret almış, içi dışı kırmızı olması, görüntüsü ve tadıyla eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Festival sayesinde hem elmanın yurtiçi ve yurtdışına tanıtımı yapılmış, Posof ilçesinin de adının duyurulması bölgeye hem turist çekebilmek, hem de ekonomik olarak da katkı sağlanmıştır. Festival, insanların eğlendiği, yetiştirdikleri ürünleri satışa sunduğu, eş, dost akraba ile görüşülebildiği farklı etkinliklerin yapıldığı çok yönlü ve çok amaçlı organizasyonlardır.

¹⁴¹<https://www.ardahanhaber.com.tr/gurcistan-sinirinda-elma-festivali/7874/> Erişim Tarihi:10.06.2023 S:15:09:32

¹⁴²<https://www.haberler.com/guncel/gurcistan-sinirinda-uluslararasi-kardeslik-ve-4982566-haberi/> (Erişim Tarihi:27.01.2023 S:12:11:59)

Fotoğraf 85. Organik Elma Yarışmasında Elma Güzelleri.¹⁴³

Özdemir'e(2005, s. 236) göre düzenlenen festival ve şenlik, bayram, kutlamalar ile ilgili güzellik yarışmaları düzenlenmekte ve bu yarışmaya bölgedeki genç kızlar ile genç erkekler katılmakta ve ilk önce “karpuz, kavun, lale, üzüm, elma güzelleri ile yakışıklıları seçilmekte daha sonra derecede olan kişilere de bir takım ödüller verilmektedir. Yukarıdaki görselde de olduğu üzere festivalde çocukların katıldığı elma yarışması düzenlenmiş ve bunun sonucunda da “elma güzelleri” seçilmiştir.

Fotoğraf 86. Posof'un içi dışı kırmızı elması.¹⁴⁴

Cevizci ve Arargüç'e(2009, s. 467)göre “Tarım toplumunda veya antik Yunan döneminde, insanların bereket ve bolluk için tapındığı tanrıların onuruna tertiplediği

¹⁴³ <https://www.haberler.com/yerel/posof-turkgozu-nde-elma-festivali-coskusu-4981012-haberi/> (Erişim Tarihi:27.01.2023 S:13.25:21)

¹⁴⁴ Kübra Biber Arşivi,2022

festivaller, her coğrafyada düzenlenen kayısı festivali, karpuz festivali, kiraz festivali vb. isimlerle yapılan güncel festivallere isim babalığı yapmıştır.” Tarım ve hayvancılığın yapıldığı Ardahan ilinde de elma ve cancur festivalleri düzenlenmekte bunların dışında arpa ve buğday tarımının ve yonca gibi çayır otlarının biçimi yapılmaktadır. Alaçatı ot festivali ve Milas ot şenliği yapıldığı gibi Ardahan’da da ot festivali veya şenliği şeklinde etkinlikler düzenlenebilir.

2022 yılında Ardahan Üniversitesi ve Ardahan İl Tarım Müdürlüğüne “13 Bin Yıllık Ata Tohum Kavılcanın Damakta İz Bırakan Serüveni Projesi” ile birlikte Yenisey kampüsünde Kavılca Buğdayı ekilmiş ve kavılca ekmeği ile çay ikramında bulunuldu. Bu proje, ilgili kurumların desteği ile daha da büyütülerek festival veya şenliğe dönüştürülebilir. Ardahan Kavılca şenliği şeklinde isimlendirilerek projede yer aldığı gibi kavılca ekmeği ikramında bulunulur, kavılca güzeli seçilebilir, çeşitli yemekler yapılarak ikram edilebilir.

Fotoğraf 87. Kavılca ekmeği ikramı¹⁴⁵

¹⁴⁵ <https://www.ardahan.edu.tr/duyuru-haber.aspx?type=1&id=2201> (Erişim Tarihi:13.08.2023)

Fotoğraf 88. Yöresel yemeklerden bir görsel.¹⁴⁶

Stoeltje(2009, s. 162)göre festival yemeği:

“Gruba kimliğini cisimlendirme fırsatını sunar, böylelikle festival yemekleri daima belli olur: Posole, haggis, karides jambalaya, homentashn, koyun etinden türlü. Buna ek olarak ne yemeğin ikram edildiği, kimin ikram ettiği, nasıl hazırlandığı, hangi tür baharat veya sosların katıldığı, ekmek ve içeceğin hepsi “geleneklerimizle ilişkilidir.”

Yörenin yemek kültürünü yansıtmaları açısından festivaller oldukça önemlidir. Posof ilçesinde düzenlenen bu festivalde de yukarıdaki görselde olduğu üzere bölgede daha çok yapılan ve tüketilen hamur işlerinden oluşan; hıngal, cadı, mafiş, bazlama, katmer gibi yiyecekler yapılmış. Bu yemekler festivale katılan misafirlere ikram edilmek üzere bölgedeki kadınlar tarafından yapılmaktadır.

3.1.11. Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası

Ardahan ili hayvancılığın yapıldığı bir bölge olması sebebiyle ve eskiden de yük aracı veya binek olarak at kullanıldığı ve beslenildiğinden dolayı hem at biniciliği, yarışları, at üzerinde cirit gibi sporlar yapılmış, günümüzde de yapılmaya devam

¹⁴⁶<https://www.karsmanset.com/haber/posofta-elma-coskusu-17662.htm> (Erişim Tarihi:14.06.2023)

etmektedir. Yörede hem kadınlar hem de erkekler tarafından at binilmektedir. Eskiden düğünlerde, yayla çıkarken, milli bayramlar ve kurtuluş günlerinde atlar ile yarışmalar yapılırdı. Topkaya'ya(2021, s. 188) göre

“Damal Türkmenlerinin de hayvancılık ve çiftçilik ile geçimlerini sağlamış olmaları, ata ihtiyaç duymalarına sebep olmuş ve Damal Türkmenlerince at değerli görülmüştür. Damal'da eski dönemlerde toylarda atların doğa renkleri ile süslendiği ve evliliklerde gelin tarafına at hediye edildiği bilinmektedir. Yine geçmiş dönemlerde yaşanan nevruz kutlamalarında ve diğer önemli gün ve haftalarda atlara binilerek yarışların yapıldığı söylenmektedir. Damal Türkmenlerinde at ile ilgili olarak geçmişte görülen bir diğer inanç da, sahibi ölen kişinin atının kuyruğunun eski Türklerde görüldüğü gibi bağlanması durumudur.”

Bu sebeplerden dolayı günümüzde de eğlence kültürünü oluşturan festival ve şenliklerde de at yarışları, cirit gibi ata sporlarımıza devam edilmekte, bu kültür aynı şekilde gelecek nesillere de aktarılmaktadır. Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası, ata sporlarımızı yaygınlaştırma için düzenlenmektedir.

Ardahan'da ilki 2013 yılında düzenlenen ve geleneksel hale gelen rahvan at yarışması bu yıl 2022 yılının eylül ayında Sulakyurt Köyü mevkiinde düzenlenmektedir.

ARDAHAN
RAHVAN AT BİNİCİLİK KULÜBÜ
GELENEKSEL 8. RAHVAN AT YARIŞMASI
6. DOĞU ANADOLU ŞAMPİYONASI

BAS : 10.750 ₺ BAŞALTI : 8.500 ₺ BÜYÜK ORTA : 7.500 ₺ KÜÇÜK ORTA : 6.500 ₺ DESTE : 5.000 ₺	ÖDÜLLER	DÖRTLÜ TAY : 5.500 ₺ ÜÇLÜ TAY : 5.000 ₺ İTHAL A : 3.750 ₺ İTHAL B : 2.500 ₺
--	-----------------------	---

11 EYLÜL 2022

Yarış Yeri : Sulakyurt Köyü Yolu Üçüncü Rahvan At Yarış Sahası
Yarış : 11.09.2022 Pazar Günü Saat : 12.00 (Yarış Günü Kayıtlar Saat : 10.30'da başlayacaktır)

Murat ARABUL
Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü ve Spor Başkanı

Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Kayıt Telefonları : 0531 737 36 87 ve 0535 682 25 06

Yarışmalarımız Geleneksel Spor Dalları Federasyonu tarafından desteklenmektedir.
Not: Kimliksiz Atlar, Lisanssız, Kasksız ve Formasız Sporcular Yarışa Katılamayacaktır.
Ana Sponsorumuz Bünaymin KÜKSÖY'a Katkılarından Dolayı Teşekkür Ederiz.

Fotoğraf 89. Ardahan Rahvan At Binicilik Kulübü Geleneksel 8. Rahvan At Yarışması 6. Doğu Anadolu Şampiyonası Afişi.¹⁴⁷

¹⁴⁷ https://www.facebook.com/ArdahanRahvanAtBinicilikVeSporKulubuDernegi/?locale=tr_TR (Erişim Tarihi: 03.02.2023 S: 18:29:23)

Rahvan at kültürünü geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla Ardahan-Artvin yolu üzerindeki Rahvan At Yarış Sahası'nda düzenlenen organizasyona 10 ilden 70 at katıldı. Yarışlarda sporcular, belirlenen kurallar çerçevesinde dereceye girebilmek için mücadele etti. Şampiyonada üçlü tay kategorisinde, dörtlü tay ve başaltı kategorilerinde birincilikler elde edildi. Küçük orta kategorisinde, büyük orta kategorisinde ise birinciliğe ulaştı. Deste ve baş kategorilerinde ise Türkiye Geleneksel Atlı Spor Dalları Federasyonu Ardahan Temsilcisi ait at birincilik ödülünü almaya hak kazandı. Geleneksel Spor Dalları Federasyonumuzun, belediyelerimizin ve kulüplerimizin emekleri ile bu değerimiz yaşatılmaktadır." diye konuştu.¹⁴⁸

Fotoğraf 90. Rahvan at yarışlarından bir görsel.¹⁴⁹

Ardahan ilinde eskiden beri at yarışları yapılmakta günümüzde de bazı kurum ve kuruluşların destekleriyle yarışmalar düzenlenmektedir. Bayraktaroğlu'na(1998, s. 415)göre Posof ilçesinde seyrân, bayram ve Cuma günleri, rahvan(yorga) at müsabakaları yapılırdı. Atlar özel besilere tabi tutulur ve antrenmanlar yaptırılırdı. Köyler arası rekabetler haline gelmiş, Kurtuluş günleri, 19 Mayıs günlerinde at koşuları yapılır ve birincilere ödül verilirdi. Cuma günleri yapılan cirit yarışmalarında atların koşu hızı, çevikliği, başına hâkimiyeti, sahibini koruması gibi hususlarıyla değerlendirilir. Binici ve binicinin ciride uyum sağlama ve hâkim olma durumlarda

¹⁴⁸ <https://www.haberler.com/spor/ardahan-haberleri-ardahan-da-8-rahvan-at-yarislari-ve-6-dogu-anadolu-15266012-haberi/>

¹⁴⁹ <https://www.trthaber.com/foto-galeri/8-rahvan-at-yarislari-yapildi/50186/sayfa-1.html> (Erişim Tarihi:03.02.2023 S:19:44:33)

değerlendirilir. Topkaya(2021, s. 188) göre Damal Türkmenlerinin de hayvancılık ve çiftçilik ile geçimlerini sağlamış olmaları, ata ihtiyaç duymalarına sebep olmuş ve Damal Türkmenlerince at değerli görülmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşanan nevrüz kutlamalarında ve diğer önemli gün ve haftalarda atlara binilerek yarışların yapıldığı söylenmektedir. Damal Türkmenlerinde at ile ilgili olarak geçmişte görülen bir diğer inanç da, sahibi ölen kişinin atının kuyruğunun eski Türklerde görüldüğü gibi bağlanması durumudur. Günümüzde at yarışları, cirit gibi ata sporlarımızı gelecek kuşaklara aktarmak, unutulmaması için bazı festival ve şenliklerde yer verilmekte, sadece at yarışlarını kapsayan ve geleneksel hale gelen yarışmalar düzenlenmektedir.

3.1.12. Çıldır Cancur Festivali

Ardahan'ın Çıldır ilçesinde 2022 yılında yörede yetişen meyvelerin tanıtımı amacıyla ilk kez "Çıldır Cancur Festivali" gerçekleştirildi. Kurtkale bölgesinde yetişen bu meşhur kırmızı yabani eriğin ismiyle düzenlenen festival, 23-24 Eylül tarihleri arasında Çıldır ilçesindeki otogar arkasındaki yeşillik alanda yapıldı. Festival, üreticilerin yetiştirdiği meyvelerin tanıtımını yapmak, davetlilere ikramda bulunmak ve satışını yapmak amacıyla düzenlendi.¹⁵⁰ Çıldır ilçesinde 2023 yılında 2.si düzenlenen Cancur Festivali, Akkiraz Köyü'nde Akkiraz Köy Konağı önünde yapıldı.

Fotoğraf 91. 1.Çıldır Cancur Festivali Afışı.¹⁵¹

¹⁵⁰ <https://www.haberturk.com/ardahan-haberleri/28978746-ardahanlilar-meyvelerini-1-cildir-cancur-festivali-ile-tanitti>

¹⁵¹ <https://festivall.com.tr/festival/11041/cildir-cancur-festivali/> (ErişimTarihi:(02.10.2023)

Festivale Yunus Bayraktar, UNESCO Ödüllü Yazar Ardahan'ın Çiçekçi Kızı Sona Polat Bilgin, Uğur Akçay, Şahin Ocak gibi yazar ve ses sanatçıları katıldı.

Uğur Akçay'ın söylediği türküler: “Pınar Başından Bulanır” ve aşağıda tamamı verilen iki türkü festivale katılanlar tarafından ilgiyle dinlendi.

SENDE ÖLSEM ARDAHAN

Gönül otağına perde olayım
Sende doğdum sende sen Ardahan
Seher vakti esen yelde olayım
Sende doğdum sende ölsem Ardahan

Kış kapıda bulut karı yüklenmiş
Göç etmişler kapı baca kitlenmiş
Bütün dertleri de kalan yüklenmiş
Sende doğdum sende ölsem Ardahan

KURBAN OLEM (HİNKAL TÜRKÜSÜ)

Kurban olem et hinkalın adına
Doymak olmaz lezzetine tadına
Bir tez olup ataş vurun oduna
Çok çetindür beklemesi hinkalın

Hinkal adı çok meşhurdur ellere
Kurban olem hinkal yapan ellere
Tez getir dök dönüp bakar yollara
Çok çetindür beklemesi hinkalın

Hinkalı da cürbe cürbe yaparlar
Bazı da bir de içine kepek atarlar
Sabırsızlar çeynemezden yutarlar
Çok çetindür beklemesi hinkalın(Bahçıvan ve diğerleri, 2016, s. 459).

Aşağıdaki görsel de ismine türkü yazılan Ardahan'ın yöresel yemeği olan “Hıngal”ın görüntüsüdür. Bu yemek misafir geldiği zaman, askere gidecek gençler için bayramlarda, imeci olarak yapılan işlerde çalışan kişiler için yapılır ve yeni gelin olmuş kişiye de bu yemek yaptırılmaktadır.

Fotoğraf 91. Yöresel “Hıngal” yemeği.

Şahin Ocak’ın seslendirdiği iki türkü festivale katılanlar tarafından büyük bir ilgi ile dinlendi. Bu türküler “Anacan” ve “Yola Bakın Belki Gelen Babamdır” türküleridir.

ANACAN

Ateşte kavrulmazdım ah anacan ana ana
Kül olup savrulmazdım kız anacan ana ana
Bileydim ayrılık var ah anacan ana ana
Yanımdan ayrılmazdım kız anacan ana ana

Yemeğim tayın gelsin ah anacan ana ana
Tabağa koyun gelsin kız anacan ana ana
Bugün ayrılık günü ah anacan ana ana
Anama deyin gelsin kız anacan ana ana

Bu tren yolcu taşır ah anacan ana ana
İçi dolu çamaşır kız anacan ana ana
Cenazemi kaldırmayın ah anacan ana ana
Anam gelir ulaşır kız anacan ana ana

Erdali sızlar yârim ah anacan ana ana
Anamdır ciğerparem kız anacan ana ana
Mezara kapı koyun ah anacan ana ana
Anam gelirse görem kız anacan ana ana.

Bora Karasu aşağıdaki Çıldır yöresine ait Hanım Eylen Bende Gelim, Bir Sabah Ugradım Göl Kenarına, Tarama Yar Tarama, Güzeller Bezenmiş Toya

Giderler(Oynamasın), Ey Felek Senin Elinden” türkülerini ve aşağıdaki iki türküyü seslendirdi.

BULAK BAŞI PITIRAK AY SARI SEYRANLI KIZ

Bulak başı pıtırac ay sarı seyranlı kız
O yar gelsin oturak bele marallı ceylanlı kız
Bir o desin birde men ay sarı seyranlı kız
Bu sevdadan kurtulak bele marallı ceylanlı kız

Bulağın başındayam ay sarı seyranlı kız
Onaltı yaşındayam bele marallı ceylanlı kız
Onaltı yaşdan beri ay sarı seyranlı kız
Yar senin peşindeyem bele marallı ceylanlı kız

Bulağı bulandırma ay sarı seyranlı kız
Başımı dolandırma bele marallı ceylanlı kız
Yar bir yudum suyun ver ay sarı seyranlı kız
Yüreğimi yandırma bele marallı ceylanlı kız.

Oğuz Sözbir ve Zeynel Yılmaz gibi birçok sanatçı katıldı. Programın sunuculuğunu ise Çiler Boylu yaptı. Davul-zurna da çalınan festivalde hem eğlenildi hem de bölgenin tanıtımı yapıldı. Ardahanlı Yıldız Aydemir, festivalde aşağıdaki şu şiiri söyledi:

BENİM KÖYÜM

Yazın bir hoş oluyor Bozan'ın dağı
Meşhurdur yayıktan çıkan tereyağı
Gezilmeye değerdir bahçesi bağı
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Yemeklerin başında gelir kaz pilavı, kesme aşı
Tarımcılık, hayvancılıktır işi
Uzaktan gelene pişirirler pişi
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Koğuşun altı, Napuzarın Mededin dağı
Meşhurdur yörenin doğal balı
Gurbet gençleri çekti ne olacak yaşlıların halı
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Gacıyanda Alabalık suyundan çay kur

Elma, armut yemek istersen kışla da dur
Dernek başkanımız Soner'den alıyoruz gurur
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Eski düzen kalmadı, whatsapp, internet çıktı
Nice gençlerimizin yuvasını yıktı
Biz hayattan değil hayat bizden bıktı
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Ankara, Batıda kurdele kesiyor
Köyümde kar boran boran esiyor
Sorunlarımız çoktur ama herkes susuyor
Nasıl tarif edeyim köyüm seni

Niyetim yaşlandı elleri hiç tutmuyor
Oğul babasının sözünü yutmuyor
Şiire dökmekle sorunlar bitmiyor
Nasıl tarif edeyim köyüm seni.

Yıldız Aydemir, yazdığı bu şiirinde hem Ardahan ilinin hem de Çıldır ilçesinin yemeği, yöresel ürünleri, doğal güzelliklerinden bahsederken günümüz yaşam şartlarının değişmesiyle beraber evliliklerin bittiğini ve gençlerinden ailelerine karşı saygısını kaybettiğini ifade ederek köylerde sorunların olduğunu ve buna karşı kayıtsız kalındığının da altını çizmektedir. Şiirin içeriğine bakıldığı zaman yörenin tanıtımını yapması açısından olumlu ifadeler yer aldığı görülmektedir.

Fotoğraf 92. Çıldır Festival alanından bir görsel.¹⁵²

¹⁵² Kübra Biber Arşivi, 2023

Festivalde söylenen şarkı ve türküler eşliğinde festivale katılanlar hem halay çekti hem de Azeri oyunu oynadı. Oğuz Sözbir Ardahan'dan Gelen Tatar, türküsünü söyledi. Zeynel Yılmaz'ın festivalde aşağıdaki şiirleri okudu:

“İstanbul'dan Akkiraz'a
Festivale hoş geldiniz
Türkiye'nin her yerinden
Festivale hoş geldiniz

Yürekteki sancılarım
Başımdaki tacılarım
Analarım bacılarım
Festivale hoş geldiniz

Söyledim budur beyleri
Avcı atarmış yayları
Bizlere derler ya Dereköyleri
Festivale hoş geldiniz

Yüreğimi koydum gama
Olmuşum deli divane
Festival yapıyoruz ama
Cancur bu sene yokmuş ama
Festivale hoş geldiniz

Kanayan yarayı sarmış
Kimi ağlamış kimi gülmüş
Ayılar ağaçları kırmış
Festivale hoş geldiniz.”

“Dedim ki geldim durdum eğlendim
Dağlar bana baktı bende dağlara
Hiçbir şey demedim durdum ağladım
Dağlar bana baktı bende dağlara

Bu ellerde bu dağlarda anam babam yaşamış
Bu dağlarda koyun kuzu varmış
Nece hatıralar burada yaşanmış
Dağlar bana baktı bende dağlara

Rüzgârlar üstten esti ağladı
Herkes yüreğini kesti ağladı
Konuşmadı dağlar sustu ağladı
Dağlar bana baktı bende dağlara

Zeynel bu dağlardan alacağım var
Ağladı gözlerim güleceğim var
Bir daha sanma geleceğim var
Dağlar bana baktı bende dağlara.”

Halk ozanı ve şair Zeynel Yılmaz ilk şiirinde festivale İstanbul ve farklı il ve ilçelerden katılanlara hem hoş geldin demekte hem de bu yıl cancur hasadının az olmasına dikkati çekmektedir. İkinci şiirinde de festival vesilesi ile memlekete geldiğini ve memlekete olan özlemini ifade etmektedir.

1. Çıldır Cancur Festivali’nde başta cancur olmak üzere bölgede yetişen kara erik, armut, elma gibi meyveler satışa çıkarılmış ayrıca bu ürünlerden elde edilen pestil, marmelat, reçel gibi ürünlerde satışa sunuldu, festivale katılanlar hem bu meyvelerin tadına baktı hem de bu ürünlerden satın aldı. Bazı kadın üreticiler tarafından tandır ekmeği ve tandır ketesi, ısırgan otu, evelik gibi el emeği ürünler de festivalde satışa sunuldu.

Fotoğraf 93. Festivalde satışı yapılan ürünler.¹⁵³

2. düzenlenen Cancur Festival’inde de kurulan tek bir standta zeytin, kaşar peyniri, küflü çeçil peyniri gibi ürünlerin satışa sunulduğu ve festivale katılanlarından bu ürünlerden aldığı görüldü. 2023 yılında cancur hasadının az olması sebebiyle de festival alanında cancurun satışa sunulmadığı görüldü ve festivale katılımın geçen yıla oranla çok az olduğu da dikkati çekti.

¹⁵³ Kübra Biber Arşivi, 2023

Fotoğraf 94. Çıldır ilçesinde yetişen Cancur görseli.¹⁵⁴

Çıldır ilçesinde ve köylerinde aynı zamanda Posof ilçesinde de yetişen kırmızı erik olan Cancur kendine has tadı, görüntüsü, aromasıyla bölgede oldukça fazla tüketilmektedir. Yöredeki kadınlar tarafından reçeli, marmeladı yapılan bu eriği aynı zamanda çekirdeğinden ayırarak bir tepsi içerisinde güneşte kurutarak hoşafılık veya kuru meyve şeklinde tüketilmektedir. Pestilin yapımı için pişirilen erikler süzgeçten geçirilir ve tahtalara ince tabaka halinde dökülür ve güneşte kurutulur, tahtadan kaldırıldıktan sonra da güneşte birkaç gün yine kurutulur ve yörede, kiler olarak kullanılan ambarlar serin olduğu için orada muhafaza edilerek özellikle kış aylarında tüketilmektedir.

¹⁵⁴ Kübra Biber Arşivi,2022

Fotoğraf 95. Cancur eriğinden yapılan pestil görseli.¹⁵⁵

Erbay ve diğerleri(2016)Tekirdağ Kiraz Festivali, her yıl, haziran başında dallardaki kirazlar kızarıp tatlandığında Uluslararası Kiraz Festivali düzenlenir. Kiraz güzeli seçilir, konserler düzenlenir, şehrin sokaklarında şarkılar yankılanır. Çıldır ilçesinde düzenlenen Cancur Festivali'nde de Kiraz Festivali'nde olduğu gibi cancür olgunlaşıp ve üreticiler tarafından mahsul toplandıktan sonra eylül ayı içerisinde düzenlenmektedir. Kiraz festivalinde olduğu gibi bu festivalde de ayrıca Cancur güzeli seçilebilir.

3.2. YAYLA ŞENLİKLERİ

Yayla, tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu Ardahan ili ve ilçeleri için çok önemli bir yere sahiptir. Yaylaya çıkış, yayladan iniş ve yaylada geçirilen süreç içerisinde yapılan şenlikler bölgenin hem ekonomik olarak kalkınmasını hem sosyal ve kültürel açıdan da birlik ve beraberliğin, kardeşliğin yaşanması hem de geleneksel halk oyunlarının, yöresel yemeklerin ve giysilerin tanıtılması ve gelecek nesillere kültürün taşınıyor olması gibi nedenlerden dolayı yaylanın insanların hayatında için vazgeçilmez bir durumdadır.

Yayla kelimesinin Türkçe sözlükteki tanımı aşağıdaki gibidir:

¹⁵⁵ Kübra Biber Arşivi,2022

“Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plâto; dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazınsa havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma ve dinlenme yeri ”dir (Türkçe Sözlük, 1988)

Ardahan ili ve ilçelerinde de yaylalar genel olarak yaşanan bölgeden yüksekte, geniş, ot bakımından verimli, derelerin aktığı geniş düzlüklerde kurulmuştur. Bölgede yaylacılık geleneği eskiden beri yaşamakta insanların iki, üç aylık süre içerisinde hayvanlarıyla beraber çıktıkları yerlerdir. Avcıoğlu ve Gonca’ya(2019, s. 581)göre yayla şenlikleri, Türk topluluklarının göçebe yaşam biçimleriyle birlikte geçmişten günümüze kadar varlığını koruyan kültürel değerdir. Yayla hazırlıkları, yaylaya çıkış esnasında yapılan bir takım toplumsal uygulamalar ve yayla şenlikleri, yayla dönüşü ve sırasıyla bu uygulamalara bağlı inanışlar yaylacılık geleneğinin oluşmasında etkili olmuştur. Yayla şenlikleri, somut olmayan kültürel miras listesinde “Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Festivaller” bölümü içerisinde yer almaktadır.

Ardahan ilinde geçmişten günümüze kadar devam yaylacılık geleneğinde, yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik olmazsa olmazdır. Yaylada insanlar küçük çaplı eğlenceler yapmakta iken günümüzde yayla şenlikleri ile eğlenceli vakit geçirmektedir. Yayla şenliklerinde hem yaylada bulunanlar hem köylerden gelenler bir araya gelerek hasret gidermekte, eğlenmekte, işlere bir gün de olsa ara vererek dinlenmekte, stres ve yorgunluğunu atmaya çalışmaktadır. Ardahan merkezde yayla şenlikleri yapılacağı zaman genç kızlar ve genç erkekler en güzel kıyafetlerini giyinir. Yakın olan yaylalara gidilirdi, oynanırdı, yemekler yenirdi. Eskiden buna seyran derdik. Bu şenliklerde yöresel oyunlardan kasap barı, kız kaçırın, sallama gibi oyunlar oynanırdı. Şenliklerde genellikle etli yemekler yapılır(KK.2). Baykara(2000, s. 869) şenliklerin ana unsurlarını yedi madde şeklinde belirtmekte ve eğlenmek için birçok unsurun da bir arada bulunması gerektiğini dikkati çekmektedir. Bu unsurlar yemek, musiki, gösteri ve yarışmadır. Ardahan ilinde yaylaya çıkmadan önce, yaylaya çıktıktan sonra ve yayladan inişte yapılan hamur işi gevrektir. Karadeniz’de ve yaylalarında kuymak nasıl vazgeçilmez bir yemek ise Ardahan ilinde, yaylaların da vazgeçilmez yemek unsuru gevrektir. Kaymak ile yapılan gevrek, yaylalarda ot ve su bol olduğundan kaymakta daha yağlı olur ve o yayla kaymağı ile pişirilen gevreğin tadına doyum olmaz.

Eskiden beri yapılan bu uygulama günümüzde de devam etmekte yayladan inen kişilerden mutlaka gevrek istenilir. Ardahan'da hemen her şenlikte yemek unsuru görülmektedir. Hem şenliğe katılan misafirlere hem de bölge halkı için yemekler verildiği tespit edildi. Bu yemeklerde genellikle bölgede meşhur olan en bilindik yemekler tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra şenliğe katılanlar poğaç, kurabiye, gevrek, pişi gibi hamur işleri yapıp şenlik alanına getirip aileler ile birlikte yenilmektedir. Yaylak-kışlak hayatının yaşandığı bölgelerde olduğu gibi Ardahan'da da yayla şenlikleri düzenlenmektedir. Yayla şenliklerinin tümü temmuz ayı içerisinde düzenlenmektedir. Bir veya üç gün sürmektedir. Yaylacılık geleneğinin yaşatılması ve yaylacılık geleneğini yaşatmak adına Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen çalışma içerisinde sadece altı şenlik bu başlık altında değerlendirilmektedir. Çalışmamız da Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen şenlikler tespit edildi ve incelemesinin yapılmasına karar verildi. Çalışmamızda yer verdiğimiz şenlikler isim, düzenlendikleri yer ve zaman bilgileriyle birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Ardahan ve ilçelerinde düzenlenen şenlikleri gösteren tablo

ARDAHAN İLİ			
Sıra No	Şenlik Adı	Düzenlendiği Yer	Düzenlendiği Zaman
1.	11.Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği	Göle	Temmuzun ikinci haftası
2.	14.Bülbülan Yayla Festivali	Ardahan	Temmuzun ikinci hafta sonu
3.	Avcılar Mahallesi 3.Geleneksel Yayla Şenliği	Hanak	Temmuzun üçüncü hafta sonu
4.	Samandöken Köyü(Sinot) Geleneksel Yayla Şenliği	Göle	Temmuzun ilk haftası
5.	Hoçvan Çalabaş Yayla Şenlikleri	Ardahan	Temmuzun ilk haftası

6.	Süngülü Köyü Yayla Şenliği	Posof	Temmuzun son haftası
----	----------------------------	-------	----------------------

Şenliklerin tespiti, Belediye ve Kaymakamlık gibi devlet kurumlarına ait olan internet sitelerinden ve internet gibi medya yayın organı aracılığıyla yapıldı.

3.2.1. Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği

Göle’de 11’incisi düzenlenen Canibeg Yayla Şenliği, Göle Köprülü Belediyesinin ev sahipliğinde 13-14 Temmuzda Köprülü Beldesi Canibeg Yaylasında düzenlendi.

Fotoğraf 96. Uluslararası Canibeg Yayla Şenliği Afişi

Canibeg Yayla Şöleni Köprülü Belediyesi, Köprülü Beldesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile Anadolu Şubesi, Dedeşen Köyü Derneği ve Kuzu pınar Köyü Derneklerinin katkısı ile düzenlendi.¹⁵⁶ Yayla şenliğinde “Seni Seven Öldü(Haberin Var Mı?)”, “Canın Olayım” gibi şarkılar söylendi.

¹⁵⁶ <http://www.serhatyasam.com/gundem/koprulu-beldesi-11-canibeg-yayla-senligi-13-14-temmuzda/>

Fotoğraf 97. Uluslararası Canibeg Yayla Şenlik alanından bir görsel.¹⁵⁷

Şenlikte, konuşmaların ardından katılımcılara teşekkür plaketi takdim edildi, katılımcılara Köprülü beldesinin yöresel yemeklerinin sunumu yapıldı, halk ses sanatçısı türküleriyle protokol üyeleri vatandaşlar ile birlikte halaylar çekildi. İki gün süren Köprülü Beldesi Canibeg Yayla Şöleninde; Göle sanatçıların sahne aldı.¹⁵⁸

Festival ve şenlikler düzenlenmesinde ticari, ekonomik, kültürel, reklam ve tanıtım gibi birçok neden sıralanabilir. Hem yörenin tanıtımı yapılırken hem de kültürel değerler de yaşatılmaktadır. Her ilçenin kendine has maddi ve manevi değerleri bulunmakta ve bu değerleri de yurtdışına, yurtiçine tanıtmak amaçlanmaktadır. Bölgeye ekonomik olarak katkı sunan bu eğlence faaliyetlerinin bazıları geleneksel hale gelmiş kimileri ise bir veya iki defa düzenlenmiştir. Bu organizasyonlardaki etkinliklerde çeşitli sportif faaliyetlere, yörenin halk oyunları gösterilerine yer verilerek manevi değerler yaşatılmaya çalışılmaktadır.

3.2.2. Bülbülan Yayla Festivali

2022 yılında 14'üncüsü düzenlenen Bülbülan Yayla Festivali, Bağdeşen Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği(BAĞ-DER) tarafından Ardahan Medya Gazetesi'nin katkısı ile gerçekleştirilmiştir. Bülbülan Yaylasında her yıl geleneksel

¹⁵⁷ <https://www.anadoluhaber.gen.tr/koprulu-canibeg-yaylasinda-renkli-senlik/1867/>(Erişim Tarihi:22.01.2023 S:18:59:55)

¹⁵⁸ <https://www.anadoluhaber.gen.tr/koprulu-canibeg-yaylasinda-renkli-senlik/1867/>

olarak düzenlenen yayla festivaline Vali, Belediye Başkanı, Jandarma Alay Komutanı, siyasi parti temsilcileri ve vatandaşlar katıldı. Festivalde, koç ağası, at yarışı, şişmanlar ekibi, çuval oyunu ve sürpriz çekilişler yapıldı.¹⁵⁹

Fotoğraf 98. Bülbülan Yayla Festivali Afişi.¹⁶⁰

Ferman Kaya'nın seslendirdiği türküler: “Deveyi Düzde Gördüm”, “Ay Akşamdan Işıktır(Yaylalar), “Leyla Leyla” gibi şarkı ve türküler söylendi.

GELME ECEL GELME ÜÇ GÜN ARA VER

Bir han köşesinde kalmışam hasta
Gözlerim kapıda kulağım seste
Kendim gurbet ilde gönlüm heveste
Gelme ecel gelme gelme üç gün ara ver
Al benim sevdami götür yâre ver

Erzurum dağları duman ildedir
Başım yastıktadır gözüm yoldadır
Aslı hayın yâdir adam aldadır
Gelme ecel gelme üç gün ara ver

¹⁵⁹ <https://www.ardahanhaber.com.tr/bulbulan-yayla-festivalinde-renkli-goruntuler/20100/>

¹⁶⁰ <https://festivall.com.tr/festival/8781/bulbulan-yayla-festivali/>(Erişim Tarihi:22.01.2023 S:17:13:19)

Al benim sevdamı götür yâre ver

Felek sen mi kaldın bana gülecek
Akıttın gözyaşımı kimler silecek
Kerem'e dediler Aslı'n gelecek
Gelme ecel gelme gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yâre ver.

Fotoğraf 99. Bülbulan Yayla Şenliği alanından bir görsel.¹⁶¹

Bülbulan Yayla şenliği, yörede yaşaya insanlar ve yaylada bulunan insanlar tarafından oldukça olumlu karşılanmakta insanlar bir gün, iki gün boyunca bu eğlencelere katılmakta ve yoğun iş yükünün olduğu temmuz, ağustos ayları içerisinde insanlar kısa bir zamanda olsa rahat bir nefes almakta ve dinlenme fırsatı bulmaktadırlar.

¹⁶¹<https://www.ardahanhaber.com.tr/bulbulan-yayla-festivalinde-renkli-goruntuler/20100/>(Erişim Tarihi:22.01.2023 S:17:17:22)

Fotoğraf 100. Bülbülan Yayla Şenliği.¹⁶²

Ardahan ili yaylak-kışlak hayatının yaşandığı bir bölge olması sebebiyle yayla Şenlik ve eğlenceleri geçmişte yapılmış günümüzde de bu eğlence kültürü devam etmektedir. Ardahan ili, köyleri, ilçeler ve ilçe köyleri de dâhil olmak üzere birçok yaylalarda Şenlikler yapıldı, yaylacılık geleneğinin devam etmesi açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Şenlikler yoğun bir katılım ile kutlanmaktadır.

3.2.3. Hanak Avcılar Mahallesi 3. Geleneksel Yayla Şenliği

Ardahan'ın Hanak ilçesinde 3'ncs düzenlenen Avcılar Mahallesi 3. Yayla Şenliği 23 Temmuz'da Avcılar Mahallesi yaylasında kutlanmıştır. Şenliğe Vali Milletvekili, İlçe kaymakamı, İl Jandarma Komutanı, İl Emniyet Müdürü Vekili, Kültür Evi Yöneticileri, Avcılar dernek başkanı, Belediye başkanları, siyasi parti temsilcileri ve vatandaşlar katılmıştır. Yapılan konuşmalardan sonra yöresel âşıkların sazlı sözlü türküleri eşliğinde halay çekildi, vatandaşlar eğlendi, sorunlar konuşuldu gurbet ile sıla arasında hasret giderildi.¹⁶³

¹⁶² https://www.ardahanmedyagazetesi.com/haber/bulbulan_yayla_festivali_renkli_goruntulere_sahne_oldu-6394.html (Erişim Tarihi:22.01.2023 S:17:32:55)

¹⁶³ <https://www.ardahanhaber.com.tr/avcilar-mahallesi-yayla-senliginde-sorunlar-dile-getirildi/20138/>

Fotoğraf 101. Avcılar Mahallesi Geleneksel Yayla Şenliği Afişi.¹⁶⁴

Yayla şenlikleri, yaşanan bölgenin giyim-kuşam, yemek ve müzik gibi kültürel değerlerini gösteren eğlencelerdir. Herhangi bir ilde bir yayla şenliğine katıldığında o yörenin kültürü ile ilgili bir takım bilgilere ulaşılmış olunacaktır. Ardahan ili yayla şenliklerine katılan ve katılacak olan bir kişi genel olarak şenliklerde bölgede doğmuş ve yetişmiş ses sanatçılarının söylediği şarkı ve türkülerle halaylar çekildiğini, hemen hemen her şenlikte yöredeki âşıkların mutlaka davet edildiğini, ev hanımlarının yaptığı hamur işi ağırlıklı olan yemekleri tanımış ve bölge hakkında genel bir bilgi sahibi olacaktır.

Fotoğraf 102. Yayla şenliği alanından bir görünüm.¹⁶⁵

¹⁶⁴ <https://www.ardahanhaber.com.tr/avcilar-mahallesi-yayla-senliginde-sorunlar-dile-getirildi/20138/> (Erişim Tarihi:22.01.2023)

3.2.4. Samandöken Köyü(Sinot) Geleneksel Yayla Şenliği

Göle ilçesinin Samandöken Köyü yaylasında 2023 yılında 3. düzenlenen yayla şenliğinde çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Halk oyunları gösterisi sergilenmiş ve yöresel yemekler yapılmıştır. Festivali, köyün İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde bulunan dernek başkanları ve köy muhtarının ortaklaşa düzenlemiştir.¹⁶⁶

Fotoğraf 103. Samandöken Geleneksel Yayla Festivali'nden bir görünüm.¹⁶⁷

Fotoğraf 104. Yayla şenliğinden bir görsel.¹⁶⁸

¹⁶⁵https://ardahanmedyagazetesi.com/haber/avcilar_mahallesi_yayla_festivaline_yogun_ilgi-6425.html (Erişim Tarihi:22.01.2023)

¹⁶⁶<https://www.ardahanhaber.com.tr/gole-de-yayla-festivali-coskusu-yasandi/22083/> (Erişim Tarihi:20.07.2023)

¹⁶⁷http://www.siyasalyasam.com.tr/ardahan-samandoken-koyu-yayla-festivali/fb_img_1688279499538/ (Erişim Tarihi:28.07.2023)

Göle geleneğin Beyaz Leçekli kadınları, festivalde hem folklorik halk oyunları hazırlamış hem de yöre yemekleri ve Lokma tatlısı hazırlamış ve yapılan sunum ile renkli görüntüler oluşmuştur. Yöredeki kadınlar sayesinde hem Göle'nin yemek kültürü ve bunun yanında giyim-kuşam hem tanıtılmış hem de gelecek nesillere de aktarımı sağlanmıştır.

3.2.5. Hoçvan Çalabaş Yayla Şenlikleri

2023 yılı itibariyle 11. Düzenlenen şenlik temmuz ayının 1-2. günlerinde yapıldı. Yayla şenliğinde, diğer şenliklerde olduğu gibi sanatçılar sahne aldı ve şenliğe katılan herkes halaylar çekerek eğlendi. At yarışması ve buzağı güzellik yarışması düzenlendi.¹⁶⁹

Fotoğraf 105. Yayla şenliği alanından bir görsel.¹⁷⁰

¹⁶⁸ http://www.siyasalyasam.com.tr/ardahan-samandoken-koyu-yayla-festivali/fb_img_1688279531369/ (Erişim Tarihi:28.07.2023)

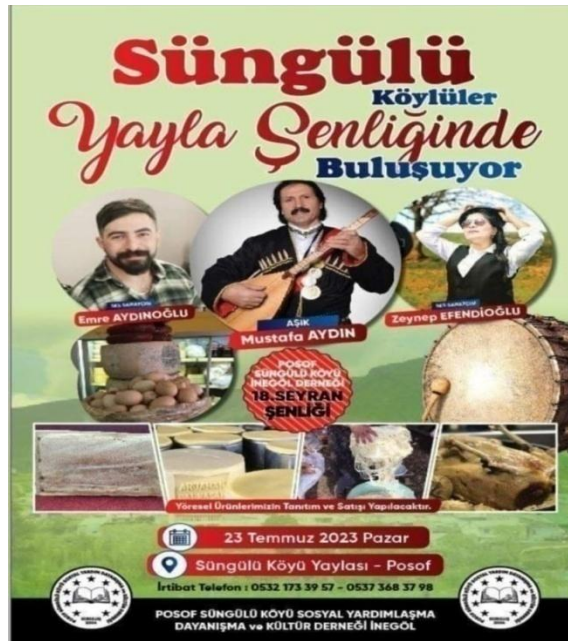
¹⁶⁹ <https://www.sabah.com.tr/ardahan/2023/07/02/ardahanda-yayla-festivaline-yogun-ilgi> (Erişim Tarihi:20.07.2023)

¹⁷⁰ <https://www.sabah.com.tr/ardahan/2023/07/02/ardahanda-yayla-festivaline-yogun-ilgi> (Erişim Tarihi:20.07.2023)

Görselde de olduğu üzere yayla şenlikleri, yaylacılık yapılan bölge olan Ardahan için çok değerli ve halkta bu şenliklere yoğun bir katılım göstermektedir. Şenlikler, yaylalara çıkıldıktan sonra düzenlendiği için zaten insanların birçoğu yaylalarda yaşamakta ve yaylaların bulunduğu civarlarda şenlik düzenlenmekte ve diğer köylerden ve yaylalardan da katılım sağlanmakta, bir ayrım olmaksızın birlik ve beraberlik içerisinde eğlenceli zaman geçirilmektedir.

3.2.6. Süngülü Köyü Yayla Şenliği

23 Temmuz 2023 tarihinde 18. Düzenlenen yayla şenliği Süngülü Köyü, Adalar mevkiinde kutlandı. Şenlik, İnegöl'deki Süngülü Köyü Sosyal Yardımlaşma Dayanışma ve Kültür Derneği tarafından düzenlendi. Şenliğe, Emre Aydın, Mustafa Aydın ve Zeynep Efendioğlu gibi âşık ve ses sanatçıları davet edildi.

Fotoğraf 106. Süngülü Köyü Yayla Şenliği Afişi.¹⁷¹

Şenlik, Posof ilçe merkezi, Balgöze, Sütölük, Savaşır, Yeniköy gibi civar köylerden de vatandaşların katılımı ile büyük bir coşku ile kutlandı. Temmuz ayında Süngülü Köyü yaylasının çıkmasıyla beraber düzenlenen şenlik, tarım ve hayvancılık ile uğraşan köylüler için kısa bir dinlenme ve güzel vakit geçirme imkânı sağlamıştır.

¹⁷¹ Yusuf Biber Arşivi, 2023

Fotoğraf 107. Âşık Mustafa Aydın¹⁷²

Şenlik, Bursa, İnegöl, İstanbul gibi il ve ilçelerde oturan vatandaşların memleketlerine dönmeleri için bir vesile kaynağı olmuştur. İnsanların şenliğe katılma sebeplerinden biri de uzun süre göremedikleri eş, dost ve akrabalarıyla görüşüp, hasret gidermektir. Şenlikte köy muhtarının ve halkın da desteği ile şenliğe katılacak kişiler için yemekler yaptırıldı ve şenlikte bulunan herkese yemek dağıtıldı. Yayla şenlikleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın da görüldüğü geniş çaplı eğlencelerdir.

Fotoğraf 108. Yayla Şenliğinden bir görsel.¹⁷³

¹⁷² Yusuf Biber Arşivi,2023

¹⁷³ Yusuf Biber Arşivi,2023

Adalar mevkiinde düzenlenen şenlikte halaylar çekildi, aileler, eş, dost ile piknik yapan insanlar bu günün tadını doyasıya çıkardı.

3.3. FARKLI İL VEYA İLÇELERDE DÜZENLENEN ARDAHAN TEMALİ ETKİNLİKLER

Ardahan ilinde insanlar işsizlik, eğitim gibi farklı nedenlerden dolayı yurtiçine veya yurtdışına gitmek durumunda kalmıştır. Bu illerin başında İstanbul, Bursa, Ankara, Kars gibi iller gelmektedir. Bu illerde ikamet eden Ardahanlılar dernek ve belediyelerin düzenledikleri tanıtım günleri, festival, şenlik veya eğlence geceleri vesilesi ile bir araya gelmekte ve özlem gidermektedir. Bu gibi eğlenceler de yöresel ürünlerin de hem tanıtımı yapılmakta hem de satışa sunulmakta ve Ardahan ilinin kültürü tanıtılmakta ve yaşatılmaya çalışılmaktadır. Çalışma da farklı il veya ilçelerdeki festival, şenlik, toplantı ve eğlenceler bir başlık altında toplanmıştır.

3.3.1. Kars Âşık Şenlik Festivali

Kars ilinde, Çıldırlı Âşık Şenlik için 2019 yılında 2.Uluslararası Kars Âşık Şenlik Festivali düzenlenmektedir. Bu festival Kars'ta Dünya Karapapaklar Birliği'nin katkıları ile gerçekleşmektedir. Yurt içinden ve Azerbaycan, İran ve Gürcistan'dan birçok âşık katılmaktadır.

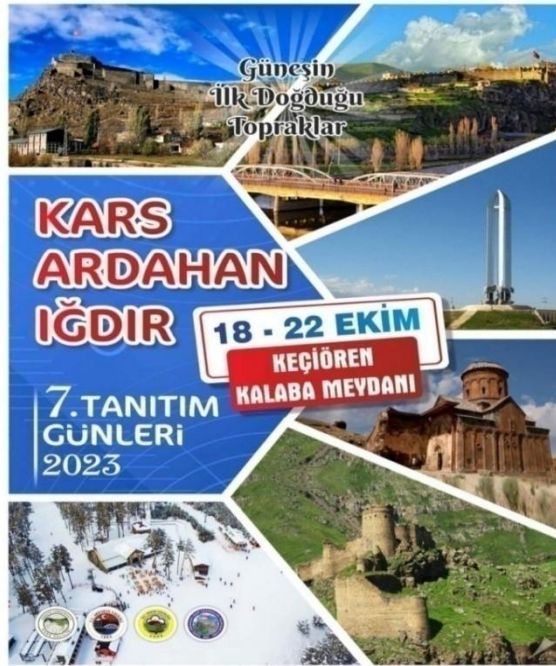
Fotoğraf 109. Kars Âşık Şenlik Festivali¹⁷⁴

¹⁷⁴ <https://www.lha.com.tr/kars-asik-senlik-festivali-renkli-goruntulere-sahne-oldu-10600h.htm> (Erişim Tarihi:09.11.2023)

Kars ilinde düzenlenen bu festivalin amacı Âşık Şenlik'i anmak ve genç nesillere tanıtmak, kültürümüzü ve kültürel değerlerimizi yaşatmaktır. Farklı isimlerle düzenlenen bu etkinlikler iller arasındaki bağları güçlendirecek bu sayede illerdeki yetişen meyve sebzeden tutun yöresel yemekler, giysiler, bölgede yetişmiş âşık ve sanatçılar, halk oyunları gibi kültürün temel taşları hem tanınmış olacak hemde bu durum genç nesilleri araştırmaya ve dolayısıyla öğrenmeye sevk edecektir.

3.3.2. Ardahan Kars Iğdır Günleri

2023 yılında Ankara/Keçiören'de 7. Tanıtım günleri, kaz, bal, kaşar, gibi yöresel ürünlerin tanıtılması, yöresel oyunlarında sergilenerek tanıtılması gibi amaçlarla yapılmaktadır.

Fotoğraf 110. Ardahan Kars Iğdır Tanıtım Günleri¹⁷⁵

¹⁷⁵ <https://worldturk.com.tr/ankarada-kars-ardahan-igdir-ruzgari-esecek/> (Erişim Tarihi:09.11.2023)

Yukarıdaki afişte görüldüğü üzere 7. Tanıtım günleri ifadesi bizlere bu etkinliklerin artık düzenli olarak her sene yapıldığını göstermektedir. Kars, Ardahan ve Iğdır belediyelerinin katkı ve destekleriyle bu özel günler gerçekleştirilmektedir.

3.3.3. İstanbul/Sultangazi Yöresel Ürünler Festivali

Sultangazi Belediyesi'nin düzenlediği festivalde Ardahan iline ait bal, kaşar, kaz eti hem tanıtılmakta hem satın alınmaktadır. Hem âşıklar hem de ses sanatçıların konser vermesiyle Ardahanlılar bir araya gelerek eğlenceli dakikalar geçirmektedir.

Fotoğraf 111. Sultangazi Yöresel Ürünler Festivali¹⁷⁶

3.3.4. Bursa 2.Anadolu Kültür Şöleni

Kars, İstanbul, Ankara illerinde olduğu gibi Bursa'da da hem tanıtım hem eğlence amaçlı etkinlikler düzenlenmektedir. Bursa ilinde Yıldırım Belediyesinde Bursa Kars Ardahan Iğdır Dernekler Federasyonu tarafından organizasyon ile halk oyunları gösterileri ve konser gibi farklı etkinlikler ile tanıtımlar yapılmaktadır. Bu etkinliğe Âşık Maksut Feryadi, Selma Geçer, Ahmet Hiçkorkmaz, Metin Koçer gibi isimler katılmıştır.

¹⁷⁶ <https://www.sultangazi.bel.tr/tr/guncel-haberler/ardahan-yoresel-urunler-festivali-sultangazililerle-bulustu> 5294 (Erişim Tarihi:09.11.2023)

Fotoğraf 112. Anadolu Kültür Şöleni Afişi.¹⁷⁷

Yöresel âşıkların, ses sanatçılarının katılımı ile insanlar eğlenmenin yanında kültürü öğrenmek, öğretmek, yöresel ürünlerin tanıtılması, Bursa iline de ekonomik olarak katkılarının olması amaçlanmaktadır. Ardahanlı, Karanlı, İğdirli vatandaşları bu etkinlikler ile bir araya getirmek, eş, dost ve akrabanın yakınlaşması, yöre insanın tanışması ve kaynaşması amaçları ile düzenlenmektedir.

Farklı il veya ilçelerde yapılan bu tanıtım etkinlikleri birçok kurum ve kuruluşların desteği ile düzenlenmekte bu etkinliklerle beraber müzik, oyun, yemek, yöresel giyim-kuşam gibi kültürümüzü yansıtan pek çok şey farklı iller de bulunan insanlara tanıtılmakta bir kültür alışverişi yaşanmaktadır. Bu sayede kültürün yayılması sağlanmakta, insanların farklı kültürleri, farklı illeri tanıma fırsatı sağlanmaktadır. Bölgeye turist çekerek ekonomik olarak da bölgenin kalkınmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Festivaller hem bölgelerin tanıtımını yapmak, bilinirliğini arttırmak ve doğal güzellikleri duyurmak gibi pek çok amaca hizmet eden ulusal ve uluslararası düzeyde kutlanan etkinliklerdir. Sadece festivaller ile değil farklı organizasyonlarla da farklı

¹⁷⁷ <https://www.siyasalyasam.com.tr/bursada-kars-ardahan-igdir-kultur-soleni/> (Erişim Tarihi:15.11.2023)

illerde, bölgenin tanıtımı yapılabilmektedir. Yukarıdaki afişlerde de festival, şölen ve tanıtım günleri şeklinde isimlendirilen etkinliklerde konser, sergi, kermes, halk oyunları gösterisi gibi çeşitli etkinlikler yapılmakta ve stantlar kurularak üniversitelerin de tanıtımı yapılmaktadır. Bu etkinlikler ulusaldan uluslararası düzeye getirilerek yurtdışında da yapılması gerekmektedir. Bu sayede Ardahan ili özelinde ülkemize de turist çekerek ekonomik olarak katkı sağlanacaktır. 2020 yılında Almanya’da “Kars-Ardahan-Iğdır Kaz gecesi” düzenlenmiş ve çeşitli etkinlikler il eğlenilmiştir. Yurtdışında böyle etkinliklerin sayısının artması ülkemizin ve ilimizin bilinirliği de arttırmış ve turizm gelirlerine etkisi olacaktır.

Bu çalışma içerisinde sadece birkaç etkinliğe yer verdik bu sayının fazla olduğu aşikâr ve giderek de artacağı ve etkinliklerin de günümüz şartlarına uyarlanarak devam edeceğine şüphe yoktur.

DEĞERLENDİRME

“Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar” başlıklı tezde Ardahan ve ilçelerindeki festival, şenlik, bayram, tören, kutlamalar, mahalle ve aile içerisinde düzenlenen küçük çaplı etkinlikler tespit edildi ve ayrıntılı bir şekilde bilgiler hem yazılı kaynaklardan hem de kaynak şahıslar aracılığı ile verildi. Bu çalışma sonucunda da şunları söylemek mümkündür:

Ardahan’da dini bayramlarda yaşanan değişimlerden biri, Ramazan Bayramı’nda kişilerin birbirlerine karşı olan tutum ve davranışlarında değişikliklerin olduğu, hoşgörü ve anlayışın olmadığı ifade edilmektedir. Kurban Bayramı’nda da kurban kesildikten sonra yapılması gereken kurban, ev halkı için, misafirler ve dağıtmak üzere üç pay edilmesi gerekirken ve en az yedi eve verilmesi lazımken günümüzde etler dolaplara konulmakta eskisi gibi paylaşımın olmaması dikkat çekici bir durumdur. Bayramlarda yaşanan bu değişiklikleri hem toplumsal ve kültürel açıdan değerlendirdiğimiz de yaşam şartlarının değişmesiyle beraber insanlar arasında paylaşım, birlik ve beraberlik gibi davranışların da azaldığını göstermektedir.

Geçiş törenleri başlığı altında yer alan sünnet, askere uğurlama ve hacca gitme törenlerinde birçok geleneksel uygulamada değişikliğin olduğu görülmektedir. Sünnet töreninde “kirvelik” geleneği aileler arasında sevgi ve bağlılığın simgesidir. Günümüzde bu geleneğin hemen hemen kalktığı görülmekte ve sünnetçi tarafından sünnet yapılırken günümüzde hastanelerde yapıldığı ifade edilmektedir. Özellikle günümüzde sünnet törenlerinin düğün salonlarında, organizasyonlu ve takı törenin yapılması modernleşme ile birlikte gelen bir durumdur. Teknolojiyle beraber insanların farklı şehirlerde, farklı ülkelerde yapılan her türlü kutlama ve organizasyonlardan haberdar olması beraberinde özentili ile birlikte kültürün değiştiğini gözler önüne sermektedir. Sünnet törenlerinde fotoğrafçı ayarlanmakta ve gün boyu fotoğraf çekimi yapılmakta hatta çocuk için fotoğraf albümü bile hazırlanmakta ayrıca sünnet davetiyesi, hediyelik sünnet magnetleri vb. şeyler teknolojik araç ve gereçlerin hayatımıza girmesiyle yaşanan değişimlerdir. Bu değişimler hem toplumsal hem de kültürel olarak bizleri etkilemektedir. Geleneksel uygulamaların unutulması kültürü etkilediği gibi insanlar arasındaki ilişkileri de zedelemektedir. Askere uğurlama da gençler arasında davul-zurna eşliğinde eğlence olur ve yakınları yemeğe davet eder, harçlık verir günümüzde

de konvoylar, havai fişekler ve orkestra ile yapılan daha büyük çaplı eğlenceler yapılmaktadır. Günümüzde ücretli askerliğin de yapılıyor olmasıyla beraber çok fazla askere giden kişinin olmaması gibi değişiklikler eğlence kültürünü de olumsuz yönde etkilemektedir.

Hacca uğurlarken yapılan konvoylu karşılamalar eskiden yokken, yaya bile gidilirken günümüzde uçakla ulaşım sağlanmaktadır. Eskiden hac için kıyafetler terzilere diktirilirken günümüzde hazır olarak satın alınmaktadır. Ulaşım araçlarının çeşitliliği, ekonomik olarak gelişmişlik düzeyi de aslında olumlu yöndeki değişiklikler olduğunu göstermektedir.

Yaylaya yapılan göçler, eskiden at veya öküz arabaları ile yapılırken günümüzde traktörlerle hatta arabalarla yapılmakta, elektriğin yaylalarda bulunmasıyla birlikte elektrikli yayıklar, buzdolapları, televizyon, elektrikli fırınlar vb. birçok alet kullanılmaktadır. Teknolojinin getirmiş olduğu olumlu yöndeki bu değişim insanlara ne kadar büyük bir kolaylık sağlasa ve ne kadar mutlu etse de kültürel ve toplumsal açıdan bakıldığında imece usulü yardımlaşma ve dayanışmayı, birlikte oturup sohbet etmeyi ve aynı sofrada etrafında toplanmayı da engellemiş insanları birbirlerinden uzaklaştırmıştır.

And'a(2022, s. 235) göre Anadolu'da yağmur yağdırmak için Bebek, Çaput Adamı, Kepçe Kadın, Çomça/Çömçe Gelin, Çullu Kadın, Kepçecik, Bodi Bostan, Gelin Gök, Kepçe Başı, Su Gelini, Kodu Gelin vb. adlar altında ilkel bebekler, kuklalar kullanılmaktadır.

Ardahan'da ise "Kepçe Hatun" veya "Dodi Bezeme" gibi farklı isimlerle anılan bu törende özellikle kız çocuklarının bulunduğu ifade edildi. Yağmur duasında toplu olarak dua edilirken bu törende çocuklar tekerleme söylemekte, yağmur duasında kurban kesilip orada bulunanlara dağıtılırken Kepçe Hatun'da çocukların üzerine su dökülür ve yiyecek verilir. Yağmur duası, Kepçe Hatun adı verilen bir oyuna dönüştüğü görülmektedir. Eğlencenin ve oyunun olduğu yerde şarkı, türkü ve tekerleme gibi sözlü ürünler mevcuttur. Kepçe Hatun da ise tekerleme bulunmaktadır. Toplu bir şekilde yeme ve içme varsa ve kukla veya süpürge gibi tahta, bez gibi çeşitli malzemelerden yapılan bu nesne taklide dayandığından ve sıraladığımız maddelerden dolayı oyunlaştığını söylemek mümkündür. Tarım ve hayvancılığın yapıldığı bölgeler için ve Ardahan'da da suyun çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Eskiden kuraklık olmaması için hem duaya çıkılır hem de törenler yapılırken günümüzde pek fazla bu

durumlarla karşılaşmamakta tarımda birçok sulama yöntemi ile bu sıkıntıda bir nebze olsa giderilmektedir. Bazı ilçelerde günümüzde yağmur duasına çıkılmaya devam edilmektedir. Kültürel olarak bakıldığında geleneğin yaşatılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Tarımın yapıldığı bir il olan Ardahan'da çift çıkarma geleneği yapılırken bereket olması için bazı uygulamalar yapıldığı tespit edildi. Bu geleneğin günümüzde kaybolmasının sebepleri teknoloji ile beraber makineleşmenin sonucunda birçok tarım aleti kullanılmaya başlanmış olması, öküz gibi büyükbaş hayvanlarında beslenilmemesinden dolayı bu uygulama yapılamamaktadır. Fakat bu geleneğin tamamen ortadan kalktığını söylemek doğru olmaz. Çünkü geleneği yaşatmaya çalışan ilçelerden biri olan Hanak'ta günümüzde bereket olması için traktör önüne de yumurta atıldığı ifade edildi.

Ardahan ili ve ilçelerinde çoban bayramları olarak kutlanan koç katımı ve saya gezmenin, günümüzde yapılmadığı bazı ilçelerde eğlence yapılmaksızın bu uygulamanın devam ettiği tespit edildi. Ardahan ilinde küçükbaş hayvancılığın terk edilmesi ve büyükbaş hayvancılığa geçilmesi beraberinde küçükbaş hayvancılığın azalması bu bölgede küçükbaş hayvancılığa bağlı olarak yapılan çoban bayramlarının da günümüzde yapılmamasına neden olmuştur.

Mahalle içerisinde yapılan eğlencelerden biri olan elfene günümüzde yapılmamaktadır. Uzun kış gecelerinde gençlerin bir araya toplanması sonucu oluşan bu eğlencenin kaybolmasında sebeplerden biri teknolojinin getirmiş olduğu yeniliklerdir. Her evde bulunan televizyon, internet, telefon, tablet gibi teknolojik aletlerle vakit geçirilmekte insanlar aynı odanın içerisinde bile sohbet etmemektedir. Teknoloji insanlar arasına mesafe koyduğu gibi eğlence kültürünü, gelenek ve göreneklerimizin kaybolmasına da neden olmaktadır. Bu eğlencelerinin yapılmamasının başka bir nedeni ise köylerden kentlere yapılan göçlerdir. Eskiden köylerde nüfusun fazla olmasıyla beraber insanlar bir araya toplanıp eğlenmenin yollarını bulmuşlar bugün eğitim, işsizlik ve farklı nedenlerden dolayı kentlere yapılan göçler sonucunda köylerde yaşlı kesim kalmakta ve dolayısıyla bu eğlencelerde unutulmaktadır.

Irgatlık ve imece, Ardahan ilinde köy ve mahalle içerisinde ekonomik gerekliliklerle ortaya çıkan ve içerisinde eğlenceyi barındırmakla beraber toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örnekleridir. Fakat günümüzde bu kutlamaların

yapılmadığı tespit edildi. Tarım aletlerinin kullanımı bilek gücüne olan ihtiyacı ortadan kaldırmış ve toplumsal açıdan bakıldığında birlik ve beraberliğin de bozulduğu söylenebilir. Kültürel açıdan olumsuz bir durumda Ardahan’da imece usulü yapılan birçok farklı işte mani, tekerleme, türkü söyleme geleneğinin olduğu bilinmekte bu kutlamalarının yapılmaması demek sözlü ürünlerin de unutulması demektir. Derleme esnasında kaynak kişilerden mani veya tekerleme söylemelerini istediğim de insanların hatırlamakta güçlük çektiğini gördüm. Bu durumda kültürel değerlerin korunması, gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması gerekmektedir.

Yukarıda birçok eğlence ve etkinliğin ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan değiştiğini ifade ettik ve genel olarak da teknolojinin getirdiği yeniliklerin olumsuz etkilerinden bahsettik. Teknolojinin dolayısıyla internetin eğlence kültürüne yansıttığı olumlu yöndeki değişimleri de söylemek mümkündür. Özdemir’e(2012, s. 384) göre “İnternet, Türk Dünyası için oldukça önemli olanaklar ve fırsatlar yaratmıştır. İnternet, kendisinden önce yaratılan medyaları da içine alarak etkinliğini artırmaktadır. Bireyler, topluluklar, milletler, kurum ve kuruluşlar kendilerini sanal ağlarda tanıtmaya ve ifade etmeye çabası içindedirler.” Günümüzde düzenlenen festival ve şenlikler hem ilgili kurum ve kuruluşların ses kayıt veya kamera gibi araçları ile kayıt altına alınmakta hem de bazı televizyon kanallarının da canlı olarak yayın yapması oyun, şarkı ve türkülerin, çeşitli müsabakaların kayıt altına alınmaktadır. Bu şekilde kültürümüzü de koruyarak gelecek nesillere aktarımı yapılmakta ve yöresel ürünlerin ve bölgenin tanıtılması doğrudan reklamının yapılması açısından önemlidir. Uzakta bulunan eş, dost bu kayıtlar ile bu etkinliklerdeki yakınlarını görme imkânı da bulmaktadır. Düzenlenen festival ve şenlikleri, çeşitli etkinlikleri hem yurt içine hem de yurt dışına duyurmak sosyal medya aracılığı ile yapılmakta hem maliyeti düşürmekte hem zamandan tasarruf edilmektedir. Medya kültürün ve ekonominin canlanmasında önemli bir kaynaktır. Özdemir’in (2012, s. 73) ifadesiyle” Kültürel içeriğin kültürel ekonomik boyuta taşınması öncelikle medya aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Milli bayramlar veya resmi tören de diyebileceğimiz bu özel günlerin inşası üzerine Budun’a (1995, s. 118) ait çalışmada şu ifadeler geçmektedir.

“Avrupa’da 18. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan ulus-devlet oluşumları, törenlere dinsel bağlantılarından kopartarak kendi biçimlenişlerine uygun seküler/laik-ulusal bir içerik vermişlerdir. 20. yüzyıl başlarında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de, bu gelişmenin dışında değildir. T.C.

devletinin resmî törenlerine biçim ve içeriğini veren, onun laik, ulusalcı ve seçkinci özelliğidir.”

Milli bayramlar, Cumhuriyet’in ilanı ile var olan ve ülkemizde büyük bir coşku ile kutlanan törenlerdir. Yukarıdaki ifadelerle dayanarak bu törenler hem toplumun kaynaşmasını sağlarken diğer taraftan da ulus-devlet olma bilincini aşılama ve birlik ve beraberliğin simgesi haline gelmektedir.

Çalışma sürecinde edindiğimiz bilgiler Ardahan’da milli bayramlarımızın geçmişte daha coşkulu kutlanırken günümüzde bu coşku ve heyecanın kalmadığı yönündedir. Toplum olarak bayramlarda birlik ve beraberlik içerisinde olma bilincini kaybetmekten dolayı bu törenlere katılma gereksinimi bile duyulmamaktadır. Törenler günümüzde daha çok siyasilerin konuştuğu çeşitli sorun ve sıkıntılardan bahsedildiği, bölge ile yapılan ve yapılacak olan plan ve projelerden de bahsedilen törenler haline gelmiştir. Günümüzde insanların işsizlik, eğitim vb. nedenlerden dolayı göç ettikleri için nüfusun az olmasıyla törenlerde eskisi gibi kalabalık olarak kutlanmamaktadır. Toplumsal gruplaşmaların olması vb. nedenler törenlere olan ilgiyi azaltmaktadır.

Ülkenin bulunduğu sosyoekonomik durumda eğlence kültürünü etkilemekte ve insanları olduğu gibi kültürü de bir değişime mecbur kılmaktadır. 2020 yılında ülkemizde görülen Covid-19 salgını ülkeyi hem sosyal, hem kültürel hem de ekonomik olarak etkilediği bilinmektedir. Mesafeye dikkat edilmesi, maske kullanımı toplu alanlarda durulmanın yasak olması gibi nedenlerden dolayı insanlar birbirlerinde uzaklaşmış bunun etkisi halen günümüzde de devam etmekte, bayramlarda insanlar eskisi gibi ziyaretlerde bulunmamaktadır. Salgın dönemi boyunca zaten çeşitli kültürel etkinliklerin iptal edilmesi de kültürel açıdan değişime neden oldu. Telefon vb. iletişim araçlarının kullanımıyla beraber bayramlarda genellikle bayram mesajları gönderilmekte, görüntülü konuşulmakta öncesinde ne kadar uzakta olursa eş, dost mutlaka bayram ziyaretine gidilirdi. Hayat şartlarının değişimi, tüketim alışkanlıklarımızı da değiştirdi. Bayramlarda, eğlencelerde ev hanımları el açması ürünler yaparken günümüzde sipariş verilerek hazır olarak tatlılar alınmaktadır. Hem eğlence kültürümüz değişmesiyle yemek kültürümüzde bu durumlardan doğrudan etkilenmektedir. Kentsel dönüşümle birlikte düğün, askere uğurlama, sünnet töreni gibi eğlenceler günümüzde düğün salonları gibi kapalı mekânlarda yapılmaktadır.

Uygur'a(2019, s. 179) göre Sosyal uygulamalar, festivaller ve ritüeller zamanla modern hayattan etkilenerek küreselleşmenin yaygın etkisine karşı koyamaz hâle gelirler. Bu geleneksel eğlence şekillerinden bazıları zamanın şartlarına göre güncellenerek varlığını sürdürürken, bazıları da zamanla unutularak uygulanmamaktadır. Ardahan ili ve ilçelerinde düzenlenen eğlencelerden imece, çift çıkarma, çoban bayramları modern hayattan etkilenerek kaybolduğunu söylemek mümkündür. Elfenenin günümüzde altın günlerine dönüştüğü, köy veya mahalle içerisinde yapılan kızak kayma etkinliğinin, kayak merkezlerinde yapılıyor olması, oda yakma ise günümüzdeki kahvehanelere ve seyrana da günümüzdeki yayla şenliklerine dönüştüğünü ve varlığını sürdürmeye devam ettikleri söylenebilir.

Bu etkinlikler dışında Özdemir'in(2005, s. 80) ve Türkmen'in(2017, s. 107) çalışmalarında yer alan Ardahan ilinde daha önce düzenlenen olan "Uluslararası Kültür ve Nal Festivali(2014)", "Hayvan ve Hayvan Ürünleri Şenliği" ve "Kaz Festivali" günümüzde düzenlenmediği tespit edildi.

Bunun nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür: Festivalin insanların ilgi ve isteklerini karşılamaması, resmi bir tören havasında kutlanıyor olması, bürokrasinin konuşmalar yapması ve insanların gönüllerince eğlenememesi, çeşitli tanıtım ve reklam amaçlı etkinliklerin yapılmaması, uygun pazarlama tekniklerinin olmaması, belli bir bütçenin de belki olmaması, hem çocuklara hem yetişkinlere hitap edecek oyun, yarışma vb. etkinliklerin olmaması, organizasyonun etkili olmaması gibi farklı ekonomik, kültürel nedenlerden dolayı bu etkinlikler yapılmamaktadır. Kutlanılmayan festivaller olduğu gibi günümüzde de düzenlenmeye başlayan festivallerde bulunmaktadır. Ardahan ilinde 2022 yılında ilki düzenlenen Cancur Festivali ve Kardan Perde Film Festivalleri olmak üzere toplam iki festival, eğlence kültürü açısından olumlu bir gelişmenin göstergesidir. Bu festivallerin geleneksel hale gelmesi için de ilgili kurum ve kuruluşların desteğinin yanı sıra bölge halkının da hem desteği hemde ilgisini göstermesi oldukça önemlidir. 1995 ve 1996 yıllarından beri kutlanan festivaller bulunmakta ve bu festivallerin günümüzde kutlanıyor olması bu festivallerin hem bölgeye hem de bölge insanına mekânsal, ekonomik, sosyal, kültürel açıdan katkılarının olduğunu göstermektedir. Festivallerin mekânsal olarak bölgeye katkısı şudur ki Çıldır gölü gibi ve Akçakale Adası gibi doğal güzelliklerin hem yurtiçine hem yurtdışına tanıtmak ve bölgenin bilinirliğini artırmak, bölgeye turist çekmektir. Kapalı mekânlarda

yapılan festival veya küçük çaplı eğlenceler sayesinde mekânın tanıtımı yapılmaktadır. Bu durumlarda ekonomik olarak bölgeyi etkilemektedir. Mekân ne kadar güzel, ilgi çekici olursa katılım da o kadar fazla olur. Ardahan ilinde bu duruma örnek verecek olursak Çıldır ilçesinde 2022 yılında düzenlenmeye başlanan Cancur Festivali, Çıldır ilçe merkezinde büyük bir kalabalık ile kutlanırken ikincisi 2023 yılında düzenlenen bu festival Akkiraz Köyü'nde düzenlendi ve Çıldır merkezden uzak ve yolları tehlikeli olan bu köyde düzenlenen festivalde çok fazla bir kalabalık yoktu. Yaşanılan bu durum diğer yıllarda festivale olan ilgi ve katılımı da etkilemesi mümkündür. Mekânın seçiminde ulaşım başta olmak üzere farklı birçok konuya dikkat edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Mekânın açık veya kapalı olması, festivaldeki etkinlikleri de etkilemektedir. Kış aylarında Çıldır Gölü'nün buz tutmasıyla buz festivali düzenlenmekte ve bu festivalde buz pateni gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Festivallerin, ekonomik olarak kutlanılan bölgeye katkıları olmaktadır. Bir festivalin düzenlene bilmesi için ilk öncelikle belli bir bütçenin olması gerekmektedir. Bu durumda belediye, valilik gibi ilgili kurum ve kuruluşlara, dernek yöneticilerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Festivalin içeriğini, etkinlikleri, katılımcı sayısı, âşık ve sanatçıları, yem-içme vb. durumları belirleyen bütçedir. Festivaller de reklam ve pazarlama teknikleri kullanılarak ekonomik kazanç elde edilmektedir. Hem festivali düzenleyen kurum, kuruluş ve kişiler hem yörede yaşayan esnaf, çiftçi ve üreticiler bu durumdan etkilenmektedir. Coğrafi işaret alan yöresel ürünler, bal, kaz gibi ürünlerin reklamı yapılarak ve pazarlama teknikleri ile satışı yapılarak bölgeye ekonomik olarak canlılık kazandırılmaktadır.

Ardahan'da festivallere sosyal-psikolojik açıdan bakıldığında yurtiçi ve yurtdışından katılımın olması insanlar arasında sosyalleşmeyi artırmakta, eş, dost ile görüşülmekte, yeni dostluk ve arkadaşlıkların kurulmasına vesile olmaktadır. Ardahan'da tarım ve hayvancılığın yapıyor olması insanların bedenen yorgun olması ve bu festivallerde stres, sıkıntıların atmasına vesile olmakta, insanlar da psikolojik olarak bir rahatlamanın olması söz konusudur.

Özdemir'e (2012, s. 65) göre coğrafi işaret, "belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren ad ve işaretler" şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Patent Enstitüsü tarafından coğrafi işaretin yapıldığı "El Sanatları" başlığı içerisinde "Damal bebeği" de yer aldığı görülmektedir. Posof ilçesinde, Posof elması ve Posof fasulyesi, Ardahan balı

ve Ardahan kazı da aynı şekilde coğrafi işaretli ürünlerdir. Ardahan festivallerinin içeriğine bakıldığı zaman pazarlama tekniği kullanılarak Ardahan balı, kaşarı, Damal bebeği, Posof elma ve fasulyesi gibi yöreye özgü ürünlerin tanıtımı ve satışına ağırlık verildiği görülmektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler sonucunda Ardahan ilindeki tören ve kutlamaların değişmesinin veya bazılarının da kaybolmasının nedenlerini genel olarak teknoloji, göç, tarımda makineleşme, küçükbaş hayvancılıktan büyükbaş hayvancılığa geçilmesi gibi nedenler sıralanabilir. Kaybolan veya kaybolmakta olan bu kutlamaları kültürümüze geri kazandırmak için şu öneriler söylenebilir:

Çoban bayramlarının tekrar yapılabilmesi için bazı köy ve ilçelerde devlet desteği ile insanlar küçükbaş hayvancılığa teşvik edilmeli. Bu sayede de bu bayramların tekrar kutlanılabilir duruma gelmesi söz konusudur.

Hem dini hem milli bayramlar insanlar tarafından bir tatil veya dinlenme fırsatı olarak görülmektedir. Bu bayramlardaki o heyecan ve coşku mevcut yönetimin de katkısıyla insanlara tekrar kazandırılmalı, bunun için büyük çaplı ve etkili bir tören yapılmalı, bayramların anlam ve önemi ailelere, çocuk ve gençlere en iyi biçimde anlatılmalı.

Elfene gibi kaybolan eğlencelerin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınması gerekmektedir. Deve oyunu ve şişman oyununun unutulmaması için her festival, kutlama ve organizasyonlarda yer verilmelidir. Özellikle genç nesillere kültürümüz aşılanmaya çalışılmalıdır.

SONUÇ

Kutlamalar geçmişten günümüze kadar gelmiş toplumsal, siyasi, ekonomik vb. birçok alanda toplumun her kesimini etkileyen eğlence alanlarıdır. Çalışmamızda bölgedeki festival, şenlik, şölen ve bayram, tören, kutlamalar tespit edildi ve incelendi. Yapılan inceleme sonucunda bölgedeki kutlamaların başta eğlence amacıyla yapıldığı ayrıca hem ekonomik hem de sosyal açıdan ortaya çıktığı tespit edildi. Bölgede sünnet, askere uğurlama, hacca uğurlama gibi geçiş törenlerinin Ardahan ili genelinde kutlandığı ilçelere göre bazı farklılıklarında bulunduğu tespit edildi. Teknoloji ile beraber hayat şartlarının da olumlu yönde ki değişimi günümüzdeki bu kutlamaları ve yapılan uygulamaları da etkilemektedir. Bölgede geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması sebebiyle tespit ettiğimiz “Kutlamalar” da bunu göstermektedir. Hayvancılık ile ilgili festival, şenlik, şölenlerin düzenlendiği, yarışma ve çeşitli müsabakaların da yine hayvancılık etrafında olduğu görüldü. Buğday, arpa ve yonca tarımının yapıldığı bölge olan Ardahan ili ve ilçelerinde yağmur duası, çift çıkarma gibi bereketin artması için yapılan kutlamalar tespit edildi. Yapılan tüm bu kutlamalar hayvancılığa teşvik etmek amacıyla yapılmaktadır. İncelediğimiz başlıklarda inançla ilgili birçok unsur karşımıza çıkmaktadır. Sünnet, askere uğurlama ve hacca uğurlama gibi geçiş törenleri, bereket törenleri ve hıdrellez, nevruz, yağmur yağdırma törenleri gibi birçok tören ve kutlama da yapılan dualar, mezarlık ziyaretleri ve inanışlar bizlere dinin kültür içerisinde ne derece yer aldığını göstermektedir. Çıldırılı Âşık İsrail Uzunkaya’nın “Nevruz Bayramı” divanı ve Ardahanlı Dursun Akçam’ın da “Ölü Ekmeği” adlı kitabında yer alan “Kurban” başlıklı yağmur duası ile ilgili hikâyesinin yer alması, Posoflu Âşık Müdâmi ’nin Muharrem ayı ile ilgili şiiri de bizlere kültürün edebiyat ile iç içe olduğunu göstermektedir.

Ardahan ili, Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan ve ikliminden kaynaklı olarak eğlence kültürünün de gelişmediği ve oldukça az sayıda kutlamanın bulunduğu dikkati çekmektedir. Kış ayları içerisinde eskiden yapılan kızak kayma, oda yakma gibi eğlencelerin yanı sıra günümüzde Çıldır Gölü üzerinde yapılan uluslararası düzeyde kutlanan festival ve şölenler düzenlendiği ve Ardahan Yalnızçam Kayak Merkezi’nin de eğlence mekânı olarak tercih edildiği görülmektedir. Bölgede âşıklık geleneğinin devam ediyor olması ve Âşık Müdâmi, Âşık Üzeyir, Âşık Zülâli, Âşık Şenlik ve Âşık Mazlumi

gibi birçok aşığın bu bölgede yetişmesinden dolayı Âşıklar ve türkü şöleni düzenlenmekte ve festivallere birçok âşık davet edilmektedir. 2020 yılında ülke genelinde görülen Covid-19 salgını, bölgedeki kutlamaları etkiledi, festival, şenlik, şölen gibi eğlenceler ülke genelinde iptal edildi. Bayram ve törenlerimiz, maske kullanılarak, sosyal mesafeye dikkat edilerek kutlanıldı. 2023 yılı itibari ile kurban ve ramazan bayramlarında insanlar bu salgının etkisiyle artık birbirlerinden uzaklaştığı, birlik ve beraberliğin zedelendiği gözlemlendi. Ardahan ilinde de festivaller ve eğlenceler bölgeye has olan ürün veya yörenin kültürünü yansıtan bir kültür ögesi üzerinden düzenlenmektedir. Festival zamanı yörenin iklim özellikleri göz önünde bulundurularak festivaller, temmuz- ağustos ve şubat-mart ayları içerisinde düzenlendiği görülmektedir. Süre olarak 1 ve 3 gün arasında değişmektedir. Festivallerde genel olarak buzağı güzellik yarışması, halat çekme, âşıkların türküler söylemesi, atışmaların yapılması, yöresel yemeklerin yenilmesi ve tanıtılması, sanatçıların şarkıları ile beraber halaylar çekilmesi vb. etkinlikler yapılmaktadır. Yörenin kültürünü yansıtan “Deve Oyunu”, ve “Şişman Oyunu”na yer verildiği görülmekte bu oyunların her festival, şenlik ve şölenlerde yer verilmelidir. Festival eğlencesi içerisinde fıkra, bilmece, hikâye vb. edebiyat ürünlerine de rastlanıldı. Hanak Âşık Mazlumi Kültür ve Sanat Festivali’nde etkinlikler dâhilinde hikâye ve fıkralar okunarak festivale ayrı bir hava katılmaktadır. Festival ve şenliklerde “Ardahan’ın Yollarında”, “Göleli Gelin”, “Bu Dağlar Kömürdendir”, “Erzurumun Güzelleri”, “Kars Ardahan Iğdır’a”, “Terekeme”, “Anama Layla”, “Kurban Olem(Hıngal Türküsü)”, “Sende Ölse Ardahan”, “Ardahan’dan Gelen Tatar”, “Bir Sabah Uğradım Göl Kenarına”, “Yola Bakın Belki Gelen Babamdır” gibi hem Ardahan ili ve ilçeleri ile ilgili şarkı ve türküler hem de farklı birçok türkü söylenmektedir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1964). Türkiye'de Yağmur Duası. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 22(3-4), 221-250.
- Akçam, D. (2006). *Ölü Ekmegi*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Akdağoglu, T. (2021). *Kuzeydoğu Anadolu Aşık Havaları Üzerine Bir İnceleme*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: LM Yayıncılık.
- Alptürker, İ. G., ve Alptürker, H. (2021). Gelenekten Geleceğe Yöresel Kültürün Taşınmasında Festivallerin Rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*,10(2), 1409-1422.
- Altay, F. (2021). *Geleneksel Kars Köy Seyirlik Oyunları*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Altınkaynak, E. (2013). Ardahan Hoçvan Avşarlarında Geçiş Dönemleri:Hoçvan Binbaşar-Otbiçen ve Hasköy Örneklerinde. Y. Kalafat, A. M. Kaya, & M. Aksoy içinde, *Avşar Kültür Coğrafyası ve Halk Kültürü* (s. 237-251). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Altunsabak, E. (2016). Karapapak Türklerinde Şah Kaldırma Geleneğinin Mitik Çözümlemesi. *Milli Folklor*(112).
- And, M. (2022). *Oyun ve Bugü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ardahan Kafkas Arı Irkı ve Arıcılık Çalıştay ve Sektör Raporu*. (2012). Ardahan: Serhat Kalkınma Ajansı.
- Artun, E. (2011). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, E. (2015). Karapapak-Terekeme Türklerinde Hıdrellez Geleneği. *Milli Folklor* 27(108), 210-213.
- Avcioğlu, İ., ve Gonca, F. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras:Yayla Şenlikleri ve Folklorik İşlevleri. *Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu*, 579-589.

- Aydın, S., ve Atay, T. (2009). Halk Bilimi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri. *Türkiye Cumhuriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi*, 2-16.
- Aydinoğlu, G. (1971). Posofta Seyran Şenliği. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 265, 6048-6049.
- Bağcı, H. R., ve Kılıç, H. (2019). Göle'de(Ardahan)Yaylacılık. *Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu*, 160-173.
- Bahçıvan, O., Temur, G., ve Kızılateş, S. M. (2016). *Ardahan Türküleri*. Ankara: Ardahan Valiliği Kültür Yayınları.
- Başgöz, İ. (1986). Çömçe Gelin Bir Anadolu Yağmur Töreninin Kökeni Ve Dağılımı Üzerinde Bir Araştırma. *Folklor Yazıları* (s. 13-21). içinde İstanbul: Adam Yayınları.
- Baykara, T. (2000). Türklerde Şenlikler, Kutlamalar, Toylar ve Eğlenceler. *Erdem*, 12(36), 867-898.
- Bayraktaroğlu, F. (1998). *Posof "Her Yönüyle"*. İzmir: Hürriyet Matbaası.
- Boratav, P. N. (1984). *Türk Halkbilimi II 100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Cevizci, A., ve Arargüç, M. F. (2009). Festival. *Felsefe Ansiklopedisi*. Cilt 6. Ankara:ebabil, 464-468.
- Cömert, M., ve Çetin, K. (2017). *Gastronomi Temalı Yerel Festivaller Üzerine Bir Değerlendirme*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C 10, S 54.
- Çapan, E. (2022). *Ardahan İli Göle İlçesi Geçiş Dönemleri*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Çay, A. M. (2012). *Nevruz Türk Ergenekon Bayramı*. İstanbul: İleri Yayınları.
- Çetin, Ç. Z. (2004). Tatar Türklerinin Mevsimlerle İlgili Gelenekleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*.
- Dedekargınoğlu, H. (2014). Muharrem ve Aşure. *Hünkar Alevilik Bektaşilik Akademik Araştırmalar Dergisi*, s. 31-48.
- Demirelma, B. (2021). *Geleneksel Türk Halk Bayramları Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi.

- Devellioğlu, F. (1986). *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Durmuş, İ. (2016). *Türk Kültürüne Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Düzgün, D. (2005). Türkiye ve Azerbaycan Sahalarında Uygulanan Saya Geleneğinin Karşılaştırılmalı Tahlili. *Milli Folklor*9(65), 24-28.
- Ekin, Y. (2011). *"Etkinlik Turizmi Kapsamında Festivaller ve Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin Yerel Halk Üzerindeki Sosyal Etkileri Konulu Bir Araştırma"*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Erbay, E., Demirkol, C., ve Yıldırım Özmütlu, S. (2016). *Trakya Bölgesinde Festival, Fuar ve Panayır Organizasyonlarının Bölgenin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*.
- Giritlioğlu, İ., Olcay, A., ve Özekici, Y. K. (2015). Bir Turizm Çeşitliliği Olarak Festival Etkinliklerinin Sınıflandırılması:Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi* 5(13), 306-323.
- Gözaydın, N. (1991). Çuvaşlarda Yağmur Duası. *Halk Bilimi(Folklor) Dünyasından:1* (s. 91-96). içinde Ankara: Yargı Yayınları.
- Gözaydın, N. (1991). Dağıstan, İran ve Türkiye'de Yağmur Duasındaki Bazı Ortak Motifler Üzerine. *Halk Bilimi(Folklor) Dünyasından:1* (s. 104-113). içinde Ankara: Yargı Yayınları.
- Gündoğdu, Ş. K. (2017). *Posof Folklor ve Etnografyası*. Ardahan: Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hobsbawm, E., ve Ranger, T. (2006). *Geleneğin İcadı*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İmirgi, A. (2005). Festival Kavramı Üzerine Düşünceler. *Milli Folklor*, 17(65), 31-32.
- İrmak, C. (2019). Ardahan Yöresi Yağmur Törenlerinde Hayvanlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*,1(2), 156-165.
- İslah, İ. (2012). *Türklerde Bayram*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kafkaslara Açılan Kapımız Ardahan*. (2011). Ardahan: Ardahan Valiliği İl Kültür Müdürlüğü.
- Kalafat, Y. (2013). Ardahan Avşarlarında Karşılaştırmalı Halk İnançları. Y. Kalafat, A. M. Kaya, & M. Aksoy içinde, *Avşar Kültür Coğrafyası ve Halk Kültürü* (s. 407-418). Ankara: Berikan Yayınevi.

- Kalaycı, Ü. (2009). Posof'ta Yaylacılık Geleneği. *Bizim Ahıska*, s. 27.
- Karakaş, R. (2021). Doğanın ve İnsanın Dirilişinin Simgesi:Yumurta. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 39-42.
- Kaya, D. (2014). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koca, S. (2003). *Türk Kültürünün Temelleri II. Cilt*. Ankara: Başkent Matbaacılık.
- Koca, S. (2004). *Eski Türklerde Bayram ve Festivaller*. Ankara: Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi Atatürk Kültür Merkezi Yayınları .
- Koçak, K. (2011). *Eski Türklerde Devlet Gelenekleri ve Törenleri(Tarih Öncesi Devirlerden Türklerin İslam Dini Medeniyetine Girişine Kadar)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Korkmaz, R. (2015). *Çıldır Folklor ve Etnografyası*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.
- Köprülü, F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Menekşe Cömert, K. Ç. (2017). *Gastronomi Temalı Yerel Festivaller Üzerine Bir Değerlendirme*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* C 10, S 54.
- Ocak, A. Y. (2012). *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Ocak, B. (2021). *Trakya'nın Geleneksel Kutlamaları, Şenlikleri ve Görsel Kimliği*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Görsel Kültür Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Oğuz, M. Ö. (2005). Somut Olmayan Kültürel Miras:Türkiye'de Nevruz/Yenigün. *Milli Folklor* 17, 65, 5-16.
- Oğuz, M. Ö. (2019). *Paldır Kültür Kentleşmeler*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Oğuz, M. Ö., ve Aslan, E. (2020). *Türkiye'de Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*. Ankara.
- Ögel, B. (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I.Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özbay, G., Semint, C., ve Semint, S. (2020). Ardahan Gastronomik Yapısı İçinde Bir Kış Lezzeti: Ardahan Kazı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 675-687.

- Özbudun, S. (1995). *Ayinden Törene:Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşması Sürecinde Törenlerin İşlevleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Özen, K. (2010). *Sivas Yöresinde Geleneksel Bayramlar ve Toplu Törenler*. Sivas: Çığır Ofset Matbaa.
- Polat, L. Y. (2021). Ritüelden Köy Seyirlik Oyununa:Şişman Oyunu Ardahan Bağdeşen Köyü Örneğinde. *Türkoloji*, 165-178.
- Sakaoğlu, S., ve Alptekin, A. B. (2004). "Türkiye'de Nevruz". *Türk Dünyası Ansiklopedisi Ankara:Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları*, 379-408.
- Saltaş, E. (2016). *Ardahan'ın Merkez Köylerinde Geçiş Dönemleri*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Smith, R. J. (2009). Festival ve Kutlamalar(çev. Sibel Keskin). M. Oğuz, S. Gürçayır, & S. Çalış içinde, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (s. 341-350). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Stoeltje, B. J. (2009). *Festival(Çev. Petek Ersoy)*. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,3.
- Şenesen, İ. (2021). Çukurova'da Tarıma Bağlı Halk Ekonomisinde Harman ve Hasat Gelenekleri. *Kültür Araştırmaları Dergisi(9)*, 277-297.
- Topkaya, K. (2021). *Ardahan Yöresi Damal Örneğinde Eski Türk İnanışlarının İzleri*. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Türkçe Sözlük*. (1988). Ankara: TDK Yayınları.
- Türkmen, N. (2017). *Türkiye'de Festivaller ve Şenlikler*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Halk Edebiyatı Bilim Dalı,Doktora Tezi.
- Uygur, H. K. (2019). Ankara Ferfene Günlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İşlevsel Olarak Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 16(123), 177-192.
- Vargün, B. (2019). Kuraklığı Önlemek Ya Da Çare Olmak Üzere Düzenlenen Ritüeller:Kars ve Ardahan Örnekleri. *Belgü*, 53-59.

- Yılmaz, B. (2010). *Ardahan Türkmenleri Müzik Geleneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, L. (2017). *Ardahan'da Oyun ve Oyuncak*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Zeyrek, Y. (2013). *Posof'un Çizgileri*. Ankara: Atalay Matbaacılık.

KAYNAK KİŞİLER

KK.1.Adı, soyadı: Mehmet Yıldız, Doğum tarihi: , Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2022.

KK.2.Adı, soyadı: Mehmet Yalçın, Doğum tarihi: , Doğum yeri:

Mahalle, Mesleği: Kasap, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023

KK.3.Adı, soyadı: Erdal Uygur, Doğum tarihi: Doğum yeri:

Mesleği: Terzi, Eğitim Durumu: Üniversite mezunu, Derleme Tarihi: 13.07.2023

KK.4.Adı, soyadı: Çiğdem Koçak, Doğum tarihi: , Doğum yeri:

Mesleği: Gazeteci, Eğitim Durumu: Üniversite mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023

KK.5.Adı, soyadı: Uğur Dede, Doğum tarih Doğum yeri:

Mesleği: Memur, Eğitim Durumu: Üniversite mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023

KK.6.Adı, soyadı: Orhan Biber, Doğum tarihi: 1964, Doğum yeri: Posof/Süngülü Köyü,

Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:19.11.2022.

KK.7.Adı, soyadı: Saniye Biber, Doğum tarihi , Doğum yeri:

Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:15.11.2022.

KK.8.Adı, soyadı: Murat Biber, Doğum tarihi: , Doğum yeri

Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:29.12.2022.

KK.9.Adı, soyadı: Sefali Akça, Doğum tarihi: Doğum yeri: l

Mesleği: Emekli(Memur), Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:15.01.2023

KK.10.Adı, soyadı: Cansel Coşkun, Doğum tarihi: , Doğum yeri:

Cambaz Köyü, Mesleği: Öğrenci, Eğitim Durumu: Üniversite mezunu, Derleme Tarihi:09.03.2023.

KK.11.Adı, soyadı: Fatma Karabıyık, Doğum tarihi: Doğum yeri:

Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:09.03.2023.

KK.12.Adı, soyadı: Zeki Bayraktar, Doğum tarihi Doğum yeri:

Mesleği: Antrenör(milli güreşçi), Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023

- KK.13.Adı, soyadı: Hüseyin Aydemir, Doğum tarihi: , Doğum yeri: u
 , Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:26.11.2022.
- KK.14.Adı, soyadı: Mehmet Aydemir, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:26.11.2022.
- KK.15.Adı, soyadı: İlbay Açıkıldız, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023
- KK.16.Adı, soyadı: Merdali Dinçer, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu,
 Derleme Tarihi:13.07.2023
- KK.17.Adı, soyadı: Çiçek Dinçer, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:13.07.2023
- KK.18.Adı, soyadı: Gülpaşa Çoban, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Terzi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:13.07.2023
- KK.19.Adı, soyadı: Reşat Açıkıldız, Doğum tarihi: , Doğum yeri: (
 -- Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme Tarihi:07.11.2023
- KK.20.Adı, soyadı: Fahrettin Çelik, Doğum tarihi , Doğum yeri: .
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:07.11.2023
- KK.21.Adı, soyadı: Mehmet Yılmaz, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:07.11.2023
- KK.22.Adı, soyadı: Ali Sultan Özyay, Doğum tarihi , Doğum yeri:
 Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme
 Tarihi:07.11.2023
- KK.23.Adı, soyadı: Emrah Demirbaş, Doğum tarihi , Doğum yeri:
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:07.11.2023
- KK.24.Adı, soyadı: Burak Can Çakabay, Doğum tarihi:1 , Doğum yeri:
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme
 Tarihi:08.11.2023
- KK.25.Adı, soyadı: Murat Çakabay, Doğum tarihi: , Doğum yeri:]
 Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023

- KK.26.Adı, soyadı: Metin Çakabay, Doğum tarihi:1 , Doğum yeri: ,
Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Üniversite mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.27.Adı, soyadı: Sadullah Maral, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.28.Adı, soyadı: Sedrettin Hançer, Doğum tarihi , Doğum yeri: ,
Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.29.Adı, soyadı: Aydın Hançer, Doğum tarihi , Doğum yeri:
Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.30.Adı, soyadı: Yaşa Hançer, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.31.Adı, soyadı: Nano Hançer, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.32.Adı, soyadı: Enis Ballıkaya, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Köyü, Mesleği: Köy Muhtarı, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.33.Adı, soyadı: Özlem Ballıkaya, Doğum tarihi , Doğum yeri:
Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.34.Adı, soyadı: Gülveren Ballıkaya, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:08.11.2023
- KK.35.Adı, soyadı: Herdem Açıkgöz, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:09.11.2023
- KK.36.Adı, soyadı: Sinan Demir Özyılmaz, Doğum Tarihi , Doğum yeri:
Köyü, Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.37.Adı, soyadı: Özdemir Ekici, Doğum tarihi , Doğum yeri: ,
Köyü, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.38.Adı, soyadı: Sehenber Özsoy, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023

- KK.39.Adı, soyadı: İlhan Seyhan, Doğum tarihi: , Doğum yeri: F
Mesleği: Kuyumcu tamircisi, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.40.Adı, soyadı: Atilla Ergezer, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Eminbey Köyü, Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme
Tarihi:10.11.2023
- KK.41.Adı, soyadı: Ergüder Seyhan, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Mesleği: Kuyumcu, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.42.Adı, soyadı: Nihat Işık, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Eminbey Köyü, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme
Tarihi:10.11.2023
- KK.43.Adı, soyadı: Müddet Ocak, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Köyü, Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.44.Adı, soyadı: Erol Önder, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi: 10.11.2023
- KK.45.Adı, soyadı: Cengiz Yazıcı, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Köyü, Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.46.Adı, soyadı: Özlem Özyılmaz, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Eminbey Köyü, Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lisans mezunu, Derleme
Tarihi:10.11.2023
- KK.47.Adı, soyadı: Erdinç İnan, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lise mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.48.Adı, soyadı: Halil İbrahim Ataman, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
ü, Mesleği: Muhabir, Eğitim Durumu: Lisans mezunu, Derleme
Tarihi: 10.11.2023
- KK.49.Adı, soyadı: Şerafettin Öner, Doğum tarihi: , Doğum yeri:
Köyü, Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.50.Adı, soyadı: Songül Öner, Doğum tarihi: , Doğum yeri: , Mesleği:
Muhasebeci, Eğitim Durumu: Lisans, Derleme Tarihi:10.11.2023
- KK.51.Adı, soyadı: Alibey Alşan, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Köyü, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023
- KK.52.Adı, soyadı: Ellez Topatan, Doğum tarihi: , Doğum yeri: ,
Köyü, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.53.Adı, soyadı: Metin Güllübudak, Doğum tarih , Doğum yeri:
 , Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.54.Adı, soyadı: Halit Öksüzer, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.55.Adı, soyadı: Aziz Sapan, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 Kemal Mahallesi, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:
 12.11.2023

KK.56.Adı, soyadı: Songül Kayaman, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.57.Adı, soyadı: Kazım Aydoğar, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 , Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.58.Adı, soyadı: Hüseyin Erdemcik, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 , Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu,
 Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.59.Adı, soyadı: Dursun Ortayurt, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.60.Adı, soyadı: Sultan Şah Kanba, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 Mesleği: İnşaat ustası, Eğitim Durumu: İlkokul
 mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.61.Adı, soyadı: Fidan Adalan, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 , Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.62.Adı, soyadı: Cuma Adalan, Doğum tarihi: Doğum yeri:
 , Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme
 Tarihi:12.11.2023

KK.63.Adı, soyadı: Sofi Doğman, Doğum tarihi: , Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.64.Adı, soyadı: Murat Adalan, Doğum tarihi:1 Doğum yeri a

Mesleği: Emekli, Eğitim Durumu: Ortaokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.65.Adı, soyadı: Ferman Saluğu, Doğum tarihi: Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.66.Adı, soyadı: Kışmış Saluğu, Doğum tarihi: Doğum yeri:

Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.67.Adı, soyadı: Aziz Salduz, Doğum tarihi: Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.68.Adı, soyadı: Uğur Alptekin, Doğum tarihi Doğum yeri:

, Mesleği: Belediye Personeli, Eğitim Durumu: Ön Lisans, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.69.Adı, soyadı: Binali Araz, Doğum tarihi , Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.70.Adı, soyadı: Murat Başakçı, Doğum Tarihi Doğum yeri:

Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu, Derleme Tarihi:12.11.2023

KK.71.Adı, soyadı: Şahsigül Aydın, Doğum Tarihi: , Doğum yeri:

Mesleği: Esnaf, Eğitim Durumu: Lisans, Derleme Tarihi:12.11.2023

EKLER

EK 1. ARDAHAN İLİ HALK KÜLTÜRÜNDE KUTLAMALAR İLE İLGİLİ KAYNAK KİŞİLERE YÖNELTİLEN SORULAR

A) Kaynak Kişilerle İlgili Sorular

1. Kaynak kişinin adı ve soyadı
2. Kaynak kişinin doğum yılı/yaşı
3. Kaynak kişinin eğitim durumu
4. Kaynak kişinin ikamet adresi
5. Derlemenin yapıldığı tarih (gün, ay, yıl)

B) Bayramlar, Törenler, Kutlamalarla İlgili Sorular

1. Dini bayramlar hangileridir?
2. Dini bayramlar öncesi ne gibi hazırlıklar yapılmaktadır?
3. Bayram namazıyla ilgili gelenekler, inanışlar nelerdir?
4. Bayramlaşma nasıl yapılmaktadır?
5. Uzakta bulunan dost ve akrabalarla bayramlaşma nasıl olur?
6. Bayramlaşmada neler ikram edilmekte, neler verilmektedir?
7. Bayram hediyesi kimlere, nasıl verilmektedir?
8. Kimler kurban kesebilir ve kurban nasıl kesilir?
9. Kurban eti nasıl dağıtılır?
10. Mezarlık ziyareti nasıl yapılır?
11. Ramazan ayıyla ilgili gelenekler nelerdir?
12. Ramazan'da nelerin yapılması uygun bulunmaz?
13. Ramazan'a özgü yiyecek ve içecekler nelerdir?
14. Ramazan geceleri toplantılar yapılır mı? (Sohbet, eğlence, Kur'an okuma, ilahi söyleme vb.).
15. Mübarek(kutsal) aylar hangileridir? Bu aylarda neler yapılır, neler yapılmaz?
16. Kandil gecelerinde uygulanan gelenekler nelerdir?

- 17.Muharrem ayının önemi nedir? Muharreme özgü yiyecek ve içecekler nelerdir?(Aşure vb.)
- 18.Muharrem ayında kaç gün oruç tutulur? Neler yapmaktan kaçınılır?
- 19.Milli bayramlar hangileridir?
- 20.Milli bayramlarda halkın kutlaması nasıl olmaktadır?
- 21.Askere giden gençler nasıl uğurlanmaktadır?
- 22.Askere gidecekler için yapılan eğlence ve toplantılar nelerdir?
- 23.Askerden dönenler için karşılama töreni nasıl yapılmaktadır?
- 24.Sünnet töreni nasıl yapılır? Sünnet en çok hangi mevsimde veya ayda yapılır? Nedenleri?
- 25.Sünnet hediyesi olarak neler verilmektedir?
- 26.Sünnet sonrasında nasıl eğlenceler yapılmaktadır? Kirvelikle ilgili gelenekler nelerdir?
- 27.Hacca kimler gidebilir, yola çıkmadan önce neler yapması gerekir?
- 28.Hacca gidenler nasıl uğurlanmaktadır?
- 29.Hacı ziyaretinde ne yapılır?
- 30.Hacdan dönenler nasıl karşılanmaktadır?
- 31.Hacdan gelenler kimlere ne gibi hediyeler getirirler?
- 32.Nevruz nedir? Nevruz ile ilgili gelenekler ve inançlar nelerdir?
- 33.Nevruz'da neler pişirilir ve dağıtılır? Sebebi nedir?
- 34.Nevruzun gelişi neye göre anlaşılır?
- 35.Nevruz hazırlıkları nelerdir? Ne zaman başlar? Nasıl kutlanır?
- 36.Nevruzda ateş yakılır mı? Niçin? Bu sırada neler yapılır?
- 37.Nevruzda oynanan oyunlar, özellikleri, oynanış şekilleri nasıldır?
- 38.Hıdırellez nedir? Hıdırellez'le ilgili gelenekler ve inançlar nelerdir?
- 39.Yörenizde yılbaşı kutlanmakta mıdır? Bugüne dair inanışlar var mıdır?
- 40.Yılbaşı ile ilgili gelenekler nelerdir?
- 41.Yağmur yağdırmak için söylenen tekerlemeler var mı?
- 42.Yörede yağmur duasıyla ilgili inanışlar nelerdir?
- 43.Çobanlıkla ilgili gelenekler nelerdir?
- 44.Koç katımı, saya gezme ve döl müjdesi gibi çoban bayramlarında ne gibi uygulamalar yapılmaktadır?

- 45.Çift çıkarma ile ilgili gelenekler veya bir inanış var mıdır?
- 46.Harman sonu gelenekleri nelerdir?
- 47.İmece niçin nasıl yapılır ve imece de neler yenilmektedir?
- 48.İmecede eğlence yapılıyorsa nasıl eğlenilmektedir?
- 49.Yörede yaylaya çıkma geleneği var mıdır? Yaylaya çıkışta ve inişte yapılan bir eğlenceler nelerdir?
- 50.Kışın yapılan eğlence ve oyunlar hangileridir? Kızak kayma veya oda yakma gibi toplantı ve eğlenceler yapılmakta mıdır?
- 51.Yörede toplumsal dayanışma amaçlı yapılan kutlamalar nelerdir?(İrgatlık, imece vb.)
- 52.Yörede sadece kadınların veya erkeklerin kendi aralarında düzenledikleri eğlenceler nelerdir?
- 53.Yörede kadınların ve erkeklerin kendi aralarında düzenledikleri elfene gecelerinde nasıl eğlenilmekte, neler yenilmektedir?
- 54.Kadın ve erkeklerin birlikte yaptıkları eğlenceleri nasıl olmaktadır? Bu eğlencelerde mani yarışmaları yapılır mı? Hangi maniler söylenmektedir?
- 55.Eğlencelerde seyirlik oyun olarak neler görülmektedir?
- 56.Yörede başka hangi kutlamalar ve törenler yapılmaktadır?

C) Yöresel Şenlik ve Festivallerle İlgili Sorular

- 1.Yörede düzenlenen şenlikler nelerdir? Eğlencelerin yapıldığı belli bir yer var mıdır?
- 2.Şenlikler kimler tarafından düzenlenmektedir?
- 3.Şenlikler için yapılan hazırlıklar nelerdir? Kimler davet edilir?
- 4.Şenliklerde düzenlenen etkinlikler nelerdir?
- 5.Şenliklerde oynanan oyunlar ve özellikleri nelerdir?
- 6.Şenliklerde yöreye özgü hangi yemekler yapılmaktadır?
- 7.Yörede düzenlenen festivaller nelerdir?
- 8.Festivallerin kutlandığı belli bir yer var mıdır?
- 9.Festivaller kim tarafından nasıl düzenlenmektedir?
- 10.Her festivalde düzenlenen yöreye özgü halk oyunları veya etkinlikler nelerdir?
- 11.Oyunları belli kişiler mi oynamaktadır, yoksa genç, yaşlı herkes oyunlara katılmakta mıdır?

12.Festivallerde hangi şarkı ve türküler kullanılmaktadır?

13.Festivallere kimler davet edilmektedir? Misafirler için yöreye özgü hangi yemekler yapılmaktadır?

EK 2. KAYNAK KİŞİLER VE DERLEME YERLERİ İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

Kaynak kişi Halil İbrahim Ataman

Kaynak kişi Şerafettin Öner

Çıldır/Akkiraz Köyü

Çıldır/Akçakale Adası

Damal/Cumhuriyet Mahallesi(Çikora)

Damal/Mustafa Kemal Mahallesi(Yukarı Gündeş)

Çıldır Gölü

EK 3. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 07/12/2023
Tez Başlığı: Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 191 sayfalık kısmına ilişkin, 17/11/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %18 'dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
07/12/2023
Adı Soyadı: Kübra BİBER Öğrenci No: 2003300005 Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Programı: Türk Halk Edebiyatı Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVICI

EK 4. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-000-2200032545
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Dr. Öğr.Üyesi NİNA PETROVICI)

03.10.2022

Sayın Dr. Öğr. Üyesi NİNA PETROVICI

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Kübra BİBER'in "**Ardahan İli Halk Kültüründe Kutlamalar**" başlıklı tez çalışması kapsamında yapılacak araştırmalarda uygulayacağı derleme soruları Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu tez çalışmasının Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Komisyon Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: 4HFH9EP

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:
<http://ubys.ardahan.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan
75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: ubys@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahan@ardahan.edu.tr

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Bilgi için :
Kublay Aras
Etik Kurulu Komisyon
Raportörü
Telefon No: (0 478) 2117575

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Kübra BİBER

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans

Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi/Türk Halk Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Diller

Bilimsel Faaliyetleri

İş Deneyimi

Stajlar

Projeler

Çalıştığı Kurumlar

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih

Jüri Tarihi : 07.12.2023